

AVRUPA BİRLİĞİ EKONOMİSİNİN REKABET EDEBİLİRLİĞİNİN
GÜÇLENDİRİLMESİ SÜRECİNDE LİZBON STRATEJİSİ'NİN ÖNEMİ VE
TÜRKİYE'NİN LİZBON STRATEJİSİ'NE UYUMU

Burcu AKYOL

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İşletme Anabilim Dalı
Danışman: Yard.Doç.Dr. Elif UÇKAN DAĞDEMİR

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ağustos 2009

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

AVRUPA BİRLİĞİ EKONOMİSİNİN REKABET EDEBİLİRLİĞİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ SÜRECİNDE LİZBON STRATEJİSİ'NİN ÖNEMİ VE TÜRKİYE'NİN LİZBON STRATEJİSİ'NE UYUMU

Burcu AKYOL

İşletme Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos 2009

Danışman: Yard.Doç.Dr. Elif UÇKAN DAĞDEMİR

Dünya genelinde ekonomik ve teknolojik gelişmelerin son derece hız kazandığı yirmi birinci yüzyılda başarı ve rekabet üstünlükleri ile ilgili tanımlamalarda köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Rekabet edebilirliği yüksek bir ülke olmak için güçlü bir ekonomiye sahip olmak artık tek başına yeterli olmamaktadır. Rekabet edebilirliklerini artırmak adına ülkelerin, pek çok alanda birbirleri ile yarış içinde bulunmaları, rekabet edebilirliği ülkelerin öncelikli hedefi haline getirmiştir.

Rekabet edebilirlik, firma düzeyinde, sektör düzeyinde ve ekonominin genelinde farklı tanımlara sahiptir. Bir ekonomi içerisinde rekabet edebilirliği en yüksek olan işletmeler uluslararası işletmelerdir. Bu çalışma, uluslararası işletmelerin, sahip oldukları rekabet avantajlarını ele almakta ve bu işletmelerin, içinde bulundukları sektör ve ekonominin genelinde rekabet edebilirliğe olan katkılarını değerlendirmektedir.

Rekabet edebilirliğin içinde bulunduğumuz yüzyılda önem kazanmasıyla birlikte, Avrupa Birliği, Lizbon Stratejisi'ni kabul ederek, ekonomik, politik ve sosyal alanların tümünde rekabet edebilirliği öncelikli hedef haline getirmiştir. Avrupa Birliği, özellikle doğrudan yabancı yatırımların artırılmasını içeren teşvik programları yayınlayarak, uluslararası rekabet edebilirliğe en çok etki eden kurumlar olan uluslararası işletmelerin kurulması ve geliştirilmesine destek vermektedir.

Bu çalışma, Lizbon Stratejisi'nin Avrupa Birliği ülkelerindeki rekabet edebilirliğe etkilerini ve Türkiye'nin tam üyelik sürecinde rekabet edebilirliğinin, Birlik geneli ve Avrupa Birliği'ne yeni üye olan ülkeler ile karşılaştırılmasını içermektedir. Bununla birlikte Avrupa Birliği üyelik sürecinde Türkiye'nin güçlü ve zayıf yönleri incelenmekte, rekabet edebilirliğinin en yoğun ve en zayıf olduğu alanlar üzerinde durulmaktadır. Çalışmada ayrıca, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylık sürecinde Lizbon Stratejisi'ne uyum çalışmaları yapmasının rekabet edebilirliğe muhtemel etkileri tartışılmakta ve bu sürecin rekabet edebilirliğin artırılmasındaki önemi üzerinde durulmaktadır.

ABSTRACT**THE IMPORTANCE OF LISBON STRATEGY IN THE PROCESS OF
STRENGTHENING THE COMPETITIVENESS OF EUROPEAN UNION'S
ECONOMY AND TURKEY'S ADAPTATION TO LISBON STRATEGY****Burcu AKYOL****Department of Business Administration****Anadolu University Social Sciences Institute, August 2009****Supervisor: Yard.Doç.Dr. Elif UÇKAN DAĞDEMİR**

The definitions about success and competitive advantages have been changed remarkably in the twenty first century in which rapid economic and technological improvements occur worldwide. It is not quite enough for a nation to be a competitive nation only with a strong economic structure. The competition of gaining competitive advantage among the countries in various areas made the competitiveness the primary objective for every nation.

Competitiveness has different definitions when it is related to companies, sectors and the nations. The most competitive institutions in an economy are the international corporations. This paper evaluates the competitive advantages of international corporations and discusses about their contribution to the economy of a nation.

Along with the growing importance of competitiveness, European Union has adapted Lisbon Strategy and set some goals on economic, political and social fields as making the competitiveness its priority. European Union creates incentives for increasing the foreign direct investments and supports

establishing new international corporations which are the most effective institutions that help enhancing a nation's competitiveness.

This paper attempts to explain the effects of Lisbon Strategy to the competitiveness of European Union and it compares Turkey's competitiveness to the European Union in general and to the countries that became members of the Union recently. It also examines the strengths and weaknesses of Turkey in the membership process to European Union and emphasizes the areas in which Turkey has competitive advantage or disadvantage. This paper also discusses the possible effects of adapting Lisbon Goals for Turkey in the membership process to European Union and it underlines the importance of this process to become a more competitive nation.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Burcu AKYOL'un, "Avrupa Birliği Ekonomisinin Rekabet Edebilirliğinin
Güçlendirilmesi Sürecinde Lizbon Stratejisi'nin Önemi ve Türkiye'nin Lizbon
Stratejisi'ne Uyumu"

başlıklı tezi tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından
Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca,
..... Anabilim / Anasanat dalında Yüksek Lisans-Doktora /
Sanatta Yeterlik tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı Soyadı : Burcu AKYOL İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Elif UÇKAN DAĞDEMİR

Üye :

Üye :

Prof. Dr. Ramazan GEYLAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZGEÇMİŞ

Burcu AKYOL

İşletme Anabilim Dalı
Yüksek Lisans

Eğitim

Ls. 2005 Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) İşletme Bölümü

Lise 1999 Ankara Özel Yüce Fen Lisesi

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: Ankara, 5 Temmuz 1982 Cinsiyet: Bayan Yabancı dil: İngilizce

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	vi
ÖZGEÇMİŞ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	x
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I REKABET EDEBİLİRLİK KAVRAMI

1. Rekabet Edebilirlik Kavramı ve Rekabet Edebilirliğe Etki Eden Faktörler	5
1.1. Rekabet Kavramı ve Rekabet Edebilirlik.....	5
1.2. Küresel (Uluslararası) Rekabet Gücü	10
1.3. Ekonominin Genelinde, Sektör ve Firma Düzeyinde Rekabet.....	12
Edebilirlik.....	12
1.3.1. Ekonominin Genelinde Rekabet Edebilirlik.....	13
1.3.2. Sektör Düzeyinde Rekabet Edebilirlik	16
1.3.3. Firma Düzeyinde Rekabet Edebilirlik.....	19
1.4. Rekabet Edebilirliğe Etki Eden Faktörler	23
1.4.1. Rekabet Edebilirliği Artıran Göstergeler.....	24
1.4.2. Rekabet Edebilirliği Olumsuz Etkileyen Göstergeler	41
2. Rekabet Edebilirliğin Ölçülmesi ve Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi	43
2.1. Rekabet Edebilirliği Ölçen Endeksler.....	46
2.1.1. IMD - Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü Rekabet Edebilirlik Endeksi.....	47
2.1.2. WEF – Dünya Ekonomik Forumu Rekabet Edebilirlik Endeksleri.....	48
2.2. Büyüme Rekabet Edebilirlik Endeksi'ne Göre Ülkelerin Rekabet Edebilirliklerinin Karşılaştırılması	53
3. Verimlilik ve Verimliliğin Rekabet Edebilirliğe Etkisi.....	60
3.1. Verimliliğin Tanımı ve Önemi	61
3.2. Verimlilik Çeşitleri	64
3.2.1. Toplam Faktör Verimliliği.....	64
3.2.2. İşgücü Verimliliği	66
3.3. Verimliliğin Ölçülmesi ve Rekabet Edebilirliğe Etkisi	69

BÖLÜM II AVRUPA BİRLİĞİ EKONOMİSİNİN REKABET EDEBİLİRLİĞİ VE LİZBON HEDEFLERİ

1. Avrupa Birliği Lizbon Anlaşması ve Lizbon Stratejisi	72
1.1. Lizbon Anlaşmasının Oluşumu ve Önemi	72
1.2. Lizbon Hedefleri ve Rekabet Edebilirlik	75
1.2.1. Avrupa Birliği Ekonomisinde Sürdürülebilir Kalkınma Sağlanması	76

1.2.2. Bilişim, Ar-Ge, Yenilik Yatırımlarının ve Doğrudan Yabancı Yatırımların Artırılması	79
1.2.3. Yüksek İstihdam Sağlanması ve İşgücü Piyasasının Verimliliğinin Artırılması	82
1.3. OMC – Açık Koordinasyon Yöntemi (Open Method of Coordination).....	84
2. Küresel Ekonomik Kriz ve Avrupa Birliği Ekonomik İyileştirme Planı – Kasım 2008	85
2.1. 2008 Küresel Ekonomik Krizi	85
2.2. AB Ekonomik İyileştirme Planı – Kasım 2008	87
3. Avrupa Birliği Ekonomisine Genel Bir Bakış	90
3.1. Avrupa Birliği’nin Temel Ekonomik Göstergeleri	91
3.1.1. Milli Gelir Oranları - GSYİH	91
3.1.2. Yatırım Göstergeleri	94
3.1.3. Üretim ve Endüstriyel Yapıyla İlgili Göstergeler	96
3.2. Ekonomik Büyüme ve Temel Finansal Göstergeler	98
3.3. Avrupa Birliği Bütçesi, Genel Harcamalar ve İstihdam	101
4. Avrupa Birliği Ekonomisinin Rekabet Edebilirliği ve Verimlilik	103
4.1. Avrupa Birliği’nde Üretim ve Dış Ticaretin Rekabet Edebilirliğe Etkileri ...	106
4.2. İstihdam ve İşgücü Verimliliği	109
4.3. Yatırımlar ve Uluslararası İşletmeler	112
4.4. Avrupa Birliği Ekonomisinin Verimliliği ve Rekabet Edebilirliğinin Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksine Göre Değerlendirilmesi	115

BÖLÜM III

TÜRKİYE EKONOMİSİNİN REKABET EDEBİLİRLİĞİ VE AB LİZBON STRATEJİSİ'NE UYUMU

1. Türkiye Ekonomisine Genel Bir Bakış	118
1.1. Türkiye’nin Temel Ekonomik Göstergeleri	119
1.1.1. Milli Gelir Oranları - GSYİH	119
1.1.2. Yatırım Göstergeleri	121
1.2. Ekonomik Büyüme ve Temel Finansal Göstergeler	123
2. Türkiye Ekonomisinin Rekabet Edebilirliğinin Avrupa Birliği Geneli ve Birliğe Yeni Üye Olan Ülkeler ile Karşılaştırılması	126
2.1. Nüfus, İstihdam ve Kişi Başına Gelir Göstergeleri	126
2.2. Ekonomik Büyüme	133
2.3. Dış Ticaret ve Yatırımlar	139
3. Türkiye’nin Avrupa Birliği Lizbon Hedefleri’ne ve Stratejisi’ne Uymu	150
3.1. Sürdürülebilir Ekonomik Kalkınma Hedefi	152
3.2. Bilişim, Ar-Ge, Yenilik Yatırımlarının ve Doğrudan Yabancı Yatırımların Artırılması	154
3.3. İstihdam ve İşgücü Piyasasının Verimliliğinin Artırılması	157
SONUÇ	160
KAYNAKÇA	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AB16	: AB Euro Bölgesi
AB27	: Avrupa Birliği'ne Üye 27 Ülkenin Tümü
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma-Geliştirme
BCI	: Firma Rekabet Edebilirlik Endeksi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CCI	: Güncel Rekabet Edebilirlik Endeksi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilâtı
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırım
HCI	: Karma Rekabet Edebilirlik Endeksi
GCI	: Büyüme Rekabet Edebilirlik Endeksi
GCR	: Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu
IPA	: Katılım Öncesi Yardım Aracı
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
GSMH	: Gayri Safî Milli Hâsıla
GSYİH	: Gayri Safî Yurtiçi Hâsıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMD	: Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
LP	: İşgücü Verimliliği
MFP	: Çoklu Faktör Verimliliği
SFP	: Tek Faktör Verimliliği
TFV	: Toplam Faktör Verimliliği
TRIAD	: Kuzey Amerika, Japonya, Avrupa Birliği
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OMC	: Açık Koordinasyon Metodu
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNIDO	: Birleşmiş Milletler Endüstriyel Kalkınma Teşkilatı
Yeni GCI	: Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi
YOİKK	: Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu
WCY	: Dünya Rekabet Edebilirlik Yıllığı
WEF	: Dünya Ekonomik Forumu

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1. Büyüme Rekabet Edebilirlik Endeksi - GCI ve Güncel Rekabet Edebilirlik Endeksi - CCI 2001 Göstergeleri.....	53
Tablo 1. 2. Büyüme Rekabet Edebilirlik Endeksi 2003 Göstergeleri	55
Tablo 1. 3. GCI ve BCI 2006 Göstergeleri	57
Tablo 1. 4. Yeni GCI'ye Göre 2008 Ülke Sıralamaları	58
Tablo 2. 1. 2007 yılı GSYİH Karşılaştırmaları (milyar ABD Doları).....	92
Tablo 2. 2. AB27, AB15, ABD ve Japonya 2002 – 2007 GSYİH Değişim Tablosu (milyar ABD Doları)	93
Tablo 2. 3. Gelişmiş Ülkeler ve Triad 1995 – 2007 Yılları Arası Doğrudan Yabancı Yatırım Akımları Tablosu (milyon ABD Doları)	95
Tablo 2. 4. Sabit Piyasa Fiyatlarıyla GSYİH Değişimi (önceki yılın yüzdesi) ..	105
Tablo 2. 5. 2000 – 2008 Triad Enflasyon Oranları Değişim Tablosu (%) TÜFE	106
Tablo 2. 6. Dünya Geneli ve Triad 1990 – 2007 Doğrudan Yabancı Yatırım Oranları	114
Tablo 2. 7. Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2008 İlk 10 Ülke Sıralaması ..	117
Tablo 3. 1. Türkiye ve AB Ülkelerinde Nüfus, Kişi Başına Gelir ve GSYİH Büyüme Oranları Değişim Tablosu (milyon ABD Doları).....	131
Tablo 3. 2. 2006 – 2008 Türkiye İmalat Sanayiinde Üretim, İstihdam ve Verimlilik.....	132
Tablo 3. 3. Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2008 ve Alt Endekslere Göre Türkiye'nin Yeri	135
Tablo 3. 4. Türkiye ve AB'ye Yeni Üye Olan Ülkelerin Milli Gelir, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Dış Ticaret Göstergelerinin Karşılaştırması	138
Tablo 3. 5. Türkiye ve AB'ye Yeni Üye Olan Ülkelerin Reel GSYİH Değişimleri (%)	139
Tablo 3. 6. Türkiye ve AB'ye yeni üye olmuş ülkelerin 2007 yılı dış ticaret hacimlerinin karşılaştırması (milyon ABD Doları)	141
Tablo 3. 7. 2004 – 2006 Türkiye'nin AB25 ile Ticareti'nin Toplam Dış Ticaretine Oranı (%).....	141
Tablo 3. 8. 2004 – 2007 Arası Türkiye'nin Dış Ticaret Göstergeleri (Sabit Fiyatlar, Milyon ABD Doları)	143
Tablo 3. 9. Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırım Yapmış Olan Ülkeler ve Yatırımların Değeri (milyon ABD Doları)	144

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 1. Porter'ın "Ulusal Rekabet Avantajı Belirleyicileri" Modeli	15
Şekil 1. 2. Porter'ın "Ulusal Rekabet Avantajı Belirleyicileri Modeli"-2.....	17
Şekil 1. 3. Porter'ın "Elmas Modeli"	23
Şekil 2. 1. 2007 yılı GSYİH Oranları Grafiği (trilyon ABD Doları).....	92
Şekil 2. 2. AB27, AB15, ABD ve Japonya 2005 – 2007 GSYİH Değişimi (trilyon ABD Doları)	93
Şekil 2. 3. 2000-2009 Euro Bölgesi ve AB27 Toplam Endüstriyel Üretim (milyon ABD Doları)	97
Şekil 2. 4. Euro Bölgesi 2008 – 2009 Enflasyon Oranları Değişim Grafiği (TÜFE)	100
Şekil 2. 5. 1990 – 2006 AB27 İthalat İhracat Değişim Grafiği.....	109
Şekil 2. 6. AB ve Türkiye 2001-2006 Arası İşgücü Verimliliği'nin Yıllık Yüzde Değişimi	111
Şekil 2. 7. AB27'de 2000 - 2007 Milli Gelir, İstihdam ve Verimlilik Değişim Grafiği (% değişim).....	116
Şekil 3. 1. Türkiye'de 2001 – 2007 Cari Fiyatlarla GSYİH Değişimi (milyon ABD Doları)	120
Şekil 3. 2. Türkiye'de 1980-2006 Yılları Arası Kişi Başına Milli Gelirin Değişim Grafiği (ABD Doları)	121
Şekil 3. 3. Türkiye'de 2002 – 2006 Arası Doğrudan Yabancı Yatırımların Artışı (milyar ABD Doları)	122
Şekil 3. 4. Türkiye'de Ar-Ge Harcamalarının GSYİH'daki Payı (1990-2005)..	123
Şekil 3. 5. Türkiye Ekonomisi'nin Büyüme Değişim Grafiği (%).....	124
Şekil 3. 6. Türkiye'nin 1998 – 2009 Enflasyon Yüzde Değişim Grafiği (TÜFE)	125
Şekil 3. 7. Mart 2009 AB27 ve Aday Ülkeler İşsizlik Oranları Grafiği.....	128
Şekil 3. 8. Türkiye, AB19 ve OECD Ülkeleri 2007 Yılı İstihdam Oranları Karşılaştırma	129
Şekil 3. 9. Türkiye'nin Nüfusunun AB27 İçindeki Yeri.....	130
Şekil 3. 10. 2007 Yılı Kişi Başına Milli Gelir Değişim Grafiği (Türkiye - AB Karşılaştırması) (milyon ABD Doları)	131
Şekil 3. 11. Türkiye İmalat Sanayiinde 2007 – 2008 Yıllarında Üretim, İstihdam ve Verimlilik Değişim Grafiği.....	132
Şekil 3. 12. Yirmi Yıllık Dönemlerle Türkiye'de Kişi Başına GSYİH'nın Yıllara Göre Değişim Grafiği (1990 ABD Doları satın alma gücü paritesine göre).....	134
Şekil 3. 13. Bölgelere Göre Türkiye Rekabet Edebilirlik Haritası.....	137
Şekil 3. 14. Türkiye ve Hırvatistan'ın 2000 – 2006 Yılları Arasında Sahip Oldukları Doğrudan Yabancı Yatırımların Değişim Grafiği (%).....	146
Şekil 3. 15. Türkiye ve Hırvatistan'ın 2000 – 2006 Yılları Arasında Sahip Oldukları Doğrudan Yabancı Yatırımların Yatırımların Parasal Değeri (milyar Euro)	147
Şekil 3. 16. AB ülkeleri ve Türkiye 2007 Yılı Doğrudan Yabancı Yatırım Giriş ve Çıkışları (milyon ABD doları)	149

Şekil 3. 17. AB ülkeleri ve Türkiye 2007 Yılı Doğrudan Yabancı Yatırım Giriş ve Çıkışları (%)	149
Şekil 3. 18. Dünya Geneline 2008 Yılı Ar-Ge Harcamaları (GSYİH'nın %'si)	155
Şekil 3. 19. AB ülkeleri ve Türkiye 2007 İstihdam Oranları (%)	159

GİRİŞ

Rekabet edebilirlik, firma, sektör ve ülke bazında düşünüldüğünde farklı göstergelere ve tanımlamalara sahip olmasına rağmen, temel olarak, belli bir rekabet ortamında, rakiplerden daha iyi olmak ya da rakipler arasında en iyi olmanın sağlanması çabası olarak tanımlanabilmektedir. Rekabet edebilirlik ülke bazında düşünüldüğünde, güçlü bir ekonomik yapıya sahip olunması gerekliliği kaçınılmazdır. Ekonominin güçlü oluşu ise ekonominin verimliliği ile doğrudan ilişkilidir. Buna paralel olarak rekabet edebilirliğin artışı da verimlilik kavramı doğrultusunda ele alınmalıdır.

Ülkelerin uzun yıllar sadece güçlü ekonomik yapıya sahip olarak rekabet üstünlüğü sağlamaları, uluslararası işletmelerin sayılarının artması ve doğrudan yabancı yatırımların çok yüksek seviyelere ulaşmasıyla birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. Bunun nedeni, uluslararası bir işletmenin hem ev sahibi ülke, hem de yatırımı yapan ülke açısından rekabet avantajı oluşturmastır. Rekabet edebilirliğin bu derece önem kazanması ile birlikte gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bu yoğun rekabet ortamında öne geçme çabası içine girmişlerdir.

Türkiye, Avrupa Birliği ile üyelik müzakerelerine 2005 yılında başlamıştır ve Türkiye'nin rekabet edebilirliği, WEF'in ve IMD'nin yayınladığı rekabet edebilirlik endekslerine bakıldığında Avrupa Birliği ülkeleri ve Birlik ortalamasının gerisinde kalmaktadır. Bu çalışma, AB'ne tam üyelik sürecinde Türkiye'nin rekabet edebilirliğini artırma çabası doğrultusunda Lizbon Stratejisi'ni benimsemesinin yararlı bir alternatif olacağı görüşünü savunmaktadır.

Dünya'daki en rekabetçi ülkelerin bulunduğu Avrupa için de rekabet edebilirliğin artırılması öncelik haline gelmiştir ve rekabet edebilirlik Avrupa Birliği'nin 2000 yılında yürürlüğe koyduğu Lizbon Stratejisi'nin de temelini oluşturmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinin genel rekabet edebilirliği ve Lizbon

Stratejisi'ne uyumu ile Türkiye'nin rekabet gücünün AB ülkeleri karşılaştırılması, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde rekabet kavramı ve rekabet edebilirlik ayrıntılı şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Rekabet edebilirliğin, ekonominin genelinde, sektör düzeyinde ve firma düzeyinde ifade ettiği anlamlardan ve bunların öneminden bahsedilmiştir. Ekonominin genelinde rekabet edebilirlik, ülkelerin küresel rekabet güçlerinin en önemli belirleyicisidir ve bu çalışma küresel rekabet edebilirlik kavramına ve küresel rekabet gücünün önemine geniş yer vermektedir. Ayrıca, bu çalışmada ülkelerin rekabet edebilirlikleri, küresel rekabet güçleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Birinci bölümde rekabet edebilirliği olumlu ve olumsuz etkileyen faktörler ve bu faktörlerin rekabet edebilirliği etkileme düzeyleri üzerinde durulmuştur.

Ülkelerin, sektörlerin ya da işletmelerin rekabet edebilirlikleri ölçülürken kullanılan bazı endeksler vardır. Bu çalışmada Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü – IMD ve Dünya Ekonomik Forumu – WEF'in yayınlamış olduğu rekabet edebilirlik endekslerine ve kullandıkları ölçütlere kısaca değinilmiştir. Bununla birlikte çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümlerinde, ülkelerin rekabet edebilirlikleri karşılaştırılırken, bu endekslerdeki sıralamalardan yararlanılmıştır. Bu çalışmada temel olarak WEF'in her yıl yayınlamakta olduğu küresel rekabet edebilirlik endeksi, büyüme rekabet edebilirlik endeksi ve firma rekabet edebilirlik endekslerinden yararlanılmıştır. Birinci bölümün son kısmında, rekabet edebilirliğin esas belirleyicilerinden birisi olan verimlilik kavramı ve verimlilik türleriyle ilgili genel bir çerçeve sunulmaktadır. Ülkelerin rekabet edebilirliklerinden bahsedilirken ekonomik ve sosyal göstergelerin yanı sıra toplam verimlilik ve işgücü verimliliğinden de yararlanılmış ve tablolarda verimlilik göstergelerine de yer verilmiştir. Çalışmanın birinci bölümü, ikinci ve üçüncü bölümlerde yapılan rekabet edebilirlikle ilgili çalışmalara ışık tutacak şekilde hazırlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Lizbon Stratejisi'nin kabul edilmesiyle birlikte, dünyanın en rekabetçi ekonomisi olma hedefini belirleyerek bu yönde çalışmalar yapmakta olan Avrupa Birliği'nin rekabet edebilirliği üzerinde durulmaktadır. İkinci bölümün ilk kısmında Lizbon Anlaşması ve Lizbon Hedefleri ile ilgili ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Dünya genelinde 2008 yılının başında ortaya çıkan ve pek çok ekonomi ile birlikte AB ekonomisi üzerinde de olumsuz etkilere neden olan küresel ekonomik krizle ilgili genel bilgiler verilmiştir. AB ekonomisi ile ilgili analizlerde 2008 yılı verilerinin daha açıklayıcı olması amacıyla küresel ekonomik krize yer verilmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür. Lizbon Hedeflerine ulaşma çalışmalarının yanı sıra, AB tarafından 2008 yılı Kasım ayında "Ekonomik İyileştirme Planı" yürürlüğe konulmuş ve ekonomiyi rahatlatacak tedbirler alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde, küresel ekonomik kriz başlığı altında AB'nin küresel kriz karşısında almış olduğu önlemlere de yer verilmektedir.

AB'de Lizbon Hedefleri kapsamında makro ve mikroekonomik göstergelerin yanı sıra sosyal alanlarda da rekabet edebilirliğin artırılmasına yönelik programlar oluşturulmuştur. Lizbon Stratejisi ile birlikte AB'nin önceliğini, sürdürülebilir ekonomik gelişimin sağlanması oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra 2010 yılı itibarıyla %70 oranında istihdam ve Ar-Ge yatırımlarının GSYİH'nın en az %3'ünü oluşturması hedeflenmektedir. Ekonominin genelinde rekabet edebilirliğin artırılmasına en çok katkıyı yapan uluslararası işletmelerdir ve AB, bu gerçekten yola çıkarak, doğrudan yabancı yatırımları teşvik programları oluşturmaktadır.

Avrupa Birliği, dünyanın en gelişmiş ülkeleri olan Japonya ve Kuzey Amerika'dan oluşan Triad ülkeleri içerisinde yer almaktadır. Triad ülkeleri, dünya genelinde rekabet edebilirliği en yüksek olan, gelişmiş ekonomilere sahip ülkelerden oluşmaktadır. AB'nin rekabet edebilirliği açıklanmaya çalışılırken, AB Ekonomisiyle ilgili genel bir çerçeve sunularak Birlik'in ekonomik göstergeleri ve rekabet edebilirliği diğer Triad ülkeleriyle karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye'nin rekabet edebilirliği ele alınarak, güçlü ve zayıf yönleri incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada Türkiye Ekonomisiyle ilgili fikir oluşturması açısından genel bilgiler verilmesi amaçlanmış ve temel ekonomik göstergeler Türkiye Ekonomisi'ne Genel Bakış başlığı altında toplanmıştır. Türkiye'nin 2005 yılının Ekim ayında AB ile tam üyelik müzakerelerine başlamasıyla birlikte Türkiye için yeni bir süreç başlamış ve AB ile ilişkiler eskiye göre daha büyük önem kazanmıştır. AB'nin en önemli stratejik ortaklarından birisi olan Türkiye'nin bu tarihten itibaren aday ülke sıfatıyla üstlenmiş olduğu yeni sorumluluklar vardır. Artık Türkiye için yapılacak reformların ve düzenlemelerin AB seviyesinde olma zorunluluğu vardır ve bu çalışmada, Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde gerçekleştireceği çalışmalar ve düzenlemelerin, hem üyelik sürecini hızlandıracak hem de rekabet edebilirliğini artıracak görüşü savunulmaktadır. Bu gerçekten yola çıkarak Türkiye'nin rekabet edebilirliği AB geneli ve AB'ye yeni aday olmuş ülkelerle karşılaştırılarak Türkiye'nin rekabet avantajına sahip olduğu yönler ve geliştirmesi gerektiği yönler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Türkiye AB'ye üye ülkelerden birisi olmasa bile AB'nin ticari ve stratejik ortaklarından birisidir. Bu sebepten, AB'nin, dünyadaki en rekabetçi birlik olma yolunda yapmakta olduğu çalışmalar Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir. Lizbon Stratejisi, AB ülkelerinin yanı sıra, AB'ye aday ülkeleri ve AB'nin ticari ortaklıklarını da kapsamaktadır ve AB bu ülkelerin Lizbon Stratejisi'ni benimsemelerini desteklemektedir. Çalışmanın üçüncü bölümü, Türkiye'nin rekabet edebilirliğinin artırılmasında, Lizbon Stratejisi'nin benimsemesi ve bu Strateji'ye uyum çalışmaları yapılması alternatifinin, Türkiye'ye getireceği muhtemel faydalara değinmektedir. Ayrıca Lizbon Hedeflerini benimsemenin, AB ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'nin ekonomik ve sosyal konularda gelişmesine katkıda bulunacağı savunulmaktadır.

BÖLÜM I

REKABET EDEBİLİRLİK KAVRAMI

1. Rekabet Edebilirlik Kavramı ve Rekabet Edebilirliğe Etki Eden Faktörler

Rekabet edebilirlik kavramı temel olarak firma, sektör ya da ekonominin genelinde rekabet edebilirlik olarak sınıflandırılmaktadır ve bu alanlarda farklı tanımlamalara sahiptir. Firmaların rekabet edebilirliğinin yüksek olması sektörün rekabet edebilirliğini doğrudan etkilemenin yanı sıra ekonominin genelinde rekabet edebilirliği de artırmaktadır. Ekonominin genelinde rekabet edebilirliğin artışı, ülkelerin küresel rekabet güçlerinin artmasını sağlamaktadır.

1.1. Rekabet Kavramı ve Rekabet Edebilirlik

Sanayileşme ile başlayan hızlı ekonomik gelişim ve küreselleşmenin dünya ekonomisinde meydana getirdiği değişimler, ülkeler bazında da köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Artık sadece üreten ve kendine yeten bir ekonomi yeterli olmamaktadır. Bir ekonomide, dışa açıklık, ülkeye yatırım çekebilme potansiyeli, etkin kurumsal yapılar ve yasal düzenlemelere sahip olmanın yanı sıra, teknoloji ve Ar-Ge yatırımları ile yüksek refah düzeyine sahip olmak gibi göstergeler, içinde bulunulan ekonominin diğer ekonomiler ile karşılaştırılması sonucu bir anlam ifade etmektedir. Bu karşılaştırmalar ise ülkelerin, belirli alanlarda daha üst düzey getiriler elde etmek için imkânlarını en yüksek düzeyde ve maksimum verimlilikle kullanarak birbirleri ile yarışmaları, diğer bir deyişle sürekli bir rekabet içinde bulunmaları sonucunu doğurmaktadır.

Başarılı bir ekonomik gelişimin sağlanması, ekonomik gelişim üzerinde etkiye sahip pek çok faktörün eş zamanlı olarak sürece katkıda bulunması ile mümkün olmaktadır. Bu gelişim süreci içerisinde ulusal rekabet edebilirlik belli

stratejik noktalarda dönüşümlere uğramaktadır.¹ Rekabet edebilirlik, firma, endüstri ya da ülke genelinde düşünüldüğünde bir ekonomik varlığın, diğer ekonomik varlıklarla karşılaştırıldığında, bir pazar ekonomisi içerisindeki faaliyetlerini gösteren ve performansını tanımlayan çok boyutlu bir kavramdır. Bu kavramın gerçekte işaret ettiği anlam büyük ölçüde yanlış anlaşılmış olsa da pek çok ülkede araştırma konusu ve politik önceliklerden birisi olmaya başlamıştır.

Dar anlamıyla rekabet edebilirlik, aynı amaca dönük olarak çalışan iki ekonomik varlıktan birinin başarılı olup aynı amacı diğeri için imkânsız hale getirdiği ve bu ekonomik varlıkların menfaatlerinin çatıştığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Geniş anlamda düşünüldüğünde rekabet edebilirlik, ekonomik varlıklardan birisi kazanırken, bu kazancın diğerrinin kaybı olarak değerlendirilmeyiştir.²

Rekabet genel anlamıyla en iyinin belirlenmesi sürecidir. Bu açıdan bakıldığında bir yarış olarak da tanımlanabilmektedir. Rekabet kavramı, T.C. Rekabet Kurumu tarafından, “mal ve hizmet piyasalarındaki teşebbüsler arasında özgürce ekonomik kararlar verilebilmesini sağlayan bir yarış” olarak tanımlanmaktadır.³

Belli bir amaca dönük olarak çalışmalar yapan kişilerin, en iyi olma yolunda en yüksek seviyede beceri sergileme ve bunlardan en yüksek düzeyde çıktılar alma çabaları aynı şekilde ekonomiler ve milletler için de geçerlidir. Her ekonomi sahip olduğu dinamikleri etkin şekilde kullanma ve bunlardan en

¹ Michael E. Porter “Building the Microeconomic Foundations of Prosperity: Findings from the Business Competitiveness Index”, **WEF Global Competitiveness Report 2003 – 2004**, (Geneva, 2003). s.29.

² Janno REILJAN, Maria HINRIKUS, Anneli IVANOV. “Key Issues in Defining and Analysing the Competitiveness of a Country”, **Working Paper on the Framework of Grant No. 3974**, (2000). s.11.

³ Rekabet Kurumu, **Rekabet Terimleri Sözlüğü** (Birinci Basım, Ankara, 2008). s.162.

yüksek düzeyde çıktı alabilme çabası içerisinde. Genel anlamıyla düşünüldüğünde rekabet, verimliliğin maksimum düzeye çıkarılması amacını taşımaktadır.

Bir ekonominin rekabet etme gücü, sahip olunan kaynaklardan alınan çıktılarla doğru orantılıdır. Bir ülkenin rekabet etmesinde etkin rol oynayan ve rekabetçi bir ekonomi olmasını sağlayan bu göstergeler, ülkenin rekabetçi gücünü yani rekabet edebilirliğini oluşturmaktadır. Firma düzeyinde düşünüldüğünde ise firmanın içsel ve dışsal faktörler karşısında sahip olduğu kaynaklar ile elde ettiği getiriler, hem bulunduğu sektörde hemde genel ekonomi içerisinde rekabet edebilirliğinin göstergelerini oluşturmaktadırlar.

Ekonomi literatüründe rekabet edebilirliğin pek çok tanımı mevcuttur; ancak kesin bir tanım bulunmamaktadır. Rekabet edebilirliğin tanımlanabilmesindeki zorluklar, bu kavramın çok farklı boyutları bünyesinde barındırmasından kaynaklanmaktadır. Rekabet edebilirliği tanımlayan ekonomi yaklaşımları birbirinden farklı olmakla birlikte, rekabet edebilirliğin firma düzeyinde, sektör bazında ve ekonominin genel düzeyinde düşünüldüğünde yeni tanımlara sahip olmaktadır.⁴ Gün geçtikçe artan önemine ve yaygın kabul edilebilirliğine rağmen, rekabet edebilirlik kavramı çok net şekilde anlaşılmış bir kavram değildir.⁵

Rekabet edebilirlik, firma düzeyinde, sektör bazında ve ekonominin genelinde değerlendirildiğinde tamamen farklı sonuçlarla karşılaşılabilmektedir. Firma, sektör ya da ekonominin genel düzeyinde rekabet edebilirliğin hangisinin daha belirleyici olduğu konusu, ekonomistler arasında görüş ayrılıklarına neden olmaktadır. Rekabet edebilirliğin firma bazında gerçekleştiğini ve uluslar yerine

⁴ Klaus FROBERG, Monika HARTMANN, "Comparing Measures of Competitiveness", Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe, **Discussion Paper**, No.2, (Halle (Saale), Germany, 1997). s.5.

⁵ PORTER, **a.g.e**, 2003. s.29.

firmaların rekabet ettiğini, bunun sonucu olarak da rekabet edebilirliğin ulusal ekonomilere uygulanmasının anlamsız olduğu düşünülmektedir.⁶ Bunun yanı sıra, rekabet edebilirlik söz konusu olduğunda ulusal düzeyde en anlamlı kavramın ulusal verimlilik olduğu görülmektedir.⁷

Avrupa Birliği'nin 2004 yılında yayınladığı AB Rekabet Edebilirlik Raporu'na (European Competitiveness Report) göre, "rekabet edebilirlik, belli bir endüstri içerisinde değerlendirildiğinde, fiyatlara ve/veya ürünlerin kalitesine bağlı olacak şekilde, dışa açık, uluslararası ekonomilerde, pazar payı kazanabilme ya da pazar payını koruyabilme becerisi" olarak tanımlanmaktadır.⁸ Burada her ne kadar sektör bazında düşünülüyor olsa da, sektörü oluşturan firmaların rekabetçi güçlerinin artışı ya da azalışı, sektörün rekabet edebilirliği üzerinde doğrudan bir etki oluşturduğundan sektör bazında rekabet edebilirlik firma düzeyinde rekabet edebilirlikten bağımsız olarak düşünülememektedir. Bununla birlikte sektördeki firmaların rekabet edebilirlikleri de birbirlerinden farklı olacağından, belli firmaların, diğerlerine oranla daha yüksek rekabet edebilirliğe sahip oluşları, toplamda yani sektör genelinde rekabeti artırıcı etki yapmakta ancak bu durum firmaların hepsinin aynı düzeyde rekabetçi olduğunu göstermemektedir. Bu durumda sektör bazında rekabet edebilirlik hesaplanırken o sektörü temsil eden firmalar ele alınarak ve farklılıklar göz önünde bulundurularak hesaplamalar yapılmaktadır.⁹

⁶ Paul KRUGMAN. "Competitiveness: A Dangerous Obsession", **Foreign Affairs**, (1994). s.6.

⁷ Michael E. PORTER. **Competitive Advantage of Nations**. (Macmillan, London, 1990). s.6

⁸ EU Commission, "**Competitiveness and Benchmarking – European Competitiveness Report – 2004**" (Commission staff working document SEC(2004)1397, Enterprise and Industry Publications, Luxemburg, 2004). s.168 – 169.

⁹ M. Ali DULUPÇU, **Küresel Rekabet Gücü – Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme**. (Nobel Yayın Dağıtım, Birinci Basım, Ankara, 2001). s.80.

Ülke bazında düşünüldüğünde rekabet edebilirlik bir ülkenin yaptığı üretim sonucu dünya pazarlarındaki hisselerinin oranı olarak değerlendirilmektedir.¹⁰ Ülkenin ekonomik kalkınmışlık düzeyi, rekabet edebilirlik üzerinde çok önemli bir etkiye sahip olduğu için rekabet edebilirliğin anlaşılabilmesi için bir ulusun refah düzeyi çıkış noktası olarak alınmaktadır. Ulusal rekabet edebilirliğin tamamlayıcı faktörü ise ekonominin verimliliğidir. Bir ulusun ekonomik verimliliği, o ulusun bireyleri, sermayesi ve doğal kaynakları ile üretilen mal ve hizmetlerin değeriyle ölçümlenmekte ve o ulusun refah düzeyi de ekonomik verimliliği ile belirlenmektedir.¹¹

Rekabet edebilirliğin üç seviyesi vardır; en düşük seviye, ekonomik bir varlığın çok bariz değişiklikler ve gelişmeler göstermeksizin pasif olarak kendini rekabet ortamına adapte edebilmesi ya da bu ortamda hayatta kalabilmesidir. Orta düzey rekabet edebilirlik, rekabet ortamı içerisindeki değişikliklere aktif şekilde cevap verebilme yeteneğidir ve bu şekilde faaliyetlerini daha etkin hale getirebilmek için kaliteyi artırma yoluna gidecektir. Rekabet edebilirliğin en yüksek seviyesi ise bir ekonomik varlığın, rakiplerine oranla daha etkin faaliyet ve hızlı gelişme göstererek rekabet ortamını etkileyebilme yeteneğidir.¹² Rekabet edebilirlik firma, endüstri ve ülke bazında düşünüldüğünde farklı özelliklere sahip olmasına rağmen, bu tanımlama firma, sektör ve ekonominin genelinde rekabet edebilirlik için ortak bir tanımlama olmaktadır.

¹⁰ Xavier SALA-I-MARTIN ve diğerleri, “**The Global Competitiveness Index: Prioritizing the Economic Policy Agenda**”, Global Competitiveness Report 2008 – 2009, (Switzerland, 2008). s.3.

¹¹ PORTER, **a.g.e**, 2003. s.31.

¹² Moses TIEPOH, Mike BURNS, “Measuring Competitiveness”, **Seven Reports on the Identification of Rural Indicators for Rural Communities, 5th Report: Competitiveness**, Canadian Rural Revitalization Foundation, (Canada), 2004. s.2.

1.2. Küresel (Uluslararası) Rekabet Gücü

Dünya ticaretinin serbestleşmesi, üretim faktörlerinin hareketliliği, bölgeselleşme ve küreselleşmeyle birlikte artan ticaret beraberinde “ekonomiler arası rekabeti” getirmiştir. Ekonominin genel düzeyinde rekabet edebilirlik ana hatlarıyla uluslararası rekabet edebilirliğe karşılık gelmektedir.¹³ Uluslararası rekabet edebilirlik, 1970’li yılların sonlarından itibaren, ülkelerin refah düzeyinin temel belirleyicilerinden birisi olarak görülmektedir.¹⁴ Belli bir ülkedeki firmalar ya da ortak özelliklere sahip firmaların oluşturduğu sektörler arasındaki rekabet, ülke içindeki rekabeti oluşturmakta; iki ülke arasındaki firmalar ya da sektörlerin rekabeti ise ekonomiler arası rekabet edebilirlikte olduğu gibi uluslararası rekabet kavramı kapsamındadır. Dolayısıyla bir ülkenin uluslararası rekabet edebilirliğiyle ilgili fikir sahibi olabilmek için ilk olarak makroekonomik göstergelere bakılmalıdır.

Uluslararası rekabet edebilirlik kavramı genellikle ülkelerin makroekonomik performanslarının analiz edilmesinde kullanılmaktadır. Bu kavram bir ülkeyi ve ticari ilişki içerisinde bulunduğu ortaklarını, uluslararası ticaret akımlarının açıklandığı ekonomik kavramların kullanılması yoluyla pek çok yönden karşılaştırmaktadır. Bu kavram en başta kolaylıkla sayısal verilere dönüştürülemeyen nitelikleri kapsamaktadır. Bu nedenle, teknolojik yenilik kapasitesi, ürün özelleştirme düzeyi, mevcut ürünlerin kaliteleri ya da satış sonrası hizmetlerin değeri, bir ülkenin ticaret performansını olumlu şekilde etkileyen faktörlerdendir.¹⁵ Rekabet edebilirliğin gün geçtikçe artan bu önemi, bir

¹³ DULUPÇU, a.g.e, 2001. s.85.

¹⁴ Elif UÇKAN DAĞDEMİR. **The Competitiveness Intention of Lisbon Goals: Some Prominent Facts on Labor Productivity of the European Union.** Leszek Jesien (ed), European Union Policies in the Making, (Krakow, 2008). s.302.

¹⁵ Martine DURAND, Christophe MADASCHI, Flavia TERRIBILE, "Trends in OECD Countries' International Competitiveness: The Influence of Emerging Market Economies. **OECD Economics Department Working Papers**, No. 9, OECD Publishing, (Paris, 1987). s.4.

ülkedeki ekonomik büyümenin ve yaşam standartlarının artışının, o ülkede faaliyet gösteren endüstrilerin, küresel ekonomi içerisinde rekabet edebilme yetenekleri ile doğrudan bağlantılı olduğu yönündeki genel görüşe dayanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında rekabet edebilirlik “ekonomik yapılanmanın anahtar gerekçesi” olarak düşünülebilir.

Sürekli büyüyen ekonomik entegrasyon ve ulusal rekabet gücünün artışını mecburi hale getiren küreselleşme kapsamında düşünüldüğünde, rekabet edebilirliğin başarılması daha da zaruri hale gelmektedir.¹⁶ Uluslararası rekabet edebilirlik kavramı son yıllarda ekonomik büyüme ve gelişme kavramı bakış açısı dâhilinde büyük önem kazanmıştır. Bu durum, ulusal rekabet edebilirlik becerisi içerisinde, seçilmiş belli kriterler ve ölçütlerle rekabet edebilirlik göstergelerinin artırılmasına büyük katkı sağlamıştır. Oluşturulan bu endeksler belli firmaların kendi sınırları içerisinde, bölgesel ve küresel rekabet edebilirliğin sürdürülebilir olduğu belli bir rekabet ortamındaki başarısını ölçmektedir.¹⁷

Uluslararası rekabet edebilirlik bugün, daha önce hiç olmadığı kadar çok endüstriyel başarının özünü oluşturmakta ve hergün yeni kavramlar ortaya çıkarmaktadır.¹⁸ Ticaretin serbestleşmesi, ülke ekonomisini ve girişimleri, dış pazarlarda olduğu kadar iç pazarlarda da yoğun bir rekabet ortamı içine

¹⁶ Ray D. BOLLMAN, and John M. BRYDEN, **Rural Employment: An International Perspective**, CAB International, (Wallingford: U.K, 1997).(Moses TIEPOH, Mike BURNS, 2004, s.1'den alıntıdır.)

¹⁷ Nadia FARRUGIA, “Constructing an Index of International Competitiveness for Malta”, **Bank of Valletta Review**, No.26, (Malta, 2002). s.20.

¹⁸ Michael E. PORTER, “The Five Competitive Forces That Shape Strategy”, **Harvard Business Review**, Volume.86, No.1, pages: 79 – 93, Harvard Business School Publishing Corporation, (Boston, 2008a). s.15.

girmeye zorlamaktadır. Mesafelerden kaynaklanan maliyetlerin düşmesi rekabet edebilirliği daha kolay ve geçmişe oranla daha yoğun bir hale getirmiştir. ¹⁹

Bazı ekonomistlerin, tutarlı bir politik ve yasal ortam ve etkin sosyal kurumların carlığının yanı sıra, uygun makroekonomik politikaların varlığının ulusal refah düzeyinin artırılmasında büyük bir potansiyel oluşturduğunu düşüncelerine rağmen, esas zenginlik mikroekonomik düzeyde gerçekleştirilmektedir. Mikroekonomik düzeyde endüstrilerin ve firmaların, etkin yöntemler kullanarak, değeri yüksek ürün ve hizmetler oluşturabilme yetenekleri ulusal refah düzeyini artırmaktadır. ²⁰

1.3. Ekonominin Geneline, Sektör ve Firma Düzeyinde Rekabet Edebilirlik

Üstün bir rekabet edebilirliğe sahip olabilmenin anahtar koşulu firmaların, sektörlerin ve ekonominin genelinin üstün bir performans sergilemesine bağlıdır.²¹ Rekabet edebilirlik firma düzeyi, ulusal ya da uluslararası düzey açılarından hangisinde değerlendiriliyor olursa olsun, bir ekonomik varlığın, ekonomik büyüme ve yaşam standardında artışı başarabilme kapasitesi, bu ekonomik varlığın, büyük önem arz eden makroekonomik, politik, yasal ve sosyal koşullar içerisinde başarılı olup olmamasına bağlıdır.²²

Rekabet edebilirliğe etki eden faktörlerin sınıflandırılmasında pek çok yöntem bulunmakla birlikte, en genel anlamda yapılacak olan sınıflandırma,

¹⁹ UNCTAD, "Investment and Technology Policies for Competitiveness: Review of successful country experiences", **Technology and Development Series**, (Geneva and Newyork, 2003). s.3.

²⁰ TIEPOH ve BURNS, **a.g.e**, 2004. s.3.

²¹ PORTER, **a.g.e**, 1990. s.71.

²² PORTER, **a.g.e**, 2003. s.31.

ekonominin genel düzeyi, sektör bazında ve firma düzeyindeki rekabet edebilirliğin ölçümlenmesi şeklindedir.²³

1.3.1. Ekonominin Genelinde Rekabet Edebilirlik

Rekabet edebilirlik, ülke genelinde, sektör bazında ya da firma bazında olmak üzere çeşitli şekillerde değerlendirilmektedir. Ulusal politikaların başında, ülkenin refah düzeyinin artırılması gelir ve ekonomik gelişim genellikle gayri safi yurt içi hâsıla artışıyla tanımlanır.²⁴ Ancak ekonominin gelişmişlik düzeyini ve rekabet edebilirliği belirleyen daha başka faktörler de vardır. Örneğin doğrudan yabancı yatırımlar, firma bazında başlayan rekabet edebilirliğin, ülke bazında rekabet edebilirliğe dönüşmesini sağlamaktadır. Doğrudan yabancı yatırım yapan firma, yeni pazarlarda rekabet edebilirliğini artırırken, aynı zamanda yatırıma ev sahipliği yapan ülkenin ekonomik rekabet edebilirliğini de artırıcı etki yapmaktadır.

Ülke bazında düşünüldüğünde rekabet edebilirlik, o ülkenin vatandaşlarının yüksek ve yükselmekte olan yaşam standartlarına sahip olmaları anlamına gelmektedir. Pek çok ülkede yaşam standartları, sermaye ve işgücü başına getiri ve kaynakların verimli şekilde kullanılması ile belirlenmektedir. Bir ülkenin yaşam standartlarının yükselmesi, mevcut iş alanlarından daha yüksek verim alınması ya da daha verimli iş alanları yaratılması ile başarılmaktadır. Genel ekonomi düzeyinde rekabet edebilirlik, kişi başına düşen milli gelir, verimlilik artışı ve dış ticaret performansı ile ilişkilidir.²⁵ Rekabet edebilirlik ülke bazında değerlendirildiğinde o ülkenin yaşam

²³ Gboyega A. OYERANTI, "Concept and Measurement of Productivity", <http://www.cenbank.org/OUT/PUBLICATIONS/OCCASIONALPAPERS/RD/2000/ABE-00-1.PDF>, **CENBank Occasional Papers**, (IBADAN, 2000). s.1.
Erişim Tarihi: 27.03.2009

²⁴ OYERANTI, **a.g.e**, 2000. s.23.

standartlarının, toplam verimliliğin artış düzeyi ve ulusal firmaların uluslararası pazarlardaki yatırımları ile ÷lkeye gelecek olan yabancı yatırımların düzeyi ile ölç÷lmektedir.²⁶

Bir ÷lke halkı için toplam ekonomik büyüme kadar önemli olan çok az şey vardır. Kalkınmış ÷lkelerde pozitif büyüme oranları, daha yüksek maaşlar, daha yüksek kârlılık ve geniş istihdam olanaklarını beraberinde getirmektedir. Ekonomik gelişmişliği az olan ÷lkelerde ise büyüme oranları, artan milli gelir ile birlikte halkın refah düzeyinin artmasını sağlamaktadır.²⁷ ÷lke bazında rekabet edebilirliğin belirlenmesi, firma bazında değerlendirmeler yapılmasına göre daha karmaşık ve ayrıntılı bir süreçtir. Bir firmanın getirisi kâr ile ölç÷lebilir.²⁸ Bu durumda performans gelişiminde sorunlar olan bir firmanın rekabetçi olmayışından bahsedildiğinde, pazar payının sürdür÷lebilir olmadığı ve firmanın varlığını sürdüremeyebileceği sonucuna ulaşılabilir. ÷lke bazında düşün÷ldüğünde ise, firma bazında belirleyici olan kâr gibi net bir belirleyici faktöre rastlanmamaktadır.²⁹

Michael Porter, oluşturduğu modelde, ulusal anlamda rekabet edebilirlik avantajını dört ana faktörle ilişkilendirmiştir:³⁰

(1) girdilerin durumları: nitelikli işgücü, sermaye, altyapı gibi üretim girdileri açısından ÷lkenin durumu,

(2) talep durumları: endüstrideki mal ve hizmetler için oluşan iç talebin durumu,

²⁵ DULUPÇU, **a.g.e**, 2001. s.86-87.

²⁶ PORTER, **a.g.e**, 1990. s.73.

²⁷ **WEF Global Competitiveness Report 2003-2004**, (Switzerland, 2003). s.3.

²⁸ DURAND, MADASCHI ve TERRIBILE, **a.g.e**, 1987. s.4.

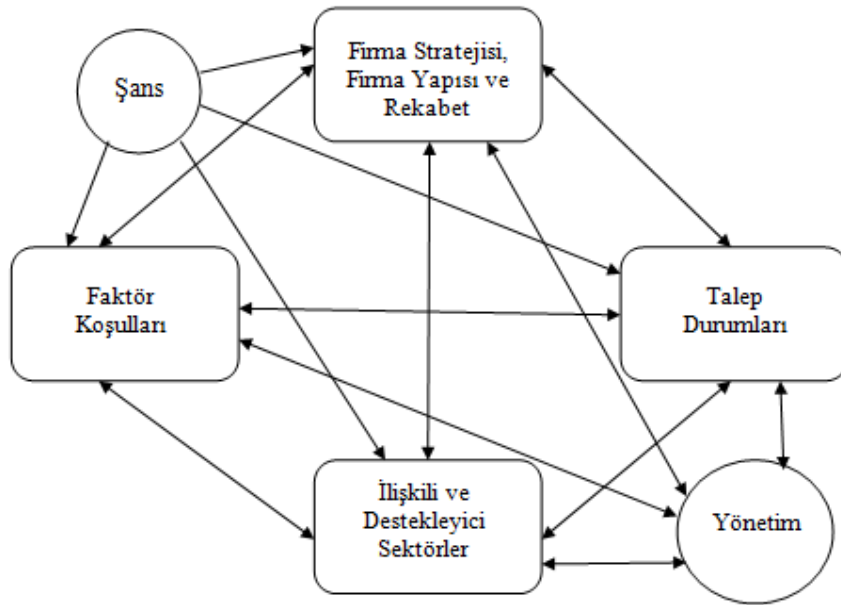
²⁹ KRUGMAN, **a.g.e**, 1994. s.5.

³⁰ PORTER, **a.g.e**, 1990. s.127.

(3) birbirleriyle ilişkili ve birbirini destekleyen endüstriler: tedarikçi endüstrilerin ve uluslararası rekabet edebilirliği yüksek olan endüstrilerin varlığı ya da yokluğu ve

(4) firma stratejisi, yapısı ve rekabeti: bir ülke içerisinde firmaların kurulma, örgütlenme, yönetim ve yerel rekabet durumları.

Porter, bu dört durumun, benzersiz bir ulusal rekabet gücü sağlayacağını savunmaktadır. Porter, her ülke bu dört değişkenin her ülke için, o ülkeye özgü bir ulusal rekabet edebilirlik ve rekabet avantajı yaratacağını savunmaktadır. Bununla birlikte, bu dört belirleyici faktör birbirini etkilemekte ve güçlendirmektedir.

Şekil 1. 1. Porter’ın “Ulusal Rekabet Avantajı Belirleyicileri” Modeli

Kaynak: Porter, 1990, s.127.

Bir ekonomi içerisinde ürün pazar rekabetini güçlendirecek tek bir ölçüt bulunmamaktadır. Bunun yerine, devlet bazı göstergelerden yararlanarak rekabet edebilirlik ortamının özelliklerini takip etmektedir. Bu göstergeleri,

uluslararası ticaret ve yatırıma açıklık, ürün-piyasa düzenlemeleri ve rekabet yönetiminin etkinliği oluşturmaktadır.³¹

1.3.2. Sektör Düzeyinde Rekabet Edebilirlik

Sektör düzeyinde rekabet edebilirlik, bir ülkedeki firmaların, yabancı firmalara karşı ya da yabancı firmalara kıyasla sürdürülebilir başarı elde edebilmesi yeteneğidir. Sektör düzeyinde rekabet edebilirlik, belli bir ülkede ve sektördeki firmaların toplam karlılığı ve maliyet avantajı gibi faktörlerin toplamını yansıtmaktadır.

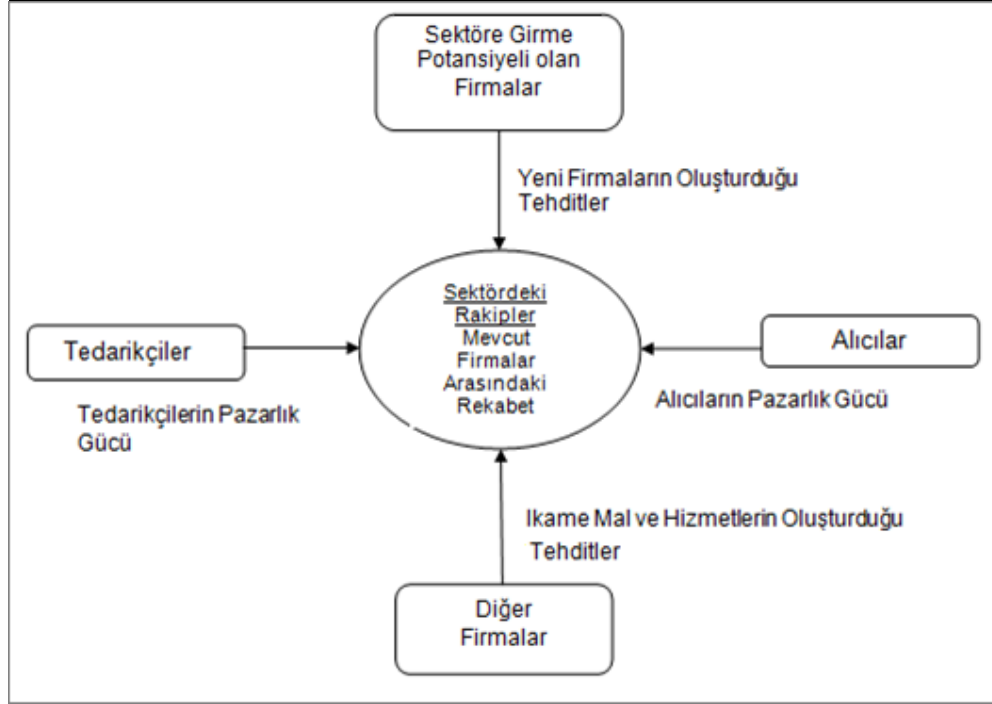
Ekonomi açısından bakıldığında, sektör düzeyinde rekabet edebilirlik, firma düzeyinde rekabet edebilirliğe oranla daha sağlıklı bir gösterge olarak durmaktadır. Tek bir firmanın başarısı yerine belli sektördeki çok sayıda firmanın başarısı, ekonominin genelinde rekabet edebilirliği daha fazla yansıtmaktadır.³² Firma düzeyinde rekabet edebilirlik, firmanın içinde bulunduğu çevreyle yakından ilişkilidir ve firmanın en yakın çevresini, içinde bulunduğu sektör oluşturmaktadır. Bu yüzden sektör içi koşullar, firma düzeyinde rekabet edebilirliği de doğrudan etkilediği için çok önemlidir.³³ Sektördeki rekabet hızı, endüstriyel uzmanlaşma derecesi, kapasite kullanım derecesi, pazar büyüklüğü, talep ve satın alma koşulları, sektörel rekabetin değişkenlerini oluşturan faktörlerin başında gelmektedir.³⁴

³¹ DTI – Department of Trade and Industry, “UK Productivity and Competitiveness Indicators 2006” (**DTI Economics Paper No.17**, United Kingdom, March, 2006). s.60.

³² PORTER, **a.g.e**, 1990. s.100.

³³ PORTER. **Competitive Strategy: Techniques for Analysing Industries and Competitors**. (The Free Press, New York, 1980). s.3.

³⁴ İnan ÖZALP, “İşletme Yönetiminde Çevre ve Teknoloji Faktörünün Durumsallık Açısından İncelenmesi”, **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 1, Sayfa: 13-31, Eskişehir, (Haziran 1987). s.23.

Şekil 1. 2. Porter’ın “Ulusal Rekabet Avantajı Belirleyicileri Modeli”-2

Kaynak: Porter, 1980, s.4.

Michael Porter, “Rekabet Edebilirlik Stratejisi” (Competitive Strategy) isimli kitabında, sektör bazında rekabet edebilirliğin beş faktöre bağlı olduğunu savunmaktadır. Bu beş faktör, Şekil 1.2’de görüldüğü gibidir. Sektörü oluşturan firmaların kendi içlerindeki rekabet, alıcıların pazarlık güçleri, tedarikçilerin pazarlık güçleri, ikame mal ve hizmetler üreten firmaların varlığı ve sektöre girme potansiyeli olan firmaların oluşturacağı tehditler bu beş faktörü oluşturmaktadır.³⁵ Sektörel rekabet edebilirliği etkileyen bu beş güç, sektör özelliklerine göre farklılıklar göstermektedir. Bu beş faktörün oluşturduğu etkilerin anlaşılabilmesi, üzerinde çalışılan sektörün mevcut kârlılığının

³⁵ PORTER, a.g.e, 1980. s.4.

kaynaklarını göstermenin yanı sıra, rekabet edebilirliği etkileyen faktörlerle ilgili de bir çerçeve sunmaktadır.³⁶

Bir sektörün rekabet avantajı hesaplanırken başka bir sektörün verimliliğiyle karşılaştırma yapılmasının yanı sıra ücretlerinde göreceli olarak karşılaştırılması söz konusudur. Bir ülkedeki ücretler, tüm sektörlerdeki ücretlerle karşılaştırılarak bulunmaktadır.³⁷ Sektör bazında rekabet edebilirlik, benzer özelliklere sahip, ülke içi ya da uluslararası sektörler arası karşılaştırmalarla analiz edilmekte ve firma düzeyinde geçerli olan göstergeler endüstri düzeyinde de kullanılabilmektedir.³⁸ Sektör genelinde rekabet edebilirlik, firma verileri yerine, sektör genelini yansıtmaktadır. Sektör bazında rekabet edebilirlik, maliyet ve verimlilik karşılaştırması yapılmasına olanak sağlamaktadır.³⁹ Bir sektörün rekabet edebilirliğinin yüksek oluşu, sektördeki firmaların teknolojik değişikliklerle başa çıkabilmeleri ile yakından ilişkilidir. Bu durum bir ülkenin kendi içinde yaratmış olduğu değer zincirinin uluslararası değer zinciri ile bağlantısını göstermektedir.

Küreselleşme, en basit şekilde, finansal, teknolojik kaynakların ve yüksek düzey becerileriye sahip işgücünün eskiye göre daha hareketli olması ve değer zincirlerinin daha sağlam bir organizasyon ve kontrol sistemine sahip olması şeklinde tanımlanabilmektedir. Dinamik bir değer zinciri oluşturmak, rekabet edebilirliğin artırılmasında büyük önem taşımaktadır ve yeni teknolojiler bunun gerçekleşmesini daha önce hiç olmadığı kadar çok hızlandırmaktadır.⁴⁰ Küreselleşme ile birlikte uluslararası ilişkilerin yoğunlaşması, ekonomik, sosyal

³⁶ PORTER, **a.g.e**, 2008a. s.2.

³⁷ Paul KRUGMAN, Maurice OBSFELT. **International Economics: Theory and Policy**. (Addison-Wesley Press, United States, 2000). s.52.

³⁸ DULUPÇU, **a.g.e**, 2001. s.80.

³⁹ OYERANTI, **a.g.e**, 2000. s.11.

⁴⁰ UNCTAD, **a.g.e**, 2003. s.32.

ve politik ilişkilerin artması söz konusu olmaktadır.⁴¹ Bir firmanın rekabet edebilirlik düzeyinin anlaşılması, ulusal rekabet edebilirliğin anlaşılmasına göre daha kolay olmaktadır. Firmaların sektörel rekabet edebilirliğe katkıları göz önünde bulundurulduğunda, rekabet avantajının en çok endüstriyel düzeyde bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle pek çok araştırmacı, belli başlı sektörleri inceleyerek, ülkesine rekabet avantajı sağlayan bu sektörlerin, rekabet avantajı elde etmede hangi faktörlerden etkilendiklerini ve bu sektörlerde rekabet avantajı oluşmasına katkısı bulunan devlet politikalarını belirlemeye çalışmaktadır.⁴²

Rekabet edebilirliğin ölçütleri üç temel kriteri sağlamalıdır. Bunlardan ilki, rekabet içerisine dahil olan tüm sektörlerin hesaba katılması, ikincisi rekabete açık tüm pazarlarda inceleme yapılması ve son olarak da bu ölçütler uluslararası anlamda kabul görmüş olan verilerle oluşturulması kriteridir.⁴³

1.3.3. Firma Düzeyinde Rekabet Edebilirlik

Firma düzeyinde rekabet edebilirlik, bir firmanın, rakiplerine göre, daha etkin ve verimli şekilde ürün ve hizmet sağlama becerisidir. Taşıma maliyetlerinden dolayı firmaların kendi ülkelerindeki piyasalarda daha başarılı şekilde rekabet edebiliyor olmalarına rağmen, rekabet edebilirlik genellikle daha üst düzey bir verimlilik oluşumuyla elde edilecek avantajı temsil etmektedir. Bu avantaj ise uluslararası piyasalara açılmakla elde edilmektedir.

Rekabet edebilirlik kavramı en net şekilde firma düzeyinde anlaşılmaktadır. Firma düzeyinde rekabet edebilirlik, en basit tanımıyla bir

⁴¹ Can AKTAN, İstiklal Y. Vural. "Çok Uluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma", **Sivil Toplum Dergisi**, (Temmuz-Eylül 2005). s.3.

⁴² FARRUGIA, **a.g.e**, 2002. s.22.

⁴³ Paul SCHREYER, Dirk PILAT. "Measuring Productivity" OECD Economic Studies, No. 33, 2001/II, (Paris, 2001). s.149-150.

firmanın kâr elde edebilmesidir.⁴⁴ Bir firmanın uluslararası pazarlardaki performansı, pazar payı ve ihracat oranlarına sahip olması, düşük maliyet ve yüksek kalitede ürünler sunuyor olması, firmanın rekabet edebilirliğinin ölçütlerini oluşturmaktadır.⁴⁵ Firma düzeyinde rekabet edebilirliğin en büyük savunucularından birisi olan Paul Krugman, ülkelerin rekabet edebilirliklerinin yani ekonomi genelinde rekabet edebilirliğin çok tehlikeli bir saplantı olduğunu savunmaktadır. Rekabet içerisinde olan ülkeler değil, birbiriyle yarışmakta olan firmalardır. Bu nedenle bir ülkenin ekonomik rekabet edebilirliği ya da rekabet bölgesi o ülkedeki yerel firmaların ve sektörlerin rekabetçi güçlerini yansıtmaktadır.⁴⁶ Rekabet edebilirlikleri farklı olan iki ülkeden birinin rekabet avantajını artırırken, rakibi olan ülkenin rekabet edebilirliğinin tamamen yok olması mümkün değildir. Ancak firma bazında düşünüldüğünde, bir firmanın rekabet edebilirlik avantajını kullanarak, rakibini sektörün dışına itmesi mümkün olabilmektedir.⁴⁷

Çokuluslu işletmeler söz konusu olduğunda firma düzeyinde rekabet edebilirliğin etkileri daha net görülmektedir. Çok uluslu işletmeler, hem yatırım yapılan ülke hem de yatırımı yapan ülkeni rekabet edebilirliğinde olumlu etkiler oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, yeni istihdam imkânları oluşturmaktadır.⁴⁸ Bu özelliğiyle birlikte çokuluslu işletmeler, hem firma düzeyinde hem de ulusal düzeyde rekabet edebilirliği artırıcı etki yapmakta ve küresel ekonominin genelinde, üretim, teknoloji ve ticaret gibi önemli hususlarda belirleyici etkiler oluşturmaktadır.⁴⁹

⁴⁴ OYERANTI, **a.g.e**, 2000. s.1

⁴⁵ <http://www.competitiveness.org/article/articleview/774/1/32> Erişim Tarihi: 16.02.2009

⁴⁶ KRUGMAN, **a.g.e**, 1994. s.4.

⁴⁷ DAĞDEMİR, **a.g.e**, 2008. s.302.

⁴⁸ İnan ÖZALP. **Çokuluslu İşletmeler: Uluslararası Yaklaşım**. (Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1995). s.29-30.

⁴⁹ AKTAN ve VURAL, **a.g.e**, 2005. s.1.

Bir firmada karar verici konumundaki kişiler, organizasyonel stratejileri belirlerken; yöneticiler, yatırım bölgelerinin belirlenmesi, yenilik ve bireysel yetenek gelişim politikaları, hizmetlerin ulaştırılması ve performans kalitesi gibi durumlar üzerinde çalışmaktadırlar.⁵⁰ Buradan da anlaşılacağı gibi yönetsel kararlar verimliliği doğrudan etkilemekle birlikte yenilik, işgücü, yatırım ve girişimden elde edilen getiriler ile dolaylı olarak etkilemektedir.

Fiyatın veri olarak kabul edildiği tam rekabet piyasasında kâr, işletmelerin rekabet gücünü gösteren en belirgin fiyat dışı değişkendir. Dolayısıyla firma düzeyinde rekabetin ilk koşulu firmaların elde ettiği kâr düzeyidir.⁵¹ Bununla birlikte, maliyet, verimlilik ve pazar payı da firma düzeyinde rekabet edebilirliğin göstergelerindendir.⁵² Firma düzeyinde teknolojik özelliklerin geliştirilmesine gün geçtikçe daha fazla önem verilmesi, küreselleşme ve teknolojik yeniliklerin son derece hızlı geliştiği bir dünyada, bu yeniliklerin firma düzeyinde rekabet edebilirlik performansının gelişimiyle bağlantılı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte uygun ekonomik teşvikler ve destekleyici kurumların varlığı, firmaların teknolojik öğrenme sürecinde karşılaştıkları sorunların çözümlenmesine yardımcı olmaktadır.⁵³

Rekabet edebilirlik ve ekonomik gelişmelerle ilgili tartışmaların çoğu genellikle, başarılı bir ekonomiyi destekleyen makroekonomik, politik, yasal ve sosyal koşullara odaklanmaktadır. Sağlam maliye ve para politikalarının, güvenilir ve etkin bir yasal sistemin, demokratik kurumların dengeli oluşlarının

⁵⁰ DTI, UK Productivity and Competitiveness Indicators, (2006). s.42.

⁵¹ DULUPÇU, **a.g.e**, 2001. s.75-76.

⁵² OYERANTI, **a.g.e**, 2000. s.4.

⁵³ Ganeshan WIGNARAJA, David JOINER. "Measuring Competitiveness in the World's Smallest Economies: Introducing the SSMECI", Asia Development Bank Economics and Research Department, **ERD Working Paper Series**, No. 60, (Phillippines, 2004). s.2.

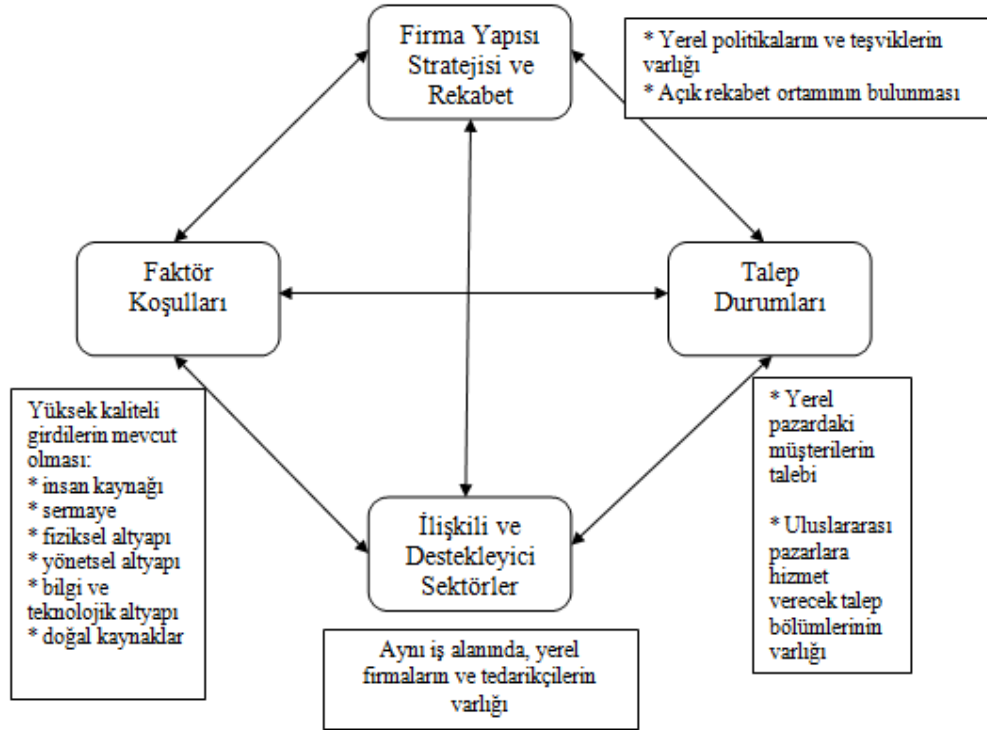
ve ÷lkedeki sosyal yapıların daha sağlıklı bir ekonomi oluşturduğu oldukça iyi bilinmektedir.

Geniş anlamda, yukarıda adı geçen bu koşullar oldukça önemli olmakla birlikte asla yeterli değildir. Zenginlik, bir ÷lkenin firmalarının rekabet içerisinde bulunduğu mikroekonomik iş çevresinin kalitesi yanı sıra, mevcut firmaların sofistike hale gelmesine dayanmakta ve genellikle ekonominin mikro boyutunda oluşturulmaktadır. Bu bahsedilen mikroekonomik yetkinlikler geliştirilmediği s÷rece, makroekonomik, politik, yasal ve sosyal reformlardan istenilen sonuçlar alınamayacaktır.⁵⁴

şekil 1.3'de Porter'ın Elmas Modeli'ne g÷re bir firmanın rekabet edebilirliği kavramı, potansiyel verimliliği şekillendiren yerel iş çevresi içerisinde birbiriyle ilişkili d÷rt fakt÷rdan oluşmaktadır: Fakt÷r durumları ya da ÷retimin muhtemel girdileri; talep durumları; strateji ve rekabet kavramı ve firmanın ilişkili olduğu destekleyici end÷striler. Bu d÷rt fakt÷rdan birinin eksik olması, iş çevresi açısından bakıldığında, b÷lgenin ya da ekonominin t÷m÷ne olumsuz etki yapmaktadır.⁵⁵

⁵⁴ Michael E. PORTER, Mark R. KRAMER, "The Competitive Advantage of Corporate Philanthropy", **Harvard Business Review**, Volume.4, No.2, Harvard Business School Publishing Corporation, (Boston, 2002). s.8.

⁵⁵ Michael E. PORTER, **a.g.e**, 1990. s.127.

Şekil 1. 3. Porter'ın "Elmas Modeli"

Kaynak: Porter, 2002, s.6.

1.4. Rekabet Edebilirliğe Etki Eden Faktörler

Abraham Maslow 1940'lı yıllarda "İhtiyaçlar Hiyerarşisi Piramidi"ni oluşturduğunda, insan ihtiyaçlarının hangi durumlara göre değiştiğiyle ilgili bilgiler veren yeni bir kavram getirmiştir. Piramidin en alt basamağını "biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlar", bir üst basamağını "güvenlik ihtiyacı", onun üstündeki basamağı "ait olma ve sevgi ihtiyacı", daha sonraki basamağı "güven ihtiyacı" ve en üst basamağı ise "kendini gerçekleştirme ve tamamlanma ihtiyacı" oluşturmaktadır.⁵⁶ Maslow'un oluşturduğu piramit her ne kadar insan davranışlarını yansıtıyor olsa da, rekabet edebilirliği incelenen ülke, sektör ve

⁵⁶ <http://www.businessballs.com/maslow.htm> Erişim Tarihi: 15.04.2009

firma için de geçerliliği mevcuttur. Bir firma ele alınacak olursa, bu firma için en alt basamağı sermaye ve mevcudiyet oluşturmaktadır. Firma kurulduktan sonra pazar payı ve bulunduğu sektör içerisinde kendisini güvence altına almaya çalışacaktır ve bu durum güven ihtiyacıyla ilişkilendirilebilir. Firma daha sonra kendisini, piyasadaki büyük firmaların bulunduğu bir ortama ait hissetmek isteyecek ve daha sonra pazar payını artırarak kendisini daha güvende hissedeceği bir yere gelmek isteyecektir. Bütün gereksinimlerini tamamlayan firma artık “en iyi” olma yolunda çalışmaya başlayacak ve bu amaçla çalışan diğer firmalarla rekabet içerisine girecektir. Aynı durum sektör ve ülke bazında düşünüldüğünde de en son aşama rekabet ortamında kendini gerçekleştirme çabası olmaktadır.

İhtiyaçlar Hiyerarşisi Piramidi'nde en üst basamağa ulaşmak için öncelikle alt basamaklardaki ihtiyaçların karşılanması gerektiği gibi, rekabet ortamına girmek için öncelikle karşılanması gereken bir dizi gereksinim vardır. Rekabet edebilirliğin artırılması için mikro ve makro ölçekte gerçekleştirilmesi gereken pek çok hedef bulunmaktadır.

1.4.1. Rekabet Edebilirliği Artıran Göstergeler

Rekabet edebilirliği artıran göstergelerin performansları, değer zincirinin oluşturulmasında çok büyük önem taşımaktadır. Uluslararası rekabet edebilirlik teorisi, geniş anlamda büyüme ve dışa açık ekonomi gibi makroekonomik hedefler ile rekabet edebilirliği etkileyebilecek olan işgücü gelişimi arasında bağlantılar kurmalıdır.⁵⁷ Teknolojik rekabet edebilirlik, belli pazarlarda, yeni ürünler ve hizmetler ile başarılı şekilde rekabet edebilme

⁵⁷ TIEPOH ve BURNS, **a.g.e**, 2004. s.4.

yeteneğini göstermektedir. Bu nedenle bu çeşit bir rekabet edebilirlik, bir ülkenin yenilik oluşturabilme gücü ile yakından ilişkilidir.⁵⁸

Makroekonomik Göstergeler:

Makroekonomik göstergeler ekonominin genel düzeyinde rekabet edebilirliğin en önemli göstergelerini oluşturmaktadır. Tutarlı ve öngörülür bir makroekonomik çevre, düşük enflasyon ve faiz oranları, sürdürülebilir yüksek GSYİH, yüksek yatırım ve tasarruf oranları ile oluşmaktadır ve iş çevresi faaliyetlerinin etkinliğinde de bu faktörler çok büyük önem taşımaktadır. Son çalışmalar ülke büyüklüğünün, ekonomik, politik ve çevresel risklere karşı duyarlılığının düşük olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde geleneksel ekonomi teorisi de gelişmiş ekonomilerin daha büyük ölçek ekonomisi oluşturduğunu savunmaktadır.⁵⁹

Firmaların ve sektörlerin faaliyetlerini sürdürdükleri iç çevresinin etkiliğini sağlamada makroekonomik politikaların ayarlanması ve işleyişinin sağlanması devletin en önemli görevlerinden biridir.⁶⁰

(1)Milli Gelir:

Ülke genelinde rekabet edebilirlikten bahsedildiğinde ve ülkeler arasında karşılaştırmalar yapılmak istendiğinde en çok kullanılan ekonomik gösterge milli gelir oranıdır.⁶¹ Reel gayri safi milli hâsıla artışı ekonominin rekabet edebilirliğinin artışında doğrudan etkiye sahiptir. Bir ülkede yaşayan halkın refah

⁵⁸ Jan FAGERBERG, Mark KNELL, Martin SRHOLEC, "The Competitiveness of Nations: Economic Growth in the ECE Region", **Presentation Paper for UNECE Spring Seminar 2004: Competitiveness and Economic Growth in the ECE Region**, (Geneva, 2004). s.11.

⁵⁹ WIGNARAJA ve JOINER, **a.g.e**, 2004, s.16.

⁶⁰ WIGNARAJA ve JOINER, **a.g.e**, 2004, s.16.

⁶¹ DAĞDEMİR, **a.g.e**, 2008. s.307.

düzeyi, ekonomik gelişime yani en genel anlamıyla GSYİH'nın artışına bağlıdır. Dünya Ekonomik Forumu'nun 2008-2009 Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'na (Global Competitiveness Report) göre sırasıyla en rekabetçi üç ülke olan ABD, İsviçre ve Danimarka'nın GSYİH'ları ABD için yaklaşık 14 trilyon Dolar, İsviçre için 424 milyar Dolar ve Danimarka için ise yaklaşık 312 milyar Dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Dünya ticaretinin ve üretiminin çok önemli bir kısmını elinde bulunduran ve 2007 yılı GSYİH'sı 3 trilyon Dolar civarında olan Çin ise bu rapora göre otuzuncu sırada yer almaktadır.⁶² Bu durum, milli gelir düzeyinin, ülkenin rekabet edebilirliği üzerinde etkisi olduğunu, ancak tek başına yeterli olmadığını göstermektedir.

(2) Ödemeler Dengesi:

Ödemeler Bilançosu, bir yıl içerisinde ülkedeki yerliler ve yabancılar arasında yapılan ödemelerin sistemli bir şekilde kaydedildiği tablodur.⁶³ İstatistikî verilere göre hazırlanan bu tablo, genellikle aylık, üç aylık ya da yıllık olmak üzere belli bir zaman dilimi içerisinde, bir ekonominin dünya ile olan etkileşimlerini yansıtmakta ve özetlemektedir. Bu tablo, ülke içerisindeki yerleşikler ve yerleşik olmayanların getirilerini, üretilmiş olan ürünler, hizmetler ve yapılan ödemeler ile ekonomideki transfer gelirlerini içermektedir.⁶⁴ Bir ekonomi içerisinde işsizlik oranlarının düşüp, istihdam oranlarının artması ve istikrarlı fiyat seviyelerinin oluşması kadar, ödemeler dengesi göstergelerinin istenilen düzeyde olması da çok büyük önem taşımaktadır.⁶⁵ Ödemeler dengesi fazlası veren ülkenin rekabetçi avantajı her zaman daha yüksek olacaktır.

⁶² SALA-I-MARTIN ve diğerleri, **a.g.e**, 2008 s.10.

⁶³ Rıdvan S. KARLUK, **Uluslararası Ekonomi: Teori ve Politika**, (Beta Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 2003), s.439.

⁶⁴ Violetta DAMIA, Carmen P. AGUILAR, "Quantitative and Qualy Indicators for Statistics: An Application to Euro Area Balance of Payment Statistics", **European Central Bank, Occasional Paper Series**, No.54, (Germany, 2006). s.16.

⁶⁵ KARLUK, **a.g.e**, 2003. s.166.

(3) Dış Ticaret:

Dış ticarete aynen milli gelir gibi, rekabet edebilirlik üzerinde oldukça etkili ancak tek başına yeterli olmayan bir faktördür. Dış ticaret denildiğinde akla gelen ilk ülke olan Çin'in dış ticaret hacmi 2007 yılı itibariyle %23 artarak 2 trilyon Doların üzerine çıkmıştır. Bununla birlikte WEF'in 2008-2009 Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'na göre en rekabetçi ülkeler sıralamasında otuzuncu sırada yer almıştır.⁶⁶ Dünya'nın en rekabetçi ekonomisi olan ABD'nin dış ticaret hacmi ise 2007 yılı itibariyle yaklaşık olarak 3,5 trilyon Dolar civarındadır.⁶⁷ Bu açıdan bakıldığında dış ticaretin, rekabet edebilirlik üzerinde doğrudan olmasa bile çok büyük bir etkisinin olduğu sonucuna varılabilmektedir.

(4) İç ve Dış Borçlar:

Ülkelerin iç ve dış borçlanmaları hiç şüphe yok ki rekabet edebilirlik üzerinde çok büyük etkiye sahiptir. Rekabet edebilirliği artırma yarışına başlamadan önce ülkelerin belli standartlara sahip olmaları ve belli kriterleri sağlamaları gerekmektedir. Bu kriterlerden en önemlisi ise ülke içi ve dışı borçlanma oranlarıdır. Borç yapısı üretim verimliliğini ve ülkenin milli gelirini etkilemektedir. WEF'in 2008-2009 Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'na göre dünyanın en rekabetçi ekonomisi olan ABD'nin dış borç tutarı yaklaşık 2,5 trilyon Dolar değerindedir. Yine dış borç stoğunda da ABD birinci sırada yer almaktadır. Türkiye, yine aynı Rapor'a göre dünyanın en rekabetçi ülkeleri sıralamasında altmış üçüncü sıradadır ve dış borç stoğu yaklaşık olarak 280 milyar ABD Doları'dır.⁶⁸ AB ülkelerine bakıldığında zaman Hollanda'nın yaklaşık 2,3 milyar Dolar, İspanya'nın 1,1 trilyon Dolar İtalya'nın yaklaşık 1 trilyon Dolar, Avusturya'nın 750 milyon Dolar dış borcu olduğu görülmektedir.⁶⁹

⁶⁶ WEF Global Competitiveness Report 2008, (Geneva, Switzerland), 2008. s.10.

⁶⁷ DPT, Uluslararası Ekonomik Göstergeler, (Ankara, 2008). s.37.

⁶⁸ WEF, a.g.e, 2008. s.10.

⁶⁹ DPT, a.g.e, 2008. s.37.

WEF Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu 2008-2009'a göre dünyanın en rekabetçi ikinci ülkesi olan İsviçre'nin dış borcu 1,3 trilyon Dolar ve sıralamada üçüncü ülke olan Danimarka'nın dış borcu ise yaklaşık olarak 500 milyar Dolar değerindedir.⁷⁰ İç ve dış borçların minimize edilmesi de diğer makroekonomik göstergelerde olduğu gibi doğrudan etkili olmamakla birlikte rekabet edebilirliğin artırılması için büyük önem taşımaktadır.

(5) İstihdam:

İstihdam ve işgücü, üretimde emek girdisini oluşturmaktadır ve üretim kalitesinin en belirleyici faktörüdür. Rekabet edebilirlik üzerinde doğrudan ve dönüştürücü etkisi vardır. Nitelikli işgücü her ülkede istihdam koşullarının en başında gelmektedir. Nitelikli işgücü ve uzmanlaşma, üretimde maliyetlerin ve zaman kaybının azaltılmasını, verimliliğin artmasını sağlamaktadır. Rekabet edebilirliğe, firma, sektör ya da ekonomi düzeyinde hangi açıdan bakılırsa bakılsın, yüksek ve nitelikli istihdam oranlarının çok büyük önem taşıdığı görülmektedir.

Dünya pazarlarında, teknolojiyi etkin olarak kullanan firmalar ve endüstriler, gerekli becerilere sahip ve nitelikli işgücüne ihtiyaç duymaktadırlar. Bu özelliklere sahip işgücünün istihdamı, uzun dönemde rekabet edebilirliği artırıcı etki yapacaktır.⁷¹

Gelişmiş ve sanayileşmiş ülkeler, işgücünü en verimli şekilde kullanmakta ve kendi ülkeleri dışındaki işgücünü de çekmek için çalışmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin kaynak kullanımı konusundaki yetersizlikleri, o ülkedeki yetenekli kişilerin gelişmiş olan ülkelere göç etmesine neden

⁷⁰ Aynı, s. 57.

⁷¹ Sanjaya LALL, "Competing with Labour: Skills and Competitiveness in Developing Countries", International Labour Organization – ILO, **Development Policies Department, Issues in Development Discussion Paper**, No. 31, (Geneva, 1999). s.2.

olmaktadır.⁷² Gelişmiş ülkeler, işgücünü etkin ve verimli şekilde kullanmayı bilen ve işgücünü yeterli teknoloji ve sermaye ile destekleyen ülkelerdir. İstihdam, rekabet edebilirlikte önemli olmakla birlikte, işgücü verimliliğinden ayrı düşünülemeyecek bir kavramdır. İstihdamın çok yüksek boyutlarda olması ancak verimliliğin düşük olması üretim verimliliği üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Sonuç olarak yetenekli ve nitelikli işgücünün firma performansını artırma gibi bir özelliği vardır. Etkin bir istihdam politikasına sahip olduğunda bu durum firmanın değer zinciri içerisinde kendini gösterecektir.⁷³

Sektörel yenilik ve rekabet edebilirliğin esas koşullarından birisi üretken işgücü sermayesinin varlığıdır. Eğitimler ve çalışanlara yönelik diğer programlar ile yetenekli ve nitelikli işgücü daha başarılı ve rekabetçi hale gelmektedir.

Ekonomik performansı etkileyen en önemli faktörlerden birisi de bireysel yetkinliklerdir. Girdi olarak işgücü ve sermaye kullanıldığında insan sermayesinin, firma etkinliğini artırması beklenir. Üst düzey yeteneklere sahip işgücü daha üretken ve verimli olmakla birlikte, yeni fikirler ve iş uygulamalarını da kolaylıkla benimseyebilmektedir.⁷⁴ Bir işe sahip olmak toplumdaki bireylerin, ekonomik gelişim içerisinde, yeteneklerini belli bir konu üzerinde yoğunlaştırmasına yardımcı olarak işgücü verimliliğine katkıda bulunmaktadır. İşsizlik ise ülkelerin kalkınmasında negatif sosyal etki yaratan bir durumdur. Yeni iş alanlarının oluşturulması bir ülkenin rekabet edebilirliğinin sosyo-ekonomik boyutunda önemli bir gösterge olarak ele alınmaktadır.⁷⁵

⁷² Jonathan COPPEL, Jean-Christophe DUMONT, Ignazio VISCO, "Trends in Immigration and Economic Consequences", **OECD Economics Department, Working Paper No. 284**, (France, 2001). s.18.

⁷³ Rajiv KUMAR, Doren CHADEE, "International Competitiveness of Asian Firms: An Analytical Framework", Asian Development Bank, **Economics and Research Department Working Paper Series**, No. 4, (Philippines, 2002). s.11.

⁷⁴ WIGNARAJA ve JOINER, **a.g.e**, 2004. s.17.

⁷⁵ TIEPOH ve BURNS, **a.g.e**, 2004. s.4.

(6) *Fiyatlar Genel Düzeyi:*

Genel anlamda rekabet edebilirliğin belirlenmesinde, fiyat ya da maliyette rekabet edebilirlik, belirlenmesi en kolay göstergeler olarak görülmektedir. Aslında uzunca bir süre ekonomistler sadece bu iki göstergeye odaklanmışlardır.⁷⁶

(7) *Dışa Açık Ekonomi, Uluslararası Ticaret ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar:*

Firmaların ve içinde bulundukları sektörlerin dış ticaret ve doğrudan yabancı yatırımlar vasıtasıyla maruz kaldıkları uluslararası rekabet, firmaların ve pek çok endüstrinin içinde bulunduğu rekabet edebilirlik gücünü ortaya koyan önemli bir belirleyicidir. Ticaret her ülkenin rekabet avantajına sahip olduğu ürün ve hizmeti sunmasına olanak sağlamaktadır. Dünyadaki ekonomik entegrasyon önem kazandıkça, sadece ürün ve hizmet ticaretinde avantajlı durumda olmak yeterli olmamaktadır.⁷⁷

Dünya genelinde milli gelirlerdeki hızlı artış, uluslararası işletmelerin yeni pazarlara açılmasını sağlamaktadır.⁷⁸ Uluslararası işletmelerin dünya ekonomisi içerisinde gittikçe artan önemi ve sürekli artmakta olan doğrudan yabancı yatırımlar, yatırımın yapıldığı ülke üzerinde büyük ekonomik etkiler oluşturmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar, ülkeye sermaye girişi sağlamasının yanı sıra yapılan bu yatırımlar ile ülkeye yeni teknolojilerin de girişi gerçekleşmektedir.⁷⁹ Uluslararası işletmeler, küresel rekabet gücünün

⁷⁶ WIGNARAJA ve JOINER, **a.g.e**, 2004. s.16.

⁷⁷ Debra JOHNSON, Colin TURNER, **International Business: Theory and Issues in the Modern Global Economy**, Routledge Press, (London, 2003). s.18.

⁷⁸ İnan ÖZALP, "Uluslararası İşletmelerde Yönetim Stratejileri", **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, Sayfa: 1-25, (Kasım 1986b). s.16.

⁷⁹ Holger GÖRG, Eric STROBL, "Foreign Direct Investment and Local Economic Development: Beyond Productivity Spillovers", **University of Nottingham Leverhulme Centre, Research Paper Series: Globalisation, Productivity and Technology**, (United Kingdom, 2004). s.5.

artırılmasında çok büyük etkilere sahiptir⁸⁰ ve bu yatırımlar hem ana ülke hem de yatırımın yapıldığı ülkenin rekabet edebilirliğini önemli ölçüde ve olumlu yönde değiştirmektedir.

Doğrudan yabancı yatırımlar genellikle gelişmekte olan ülkelere yöneliktir.⁸¹ Doğrudan yabancı yatırımlarla birlikte, gelişmekte olan ülkelere teknoloji, know-how ve yönetim transferi gerçekleşmektedir. Bu durum, yatırım yapılan ülkenin uluslararası pazarlarda rekabet edebilirliğinin artmasını sağlamaktadır.⁸² Uluslararası işletmeler, daha ileri teknoloji ve bilgi düzeyine sahip oldukları için yerel firmaların verimlilikleri üzerinde önemli etkilere sahiptirler. Uluslararası bir firmanın varlığı yerel firmaların etkinliklerini ve verimliliklerini belirgin şekilde artırmaktadır.⁸³

Doğrudan yabancı yatırımlar uluslararası pazarlara doğrudan ulaşma şansı yaratmakta ve piyasadaki rakip sayısını artırarak rekabet artışını tetiklemektedir. Bununla birlikte, etkin bir rekabet politikasının izlenmesi ve ekonomisi dışa açık bir ülkenin başarılı olabilmesi, çok güçlü yapılanmaya sahip işletmelerle oluşmaktadır.⁸⁴

Dünyanın en rekabetçi ekonomisi olan ABD firmalarının yurtdışında gerçekleştirdikleri doğrudan yatırımların değeri 1982 yılında 200 milyar Dolar iken bu rakam 2006 yılında 2,3 trilyon Doların üzerine çıkmıştır. ABD ülke içi stoklar ise 1982 yılında 82 milyar Dolar değerindeyken, 2006 yılında 1,8 trilyon

⁸⁰ ÖZALP, **a.g.e.**, 1986b, s.16.

⁸¹ KARLUK, **a.g.e.**, 2003, s.489.

⁸² Aynı, s.492.

⁸³ GÖRG ve STROBL, **a.g.e.**, 2004, s.9.

⁸⁴ **DTI, UK Productivity and Competitiveness Indicators - 2006**, s.60.

değerine yükselmiştir.⁸⁵ Makroekonomik göstergelere bakıldığında, bu göstergelerden hiçbirinin rekabet edebilirliği tek başına etkilemediği görülmektedir ancak doğrudan yabancı yatırımlar, bir ülke ekonomisi için rekabet edebilirliği tek başına etkilene gücüne sahiptir. Bu durumda rekabet edebilirliğin firma düzeyinde başladığı öne sürülebilir. ABD firmaları bugün dünyanın her yerinde faaliyet göstermekte ve piyasa liderliğini ellerinde bulundurmaktadır.

Firmaların rekabet edebilirlikleri arttıkça ülke rekabet edebilirliği de aynı yönde artış göstermektedir. İncelenen diğer göstergelere bakıldığında ABD'nin borç stoğu ve ödemeler dengesi açığı dünya sıralamasında en başlarda yer almasına rağmen yine de dünyanın en rekabetçi ekonomisi olarak görülmektedir. Bu sonuçlara göre rekabet edebilirliğin en sağlam göstergesi firma düzeyinde rekabet edebilirliktir. Ayrıca bu örnekten de görüldüğü gibi firma düzeyinde rekabet edebilirlik hem sektör hem de genel ekonomi düzeyinde rekabet edebilirliği artırmaktadır. Bir ülkenin uluslararası pazar payı uluslararası işletmelerinin pazar payıyla yakından ilişkilidir.

Doğrudan yabancı yatırımlar, bir ülkenin daha ucuz üretim ve işgücü maliyetine sahip ülkelerde fizikî sermaye, teknoloji ve know-how yatırımı ile üretim yapması olarak tanımlanabilir.⁸⁶ Uluslararası işletmeler, kuruldukları ülkelere, sermaye, yeni teknoloji ve know-how dışında yeni bir yönetim anlayışı da getirmektedir.⁸⁷ Doğrudan yabancı yatırımlar 1980'lerin ortalarında dünya genelinde hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır. OECD ülkelerinden yapılan sermaye çıkışları toplamı 1985 - 1996 yılları arasında 2,25 trilyon Dolar

⁸⁵ Matthew ADLER, Gary HUFBAUER, "Policy Liberalization and FDI Growth, 1982 to 2006", **Peterson Institute for International Economics Working Paper Series 08-7**, Washington DC, (United States, 2008). s.9.

⁸⁶ ROHBERG ve HARTMANN, **a.g.e**, 1997. s.7.

⁸⁷ ÖZALP, **a.g.e**, 1986b. s.3.

değerinde gerçekleşmiştir.⁸⁸ En çok doğrudan yatırım yapan firmalar 1995 yılı itibariyle 700 milyar Dolar üzerinde yatırım hacmine sahip olan ABD menşeli firmalar olmuştur. 1990 yılında beri ABD'nin yapmış olduğu 400 milyar Dolarlık doğrudan yatırımların yaklaşık %44'ü AB ülkelerinde, %8'i Asya ve %5'i ise Japonya'da yer almaktadır. 1993 yılından itibaren dünyanın en çok doğrudan yatırım çeken ülkesi, ucuz işgücü maliyetleri nedeniyle Çin olmuştur. AB ülkelerinin firmalarının yatırımları ise daha çok AB bünyesinde kalmıştır.⁸⁹

Rekabet edebilirlik kavramı statik ve dinamik pek çok bileşenden oluşmaktadır. Her ne kadar bir ülke ekonomisinin verimliliği, yüksek ve sürdürülebilir gelir düzeyini belirliyor olsa da, en az verimlilik kadar önemli olan faktörlerden birisi de yatırımların getiri oranlarıdır ve bu oranlar ekonomik büyüme potansiyelinin anahtar faktörlerini ortaya koymaktadır.⁹⁰

Mikroekonomik Göstergeler:

Bir ülkenin rekabet edebilirliğini, yüksek büyüme ve milli gelir gibi makroekonomik hedeflere bakarak değerlendirmeye çalışmak oldukça sınırlı ve tek taraflı bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım ülke ve bölgelerin rekabet içerisinde olduğunu ancak insanların ve ülkelerdeki sosyal gelişimlerin tek başına etkin olmadığını varsaymaktadır.⁹¹ Mikro boyutta rekabet edebilirlik, ekonomideki mikro faktörlere ve ürün piyasa koşullarına bağlıdır. Mikro faktörlerin çok farklı açılardan analizi, mikroekonomik rekabet edebilirliğin anlaşılmasında büyük önem taşımaktadır.⁹²

⁸⁸ DURAND, MADASCHI, TERRIBILE, **a.g.e**, 1987. s.5-6.

⁸⁹ Aynı, s.15.

⁹⁰ SALA-I-MARTIN ve diğerleri, **a.g.e**, 2008. s.3.

⁹¹ **UNDP Human Development Reports 1991-1998**, <http://hdr.undp.org/default.cfm>
Erişim Tarihi: 23.03.2009

⁹² René KEMP, Jens HORBACH, "Measurement of Competitiveness of Eco-Innovation", **Measuring Eco-Innovation Project by Maastricht Economic Research Institute on Innovation and Technology – MERIT**, (Maastricht, 2007). s.27.

Ekonomik faaliyetlerin genel yapısı da rekabet edebilirlik üzerinde etkiye sahiptir. Düşük değere sahip bir tarım sektörünü yüksek değere sahip üretim ve hizmet sektörüne dönüştürmek işgücü maliyetlerini düşürmekte ve ekonominin genelinde rekabet edebilirliğin artmasına olanak sağlamaktadır.⁹³

(1) Firma Yapısı ve Faaliyetleri:

Rekabet edebilirlik en iyi firma düzeyinde anlaşılmakta ve asıl rekabet edebilirlik firma ve sektör düzeyinde gerçekleşmektedir. Mikroekonomik rekabet edebilirlik, firma ve sektör düzeyinde rekabet edebilirliği yansıtmakla birlikte, makroekonomik rekabet edebilirliğe de ışık tutmaktadır. Firmaların rakiplerine oranla daha etkin bir şekilde ürün ve hizmetler sunuyor olmasının yanı sıra güçlü bir örgütsel yapıya sahip olması da rekabet edebilirliğini etkilemektedir. Firmaların sahip oldukları stratejiler, iç ve dış çevre koşullarından, yasal düzenlemelerden ve politik çevreden ciddi şekilde etkilenmektedir.⁹⁴

Stratejik dinamiklerin benimsenmesi ve çevresel faktörlerin getirdiği sınırlamaların bilinmesi firmaların rekabet edebilirliklerinin artırılmasında olumlu bir durum olacaktır.⁹⁵

Bir girişim kurmak ya da mevcut işi büyütmek, bir firmanın verimliliğini artırmada ve değer yaratmada en önemli kaynaklarından biridir. Devlet firmaları, örgüt yapısı ve kültürü, girişimin önündeki engeller ve firma faaliyetlerinin boyutları açısından gözlemlenmektedir. Ürün piyasalarında artan rekabet,

⁹³ WIGNARAJA ve JOINER, **a.g.e**, 2004. s.16.

⁹⁴ Michael FIRTH, Peter M.Y. FUNG, and Oliver M. RUI. "Firm Performance, Governance Structure, and Top Management Turnover in a Transitional Economy", **Journal of Management Studies**, V.43, p.1289-1330, Blackwell Publishings, September 2006.

⁹⁵ Jing CHEN ve Sungchul CHOI. "Internal Firm Structure, External Market Condition and Competitive Dynamics", **University of Northern British Columbia - School of Business Working Paper Series**, February 2006. s.13.

firmaların daha düşük maliyetlerle üretim yapmasını sağlarken, tüketicilerin de daha düşük fiyatlardan aynı kalitede ürünler alabilmesini sağlamaktadır.⁹⁶

Firmalar büyümeye başladıklarında sermaye artırımının yanı sıra dış pazarlara açılma stratejisini benimsemeyi isteyebilmektedir. Dış pazarlara açılarak faaliyetlerini bu yeni pazarlara taşıyan firmalar için pek çok zorluğun yanı sıra rekabet avantajını artıran durumlar söz konusu olmaktadır. Yurt dışında faaliyet gösterecek firmanın büyüklüğü, verimliliği, sermaye derinliği, faaliyetlerin firmaya maliyeti ve üretim koşulları gibi faktörler, firmanın rekabet edebilirliğini etkileyen faktörlerin başında gelmektedir.⁹⁷ Bununla birlikte firmaların yaptıkları yatırımların niteliği de son derece önemlidir. Teknoloji ve Ar-Ge yatırımlarına önem veren işletmeler olan uluslararası işletmeler bu teknoloji ve yenilik yatırımları ile diğer firmalara karşı rekabet edebilirliklerini artırmaktadırlar.

Uluslararası işletme sınıflandırmasına dahil olan firmaların bir kısmı sadece farklı pazarlarda ticarî faaliyetler yürütmekte ve teknoloji yatırımlarına yönelmemektedir. Uluslararası işletmeler, rekabet edebilirliklerine göre sıralanacak olurlarsa, teknoloji, Ar-Ge ve yenilik yatırımlarına dönük faaliyet gösterenlerin, sadece ticari faaliyetler gösteren işletmelere göre daha büyük rekabet avantajına sahip oldukları görülmektedir. Ar-Ge yatırımlarının yoğunluğu, yenilik oluşturma kapasitesinin yanı sıra firmanın değer artışına da katkıda bulunmaktadır.⁹⁸

⁹⁶ DTI, **a.g.e**, 2006, s.9.

⁹⁷ Andrew B. BERNARD ve J. Bradford JENSEN, "Firm Structure, Multinationals, and Manufacturing Plant Deaths", **Institute for International Economics Working Paper Series**, WP 06-7, Washington, September 2006.

⁹⁸ Jan MAHRT-SMITH. "Organizational Structure, R&D Intensity, and Firm Value", Rotman School of Management, University of Toronto Economy, **Finance and Financial Engineering Seminar Presentation**, Toronto, November 2006. s.7.

Firmanın örgüt yapısı ve çalışanların bireysel yetkinlikleri de rekabet edebilirlik üzerinde çok büyük etkilere sahiptir. Bireysel yetkinlikler ve çalışanlara dönük eğitimler firmanın yetkinliklerinin çeşitlenmesine de katkıda bulunan faktörlerdir. İşletmelerin rekabet edebilirlikleri üzerinde kârın çok büyük bir etkisi olmakta, ancak değer yaratım sürecinde tek başına etkili olmamaktadır.

(2) Maliyet:

Firmaların ve sektörlerin üretimde öncelikle dikkate aldıkları konu maliyetlerin düşük kalitenin yüksek olması konusudur. Maliyet kavramı, işgücü, sermaye ve üretim maliyetleri olarak ortaya çıkmaktadır. Maliyet avantajına sahip olmak, firmaların daha yüksek kâr elde etmesini sağlamasının yanı sıra, düşük maliyetlerle üretim yapan firmalar, piyasada rakiplerine karşı fiyatlandırma sonucu oluşan rekabet avantajını daha kolay elde edebilmektedir.

Maliyet firmalar için üretim ve işgücü maliyeti olarak ortaya çıkmaktadır. İşgücüne ödenen maaşlar, sosyal güvenlik sigortası, eğitimler ve sağlanan diğer güvenceler işgücü maliyeti kapsamındadır.⁹⁹ Bu maliyetleri düşürmek için firmalar sınırlı sayıda ve nitelikli işgücünü istihdam etmeyi tercih etmektedir. İşe uygun eğitime ve bireysel yetkinliklere sahip olan işgücü, işgücü verimliliğini artırmaktadır. Bunun sonucu olarak firmanın ve devamında sektörün rekabet edebilirliğine olumlu katkılarda bulunmaktadır.

(3)Piyasalar ve Fiyatlandırma:

Fiyatlandırma sektörel ve firma düzeyinde rekabet edebilirliği en çok etkileyen mikroekonomik göstergelerden birisidir. Tam rekabet piyasasında fiyat veri olarak kabul edildiği için bu piyasada fiyatlandırma ile rekabet edebilirliğin

⁹⁹ Attilio STAJANO, **Research, Quality, Competitiveness: European Union Technology Policy for the Knowledge-Based Society**. (Second Edition, Springer Press, New York, 2006). s.127.

artırılması geçerli olmamaktadır.¹⁰⁰ Tekel piyasasında ise piyasada tekel gücüne sahip firma, sunulan ürünün fiyatını belirleyebilme ve yüksek pazar payına sahip olma gücüne elinde tutmaktadır.¹⁰¹ Rekabet, serbest piyasa ekonomisinin en vazgeçilmez unsurlarından birisidir.

Ürün piyasası, işgücü ve sermaye piyasalarında rekabet edebilirliğin derecesi, piyasanın etkinliğini geliştirebilme gücüne sahiptir. Bu piyasalardaki kurallar ve kurumlar çoğunlukla, devlet politikaları tarafından belirlenmektedir ve ekonominin genelinde rekabet edebilirliğin hangi düzeylerde olduğunun anlaşılmasında etkin rol oynamaktadır.¹⁰² Piyasalardaki tüketici davranışları da fiyatlar ve üretim üzerinde etkili olmaktadır. Fiyatlandırmada maliyetin yanı sıra en çok dikkat edilen husus tüketicilerin ödemeye razı olacakları rekabetçi bir fiyat belirleyebilmektir.

(4)Ürün ve Hizmet Kalitesi:

Rekabet edebilirlik kavramının içinde bulunduğumuz yüzyılda son derece önem kazanması, sektörler arası rekabet edebilirliği de son derece yoğunlaştırmıştır. Firmalar için maliyet avantajı her ne kadar rekabet edebilirlik için büyük önem taşıyor olsa da, bu avantajın tamamlayıcısı kaliteli üretim olmadan rekabet avantajından bahsetmek tam anlamıyla mümkün olmamaktadır. Düşük maliyetlerle, kaliteli ürünler sunmaya ek olarak fiyatlandırma koşulları da firma ve sektör düzeyinde rekabet edebilirliği etkileyen en önemli faktörlerdendir.

Yeni teknolojilerin yaygınlaşması, Ar-Ge yatırımlarının artması ve yenilik faaliyetlerinin yoğunlaşmasının sonucu olarak üretim sistemlerinde yeni ve son derece hızlı gelişmeler yaşanmaktadır. Yeni üretim sistemlerinde kullanılan

¹⁰⁰ DULUPÇU, **a.g.e**, 2001. s.75-76.

¹⁰¹ CHEN ve CHOI. **a.g.e**, 2006. s.2.

¹⁰² KEMP ve HORBACH, **a.g.e**, 2007. s.10.

teknolojiler ile daha az hata ve daha düşük maliyetler ile daha etkin ve verimli ürünler elde edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, üretimde teknolojik yapılanmalardan yararlanan işletmelerin rekabet edebilirlik avantajına sahip oldukları sonucuna ulaşılabilmektedir.

(5)Teknoloji Yatırımları ve Yenilik:

Teknoloji genellikle ürün ve süreç teknolojileri anlamında kullanılmaktadır. Ürün teknolojisi, ürün içinde mevcut bulunan bilgi ve yeniliklerin toplamından oluşmaktayken, süreç teknolojisi üretim süreci içerisindeki teknolojiyle ilişkilidir. Bunun yanı sıra yönetsel teknolojilerinde oldukça önemli olduğu görülmektedir çünkü örgütsel, sosyal ve işgörenlerle ilgili konularda da bilgi ve becerilerdeki gelişmeler yönetim teknolojilerini şekillendirmektedir.¹⁰³ Teknolojik faktörler, işletmelerdeki üretim faktörleri ve üretim maliyetlerinin yanı sıra, Ar-Ge harcamalarını da etkilemektedir.¹⁰⁴

Ülkedeki sermaye stoğunun artırılmasında ve bu artışların sürdürülebilir olmasında makine, ekipman ve binalar şeklindeki fiziki yatırımlar büyük önem taşımaktadır. Yatırım ortamı, finansal kaynaklara ulaşılabilirlik, makroekonomik istikrar, işgücü ve yönetsel beceriler gibi pek çok farklı faktörden etkilenmektedir.¹⁰⁵ Yatırımlar ekonomik kapasitenin artırılmasında büyük rol oynamakla birlikte ekonomik gelişimi de olumlu yönde etkilemektedir. Yatırım, tüketime karşıdır ve bireyler ya da firmalar ancak gelecekte daha fazla getiri elde edeceklerini bildiklerinde yatırım harcaması yapmaktadırlar. Yatırım bu nedenle, gelecekteki getiri fırsatlarının mevcut olduğu düşünülen durumlarda gerçekleşmektedir.¹⁰⁶

¹⁰³ KUMAR ve CHADEE, **a.g.e**, 2002. s.11.

¹⁰⁴ İnan ÖZALP ve diğerleri, "İşletme Stratejisi, Yapısı ve Çevresi Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi", **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 1, Sayfa: 381-414, (Eskişehir, Haziran 1989). s.396.

¹⁰⁵ **DTI, UK Productivity and Competitiveness Indicators 2006**, s.7.

¹⁰⁶ Aynı, s.10.

Rekabet edebilirliğe son yıllarda bu kadar önem verilmesinin sebeplerinden birisi de hızlı teknolojik gelişmelerdir. Yeniliklerin hızlı şekilde ortaya çıkması ve bunun da verimlilik artışıyla ilgili beklentileri artırması, ekonomilerin dış ticaretten ve yatırımlardan uzak durmasının maliyetinin çok yüksek olduğunu göstermektedir.¹⁰⁷ Yeni teknolojilerin ticareti hızlandırması kaynaklara, yeni üretim türlerine, ekipmanlara ve bilgiye ulaşımı da kolaylaştırmış ve bu teknolojilerin toplumsal refah artışı üzerindeki etkileriyle önemini artırmıştır. Yeni teknolojilerin getirdiği bu ekipmanlar daha hızlı ve etkin şekilde çalışmakta, iş ortamında motivasyonu artırarak daha iyi bir örgüt ortamı oluşturmakta ve böylelikle verimliliği artırmaktadır.

Ekonomi teorileri içerisinde yeniliklerin, ekonomik gelişimlerle bağlantısını ve verimlilik artışını açıklayan farklı görüşler vardır ancak hepsinin hemfikir olduğu nokta, yeniliğin ekonomik gelişim için temel gereksinim olduğu ve ekonomik gelişimi etkileyen en önemli faktörlerden birisi olduğudur.¹⁰⁸ Ülkelerin ve firmaların Ar-Ge harcamaları bütçede daha fazla yer edindikçe yenilik şu an öncekine göre daha maliyetli ve riskli hale gelmiştir. Yenilik çalışmalarında firmalar ve ülkeler arası birlik ve iletişim ağı güçlenmiştir.¹⁰⁹

Teknolojik değişim, sektörel bazda çok büyük etkiler yaratarak, rekabet edebilirlik avantajının kazanılmasını sağlamaktadır. Firmaların sahip oldukları teknolojiler de aynı şekilde, rekabet gücü üzerinde etkili olan en önemli faktörlerden birisidir.¹¹⁰ Kamu yatırımları, özellikle altyapı ve kamu hizmetlerinin oluşturulmasında, ekonominin sermaye stoğunun artırılmasında en belirgin

¹⁰⁷ UNCTAD, **a.g.e**, 2003, s.4.

¹⁰⁸ DTI, **a.g.e**, 2006, s.22.

¹⁰⁹ UNCTAD, **a.g.e**, 2003. s.4.

¹¹⁰ PORTER, **Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance**, (The Free Press, New York, 1985). s.176.

faktörlerden birisidir. Örneğin, ülke içi etkin ulaşım yolları, taşımacılık maliyetlerinin düşürülmesinde etkin olmakta ve ölçek ekonomilerine katkıda bulunmaktadır.¹¹¹ Yenilik, yeni fikirlerin başarılı şekilde kullanılması sonucu oluşmaktadır ve bu yeni fikirler sermaye araçları, yeni ürünler, yeni örgütsel yapılanmalar ve çalışma yöntemleriyle ilişkilendirilmiş yeni teknolojileri oluşturmaktadır.

Yenilik, yeni üretim fonksiyonlarının bulunması ve teknolojik yenilik, teknoloji ile dönüştürülmüş araştırmaların yeni ürünlere uygulanmasıdır.¹¹² Çok fazla karıştırılan iki kavram olan buluş ve yenilik arasında önemli bir fark vardır. Buluş, yeni bir ürün ve süreçle ilgili yeni bir fikrin ilk kez ortaya çıkması iken yenilik bu fikrin ticarileşmesidir. Buluşlar farklı kurumlar içerisinde kullanılabilme şansına sahip olmakla birlikte, yenilik genellikle firma bünyesinde kalmaktadır.

Bir buluşu yeniliğe dönüştürebilmek için bir firma genellikle bilgi, yetkinlikler, beceriler ve kaynakların farklı türlerinden oluşan bir kombinasyona ihtiyaç duymaktadır. Örneğin bir firma üretim konusunda bilgi, beceri, piyasa bilgisi, çok iyi işleyen bir dağıtım sistemi ve yeterli finansal kaynaklar gibi pek çok faktöre ihtiyaç duymaktadır.¹¹³ Yenilik interaktif ve dinamik bir süreçtir. Aynı zamanda küresel pazarlarda rekabet edebilmek için de oldukça önemli bir yere sahiptir.

Yenilik yatırımları, uluslararası işletmeler tarafından çok önem verilen bir konudur. Çokuluslu işletmelerin avantajları, büyüklükleri ve mali avantajlarından

¹¹¹ DTI, 2006, **a.g.e**, s.17.

¹¹² KARLUK, **a.g.e**, 2003, s.505.

¹¹³ Jan FAGERBERG, "Innovation: A Guide to the Literature", **Paper to be Presented at the Workshop "The Many Guises of Innovation: What We Have Learnt and Where We Are Heading"**, (Ottawa, Canada, October 2003).

çok yenilik sürecindeki üstünlükleridir. Çokuluslu işletmeler Ar-Ge yatırımlarına yönelik çalışmaktadırlar.¹¹⁴

1.4.2. Rekabet Edebilirliği Olumsuz Etkileyen Göstergeler

Rekabet edebilirliği olumsuz etkileyen faktörler, rekabet edebilirliği artıran faktörlerin eksik ya da yetersiz olmasının yanı sıra rekabet edebilirliği doğrudan doğruya azaltan ya da duruma göre olumsuz yönde etkileyen faktörlerdir.

(1) Zayıf ve Yıpranmış Fiziksel Altyapı:

Etkin ve maliyet avantajına sahip bir fiziksel altyapı firmaların, sınırlamalar olmaksızın küresel pazarlarda başarılı şekilde rekabet edebilmelerini sağlamaktadır.¹¹⁵

(2) İşgücünde Uzmanlaşma Eksikliği:

Bilimsel Yönetim Yaklaşımı'nı oluşturan Frederick Taylor, bilimsel metoda göre belirlenmiş iş görme yöntem ve usullerinin üretimde verimliliği artıracığını savunmaktadır.¹¹⁶ Bilimsel Yönetim Yaklaşımı'nın önemle üzerinde durduğu işgücünde uzmanlaşma konusu, işgücü verimliliğini artırarak üretimdeki maliyetlerin göreceli olarak azalmasını sağlamaktadır.

İşletmeler için en önemli amaç kâr elde etmek ve değer yaratmanın yanı sıra büyük ölçüde maliyetlerin düşürülmesidir. İşletmelerde üretim maliyetlerinin düşürülmesi, zaman kaybının azaltılması ve verimliliğin artırılması amaçlanmaktadır. İşgücünde uzmanlaşmış kişilerin istihdam edilmesi gelişmiş

¹¹⁴ KARLUK, **a.g.e**, 2003. s.505.

¹¹⁵ Aynı, s.17.

¹¹⁶ İnan ÖZALP, "Bilimsel Yönetim ve Taylor: Frederick Wanslow Taylor'un Görüşleri Yenilikleri ve Eleştirileri", **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1, Sayfa: 1-22, (Eskişehir, Haziran 1986a). s.7.

ekonomiler ve çok uluslu firmalar için en önemli kriterleri oluşturmaktadır. Uluslararası işletmelerde istihdam politikaları belirlenirken en çok üzerinde durulan konu, uluslararası alanda etkin şekilde performans gösterebilecek, yetenekli ve bireylerin işe alınması konusu olmaktadır.¹¹⁷ Uzmanlaşma, zamanı verimli kullanmayı sağlayan ve üretimde etkinliği artıran en önemli faktörlerden birisidir. Uzmanlaşmanın olmadığı ya da eksik olduğu firmalarda maliyet ve verimlilik doğrudan etkilenmekte ve bu da rekabet edebilirlik üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır.

(3) İş Ortamı Kalitesinin Düşük Olması:

İşletme içi faktörler ve çalışma ortamı işgörenlerin çalışma verimliliklerini ve sonrasında üretimi etkileyen en önemli faktörlerden birisidir. Herzberg'in Çift Faktör Kuramı'nda, çalışanların motive edici ortamda çalışmalarının iş verimini olumlu yönde etkilediğinden bahsedilmektedir.¹¹⁸ Çalışanlar genellikle günün çok büyük bir kısmını ev yerine iş ortamında geçirmektedirler. Çalışılan bu ortamların işgücü ve üretim verimliliğini artıracak ve işgörenlerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Aksi takdirde işgücü verimliliği düşecek ve firmanın rekabet edebilirliği üzerinde olumsuz etkiler oluşturacaktır.

(4) Kurumlar Arasında Etkin İşbirliğinin Olmaması:

Bir ekonomide kurumların tek başlarına başarılı olmaları ekonominin tümünün rekabetçi olmasını sağlamamaktadır. Ekonomi genelinde rekabet edebilirliğe bakılacağı zaman kurumların ortalaması alınmaktadır ve tek tek başarılı olan kurumlar bu ortalama içerisinde diğerlerinin rekabet edebilirlikleri düşük olduğunda önemsiz kalmaktadırlar. Kurumlar arası işbirliği ve iletişim, bilgi paylaşımı her kurumun eksiklerini görmesinde ve bunları düzeltmesinde büyük faydalar sağlamaktadır.

¹¹⁷ ÖZALP, a.g.e, 1986b, s.2

¹¹⁸ Şerif M. ŞİMŞEK. **Yönetim ve Organizasyon**. (Seçkin Dağıtım, Yedinci Basım, Konya, 2002). s. 214.

Çokuluslu işletmelerde merkez ve şubeler arasında etkin iletişimin sağlanması çok önemlidir. Ana işletme ve şubeler arasında gerçekleşen bilgi akışı, uzaklık, mülkiyet, kültür ve çevre faktörlerinin engellemeleriyle karşılaşmaktadır.¹¹⁹

2. Rekabet Edebilirliğin Ölçülmesi ve Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

Rekabet edebilirliğin firma, sektör ya da ekonominin genel düzeyinde mevcut oluşu ve hangi koşullarda var olduğunun kanıtlanması, bu alanlarda değerlendirmeler ve karşılaştırmalar yapılabilmesi için bazı göstergelere ihtiyaç duyulmaktadır. Rekabet edebilirliği etkileyen faktörlerin farklı oranlarda ve ağırlıklarda kullanılmasıyla oluşturulmuş pek çok gösterge mevcuttur. En çok bilinen göstergeler Dünya Ekonomik Forumu'nun (World Economic Forum - WEF) "Büyüme Rekabet Edebilirlik Endeksi" (Growth Competitiveness Index - GCI), "Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi" (Global Competitiveness Index – yeni GCI), Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü'nün (International Institute for Management Development - IMD) Rekabet Edebilirlik Endeksi ve Birleşmiş Milletler Endüstriyel Gelişim Örgütü'nün (United Nations Industrial Development Organization - UNIDO) yayınlamış olduğu UNIDO göstergeleridir. Bununla birlikte Michael Porter'ın oluşturduğu "Firma Rekabet Edebilirlik Endeksi" (Business Competitiveness Index - BCI) kullanılmaktadır.

En güvenilir ve en çok kullanılan göstergelerin oluşturulmasını sağlayan iki temel kurum WEF¹²⁰ ve IMD¹²¹ yıllık olarak yayınladıkları rekabet edebilirlik endeksi raporlarıyla rekabet edebilirlik kavramını da tanımlamışlardır. WEF'e

¹¹⁹ ÖZALP, a.g.e, 1986b. s.16.

¹²⁰

<http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/Global%20Competitiveness%20Report/index.htm>
Erişim Tarihi: 18.05.2009

¹²¹ <http://www.imd.ch/research/publications/wcy/index.cfm> Erişim Tarihi: 18.05.2009

göre rekabet edebilirlik, bir ülkenin GSYİH'da yüksek ve sürdürülebilir büyüme oranlarının elde edilmesidir. IMD ise rekabet edebilirliği, bir ülkenin, varlıklarını ve süreçlerini yöneterek, ülkeye yatırımları çekerek ve dış pazarlarda etkinlik göstererek, değer yaratması ve bunların hepsini ekonomik ve sosyal bir model içerisinde bütünleştirmesi olarak da ulusal refah düzeyini artırması olarak tanımlamaktadır.¹²² WEF ve IMD, çok çeşitli yapısal, kurumsal ve politik faktörlerle belirlenmiş olan ekonomik çıktılar ve büyüme oranlarını ölçmek için rekabet edebilirlik endeksleri geliştirmişlerdir.¹²³

Sektörlerdeki rekabet edebilirliğin ölçülmesinde farklı ölçütler kullanılmaktadır. Rekabet edebilirlik, ticaret performansı, maliyet ve verimlilik farklılıkları açısından ölçülebilmektedir. Bunlar arasında göreceli olarak ticaret performansı, diğer ülkelerin ihracatlarına göre daha rekabetçi olmak koşuluyla, en iyi ölçüt olarak kabul edilmektedir.¹²⁴

Hükümetler, danışmanlıklar ve araştırma enstitüleri tarafından geliştirildiği halde yayınlanmamış pek çok oranlama mevcuttur. Bunun nedeni ise, bu kurumların genellikle, karşılaştırmalı uluslararası istatistikî verilerine ulaşabildikleri ve küresel ekonomi üzerinde büyük etkisi olan ülkeleri seçiyor olmalarıdır.¹²⁵ Ekonomik gelişmişliği az olan ülkelerdeki göstergeler ve ülke içerisindeki sorunlar genel rekabet edebilirlik teorisi ile çalışmaktadır ve hem WEF hem de IMD tarafından bunların hesaplamalara eklenmesi uygunsuz bulunmaktadır. Gelişmekte olan ekonomilerde makroekonomik istikrar, dış ticaret politikaları, yüksek insan sermayesi ve etkin altyapı gibi temel sorunların çözülmesi, gelişmiş ekonomilerin ve sektörlerin olduğu sofistike bir alanda nasıl

¹²² Stephane GARELLI, "Competitiveness of Nations: The Fundamentals", **World Competitiveness Yearbook**, International Institute for Management Development, (Switzerland, 2003). <http://www02.imd.ch/wcy> s. 607. Erişim Tarihi: 18.05.2009.

¹²³ TIEPOH ve BURNS, **a.g.e**, 2004. s.3.

¹²⁴ KEMP ve HORBACH, **a.g.e**, 2007. s.26.

¹²⁵ FARRUGIA, **a.g.e**, 2002. s.20-21.

rekabet edilebileceğinin belirlenmesinden daha önce gelmektedir ve daha büyük önem taşımaktadır.¹²⁶

Hem WEF hem de IMD, İsviçre merkezli kurumlardır ve küresel rekabet edebilirlik benchmarking endüstrisinde büyük söz sahibidir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle ilgili yıllık oranlamaların yer aldığı göstergeler WEF tarafından yirmi dört yıldır WEF Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu olarak yayınlanmaktadır. IMD ise oluşturduğu göstergelerden oluşan raporu IMD Dünya Rekabet Edebilirlik Yıllığı olarak on üç yıldır yayınlamaktadır.¹²⁷ Bu iki endeks de mikroekonomik düzeyde ve firma bazlı çalışmalara yoğunluk vermekte ve ülkelerin, firmaların rekabet ettikleri ortamlara katkıda bulunmak için ne gibi çalışmalar yaptıklarını incelemektedir. Bu açıdan bakıldığında, bu raporların, rekabet edebilirlik performansı ile ilgili bir gösterge oluşturmaya çalışmak yerine, daha geniş yelpazede ulusal rekabet edebilirliği etkileyen çok çeşitli faktörleri tespit etmeye yönelik bir yaklaşım içerisinde olduğu görülmektedir. Bu nedenle endeksler oluşturulurken çok fazla değişkenden yararlanılmaktadır.¹²⁸

OECD Ekonomi ve İstatistik Bölümü tarafından belirlenmiş olan rekabet edebilirlik göstergeleri dış ticaret değişkenleri (ithalat ve ihracat hacimleri) ve bunları etkileyen rekabetçi fiyat ölçütleri ile oluşturulmaktadır.¹²⁹ Dünya Bankası Rekabet Edebilirlik Göstergeleri, yüz otuz ülkede firma rekabet ortamının gelişimi ve ekonomik performansı değerlendiren kırk dokuz göstergeden oluşan bir veritabanından oluşmaktadır. Bu veritabanı kullanıcılarına, belli bir ülkedeki

¹²⁶ WIGNARAJA ve JOINER, **a.g.e**, 2004. s.3.

¹²⁷ <http://www.imd.ch/research/publications/wcy/index.cfm> Erişim Tarihi: 18.05.2009

¹²⁸ WIGNARAJA ve JOINER, **a.g.e**, 2004, s.2.

¹²⁹ DURAND ve GIORNO, "Indicators of International Competitiveness: Conceptual Aspects and Evaluation", **OECD Economics Department Working Papers**, No. 9, OECD Publishing, (Paris, 1987). s.154.

iş çevresiyle ilgili bilgileri kolayca sunmakta ve ülke genelindeki veriler ile uluslararası karşılaştırmalar yapılmasını kolaylaştırmaktadır.¹³⁰

Rekabet edebilirliğin gelecekteki durumu hesaplanırken güvenilir sonuçlar elde etmede en çok katkısı olan göstergeler; kurumlar, altyapı, eğitim, makroekonomik durum, yasal düzenlemeler gibi faktörlerden elde edilen göstergelerdir. Bu göstergelerin nitelikleri yeni GCI, BCI ve Rekabet Edebilirlik Tablosu (Competitiveness Scoreboard) CS raporlarında gösterilmektedir.¹³¹

Bunların dışında AB Merkez Bankasının kullandığı Karma Rekabet Edebilirlik Endeksi (Harmonized Competitiveness Index) HCI bulunmaktadır. HCI'nin amacı, fiyat ve maliyet ölçütleri kapsamında, Euro Bölgesi ülkelerinin reel döviz kurları ile tutarlılık gösteren, anlamlı ölçütler geliştirmektir. HCI, GSYİH deflatörüne göre hesaplanmaktadır ve on altı Euro ülkesi, on bir Euro kullanmayan Avrupa ülkesi ile yirmi bir ticari ortağı kapsamaktadır.¹³²

2.1.Rekabet Edebilirliği Ölçen Endeksler

Rekabet edebilirliğin ölçen endeksler arasında en iyi bilinen endeksler, IMD'nin ve WEF'in yıllık olarak yayınladıkları rekabet edebilirlik endeksleridir. WEF'in yıllık olarak yayınladığı Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'na göre endeksler, mikro ve makro göstergelere göre oluşturulmakta ve bu göstergelere göre yapılan hesaplamalar ile firmaların ve ülkelerin rekabet edebilirlikleri rakamlarla gösterilmektedir.

¹³⁰ <http://wbIn0018.worldbank.org/psd/compete.nsf> Erişim Tarihi: 19.05.2009

¹³¹ KEMP ve HORBACH, **a.g.e.**, 2007. s.26.
<http://news.bbc.co.uk/1/hi/business/4944046.stm> Erişim Tarihi: 18.05.2009

¹³² <http://www.ecb.int/stats/exchange/hci/html/index.en.html> Erişim Tarihi: 23.05.2009

2.1.1. IMD - Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü Rekabet Edebilirlik Endeksi

Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü, merkezi İsviçre'nin Lozan şehrinde bulunan bir eğitim kurumudur ve her yıl "Dünya Rekabet Edebilirlik Yıllığı" (World Competitiveness Yearbook) adıyla rekabet edebilirlik raporu yayınlamaktadır.¹³³ IMD'ye göre ülkelerin sürdürülebilir değer yaratmasını sağlaması rekabet gücünü belirlemektedir. IMD, nitel ve nicel boyutlu sekiz ana kriter ve iki yüz elli altı kriter çerçevesinde ülkelerin rekabet güçlerini belirlemektedir.¹³⁴

IMD, yıllık olarak yayınladığı Dünya Rekabet Edebilirlik Yıllığı'nda, dünya ekonomisi içerisinde en büyük etkiyi yapmakta olan kırk dokuz ülkenin uluslararası rekabet edebilirliğine yönelik analizleri sunmaktadır. IMD Endeksi iki yüz seksen altı farklı göstergiyi kullanarak hesaplamalar yapmakta ve bunları dört ana alanda değerlendirmektedir. Bu alanlar, ekonomik performans, hükümet etkinliği, firma etkinliği ve altyapıdır.¹³⁵

IMD'in 2009 Dünya Rekabet Edebilirlik Tablosunda (World Competitiveness Scoreboard), elli beş ülke ekonomisi, 2008 verileriyle karşılaştırmalı olarak en rekabetçiden en az rekabetçi olana göre sıralanmıştır. 2009 yılı verilerine göre ABD, yeni GCI'de olduğu gibi IMD endeksine göre de en rekabetçi ekonomi konumundadır.¹³⁶ Ancak 2008 yılı yeni GCI endeksinde

¹³³ <http://www.imd.ch/research/publications/wcy/index.cfm> Erişim Tarihi: 18.05.2009

¹³⁴ <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/yeni-rekabet/uluslararasi.htm>

Erişim Tarihi: 23.05.2009

¹³⁵ FARRUGIA, a.g.e, 2002. s.23-24.

¹³⁶ <http://www.imd.ch/research/publications/wcy/upload/scoreboard.pdf>

Erişim Tarihi: 18.05.2009

ikinci sırada olan İsviçre, bu tabloda dördüncü sırada yer almıştır ve yine yeni GCI'ye göre 2008 yılında en rekabetçi üçüncü ekonomi olan Danimarka bu tabloda altıncı sırada yer almaktadır. 2009 yılı itibariyle elli beş ülke arasındaki karşılaştırmalar sonucu oluşturulan bu tabloda Türkiye en rekabetçi kırk yedinci ülke konumunda bulunmaktadır.¹³⁷

IMD'nin yayınladığı rekabet edebilirlik tablosunda ele alınan ekonomiler, en büyük ve rekabetçi ekonomiden en zayıf rekabetçi ülkeye göre sıralanmış ve zaman serileri analizi ile performansları ölçülmüştür. Endeksin temel varsayımı, ülke zenginliğinin oluşumunun firma düzeyinde gerçekleştiği, bunun oluşumunda ancak ülke içinde ve uluslararası alanda rekabet edebilirliği artıracak bir ulusal çevre içerisinde bulunmakla gerçekleşeceğidir. Bu endeks dört ana faktör ve hepsinin beş alt faktörünü inceleyerek tablo oluşturmaktadır.¹³⁸

2.1.2. WEF – Dünya Ekonomik Forumu Rekabet Edebilirlik Endeksleri

WEF, 1971 yılında İsviçreli profesör Klaus M. Schwab tarafından kurulmuştur.¹³⁹ WEF de IMD gibi İsviçre merkezlidir ve kurum Cenevre şehrinde bulunmaktadır. WEF, yayınladığı küresel rekabet edebilirlik raporlarının yanı sıra her yıl İsviçre'nin Davos şehrinde düzenlenen toplantılar ile tüm ülkelerden devlet adamları ve işadamlarını bir araya getirmekte ve dünyadaki ekonomik sorunları tartışmaya açmaktadır. WEF, küresel rekabet edebilirlik raporunu 1979'dan beri her yıl yayınlamaktadır.

¹³⁷ WEF Global Competitiveness Report 2008, s.10

¹³⁸ KEMP ve HORBACH, a.g.e, 2007. s.25.

¹³⁹ Geoffrey A. PIGMAN, "World Economic Forum: A Multi-Stakeholder Approach to Global Governance", **Global Institutions Series**, Routledge Press, (New York, 2006). s.7

WEF'in her yıl yayımladığı Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi başarmış olan dünyadaki en büyük elli beş ekonomiden elde edilen nitel ve nicel verilerle oluşturulmaktadır. Orta vadede, sadece ekonomik büyümeye bakmak yerine, ekonomilerin yapısal, kurumsal ve politik gelişimlerinin boyutlarını ele almaktadır.¹⁴⁰

GCI, orta vadede ulusal ekonominin sürdürülebilir ekonomik gelişim sağlama kapasitesi ve mevcut ekonomik durum üzerindeki kontrol gücünü ölçmeyi amaçlamaktadır.¹⁴¹ WEF raporlarında 2000 yılı öncesinde GCI yerine Rekabet Endeksi terimi kullanılmaktaydı.¹⁴² Büyüme Rekabet Edebilirlik Endeksi GCI'nin üç ana alt endeksi vardır ve bu alt endekslerin her biri belirli gelişim evrelerinde kritik önem taşımaktadır. Bu alt endeksler şu şekilde sıralanmaktadır:¹⁴³

- (a) kurumlar, altyapı, makroekonomi, sağlık ve eğitim hizmetleri gibi temel gereksinimler,
- (b) yüksek eğitim, piyasa etkinliği, teknolojik yapı gibi ülkelerin etkinliğini artırıcı faktörler ve
- (c) teknoloji ve yenilik gibi ekonomide kritik öneme sahip endekslerdir.

Güncel Rekabet Edebilirlik Endeksi CCI (Current Competitiveness Index) ilk olarak 2000 yılında hazırlanmıştır ve 2002 yılında ismi Mikroekonomik Rekabet Edebilirlik Endeksi olarak değiştirilmiştir. WEF 2002 yılı raporunda tanımlanan Mikroekonomik Rekabet Edebilirlik Endeksi, ekonomilerdeki

¹⁴⁰ FARRUGIA, a.g.e, 2002. s.23-24.

¹⁴¹ **WEF Global Competitiveness Report 2008**. s.28.

¹⁴² John W. MCARTHUR, Jeffery D. SACHS, "The Growth Competitiveness Index: Measuring Technological Advancement and the Stages of Development", WEF, **Global Competitiveness Report 2001 - 2002**, Chapter 1.1, (Geneva, Switzerland, 2001). s.28.

¹⁴³ KEMP ve HORBACH, a.g.e, 2007. s.25.

kaynakların etkin şekilde kullanımını tespit etmek için mikroekonomik göstergeleri kullanan bir endekstir ve mevcut üretim potansiyelini ortaya koymaktadır.¹⁴⁴

GCI, ileriye dönük beş yıl için büyümeye etki eden sebepleri değerlendirirken, CCI, ele aldığı yetmiş beş ülkenin her biri için o yılın verimlilik düzeylerini belirleyen faktörleri ele almaktadır.¹⁴⁵ GSYİH ile belirlenmiş olan sürdürülebilir verimliliğin durumunu açıklayan bir yaklaşım ile CCI, ekonomik modellerin çoğunda bulunan değişkenlerin toplamını ele almayı amaçlamaktadır. Genel faktör analizlerini kullanan CCI, mikroekonomik rekabet edebilirlik ölçütlerin toplamı gibi görülebilmektedir.¹⁴⁶

Paul Krugman, ülkelerin rekabet edebilirliği yerine firmaların rekabet edebilirliğini ele almaktadır ve esas rekabetin firmalar arasında olduğunu savunmaktadır.¹⁴⁷ Buna göre bir ülkenin ekonomik rekabet edebilirliği, o ülkedeki firmaların ve sektörlerin rekabet gücünü yansıtmaktadır. Bu görüşle tutarlılık gösterecek şekilde WEF, Firma Rekabet Edebilirlik Endeksini (Business Competitiveness Index - BCI) oluşturmuştur. BCI'ye göre rekabet edebilirlik, ülke içindeki yerel firmaların ya da yabancı firmaların o ülkedeki yapılanmalarının rekabet edebilirliği ve bu firmaların rekabet ettikleri mikroekonomik iş çevresinin kalitesi ile belirlenmektedir.¹⁴⁸

BCI, Michael Porter tarafından geliştirilmiştir ve ülkelerin rekabet edebilirliğini mikroekonomik rekabet edebilirliklerinden yola çıkarak

¹⁴⁴ WEF, **a.g.e**, 2008, s.15.

¹⁴⁵ Aynı, s.21.

¹⁴⁶ Aynı, s.21.

¹⁴⁷ KRUGMAN, **a.g.e**, 1994. s.5.

¹⁴⁸ PORTER, **a.g.e**, 2003. s.29.

hesaplamaktadır.¹⁴⁹ BCI ülkelerin rekabet avantajlarını ve zayıf yönlerini, o ülkedeki iş çevresinin koşulları ve firmaların faaliyetleri ile stratejileri açısından ele alarak ve ülkelerin mevcut refah düzeyinin sürdürülebilirliğiyle ilgili değerlendirmeler yapmaktadır. BCI, ele alınan ülkelerdeki GSYİH değişkenlerini %80 oranında açıklamakta ve refah düzeyini etkileyen en önemli mikroekonomik faktörleri göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında BCI, GCI'nin tamamlayıcısı gibidir.¹⁵⁰ BCI basit bir ölçüm sağlamaktan çok rekabet edebilirlikle ilgili bir teorik bir çerçeve sunmaktadır. BCI oranları yüz yirmi bir ülkeyi ele almaktadır ve seksenden fazla değişkeni ele alarak hesaplamalar yapmaktadır. 2006 yılı BCI verilerine göre firma rekabet edebilirliği en yüksek üç ülke ABD, Almanya ve Finlandiya olarak sıralanmıştır ve Türkiye kırk altıncı sırada yer almıştır.¹⁵¹

Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu, 2000 yılında, Rekabet Edebilirlik Endeksi diye adlandırılan endeksin ismini GCI olarak değiştirmiştir.¹⁵² 2000 yılında Michael Porter'ın BCI'yi geliştirmesinde sonra 2004 yılında Profesör Xavier Sala-i-Martin tarafından Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi oluşturulmuştur ve bu endekse “yeni GCI” denilmiştir. Bu endeks rekabet edebilirliğin hem mikro hem de makroekonomik faktörlerini içermektedir ve WEF'in 2004 yılından itibaren yayınladığı raporlarda yeni GCI, BCI'nin yanında yer almaktadır.¹⁵³ 2004 yılında oluşturulan yeni GCI, GCI'nin devamı

¹⁴⁹ **WEF Global Competitiveness Report 2003-2004**, (Geneva, Switzerland, 2003). s.20.

¹⁵⁰ KEMP ve HORBACH, **a.g.e**, 2007. s.25.

¹⁵¹ Augusto LOPEZ-CLAROS “Executive Summary of World Economic Forum **Global Competitiveness Report 2005 – 2006**”, WEF, Geneva, (Switzerland, 2005). s.17.

¹⁵² Michael E. PORTER, Jeffrey D. SACHS, John W. “Competitiveness and Stages of Economic Development”, World Economic Forum, **Global Competitiveness Report 2001 - 2002**, Executive Summary, (Geneva, Switzerland, 2001). s.16.

¹⁵³ Michael E PORTER ve diğerleri “Moving to a New Global Competitiveness Index”, World Economic Forum, **Global Competitiveness Report 2008 – 2009**, Chapter 1.2, (Geneva, Switzerland, 2008). s.43.

niteliktedir.¹⁵⁴ Küresel rekabet arttıkça ve ekonomik gelişimi etkilemeye devam ettikçe bu endeksler, küresel pazarlarda bir ülkenin performansının mikroekonomik ve makroekonomik göstergelerini inceleyen yeni GCI tarafından çevrelenmektedir ve yeni GCI diğer endekslere göre daha kapsamlı veri sağlamaktadır.¹⁵⁵

Ekonomistler uzun yıllar boyunca rekabet edebilirliği etkileyen faktörleri araştırmışlardır ve belli başlı faktörlerin rekabet edebilirlik ve ülkenin zenginliğinde etkili olduğu bulunmuştur. Bu yaklaşımlardan yola çıkarak hem mikro hem de makro anlamda geniş kapsamlı bilgiler sağlayan yeni GCI hesaplanırken, karmaşık bir konu olan rekabet edebilirliğin farklı yönlerini yansıtan bazı faktörlerin ağırlıklı ortalamaları kullanılmıştır. Bu faktörler ise “ekonomik rekabet edebilirliğin on iki alt endeksi” adıyla gruplandırılmıştır.¹⁵⁶

Yeni GCI ile ülkelerin rekabet edebilirliklerinin belirlendiği on iki alt endeks aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:¹⁵⁷

1. Kurumlar
2. Altyapı
3. Makroekonomik istikrar
4. Sağlık hizmetleri ve temel eğitim
5. Yüksek eğitim öğretimi
6. Ürün pazar etkinliği
7. İşgücü piyasası etkinliği
8. Sofistike finansal piyasa

¹⁵⁴ WEF Global Competitiveness Report 2008. s.3.

¹⁵⁵ Simone I. FLYNN, “Productivity”, **EBSCO Research Starters, Academic Topic Overviews**, EBSCO Academic Paper Publishings, (2008). s.1.

¹⁵⁶ WEF, a.g.e, 2008. s.4.

¹⁵⁷ Aynı, s.4,5,6.

9. Teknolojik durum
10. Pazar büyüklüğü
11. Sofistike iş ortamı
12. Yenilik

2.2. Büyüme Rekabet Edebilirlik Endeksi'ne Göre Ülkelerin Rekabet Edebilirliklerinin Karşılaştırılması

21. yüzyılın başlarında küreselleşme ve dış ticaretin en yüksek boyutlara ulaşmasıyla, ülkelerin rekabet edebilirlikleri Küresel Rekabet Edebilirlik 2001-2002 Raporu'nda GCI ve CCI ile hesaplanmış ve tablolar oluşturulmuştur.¹⁵⁸

Tablo 1. 1. Büyüme Rekabet Edebilirlik Endeksi - GCI ve Güncel Rekabet Edebilirlik Endeksi - CCI 2001 Göstergeleri

GCI Endeksi			CCI Endeksi		
ÜLKE / EKONOMİ	2001	2000	ÜLKE / EKONOMİ	2001	2000
Finlandiya	1	5	Finlandiya	1	1
ABD	2	1	ABD	2	2
Kanada	3	6	Hollanda	3	4
Singapur	4	2	Almanya	4	3
Avustralya	5	11	İsviçre	5	5
Norveç	6	15	İsveç	6	7
Tayvan	7	10	İngiltere	7	8
Hollanda	8	3	Danimarka	8	6
İsveç	9	12	Avustralya	9	10
Yeni Zelanda	10	19	Singapur	10	9
İrlanda	11	4	Kanada	11	11
İngiltere	12	8	Fransa	12	15
Hong Kong	13	7	Avusturya	13	13
Danimarka	14	13	Belçika	14	12
İsviçre	15	9	Japonya	15	14
İzlanda	16	23	İzlanda	16	17
Almanya	17	14	İsrail	17	18
Avusturya	18	17	Hong Kong	18	16
Belçika	19	16	Norveç	19	20
Fransa	20	21	Yeni Zelanda	20	19
Türkiye	54	39	Türkiye	54	29

Kaynak: WEF Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi, 2001-2002, s.12.

¹⁵⁸ WEF Global Competitiveness Report 2001-2002, (Geneva 2001). s.12.

2000'li yılların başlarında ekonomiler kaynak tabanlı olmaktan çıkıp bilgi ve teknoloji tabanlı olmaya başlamışlardır ve Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu 2001 – 2002, bu durum göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Bir ekonomi geliştikçe küresel rekabet edebilirliğinin yapısal özellikleri de bununla eş zamanlı olarak değişmektedir.¹⁵⁹ WEF 2001 – 2002 yılı Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'na göre oluşturulan göstergeler, artmakta olan doğrudan yabancı yatırımlar, yenilik ve teknoloji yatırımlarının etkisiyle ülkelerin makroekonomik performanslarını ve küresel rekabet edebilirliklerini ele almıştır. Özellikle doğrudan yabancı yatırımlar ülkeye hem sermaye hem de yeni teknolojiler getirdiği için rekabet edebilirliğin artırılmasında çok büyük rol oynamıştır.

WEF'in yayınladığı 2001 – 2002 Raporu'nda doğrudan yabancı yatırımlar ve artan teknolojilerin yanı sıra ekonomik gelişimin sadece makroekonomik istikrar sağlanması olmadığı, yönetsel kalite, teknolojik kapasitenin artırılmasında rol oynayacak sosyal beceriler, örgüt yapısı ve mevcut politikalar gibi bir dizi faktörün de etkili olduğu vurgulanmıştır.¹⁶⁰ Yine aynı rapora göre Finlandiya, ABD'yi geride bırakarak hem GCI hemde CCI göstergelerinde dünyanın en rekabetçi ekonomisi durumuna gelmiştir. Bu oranlamalarda esas alınan üç faktör teknoloji, kamu kurumları ve makroekonomik çevre olmuştur. 1993 yılında otuz sekiz ülke arasında yirmi beşinci ve 1997 yılında elli üç ülke arasında on dokuzuncu olan Finlandiya, on yıl içerisinde kendini tamamen yenileyerek 2001 yılı raporunda en rekabetçi ekonomi konumuna gelmiştir. Bu sonucun oluşmasında en önemli faktörler, yenilik, teknoloji ve sosyal yapılanmadaki reformlardır.¹⁶¹

¹⁵⁹ Michael E. PORTER ve diğerleri, **Global Competitiveness Report 2001 - 2002, Executive Summary**, (Geneva, Switzerland, 2001). s.17.

¹⁶⁰ **WEF Global Competitiveness Report 2001-2002**. s.17.

¹⁶¹ Petri ROUVINEN, "Finland on Top of Competitiveness Game?", **Article 4/2001**. http://www.etla.fi/files/930_FES_01_4_competitiveness.pdf s.55 ve 58. Erişim Tarihi: 10.05.2009.

WEF'in yayınladığı 2003 – 2004 Raporu'nda ise yine teknoloji ve doğrudan yatırımların önemi vurgulanmaktadır. Ulusal refah ve artan gelir düzeyi rekabet edebilirliğe bağlıdır ve rekabet edebilirlik ise bir ulusun kaynaklarını etkin şekilde kullanıp kullanmadığının göstergesi olan verimliliği yansıtmaktadır. Bu rapora göre, GCI'de, 2003 yılında da 2002 yılında olduğu gibi yine Finlandiya ilk sırada yer almıştır ve aynı yıl Türkiye ise altmış beşinci sırada yer almıştır.¹⁶² Yine aynı raporda merkezî ve doğu Avrupa ülkelerine bakıldığında ilk sırada Estonya yer almaktadır. GCI endeksine göre dünyanın en rekabetçi ülkeleri arasında yirmi ikinci olan Estonya, GCI'nin üç alt endeksi olan teknoloji, kamu kurumları ve makroekonomik çevre endekslerinde en yüksek oranlara sahiptir. Batı Avrupa ülkelerinde ise Fransa, makroekonomik koşullarında azalan bir oranlamaya sahip olsa da teknoloji ve kamu kurumları endekslerinden yüksek puanlar almıştır. İtalya ise yine aynı oranlamalar içerisinde sürekli azalan bir grafik çizmiştir.¹⁶³

Tablo 1. 2. Büyüme Rekabet Edebilirlik Endeksi 2003 Göstergeleri

ÜLKE/EKONOMİ	GCI ENDEKSİ	
	2003	2002
Finlandiya	1	2
ABD	2	1
İsveç	3	5
Danimarka	4	10
Tayvan	5	3
Singapur	6	4
İsviçre	7	6
İzlanda	8	12
Norveç	9	9
Avustralya	10	7
Türkiye	65	69

Kaynak: WEF Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi, 2003-2004. s.11

¹⁶² Jennifer BLANKE, Fiona PAUA, Xavier SALA-I-MARTIN, "The Growth Competitiveness Index: Analyzing Key Underpinnings of Sustained Economic Growth", **WEF – Global Competitiveness Report 2003 – 2004**, Chapter 1.1, (Geneva, Switzerland, 2003). s.11.

¹⁶³ Aynı s.22-23.

WEF'in 2006 yılında yayınladığı raporda yeni GCI'nin on iki alt endeksine bağlı olarak teorik ve deneysel araştırmalarla hesaplamalar yapılmıştır. Yeni GCI, yapısal olarak basit olarak görünmekle birlikte verimlilik ve rekabet edebilirliği etkileyen faktörlerin tespit edilmesi konusunda bütünsel bir yaklaşım sunmakta ve gruplandırmalarını on iki alt endeks ile yapmaktadır.¹⁶⁴

Yapılan hesaplamalar şunu kesin olarak ortaya koymuştur ki her ülke için rekabet edebilirlik ve verimliliği etkileyen faktörler farklı olmaktadır. Bu nedenle yeni GCI, ülkeleri, on iki endeksin üçlü gruplandırmasıyla oluşturulmuş üç alt başlığa göre sınıflandırmışlardır.¹⁶⁵ Belirlenmiş olan on iki alt endeksin ilk dördü faktör bazlı, diğer altısı etkinlik bazlı ve kalan ikisi ise yenilik bazlı ekonomilere karşılık gelmektedir.¹⁶⁶

2006 yılında Finlandiya'yı geride bırakarak ilk sıraya oturan İsviçre'nin bu konuma nasıl ulaştığı incelendiğinde, yenilik, iş farklılaştırması, altyapı gibi konularda çok büyük gelişmeler kaydettiği görülmektedir. İsviçre'de özellikle bilimsel çalışmalar ve Ar-Ge yatırımları oldukça büyük rakamlara ulaşmıştır ve bununla birlikte kurumsal yapı, yasal sistem ve işgücü etkinliği oldukça artmıştır. İsviçre'den sonra ikinci, üçüncü ve dördüncü sırayı üç İskandinav ülkesi olan Finlandiya, İsveç ve Danimarka almıştır. Bu ülkelerde son zamanlarda şeffaf bir yönetim, makroekonomik istikrar ile birlikte çok büyük teknoloji ve yenilik yatırımları olduğu görülmektedir.¹⁶⁷ Türkiye ise 2005 yılında yetmiş birinci sırada bulunurken, 2006 sıralamasında elli dokuzuncu sıraya yükselmiştir.

Yine 2006 yılı Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'nda, BCI'ye göre ABD ilk sırada yer almıştır. Ülkeleri mikroekonomik performanslarına göre

¹⁶⁴ LOPEZ-CLAROS, a.g.e, 2005. s.14.

¹⁶⁵ Aynı, s.14.

¹⁶⁶ WEF Global Competitiveness Report 2008. s.7.

¹⁶⁷ WEF Global Competitiveness Report 2006-2007, a.g.e, s.11.

değerlendiren bir endeks olan BCI, incelediği ülkelerdeki iş ortamı, çalışma koşulları, firma faaliyetleri ve stratejileri bakımından ülkelerin rekabet avantajlarını ve zayıf yönlerini hesaplamakta ve bu ülkelerin mevcut refah düzeyleri ve bunun sürdürülebilir oluşuyla ilgili değerlendirmeler sağlamaktadır. Türkiye bu endekse göre 2006 yılında kırk altıncı sırada yer almaktadır ¹⁶⁸

Tablo 1. 3. GCI ve BCI 2006 Göstergeleri

GCI 2006 Göstergeleri				BCI 2006 Göstergeleri		
ÜLKE/EKONOMİ	SIRA	SKOR	2005	ÜLKE/EKONOMİ	SIRA	Firma Faaliyetleri
İsviçre	1	5.91	4	ABD	1	1
Finlandiya	2	5.76	2	Almanya	2	2
İsveç	3	5.74	7	Finlandiya	3	8
Danimarka	4	5.70	3	İsviçre	4	4
Singapur	5	5.62	5	Danimarka	5	6
ABD	6	5.61	1	Hollanda	6	7
Japonya	7	5.60	10	İsveç	7	3
Almanya	8	5.58	6	İngiltere	8	9
Hollanda	9	5.56	11	Japonya	9	5
İngiltere	10	5.54	9	Hong Kong	10	12
Türkiye	59	4.14	71	Türkiye	46	41

Kaynak: WEF Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi, 2006 s.13.

GCI'ye göre, 2006 yılında altıncı sırada bulunan ABD, 2008 yılına gelindiğinde ilk sıraya yerleşmiş ve BCI'nin yanı sıra GCI'ye göre de dünyanın en rekabetçi ekonomisi ünvanını almıştır. Bununla birlikte GCI 2006 sıralamasında ilk on ülke içerisinde altı AB ülkesi yer almaktadır. Aynı durum BCI endeksi için de geçerlidir ve AB firmalarının etkinlikleriyle ilgili fikir vermektedir. Türkiye ise GCI'ye göre 2005 yılında yetmiş birinci sıradayken, 2006 yılında on iki sıra yükselerek elli dokuzuncu sırada yer almıştır.

¹⁶⁸ Aynı, s.13.

Tablo 1. 4. Yeni GCI'ye Göre 2008 Ülke Sıralamaları

ÜLKE/EKONOMİ	Sıra	Skor	ALT ENDEKSLER		
			Temel Gereksinimler	Etkinliği Artıran Faktörler	Yenilik Faktörleri
ÜLKE/EKONOMİ	Sıra	Skor	Sıra	Sıra	Sıra
ABD	1	5.74	22	1	1
İsviçre	2	5.61	2	8	2
Danimarka	3	5.58	4	3	7
İsveç	4	5.53	6	9	6
Singapur	5	5.53	3	2	11
Finlandiya	6	5.50	1	13	5
Almanya	7	5.46	7	11	4
Hollanda	8	5.41	10	7	9
Japonya	9	5.38	26	12	3
Kanada	10	5.37	8	5	16
Hong Kong	11	5.33	5	6	21
İngiltere	12	5.30	24	4	17
Güney Kore	13	5.28	16	15	10
Avusturya	14	5.23	9	20	12
Norveç	15	5.22	14	14	18
Fransa	16	5.22	13	16	14
Tayvan, Çin	17	5.22	20	18	8
Avustralya	18	5.20	15	10	22
Belçika	19	5.14	18	21	15
İzlanda	20	5.05	11	22	19
Malezya	21	5.04	25	24	23
İrlanda	22	4.99	32	19	20
İsrail	23	4.97	41	23	13
Yeni Zelanda	24	4.93	19	17	28
Lüksemburg	25	4.85	12	27	24
Katar	26	4.83	21	31	35
Suudi Arabistan	27	4.72	34	45	37
Şili	28	4.72	36	30	44
İspanya	29	4.72	27	25	29
Çin	30	4.70	42	40	32
BAE	31	4.68	17	29	38
Estonya	32	4.67	30	26	40
Çek Cumhuriyeti	33	4.62	45	28	25
Tayland	34	4.60	43	36	46
Kuveyt	35	4.58	39	52	52
Tunus	36	4.58	35	53	30
Bahreyn	37	4.57	28	46	54
Umman	38	4.55	31	61	48
Brunei	39	4.54	29	77	87
Kıbrıs	40	4.53	23	39	41
Porto Riko	41	4.51	44	38	26
Slovenya	42	4.50	38	37	33
Portekiz	43	4.47	37	34	43
Litvanya	44	4.45	46	43	49
Güney Afrika	45	4.41	69	35	36
Slovakya	46	4.40	52	32	53

Önceki sayfadan devam

ÜLKE/EKONOMİ	Sıra	Skor	ALT ENDEKSLER		
			Temel Gereksinimler	Etkinliği Artıran Faktörler	Yenilik Faktörleri
			Sıra	Sıra	Sıra
Barbados	47	4.40	33	56	51
Ürdün	48	4.37	47	63	47
İtalya	49	4.35	58	42	31
Hindistan	50	4.33	80	33	27
Rusya	51	4.31	56	50	73
Malta	52	4.31	40	44	56
Polonya	53	4.28	70	41	61
Letonya	54	4.26	55	47	84
Endonezya	55	4.25	76	49	45
Botsvana	56	4.25	53	82	98
Moritiyus	57	4.25	50	66	69
Panama	58	4.24	54	67	58
Kosta Rika	59	4.23	63	60	39
Meksika	60	4.23	60	55	70
Hırvatistan	61	4.22	49	62	62
Macaristan	62	4.22	64	48	55
Türkiye	63	4.15	72	59	63
Brezilya	64	4.13	96	51	42
Karadağ	65	4.11	59	72	88
Kazakistan	66	4.11	74	64	77
Yunanistan	67	4.11	51	57	68

Kaynak: WEF Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi, 2008 2009, s.12

Küresel Rekabet Edebilirlik 2008 – 2009 Raporu'na göre en rekabetçi ülkeler sıralamasında ilk sırayı yine ABD almıştır ve onu üç Avrupa ülkesi izlemektedir. Bu rapora göre ABD ilk sırada yer almasına rağmen, alt endekslerden biri olan temel gereksinimlerde yirmi ikinci sırada bulunmaktadır. ABD'yi takip eden İsviçre, Danimarka ve İsveç ise bu alt endeks sıralamasına göre ABD'nin üstünde sıralanmaktadırlar. Yine bu rapora göre ilk elli içerisinde AB27'nin yirmi ülkesi yer almaktadır. Bu durum AB'nin rekabet edebilirliğinin yüksek oluşuyla ilgili fikir vermektedir. Türkiye ise bu sıralamada altmış üçüncü sırada yer almaktadır.

3. Verimlilik ve Verimliliğin Rekabet Edebilirliğe Etkisi

Türkçe'ye “verimlilik” kelimesiyle çevrilen “productivity” kavramı esas olarak “üretkenlik” kelimesine karşılık gelmektedir. Herhangi bir konuda verimlilikten bahsedebilmek için mutlaka bir üretimin olması gerekmektedir. Üretim sadece ekonomik birimlerin herhangi bir ürün üretmesi değildir ve yaşamın tamamında, belli bir “girdi”, “süreç” ve “çıktı” döngüsünü izleyen her durum için bir üretimden bahsedilebilmektedir.

Örgütsel performans, etkililik, etkinlik, kalite, verimlilik, iş ortamının kalitesi, yenilik ve kârlılık ile yakından ilişkilidir. Kârlılık, girdi, çıktı ve fiyatlarla ilişkili bir kavram iken verimlilik, sadece girdi ve çıktılar arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır.¹⁶⁹ Bir örgüt verimliliği, daha fazla verimlilik getirecek örgütsel güç ve planlama açısından değerlendirmektedirler. Örgütler mümkün olduğu kadar toplam verimliliği ölçümlemeyi tercih etmektedirler. Toplam verimlilik, en basit anlamıyla, toplam girdilerin toplam çıktılara oranıdır.¹⁷⁰

İşletme verimliliği daha çok toplam verimlilik ile ölçülmektedir ve işletme verimliliğini etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler, işgücü ve işgücünün nitelikleri, üretimde kullanılan hammadde ve makineler, çalışma koşulları, işgücünün ve işletmenin yetkinlikleri olarak sıralanabilir.¹⁷¹ İşletme için nitelikli ve yetkinliklere sahip işgücüne sahip olmak son derece önemlidir ve bu özelliklere sahip işgücü, işletmenin verimliliğini artırmada önemli etkiler yapmaktadır.¹⁷² İşletmenin bulunduğu ülkedeki yasal ve politik düzenlemeler,

¹⁶⁹ OECD, “Measuring Productivity” **OECD Manual: Measurement of Aggregate and Industry-Level Productivity Growth**, OECD Statistics Unit, (France, 2001). s.11.

¹⁷⁰ FLYNN, a.g.e, 2008. s.1.

¹⁷¹ Halim KAZAN. “İşletme İçi Verimliliği Etkileyen Faktörlerin İnsan, Makine-Ekipman Bazında Değerlendirilmesi Üzerine bir Araştırma”, **Review of Social, Economic & Business Studies**, Vol.7/8, s.331-347, Gebze, 2007. s.333.

¹⁷² Fernando GALINDO-RUEDA and Jonathan HASKEKEL. “Skills, Workforce Characteristics and Firm-Level Productivity: Evidence from the Matched ABI/Employer Skills

işletmeleri ve sektörleri etkileyerek, iş çevresini şekillendirmektedir. Politik ve yasal çevre işletmenin verimliliği üzerinde dolaylı bir etkiye sahip olmaktadır.¹⁷³

3.1. Verimliliğin Tanımı ve Önemi

Milli Produktivite Merkezi verimliliği "üretilen mal ve hizmet miktarı ile bu mal ve hizmet miktarının üretilmesinde kullanılan girdiler ve çıktılar arasındaki oran" şeklinde tanımlamaktadır.¹⁷⁴ Verimlilik en genel şekliyle, çıktı düzeyinin girdi kullanımına oranı olarak tanımlanmaktadır. Bu genel inanişla ilgili fikir ayrılığı olmamakla birlikte, verimlilik literatürüne ve uygulamalarına bakıldığında verimliliğin tek bir amacının ve tek bir ölçütünün olmadığı görülmektedir.

OECD'nin tanımına göre verimlilik üretim miktarlarının, üretim faktörlerine oranlanmasıyla bulunmaktadır.¹⁷⁵ Verimlilikle ilgili kesin bir tanım yapılmak istenildiğinde bu kavramın oldukça karmaşık ve tanımlanmasının güç olduğu görülür. Bu yüzden verimlilik kavramının yönetsel ve teknik olmak üzere farklı tanımları mevcuttur. Bu açıdan bakıldığında, verimliliğin büyük önem taşıdığı ekonomi alanında, endüstri mühendisliğinde ve yönetsel alanda üç temel tanımlamayla karşılaşılabilmektedir. Bu bakış açılarının çeşitliliği dolayısıyla verimlilikle ilgili kesin bir tanıma ulaşmak güç bir hale gelmiştir. Verimliliğin tanımlanması tek başına bir şey ifade etmediği için ölçülmesi de

Survey", **Institute for the Study of Labour – IZA Discussion Papers**, No. 1542, Germany, March 2005. s.7.

¹⁷³ Paloma ANOS-CASERO and Charles UDOMSAPH. "What Drives Firm Productivity Growth?", The World Bank Eastern Europe and Central Asia Department, **Policy Research Working Paper**, No. 4841, February, 2009. s.1.

¹⁷⁴ <http://www.mpm.org.tr/verimlilik> Erişim Tarihi: 18.02.2009

¹⁷⁵ OECD, **a.g.e**, 2001. s.11.

gerekmektedir ve ölçümlenmesi de en az tanımlanması kadar zor olabilmektedir.¹⁷⁶

Verimliliğin önem kazanmaya başladığı 19. yüzyıldan itibaren genellikle alınan sonuçların verimlilik ve üretkenliğin anlaşılmasında ve değerlendirilmesinde yeterli olduğu düşünülmekteydi. “girdi-süreç-çıktı” döngüsü içerisinde sadece “çıktı” odaklı bir yaklaşım tercih edilmekteydi. Ancak 19. yüzyıl sonunda modern üretim sistemlerinin önem kazanmasıyla birlikte kalite ve süreç etkinliğine daha fazla vurgu yapılmaya başlanmıştır. Çünkü girdinin nitelikleri ve kalitesi ile sürecin işleyişini etkileyen tüm unsurlar çıktıyı şekillendirmektedir. Dolayısıyla verimlilik sadece alınan ürün ya da çıktı değil, girdi-süreç-çıktı döngüsünün tamamının bir fonksiyonudur.

Verimlilik ve çıktı artışı arasına bir sınır çizebilmek için “verimlilik artışı”, bazen “verimlilik düzeyinin büyüme oranı şeklinde tanımlanmaktadır. Verimlilik ile karıştırılan kavramlardan bir tanesi de kârlılıktır. Kârlılık, verimlilik düşük bile olsa fiyat iyileşmelerinin bir fonksiyonu olarak ortaya çıkmaktadır. Etkin şekilde üretilmiş ürün ve hizmetler yüksek verimliliği oluşturur ancak bu ürün ve hizmetlere talep olmadığında, yüksek verimlilik her zaman yüksek kârın göstergesi olmamaktadır.¹⁷⁷

Verimlilik sık sık etkililik ve etkinlikle de karıştırılmaktadır. Etkinlik, mümkün olan en kısa zamanda yüksek kaliteli ürünler üretebilme becerisidir ve her ürünün etkin şekilde üretiliyor olması büyük önem taşımaktadır.¹⁷⁸ Etkililik ise daha çok alınan üretimin sonuçlarıyla ilgilenmektedir. Özel sektörde etkililik yüksek kâr elde etme ve pazar payını koruyabilme anlamına gelebilmektedir.

¹⁷⁶ OYERANTI, **a.g.e**, 2000. s.1-2.

¹⁷⁷ Aynı, s.6.

¹⁷⁸ OECD, **a.g.e**, 2001. s.11.

Verimlilik, girdilerin etkili bir şekilde çıktılarına dönüştürüldüğü ekonomik etkinliğin bir sonucudur. Hammadde, işgücü, sermaye ve enerji gibi girdilerden oluşan ürün ve hizmetler çıktıları oluşturmaktadır.¹⁷⁹ Ekonomistler, verimliliğin, mevcut ekonominin anlaşılabilmesi açısından çok önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Ekonomik büyüme açısından verimlilik ve verimliliğin ölçülmesi sonucu elde edilen sağlıklı veriler ülke ve firma bazında çok büyük önem taşımaktadır.¹⁸⁰ Dünyadaki tüm ülkeler, küresel ekonomi içerisinde pazar paylarını ve rekabet edebilirliklerini artırmaya çalışmaktadırlar.¹⁸¹

Rekabet edebilirliğe etki eden pek çok kriter bulunmakla birlikte, bu çalışmada rekabet edebilirlik, verimlilik açısından ele alınmaktadır. Bunun nedeni, rekabet edebilirliğin, verimliliği belirleyen, kurumsal yapı, politikalar gibi pek çok faktörün birleşiminden oluşması ve verimliliğin ekonomik büyümeyi artıran en önemli faktörlerden birisi olmasıdır.¹⁸² Michael Porter, gerçek anlamda rekabet edebilirliğin verimlilik ile ölçüldüğünü savunmaktadır.¹⁸³ Bu durum, rekabet edebilirliği pazar payına göre değerlendiren düşünce yapısına yeni bir yaklaşım sunmaktadır. Verimlilik, bir ülkedeki yaşam standartlarının artmasını, üretimin kalitesinin yükselmesini ve buna bağlı olarak daha yüksek kaliteli ürünlerin ihracatını sağlamaktadır.¹⁸⁴ Firma düzeyinde verimlilik açısından değerlendirme yapıldığında, firma rekabet edebilirliğini belirleyen işgücü, üretim, çalışma koşulları, pazar payı, yatırımların getiri oranları gibi

¹⁷⁹ Brian SNOWDON, "The Enduring Elixir of Economic Growth: Xavier Sala-i-Martin on the wealth and poverty of nations", **World Economics**, Vol. 7, No. 1, (January – March, 2006).s.89.

¹⁸⁰ Paul SCHREYER, "Measuring Productivity", **Presentation for Conference on Next Steps for the Japanese SNA** Tokyo, OECD Publishings, (Paris, March 2005).

¹⁸¹ FLYNN, **a.g.e**, 2008. s.3.

¹⁸² FLYNN, **a.g.e**, 2008. s.1.

¹⁸³ PORTER, **a.g.e**, 1990. s.10.

¹⁸⁴ Michael E. PORTER, "Enhancing the Microeconomic Foundations of Prosperity: The Current Competitiveness Index", **World Economic Forum, Global Competitiveness Report 2001 - 2002**, Chapter 1.2, (Geneva, Switzerland, 2001). s.55.

faktörlerin pek çoğunun aynı zamanda verimliliği de belirleyen faktörler olduğu görülmektedir.

3.2. Verimlilik Çeşitleri

Verimliliğin pek çok tanımı olmasının yanı sıra sınıflandırması yapılmak istendiğinde de pek çok farklı kategori ile karşılaşmaktadır. İşgücü verimliliği, firma verimliliği, toplam faktör verimliliği ya da ekonominin genelinde verimlilik, bilinen en geniş sınıflandırmayı oluşturmaktadır.¹⁸⁵ İktisat bilimi içerisinde ise verimlilik, işgücü verimliliği ve toplam faktör verimliliği olmak üzere iki ana bölümde incelenmektedir

Verimlilik iki boyutlu bir kavram olarak gözlemlenmektedir. Bunlardan birisi kısmî verimlilik diğeri ise toplam verimlilik kavramları ile açıklanır. Toplam verimlilik, üretilen çıktılar ile işgücü, sermaye ve doğal kaynaklar gibi faktörlerden oluşan girdilerle bağlantılı olarak açıklanan verimlilik kavramıdır.¹⁸⁶

3.2.1. Toplam Faktör Verimliliği

Günümüzde verimlilik ile ilgili araştırmalar genellikle toplam faktör verimliliği üzerine yoğunlaşmıştır. Bunun nedeni, toplam faktör verimliliğinin üretimdeki tüm girdilerle ve bunların sonucu olan çıktılar arasındaki bağlantıyı oluşturmasıdır.

Toplam verimlilik belli bir dönem içerisinde elde edilen toplam üretimin, bu süreçte kullanılan faktörlerin toplamına oranıdır. Verimlilik kavramını, toplam

¹⁸⁵ Aynı, s.1.

¹⁸⁶ OYERANTI, **a.g.e**, 2000. s.4.

verimlilik anlayışı içerisinde, çeşitli üretim ve çevre faktörleriyle teknolojik, ekonomik ve örgütsel yeteneklerin bir bileşimi olarak tanımlamak mümkündür.¹⁸⁷ Toplam faktör verimliliği, çoklu faktör verimliliğinin eş anlamlısıdır.¹⁸⁸

Sektör düzeyinde verimlilik ile toplam verimlilik arasındaki ilişkiler ekonomi analistleri için çok büyük önem taşımaktadır çünkü bu bağlantıların anlaşılması makro ve mikro düzey ekonomik göstergelerle ilgili soruların cevaplanmasına yardımcı olmaktadır.¹⁸⁹ Toplam faktör verimliliğinin geçmiş verileri, rekabet edebilirlikle ilgili fikir vermekte ve geleceğe yönelik tahminlerde yardımcı olmaktadır.¹⁹⁰ Toplam faktör verimliliğindeki artışlar, kişi başına milli geliri de artırmaktadır. Toplam faktör verimliliği, teknolojik ve örgütsel yenilik çalışmaları, nitelikli işgücü ve artan bilgi düzeyi sonucu oluşmaktadır.¹⁹¹

Teknolojik ve organizasyonel değişiklikler, emek hareketliliği, Ar-Ge harcamalarındaki artış, bilişim teknolojilerinin kullanımının yaygınlaşması, rekabet ve ürün-pazar reformlarıyla ilgili politikalar, toplam faktör verimliliğiyle doğrudan bağlantılıdır ve AB Lizbon Stratejisi'nin mikroekonomik hedeflerini oluşturmaktadır.¹⁹²

Ekonomi literatüründe çıktı oranlarının üç faktöre göre değişiklik gösterdiği bilinmektedir. Bu faktörler, teknolojinin yapısı ya da kullanılmakta olan

¹⁸⁷ www.mpm.org.tr/verimlilik Erişim Tarihi: 18.02.2009

¹⁸⁸ OECD, **a.g.e**, 2001. s.125.

¹⁸⁹ Aynı, s.93.

¹⁹⁰ OYERANTI, **a.g.e**, 2000. s.12.

¹⁹¹ Aynı, s.25.

¹⁹² EU Commission, **Competitiveness and Benchmarking – European Competitiveness Report**, (2004). s.9.

Üretim süreçleri, üretim sürecinde kullanılan kaynakların nicelikleri ve türleri ile bu kaynakların kullanım etkinlikleri ŗeklinde sıralanmaktadır. ¹⁹³

3.2.2. İŗgc Verimliliği

Toplam faktör verimliliği, bir firmanın, üretime aldığı tüm girdilerin etkinliğini ölçmektedir ancak girdilerin maliyet avantajları konusunda bilgi vermemektedir.¹⁹⁴ Girdilerle ilgili tek tek veri elde edebilmek için kısımdı verimlilik oranları kullanılmaktadır. İŗgc verimliliği de bu kısımdı verimlilik oranlarından birisidir.

Uluslararası alıŗma rgt ILO (International Labor Organization), retimi, toprak, sermaye, iŗgc ve örgütlenmenin bileŗimi olarak tanımlamakta ve elde edilen sonuçların bu faktörlere oranlanması da verimliliği oluŗturmaktadır.¹⁹⁵ Rekabet edebilirlik, insanlara ve iŗgc verimliliğine odaklı olmak zorundadır.¹⁹⁶ İŗgc verimliliği, verimliliğin en önemli ölçütlerinden olup, bir ekonomi içerisinde kiŗi baŗına gelir ya da bir ülkedeki yaŗam standartları ile ilgili belirleyicilerden birisidir. İŗgc verimliliği, emeğin diğer üretim faktörleri ile ne kadar etkin ŗekilde alıŗtıđını yansıtmakta; girdilerin srelenmesinin iŗgrenler tarafından nasıl yürütüldüğü hakkında fikir vermektedir.¹⁹⁷

Sektör bazında rekabet edebilirliğin en temel göstergesi iŗgc verimliliğidir. Ücretler ve üretimde iŗgc katkısı gibi oranlara bakarak rekabet

¹⁹³ OYERANTI, **a.g.e**, 2000. s.13.

¹⁹⁴ Aynı, s.4.

¹⁹⁵ Bart VAN ARK, Erik MONNIKHOFF, "Productivity and Unit Labour Cost Comparisons: A Database", **International Labour Organization, Employment Paper**, 2000/5, ILO, (Geneva, 2000). s.1.

¹⁹⁶ PORTER, **a.g.e**, 1990. s.4.

¹⁹⁷ OECD, **a.g.e**, 2001. s.20.

gücü hakkında fikir sahibi olunabilmektedir. Ücret oranlarının düşmesi, verimliliğin artması ve ulusal paranın değer kaybetmesi sektör bazında rekabet edebilirliği artırmaktadır.¹⁹⁸ İşgörenlerin belli bir zaman dilimindeki çıktıları olan işgücü verimliliği, sık sık başvuru verimlilik ölçütlerinden birisidir. Artan işgücü verimliliği yaklaşık olarak çıktı büyüklüğü ve çalışılan saatlerin oranına göre değişim göstermektedir.¹⁹⁹

İşgücü verimliliği, işgücü girdilerinin işgücü faktörüne oranlanmasıyla ilişkilidir ve işgörenlerin tek başlarına yapmış oldukları üretim yerine, üretimde kullanılan toplam emeğin etkinliğini yansıtmaktadır. Toplam işgücü verimliliğinin yanı sıra birde çıktının, çalışılan saatlere oranını yansıtan ortalama işgücü verimliliği (average labor productivity), ekonomistlerin inceleme alanlarından birisini oluşturmaktadır. Ortalama işgücü verimliliğinin artışı üç kaynağa bağlıdır. Bunlar, sermaye derinliği, nitelikli işgücü ve toplam faktör verimliliği artışıdır.²⁰⁰ Uzmanlaşmanın sonucu olarak farklı niteliklere sahip ve farklı iş alanlarında emek girdisi ile üretime katkıda bulunan kişilerin nitelikleri ve iş alanları yerine sonuçlara olan katkıları verimlilik düzeyini belirlemekte ve bu kişilerin yarattıkları fayda ya da işgücü verimlilikleri eşit olduğunda, yapılan işten bağımsız olarak aynı işgücü verimliliğinden bahsedilebilmektedir.

İşgücü verimliliğine bu denli önem verilmesinin nedenlerinden birisi, emek faktörünün evrensel oluşundan kaynaklanıyor oluşudur. İşgücü verimliliği kavramı, belli bir zaman diliminde elde edilen fiziksel çıktı miktarının işgücüne oranlanmasıyla elde edilmektedir. Verimlilik, araştırma, analiz, eğitim, teknoloji, yönetim, üretim ve ticaretten olduğu kadar işgücü verimliliğinden de etkilenmektedir.²⁰¹ Ekonomistler, göreceli olarak hesaplanması ve veri elde

¹⁹⁸ DULUPÇU, a.g.e, 2001. s.81.

¹⁹⁹ Christopher GUST, Jaime MARQUEZ, "Productivity Developments Abroad", **Federal Reserve Bulletin**, United States, (October 2000). s.665.

²⁰⁰ FLYNN, a.g.e, 2008. s.3.

²⁰¹ OYERANTI, a.g.e, 2000, s.5.

edilmesi daha kolay olan işgücü verimliliğine günümüzde daha fazla vurgu yapmaktadırlar.²⁰² Bir ulusun demografik yapısı ve sahip olduğu sağlıklı ve nitelikli işgücü, verimliliğin artışı ve potansiyel ekonomik büyüme için çok önemli ekonomik göstergeleri teşkil etmektedir. Ulusal ekonomiler, gittikçe gelişen ve tutarlılık gösteren işgücü arz ve talebine göre belirlenmektedir. Artan işgücü verimliliği ekonomik gelişimin sürdürülebilir olmasında önemli rol oynamakta ve toplam verimliliği de artırmaktadır.²⁰³ Ülkeler ve sektörler arası işgücü farklılıkları verimlilik farklılıklarını belirlemektedir. Bunun yanı sıra ücretlerdeki değişimlerde verimlilik üzerinde etkiye sahiptir.²⁰⁴

Ekonomik büyüme, ekonomistler, hükümetler ve organizasyonlar tarafından üzerinde çok fazla durulan ve önem verilen bir konudur. Ekonomik büyüme genellikle ve öncelikle işgücü verimliliğinin artırılması yoluyla sağlanmaya çalışılmaktadır çünkü işgücü verimliliğinin artışı, güçlü ve gelişmiş bir ekonomi için en gerekli koşullardan birisidir.²⁰⁵ Bunların yanı sıra, yapılan araştırmalar, nitelikli ve becerilere sahip işgücünün verimliliği arttırdığını göstermektedir. Çalışanların eğitime tabi tutulması ve daha nitelikli hale gelmesi verimliliğin artırılması açısından çok büyük önem taşımaktadır.²⁰⁶

Toplam verimlilik ve kısmî verimlilik dışında birde “çoklu faktör verimliliği” kavramı vardır. Çoklu faktör verimliliği, çıktıların tamamı ya da bir kısmının, faktörlerin bir kısmına oranlanmasıyla elde edilmektedir. Eğer çıktılar işgücü ve sermaye olarak iki faktör ile üretilmişse, işgücü verimliliğinin artışı sırasıyla,

²⁰² Erwin W. DIEWERT, Alice O. NAKAMURA, “Concept and Measures of Productivity: An Introduction”, **Research Paper, University of Calgary Press**, Alberta, (Canada, 2005). s.10.

²⁰³ FLYNN, **a.g.e**, 2008. s.2.

²⁰⁴ KRUGMAN ve OBSFELT, **a.g.e**, 2000. s.61.

²⁰⁵ FLYNN, **a.g.e**, 2008. s.3.

²⁰⁶ DTI, **a.g.e**, 2006, s.9.

“sermaye derinliği” ve “çoklu faktör verimliliğinin” gelişimine bağlı olarak değişim gösterecektir. Sermaye derinliği sermayenin işgücüne oranındaki artış anlamına gelmektedir. Bu da sermayeyi oluşturan makine, genel yapılanma ve altyapının, işgörenler için ulaşılabilirliğinin artışı demektir.²⁰⁷

Çoklu faktör verimliliğinin ölçümü, işgücü, sermaye, girdiler ve teknolojinin büyümesiyle ilgili veriler sunmaktadır. Bu göstergeler geçmişteki büyüme oranlarının anlaşılmasında ve gelecekteki potansiye ekonomik büyümenin değerlendirilmesinde çok önemli veriler sağlamaktadır.²⁰⁸

Çoklu faktör verimliliğindeki artışlar, işgücü ve sermaye girdilerinin artışlarıyla açıklanamayan verimlilik artışlarına karşılık gelmektedir. Çoklu faktörlü verimliliğindeki bu artışlar, teknolojiye gelişimlerden kaynaklanıyor olabilmekte ancak bunun yanı sıra, belli alanlarda etkinlik artışlarına da işaret ediyor olabilir. Her iki durumda da, bu artışlar, işgücünün verimliliğini artırmaktadır.²⁰⁹

3.3. Verimliliğin Ölçülmesi ve Rekabet Edebilirliğe Etkisi

Verimlilik, ekonomilerin rekabet edebilirliğinde anahtar rol oynamaktadır.²¹⁰ Rekabet edebilirlikle ilgili diğer faktörler tek başına yeterli olmazken, verimlilik göstergeleri, rekabet edebilirliğin hem mevcut durumu hem de gelecekteki durumuyla ilgili önemli bilgiler sağlamaktadır.

²⁰⁷ GUST ve MARQUEZ, **a.g.e**, 2000. s.667.

²⁰⁸ OECD, **a.g.e**, 2001. s.20.

²⁰⁹ GUST ve MARQUEZ, **a.g.e**, 2000. s.667.

²¹⁰ FLYNN, **a.g.e**, 2008. s.3.

Verimliliğin ölçülmesi ve değerlendirilmesiyle ilgili pek çok model ortaya çıkmıştır. Verimlilik modellerinin yanı sıra, verimlilik oranlarını gösteren dört temel endeksten yararlanılmaktadır. Bunlar Tek Faktör Verimliliği (Single Factor Productivity - SFP), İşgücü Verimliliği (Labor Productivity - LP), Çoklu Faktör Verimliliği (Multi-Factor Productivity - MFP) ve Toplam Faktör Verimliliği (Total Factor Productivity - TFP) Endeksleridir.²¹¹ Bu endekslere ek olarak, fiyat değişikliklerini ele alan Laspeyres ve Paasche verimlilik endeksleri kullanılmaktadır. Verimlilik endekslerinin tümü verimliliğin zaman içerisindeki değişimini ve bu değişimde etkili olan faktörlerle ilgili verileri incelemektedir.²¹²

Ülkelerin verimliliklerini artırmaları refah düzeylerini artırmaları demektir. Bu nedenle bir ekonominin rekabet edebilirlik düzeyi anlaşılacak istendiğinde, emek, sermaye ve doğal kaynaklar ile üretilen ürün ve hizmetlerin değeriyle ölçülen verimliliğe de bakılmalıdır. Bu kaynaklar o ülkenin refah düzeyini göstermektedirler. Bu nedenle ekonomik gelişim içerisinde öncelikle, hızlı ve sürdürülebilir bir verimlilik artışı sağlamanın yolları bulunmalıdır.²¹³

Verimlilik ölçüm çalışmalarında esas olan verimliliğin niceliklerinin belirlendiği bir gözlemlene endeksi oluşturulabilmesidir. Verimlilik ölçümlerinin ilk amacı verimliliği etkileyen faktörleri inceleyerek, mevcut verimliliği ve gelecekteki verimlilik düzeylerini artırmanın yollarını araştırmaktır.²¹⁴ Verimlilik ölçümü geleceğe dönük olarak yapılacak çalışmalara ışık tutan verileri oluşturmaktadır. Her ne kadar basit gibi görünüyorsa da faktör çeşitliliğinden ötürü bazı ölçme problemleriyle karşılaşılabilir. Verimlilik uluslararası

²¹¹ Aynı, s.4.

²¹² DIEWERT ve NAKAMURA, **a.g.e**, 2005. s.4.

²¹³ PORTER, **a.g.e**, 1990. s.6.

²¹⁴ OYERANTI, **a.g.e**, 2000. s.12.

karşılaştırmalara konu olduğunda yanlış bilgiler doğurmaması için önceden bu ölçüm sorunlarının ortadan kaldırılması büyük önem taşımaktadır.²¹⁵

Ekonomik gelişim bir ülke ekonomisi içerisindeki nicel değişiklikler ya da büyümeye işaret etmektedir. Ekonomik büyümeden bahsedilirken o ülkenin milli gelirindeki artışlar söz konusu olmaktadır. Ekonomik büyüme için gerekli olan en önemli faktör o ülkedeki kaynakların etkin ve verimli şekilde kullanılıyor olmasıdır.²¹⁶ Kısacası ekonomik büyümenin temel faktörünün verimlilik olduğundan bahsedilebilir. Verimliliğin artırılmasında küreselleşmenin de önemli bir rolü vardır. Dünya ekonomisi gitgide daha bütünleşik hale gelmekte, uluslararası ticaret ve doğrudan yatırımlar gün geçtikçe artmaktadır. Dış ticaret engelleri ortadan kalkmakta, yeni teknolojilerle üretim yeni boyutlar kazanmakta ve ülkeler, rekabet güçlerini artırmak için makroekonomik istikrar sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında küreselleşmenin, verimlilik artışında büyük etkilere sahip olduğu görülmektedir.²¹⁷

²¹⁵ SCHREYER, **a.g.e**, 2005. s.128.

²¹⁶ FLYNN, **a.g.e**, 2008. s.3.

²¹⁷ DTI, 2006, **a.g.e**, s.6.

BÖLÜM II

AVRUPA BİRLİĞİ EKONOMİSİ'NİN REKABET EDEBİLİRLİĞİ VE LİZBON HEDEFLERİ

1. Avrupa Birliği Lizbon Anlaşması ve Lizbon Stratejisi

Avrupa Birliği'nin 2000 yılının Mart ayında imzaladığı Lizbon Anlaşması ile birlikte rekabet edebilirliğin artırılması AB'nin önceliği haline gelmiştir. Lizbon Stratejisi'nin benimsenmesi AB için pek çok konuda dönüm noktası olmuştur ve AB, ekonomi alanında, sosyal alanda ve çevre konularında dünyanın en rekabetçi ülkelerinden oluşan bir birlik olma yolunda yapılacak çalışmalara odaklanmaktadır.

1.1. Lizbon Anlaşmasının Oluşumu ve Önemi

AB için uzun bir gelişim sürecinin başlaması 1957 yılında imzalanan Roma Anlaşması'na dayanmaktadır. Daha sonrasında AB, Gümrük Birliği ile birlikte içsel bir pazar oluşturmuş ve son olarak da 1993 yılı Maastricht Anlaşması ile ekonomik birlik olan Avrupa Birliği oluşturulmuştur. Her ne kadar ekonomik birlik, birlik oluşumları içerisinde son aşama olsa da, AB için süregelen gelişim hala devam etmektedir.²¹⁸ AB'nin ABD karşısında 1990'lı yıllarda, rekabet gücünü kaybetmeye başladığı tespit edilmiştir²¹⁹ ve rekabet edebilirlik konusu, 2000 yılının Mart ayında Portekiz'in başkenti Lizbon'da toplanan Avrupa Konseyi'nin gündemini oluşturmuştur. Konsey'in sonunda, AB'nin "sürdürülebilir ekonomik gelişime, güçlü bir sosyal bütünleşmeye, daha nitelikli iş sahaları ile yüksek istihdam oranına sahip; bilgiye dayalı, dinamik ve

²¹⁸ STAJANO, a.g.e, 2006. s.4-5-6.

²¹⁹ Elif UÇKAN DAĞDEMİR, "Avrupa Birliği Lizbon Hedefleri'ne Ulaşabiliyor mu?", **Toprak İşveren Dergisi**, Sayı.77, s.6-9, (Ankara, 2008). s.6.

dünyadaki en rekabetçi ekonomiye” sahip olması için on yıllık bir süreç belirlenmiştir. Belirlenen bu hedefler “Lizbon Hedefleri”²²⁰ ve bu hedeflere ulaşmak için oluşturulan ekonomik ve yapısal reformları içeren stratejiler ise Lizbon Stratejisi olarak adlandırılmaktadır.²²¹ Bu stratejiler, ekonomik temel, çevre temeli ve sosyal temel olmak üzere üç ana başlık altında oluşturulmuştur.²²²

İlk kez 2000 yılında yürürlüğe giren Lizbon Stratejisi’nin etkinliğini ve başarısını tespit etmek için 2004 yılında Hollanda’nın eski başbakanı Wim Kok başkanlığında, uzmanlardan oluşan bir grup toplanmış ve bir rapor yayınlamışlardır. Bu rapordaki göstergeler, hedeflenen başarıya henüz ulaşamadığını göstermiş²²³ ve AB halkı ile liderler tarafından AB Anayasası’nın sorgulanmasına neden olmuştur. 2005 yılında AB Anayasası için yapılan referandumda Fransa ve Hollanda halkından Anayasa için red oyu çıkmıştır. Avrupa Komisyonu’nun 2005 yılında yayınladığı Lizbon Ara Dönem Gözden Geçirme Raporu’nda, Lizbon Hedefleri’ne dönük olarak yürütülen çalışmalara yeni bir ivme kazandırılmasının gerekliliği ortaya konmuştur. Bu doğrultuda, AB’ye üye ülkelerin, verimlilik ve istihdam artışına yönelik çalışmalar yapmalarının önemi vurgulanmıştır.²²⁴ 2005 yılında temel yapısı korunarak, Lizbon Stratejisi’nde bazı değişiklikler yapılmış ve “2005 - 2008 Bütünleşik

²²⁰ Aynı, s.1.

²²¹ Jennifer BLANKE, Thierry GEIGER, “The Lisbon Review 2008: Measuring Europe’s Progress in Reform”, **World Economic Forum Publishing**, (Geneva, Switzerland, 2008). s.1.

²²² DAĞDEMİR, **a.g.e**, 2008. s.2.

²²³ Börje JOHANSSON ve diğerleri, “The Lisbon Agenda From 2000 – 2010”, Centre of Excellence for Science and Innovation Studies – **CESIS Working Paper Series**, No. 106, (Sweden, 2007). s.12.

²²⁴ DAĞDEMİR, **a.g.e**, 2001. s.317.

Büyüme ve İstihdam Rehberi” eklenmiştir.²²⁵ 2005 yılında tekrar yürürlüğe giren strateji “Lizbon II” olarak adlandırılmıştır.

2007 yılının Ekim ayında Lizbon’da toplanan AB Zirvesi, Anayasa’da bazı değişikliklere giderek “Lizbon Anlaşması”nı oluşturmuşlardır ve bu Anlaşma 13 Aralık 2007 tarihinde liderler tarafından imzalanmıştır.²²⁶ Anlaşma’da 2013 yılı itibariyle gerçekleştirilmesi hedeflenen pek çok başlık vardır. Ekonomik ve sosyal reformlardan oluşan bu listenin ilk sırasındaki hedef yine rekabet edebilirliğin ve verimliliğin artırılmasıdır. Lizbon Stratejisi’ndeki hedefler en genel haliyle üç başlık altında toplanabilir:

- (1) Bilişim, Ar-Ge ve yenilik yatırımlarına ağırlık vererek bilgiye dayalı bir ekonomi oluşturmak
- (2) Sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı gerçekleştirerek ve insana yatırım yaparak, nitelikli işgücü ile yüksek istihdam sağlamak
- (3) Yaşam boyu öğrenme hedefiyle eğitim kalitesini ve etkinliğini artırmak

AB için Lizbon Stratejisi, ekonomik ve sosyal reformlar içeren, “rekabet edebilirlik ve sosyal bütünleşmeyi” hedef olarak belirlemiş olan pozitif bir stratejidir.²²⁷

²²⁵ Marica FRANGAKIS, **Budgeting for the future: Building another Europe European economic policies from a civil society perspective**. Sbilanciamoci Publishing, (Italy, 2008). s.72.

²²⁶ Sebastian KURPAS, “The Treaty of Lisbon – How much ‘Constitution’ is Left? An Overview of the Main Changes”, Centre for European Policy Studies – **CEPS Working Papers**, No. 147, Brussels, (December 2007). s.2.

²²⁷ Halldor GRÖNVOLD, “A European Model for Sustainable Growth”, Growth and Jobs: The Lisbon Strategy and the European Economic Area, **EFTA Bulletin**, (Brussels, March 2006). s.15.

1.2. Lizbon Hedefleri ve Rekabet Edebilirlik

AB'nin ekonomik politikası, üç hedefi gerçekleştirmeye dönük olarak yapılan çalışmalara odaklanmaktadır. Büyüme, istikrar ve bütünleşme başlıklarından oluşan bu üç hedef sadece ekonomik ve sosyal AB modelini değil, aynı zamanda AB'nin temel taşlarını oluşturmaktadır.²²⁸ Lizbon Stratejisi de öncelikli olarak bu temel üzerine kurulmuştur ve AB içerisinde, ekonomik ve sosyal büyüme, istikrar ve bütünleşmeyi benimsemeyi öngörmektedir.

Lizbon Stratejisi'ne göre rekabet edebilirliği yüksek bir AB için sekiz temel hedef belirlenmiştir:²²⁹

1. Yeni bilgi teknolojilerinin daha etkin şekilde kullanılması
2. Avrupa'nın her yerinde Ar-Ge ve yenilik çalışmaları yapılması
3. AB iç pazarının gelişimini tamamlamak
4. Bütünleşik ve etkin bir finansal piyasa oluşturmak
5. Firmalar için yasal çevrede düzenlemeler yapmak ve girişimciliği desteklemek
6. Yüksek istihdama dayalı sosyal bütünleşme
7. Sosyal güvenlik sisteminin ve becerilerin geliştirilmesi
8. Uzun dönem yaşam kalitesinin artırılması için sürdürülebilir gelişim sağlamak

Lizbon Stratejisi, makro çevre içerisinde sekiz temel hedef üzerinde çalışmayı öngörmektedir. Bu hedefler, temelde, tek pazarın güçlenmesi ve Ar-

²²⁸ Carlo ALTOMONTE, Mario NAVA, **Economics and Policies of an Enlarged Europe**. Edward Elgar Publishings, (United Kingdom, 2005). s.20.

²²⁹ Marina KESNER-ŠKREB, "Lisbon Strategy", **Institute of Javne, Financial Theory and Practice Review**, Vol. 30, No. 3, Zagreb, (Croatia, 2006). s.447-448.

Ge yatırımları ile yenilik yatırımlarının artırılması sonucu bilgi toplumu oluşturulmasına dönük olarak belirlenmiştir.²³⁰

Bu çalışmada Lizbon Hedefleri,

- Sürdürülebilir ekonomik kalkınma;
- Bilişim, Ar-Ge, yenilik yatırımlarının ve doğrudan yabancı yatırımların artırılması;
- İstihdam ve işgücü piyasasının verimliliğinin artırılması başlıkları altında incelenmektedir.

1.2.1. Avrupa Birliği Ekonomisinde Sürdürülebilir Kalkınma Sağlanması

Lizbon Stratejisi'nin 2004 yılında beklenen başarıyı elde edemediğini belirten raporla birlikte belirsizlikler yaşayan ve Strateji'nin etkinliğini sorgulayan AB, üzerinde değişiklikler yaparak 2005 yılında tekrar uygulamaya aldığı Lizbon Stratejisi'nde, rekabet edebilirliğin artırılması için çok büyük ve önemli hedefler belirlemiştir.²³¹ Hiç şüphe yok ki bir ülke ya da topluluğun rekabet edebilirliğini anlamak için ilk olarak ekonomik verilere ve uluslararası piyasalardaki pazar paylarına bakılmaktadır.

Ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir olması rekabet edebilirlik artışında en çok vurgulanan ve önemle üzerinde durulan konuların başında gelmektedir. Ekonomik kalkınmayı etkileyen sektörlerin ve firmaların faaliyetleri de bununla yakından ilişkilidir. Firma faaliyetleri, ekonomik sürdürülebilirliğin, finansal,

²³⁰ ALTOMONTE ve NAVA, **a.g.e**, 2005. s.186.

²³¹ Wim KOK, "Facing the Challenge: The Lisbon Strategy for Growth and Employment", **"Kok Report" from the High Level Group and Wim Kok**, European Communities Publications, (Luxemburg, 2004). s.6.

sosyal ve çevresel koşulların tümünü etkilemektedir.²³² Bu gerçekten yola çıkarak AB, sürdürülebilir ekonomik gelişim için hem makro hem de mikro boyutta pek çok önlem almış ve hedeflere yönelik çalışma stratejileri belirlemiştir. Makroekonomik istikrar, özellikle de sabit enflasyon oranları ve dengeli kamu finansmanı, uzun dönem büyüme için en önemli faktörleri oluşturmaktadır. Lizbon Stratejisi yıllık %3 oranında bir büyüme hedefi içermektedir.

Dış ticaret verilerine bakıldığında, Avrupa pazarının dünyanın en büyük ticarî bloğu olduğu görülmektedir.²³³ Sadece üye ülkeler arasındaki ithalat ve ihracat oranları bile ABD ve Çin'in ticaretinden daha yüksek hacme sahiptir. Ancak sürekli gelişmekte olan dünya ekonomisi içinde bu durum her zaman Avrupa'nın lehine devam etmeyeceğinden AB liderleri sürdürülebilir gelişim için yeni stratejiler belirleyen Lizbon Stratejisi'ni uygulamaya almışlardır.²³⁴

2006 yılı hem AB hem de Euro Bölgesi için ekonomik gelişmelerin artmaya başladığı bir dönem olmuştur. AB27'de 2001 – 2005 dönemine oranla işsizlik oranları azalmaya ve istihdam oranları artmaya başlamıştır. Lizbon Stratejisi doğrultusunda yapılan çalışmalar sonucu ekonomik göstergelerde olumlu değişiklikler gözlemlenmiştir.²³⁵

AB Konseyi'nin 2007 İlkbahar toplantısında Lizbon Stratejisi'nin “ekonominin genelinde istenilen şekilde bir dönüşüme hizmet ettiği” sonucuna

²³² Andrea ÖSTRÖM, “Environmental Differentiation and Competitiveness: Cases in the Food and Drink Industry”, International Institute for Industrial Environment Economics, **IIIEE Master's Thesis**, Lund University, (Sweden, 2003). s.12.

²³³ DPT. **Uluslararası Ekonomik Göstergeler – 2008**. s.37.

²³⁴ Fredrik ERIXON, “Trade, Globalization and the Lisbon Agenda”, European Centre for International Political Economy – **ECIPE Research Center Publishing Working Papers**, Vol. 3, (Brussels, July 2007). s.1.

²³⁵ Iain BEGG, “Lisbon II, Two Years on: An Assessment of the Partnership for Growth and Jobs”, Centre for European Policy Studies – **CEPS Special Report**, (Belgium, 2007). s.8.

varılmış ve 2005 yılında %64 olarak tespit edilen istihdam oranının, 2008 yılında %66'ya çıkacağı beklentisi vurgulanmıştır. Bu sonuç aynı zamanda ekonomik gelişmelerin, istihdam ve sosyal gelişimlerle karşılıklı etkileşim içerisinde olduğuna dikkat çekmektedir.²³⁶

2010 yılına kadar elde edilmek istenen sürdürülebilir büyüme düşük enflasyon oranları hedefleri ekonomik reformların hızlanmasını gerektirmektedir. AB'nin GSYİH'sı 2000 yılına göre %1,7 artarken, ABD'nin aynı dönemde GSYİH'sı yıllık %2,7 artmıştır. Milli gelir oranlarındaki artış çok büyük olmasa bile verimlilikteki fark çok büyük olmuştur.²³⁷ AB'nin 2007 – 2013 arası dönem için belirlediği bütçe, 2004 fiyatlarıyla 864,30 milyar Euro değerindedir. En çok üzerinde durulan ve önem verilen üç konu olan tarım, bütünleşme ve rekabet edebilirlik için bu dönemdeki toplam bütçenin %77'si ayrılmıştır.²³⁸ AB için Lizbon hedeflerine ulaşmada iç pazar etkinliği çok büyük önem taşımaktadır. Ticari potansiyeli çok yüksek ülkelerle birlikte bugün toplam 27 ülkeden oluşan AB pazarının kendi içindeki ithalat ve ihracat, ekonomik göstergelerinde önemli değişiklikler yapmakta ve aynı zamanda uluslararası rekabet edebilirliğini de etkilemektedir.²³⁹

Faaliyetlerini etkin şekilde sürdüren bir iç pazar, ürün ve hizmetlerin, sermaye ve işgücünün birlik içerisinde serbest şekilde dolaşmasıyla ilişkilendirilmiştir.²⁴⁰ Genişlemeler ile nüfusu sürekli artmakta olan AB için bu fırsatları yakalayabiliyor olması Lizbon Stratejisi'ndeki hedeflere ulaşmak için

²³⁶ Aynı, s.40.

²³⁷ EU Commission, **"Strategic Report on the Renewed Lisbon Strategy for Growth and Jobs: Launching the New Cycle 2008 - 2010"**, COM(2007) 803 Final, Part I, (Brussels, 2007). s.8.

²³⁸ FRANGAKIS, **a.g.e**, 2008. s.4.

²³⁹ KOK, **a.g.e**, 2004. s.23.

²⁴⁰ Aynı, s.11.

çok büyük önem taşımaktadır.²⁴¹ Ayrıca hizmet sektöründeki büyüme potansiyeli ekonominin genelinde etkili olacak sonuçlar oluşturmaktadır. Bazı ülkelerde hizmet sektörü GSYİH'nın %70'i civarında gerçekleşmektedir.²⁴² Bugün büyük ölçüde Hindistan'ın baskın olduğu hizmet sektöründe AB rakipleriyle yarışabilecek potansiyele ve güce sahip olduğunu bilmektedir ve bu potansiyeli en etkin şekilde kullanabilmek için çalışmalar yapmaktadır.

2005 yılında Lizbon Stratejisi'ni tekrar uygulamaya başlayan AB için 2008 yılı itibariyle elde edilen başarılar ve belirgin değişiklikler görünür hale gelmiştir. AB27'de ekonomik performans 2005 yılına göre çok daha yüksektir ve son iki yıl içerisinde 6,5 milyonluk yeni istihdam oluşturulmuştur. Bu rakamın 2009 yılı itibariyle 5 milyon daha artması beklenmektedir.²⁴³ Bütçe kesintilerinde belirgin bir azalma gerçekleşmiş ve 2005 yılında GSYİH'nın %2,5'ini oluşturan bütçe kesintileri, 2007 yılında %1,1'e inmiştir. Bununla birlikte kamu borçları 2005 yılında %62,7 iken, 2007 yılında %60'a düşmüştür. Verimlilik artışı ise 2006 yılında %1,6 olmuştur.²⁴⁴

1.2.2. Bilişim, Ar-Ge, Yenilik Yatırımlarının ve Doğrudan Yabancı Yatırımların Artırılması

Avrupa ülkelerindeki firmalar uzun zaman küresel rekabette kendilerini geride bırakan yüksek maliyetler ve firmalara ağır yükler yükleyen yasal düzenlemelerle baş etmek zorunda kalmıştır. Endüstriyel üretim, üretim

²⁴¹ Anders RYDEMAN, Marie TÖRNELL, "The Lisbon Strategy and Business Priorities in EU-25", **Confederation of Swedish Enterprise Benchmarking Report 2004**, Stockholm, 2004. s.18.

²⁴² Aynı, s.18.

²⁴³ EU Commission, "**Strategic Report on the Renewed Lisbon Strategy for Growth and Jobs: Launching the New Cycle 2008 - 2010**", (2007). s.2.

²⁴⁴ Aynı, s.6.

maliyetlerinin çok düşük olduğu uzakdoğu ÷lkelerinde yoğunlaştığı için firmaların Avrupa ÷lkelerinde yatırım yapması ve AB’de kalmasını sağlamak için bazı düzenlemeler yapılması zorunlu hale gelmiştir.²⁴⁵ Lizbon Stratejisi, doğrudan yatırımlar için Avrupa’nın ne gibi özelliklere ve düzenlemelere sahip olması gerektiğinin cevaplarını içermektedir. Rekabet edebilirliği yüksek olan işletmeler, ekonomik büyüme, iş alanlarının yaratılması, zenginlik ve refah düzeyinin artırılmasında çok önemli rol oynamaktadır.²⁴⁶

İş ve yatırım ortamındaki yükleri azaltmak ve yasal düzenlemelerin kalitesini artırmak, AB Komisyonu’nun en çok değer verdiği ve öncelikli hale getirdiğı konular olmuştur.²⁴⁷ Ticaretin dağılımı, doğrudan yabancı yatırımların hızlı artışından oldukça fazla etkilenmiştir. Günümüz ekonomilerinde artık ticaretten önce yatırım gelmektedir. Son yirmi yılda dünya genelinde doğrudan yabancı yatırımlardaki artış ticaret artışının çok üzerinde gerçekleşmiştir. Dünya genelinde 1990’da 1,5 trilyon ABD Dolarının altında olan doğrudan yatırım stokları günümüzde 8 trilyon Doların üzerine çıkmıştır.²⁴⁸

Dünya ekonomisinde ve ekonomik gelişimde küreselleşmenin önemi gittikçe artmakla beraber rekabet edebilirlik kavramı da en az küreselleşme kadar önemli hale gelmiştir. Ekonomik gelişimin hızı ve yönü son on yıla göre daha farklı bir boyuta gelmiştir. Rekabetçi bir ekonomi için Ar-Ge yatırımları şimdi daha fazla önem taşımaktadır.²⁴⁹ Araştırma ve yenilik için yeni alanlar açılması ve yeni teknolojilerin üretilmesi AB’nin öncelikli hedefleri arasında yer

²⁴⁵ RYDEMAN ve TÖRNELL, **a.g.e**, 2004 s.5.

²⁴⁶ KOK, **a.g.e**, 2004 s.8.

²⁴⁷ BEGG, **a.g.e**, 2007. s.19.

²⁴⁸ ERIXON, **a.g.e**, 2007 s.3.

²⁴⁹ RYDEMAN ve TÖRNELL, **a.g.e**, 2004 s.7

almaktadır. 2010 yılına kadar Ar-Ge harcamalarının, GSYİH'nın en az %3'ünü oluşturması hedefine doğru tüm ülkelerde çalışmalar yapılmaktadır.²⁵⁰

Bugün AB ülkelerinin ikisi 2010 hedefinin de üzerinde Ar-Ge harcamasına sahiptir. Yeni GCI'de en üst sıralarda yer alan İsveç ve Finlandiya'nın Ar-Ge harcamaları GSYİH'nın %3,5'inden daha fazlasını oluşturmaktadır. 2007 yılı verilerine göre yedi AB ülkesi mevcut AB ortalamasının üzerinde Ar-Ge harcamalarına sahiptir.²⁵¹ Ar-Ge harcamaları, bilgiye dayalı ekonomilerin anahtar ögesi olmakla birlikte, Lizbon Stratejisi'nin de özünü oluşturmaktadır.²⁵²

Firmaların rekabet edebilirliğini etkileyen en önemli faktörlerden birisi “yenilik” içeren faaliyetlere sahip olmasıdır. Bununla birlikte firmanın verimlilik artışı teknolojik yapıyla yakından ilişkilidir. Verimliliğin, yenilik yaratma süreci üzerindeki etkisi, yeni ürünler bulunması sürecinden daha fazladır. Firmaların Ar-Ge harcamaları, yeni teknolojileri benimseme kapasitelerinin artmasına yardımcı olmaktadır.²⁵³ Bu nedenle yenilik yaratma süreci Lizbon Stratejisi'nde en çok üzerinde durulan konulardan birisi olmuştur.

Lizbon Stratejisi'ne göre elektronik iletişim ve bilişim teknolojilerinde ilerleme için yeni bir yasal çerçeve belirlenmesi zorunluluğu vardır. Bilgisayar ve internet kullanımının artması ve e-ticaretin yaygınlaşmasını sağlayacak yatırımlar öngörülmektedir.²⁵⁴

²⁵⁰ Portekiz Ulusal Stratejisi

http://www.estrategiadelisboa.pt/document/PNACE_2005_2008.pdf s.1

Erişim Tarihi: 14.5.2009

²⁵¹ SALA-I-MARTIN ve diğerleri, **a.g.e**, 2008, s.11-19.

²⁵² GRÖNVOLD, **a.g.e**, 2006. s.37.

²⁵³ Rumen DOBRINSKY, “Innovation as a Key Driver of Competitiveness”, Economic Commission for Europe, **United Nations Report**, (New York and Geneva, 2008). s.54.

²⁵⁴ KOK, **a.g.e**, 2004. s.19.

1.2.3. Yüksek İstihdam Sağlanması ve İşgücü Piyasasının Verimliliğinin Artırılması

Beklenen gelişmeleri gösteremediği tespit edildikten sonra yeniden gözden geçirilip üzerinde değişiklikler yapılarak, Lizbon II adıyla tekrar uygulamaya alınan Lizbon Stratejisi'nin, değişiklikler yapıldıktan sonraki kısmı en çok büyüme ve istihdam hedeflerine vurgu yapmaktadır.²⁵⁵

AB için işgücü piyasasındaki yüksek istihdam oranı, 2002 yılı Barselona Zirvesi'nde belirlenmiş olan, uzun dönemde işgücü piyasasında %3'lük büyüme oranının yakalanması hedefine yönelik olumlu göstergelerdendir. Lizbon Stratejisi'nde ise benzer şekilde bir istihdam hedefi vardır. Lizbon Stratejisi'nde 2005 yılı itibariyle %67'lik istihdam hedefi 2010 yılı için %70 olarak belirlenmiştir.²⁵⁶

Verimlilik, genel ekonomik gelişim ve refah düzeyinin uzun dönemli artışı için gerekli en önemli faktördür. Lizbon Stratejisi'ne göre, hem istihdam hem de rekabet edebilirliğin istenilen seviyede olabilmesi amaçlanmaktadır.²⁵⁷ Bu hedefe ulaşmak için gerekli ilk koşul ise her açıdan verimlilik artışının sağlanmasıdır.

AB'deki işgücünün %30'u imalat, hizmet sektöründe, finans sektöründe ve diğer tüm sektörlerde gelecek yıllarda doğrudan bilginin oluşması ve yaygınlaşması görevini üstleneceklerdir. Bu yüzden de bilgi toplumu olmaları

²⁵⁵ KESNER-ŠKREB, **a.g.e**, 2006. s.449.

²⁵⁶ RYDEMAN ve TÖRNELL, **a.g.e**, 2004. s.34.

²⁵⁷ GRÖNVOLD, **a.g.e**, 2006. s.31.

çok büyük önem taşımakta ve ileride dünya lideri olma potansiyeli taşıyan AB, bilgi toplumunun oluşması konusunda kararlı çalışmalar yürütmektedir.²⁵⁸

Bilgi toplumu oluşturma'nın temel koşulu sağlam bir eğitim yapısına sahip olmaktır. AB Lizbon Stratejisi ile birlikte, eğitim ve öğretimin yaşam boyu devam etmesi gerektiğini vurgulayan Yaşam Boyu Öğrenme Stratejisi adıyla pek çok reform hedefi getirmiştir. Lizbon Stratejisi'nde yer alan yaşam boyu öğrenme hedefinin istihdam ve rekabet edebilirlik ile doğrudan bağlantısı vardır.²⁵⁹ AB bu konuda yapılacak çalışmalar için bütçeden çok büyük bir pay ayırmıştır. Özellikle yüksek eğitim bütçesi artırılarak, 2010 yılı itibariyle yüksek eğitim harcamalarının, GSYİH'nın %2'sini oluşturması ve aynı zamanda üye ülkelerden 2006 yılı sonuna kadar Yaşam Boyu Öğrenme Stratejileri'ne dönük somut çalışmalar istenmiştir.²⁶⁰ Bunun yanı sıra, GSYİH'dan insan sermayesine yapılacak yatırımların 2010 yılı itibariyle %50 artması ve ayrıca 2000 yılında %18 olan yoksulluk seviyesinin, 2005 yılında %15 ve 2010 yılı itibariyle %10 civarında olması gerektiği belirtilmiştir.²⁶¹

Bilgiye dayalı ekonomi, ekonomik büyümenin gerçekleşmesinde bilgi ve teknoloji kullanımının önemini anlamayı gerektirmektedir. Ekonomik gelişmeyi sağlayan bu bilgiye sahip olanlar ise "insan sermayesi"ni oluşturan işgücü ve teknolojik yapıdır.²⁶²

²⁵⁸ KOK, **a.g.e**, 2004. s.19.

²⁵⁹ Daniel GROS, Felix ROTH, "The Post-2010 Lisbon Process: The Key Role of Education in Employment and Competitiveness", Centre for European Policy Studies – **CEPS Working Document**, No. 308, Belgium, (December 2008). s.5.

²⁶⁰ EU Commission, "**Strategic Report on the Renewed Lisbon Strategy for Growth and Jobs: Launching the New Cycle 2008 - 2010**", (2007). s.4.

²⁶¹ EU Commission, "**The Lisbon European Council – An Agenda of Economic and Social Renewal for Europe**", Special European Council in Lisbon, (Brussels, March 2000). s.22-23.

²⁶² OECD, "The Knowledge Based Economy", **OECD Report**, Excerpted from the OECD 1996 Science, Technology and Industry Outlook, (France, 1996). s.9.

1.3. OMC – Açık Koordinasyon Yöntemi (Open Method of Coordination)

Lizbon Stratejisi'nde yer alan bilgiye dayalı bir toplum oluşturma ve ekonomik gelişim hedefleri, AB hedeflerine yönelik zorlu çalışmaları beraberinde getirmiştir. Bu hedeflerin başarılabilmesi birliğin tamamında gerçekleşmek zorundadır ve Birlik ülkelerinin hepsindeki gelişmelerin toplamı alınmaktadır. Bu sebepten ötürü, AB ülkelerini, istihdam, ekonomik gelişim, eğitim ve sosyal politikaların doğru şekilde uygulanması gibi hedeflere götürecek yeni bir yöneme ihtiyaç duyulmuştur. Açık Koordinasyon Yöntemi (OMC) olarak adlandırılan bu yöntem, hükümet yönetimi içerisinde, yeni kamu yönetimi yaklaşımından köken alan bir politika aracıdır.

OMC, ekonomik yönetim tekniklerini, kamu yönetimi yapılanmalarına uygulamaya çalışmaktadır. OMC'nin temel prensibi "politik öğrenme"dir ve yasal ölçütlere bağlı değildir.²⁶³ OMC ile başarılmak istenen hedeflerin uygulaması AB üye ülkelere bırakılmıştır. OMC, bu stratejinin uygulanmasında kullanılan mekanizmalardan birisidir. OMC uygulamasında ülkelerin Lizbon Stratejisi'ne göre belirlemiş oldukları ulusal politikaları belli amaçlara dönük olarak uygulamaya alınmaktadır. OMC, yapısal olarak belli hedeflerin tanımlarına, seçilmiş bazı göstergelere ve üye ülkelerde başarılmış olan hedeflerin karşılaştırılmasına dayalı bir yöntemdir.²⁶⁴ Üye ülkelerin hepsi Lizbon Stratejisi esas alınarak hazırlanmış Ulusal Reform Stratejilerini yayınlamakta ve Lizbon Hedeflerine yönelik yaptıkları çalışmaları ve başarılarını ayrıntılarıyla bu raporlarda belirtmektedirler.

²⁶³ The National Unions of Students in Europe – ESIB "The Lisbon Agenda: An Introduction" **ESIB Publication**, (Belgium, 2006). s.22-23.

²⁶⁴ KESNER-ŠKREB, **a.g.e**, 2006. s.448.

2. Küresel Ekonomik Kriz ve Avrupa Birliği Ekonomik İyileştirme Planı – Kasım 2008

Kalkınma ve büyüme, içinde bulunulan ülke dışında diğer ülkeler için değerlendirildiğinde, dünyanın geri kalanında da gelişimlerin olması kendi ekonomimiz için de olumlu sonuçlar yarattığı görülür; çünkü bu durum ihracat için daha geniş pazarlar oluşturur. Diğer taraftan, diğer ülkelerdeki gelişimler, ihracat pazarında rekabet gücünü artıracak için kendi ekonomimiz için olumsuz etkiler yaratabilir.²⁶⁵

Uluslararası rekabet içerisinde her ülke rakiplerinden önde olma ve özellikle genel ekonomi düzeyinde rekabet gücünü artırmak istemektedir. Belli bir endüstri de ya da ekonominin genelinde ortaya çıkan gelişme ve büyüme diğer endüstri ya da ekonomiyi de olumlu şekilde etkileyecektir. Bunun tam tersi de geçerlidir ve ekonomik krizlerin dalga dalga yayılmasında büyük rol oynamaktadır. Dolayısıyla bir ülke kendi gelişimi için çalışırken diğer ülkeleri de etkilemekte, kendi gelişimi dışında diğer ülke ekonomilerinin gelişimini de desteklemektedir.

2008 yılında ABD’de başlayarak tüm dünyaya yayılan ekonomik kriz, Büyük Buhran’dan sonra görülen en büyük kriz olma özelliğini taşımaktadır. ABD başta olmak üzere dünyadaki tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler ve dolayısıyla ekonomik birlikler bu krizden fazlasıyla etkilenmiştir.

2.1. 2008 Küresel Ekonomik Krizi

Dışa açık ekonomilerde en çok arzulanan durumlar olan istikrarlı döviz oranları, para politikasının otonomisi ve sermayenin serbest dolaşımından

²⁶⁵ KRUGMAN ve OBSFELT, **a.g.e**, 2000. s.100.

oluşan bir üçgen düşünülecek olursa, üçlü bir paradoks ile karşı karşıya gelinir. Çünkü bir ekonomi içerisinde her zaman bunlardan en fazla ikisi beklenen seviyede ve işbirliği içerisinde.²⁶⁶ Ekonomik krizin genel bir tanımı yapılmak istenildiğinde, ekonomi içerisinde ani ve beklenmedik şekilde ortaya çıkan, hem ülke genelinde hem de firma boyutunda etkili olan sarsıcı sonuçlar olarak tanımlama yapılabilir.²⁶⁷

ABD mortgage sisteminde ortaya çıkan sorunlar ve kredi sisteminde oluşan aksaklıklar nedeniyle 2007 yılında kredi krizi oluşmasını takiben 2008 yılında ortaya çıkan likidite krizi ile küresel finans sistemi yeni bir krizle karşı karşıya gelmiştir.²⁶⁸

2008 yılı krizi, krizden etkilenen ülkelerdeki tüm sektörleri etkilemiştir. Bu krizle birlikte finansal piyasalar daha önce hiç görülmemiş bir şekilde sarsılmış ve küresel tahvil piyasaları yaklaşık olarak 32 trilyon ABD Doları değerinde kayıp yaşamıştır. Bu rakamın, G7 ülkelerinin toplam GSYİH'na eşit olduğu düşünülürse, 2008 krizinin ne denli yıkıcı olduğu daha iyi görülmektedir. Reel sektörde, aynı şekilde, bilinen en zor zamanlarını yaşamaya başlamış ve Uluslararası Para Fonu IMF, son altmış yıldır ilk kez gelişmiş ülkelerin kendileriyle anlaşma yapacaklarını duyurmuştur.²⁶⁹

ABD'de 2007 yılında işsizlik göstergeleri artmaya başlamış ve 2008 Nisan ayı itibarıyla %4,4'ten %5,1'e ulaşmıştır. Bununla birlikte tüketici güven

²⁶⁶ Aynı, s.700.

²⁶⁷ Can C. AKTAN, Hüseyin ŞEN, "Globalleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye", TOSYÖV Yayınları, (Ankara, 2002). s.1.

²⁶⁸ BDDK "ABD Mortgage Krizi", **BDDK Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı Çalışma Tebliği**, Sayı: 3, Ankara, (Ağustos 2008). s.98.

²⁶⁹ <http://www.themonthly.com.au/node/1421> Erişim Tarihi: 19.04.2009

endeksinin de düşmesi ABD'nin ciddi bir enflasyon sorunu yaşadığını göstermektedir.²⁷⁰

ABD'nin aldığı 819 milyar Dolarlık acil önlem paketiyle birlikte ekonomideki dalgalanmaları durdurmak ve yeniden gelişimi sağlamak için tedbirler alınmaya ve çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

2.2. AB Ekonomik İyileştirme Planı – Kasım 2008

Küresel krizle birlikte 2008 yılında OECD ülkelerindeki işsiz sayısı 8 milyon kişiye yükselmiş ve ILO tarafından açıklama küresel krizin 100 milyon insanı yoksulluk sınırına getireceğini belirtmiştir. Küresel kriz ülkelere çok büyük maliyetler ve borçlar getirmiştir.²⁷¹

AB ve ABD hükümetleri üç konuda acil önlem almak zorunda kalmışlardır:²⁷²

- 1.Likidite sorununa çözüm bulunması
- 2.Ekonominin tekrar gelişmeye başlaması ve büyümenin sağlanması
- 3.Gelecekteki büyümeyi garantilemek için tam istihdam ve refah dağılımının oluşturulması

ABD'nin acil önlem paketini onaylamasıyla aldığı önlemlerin benzeri AB içinde de oluşturulmuştur. 2008 Kasım ayında Brüksel'de toplanan Avrupa Konseyi yayınladığı raporla birlikte "AB Ekonomik İyileştirme Planı"nı

²⁷⁰ BDDK, **a.g.e**, 2008. s.34.

²⁷¹ <http://www.themonthly.com.au/node/1421> Erişim Tarihi: 19.04.2009

²⁷² BDDK, **a.g.e**, 2008. s.7.

onaylamıştır.²⁷³ 2004 yılın “Kok Raporu”yla Lizbon Stratejisi’nde aksaklıklar yaşayan ve daha sonra 2005 yılında Lizbon Stratejisi’ni tekrar uygulamaya alan AB, bu tarihten itibaren olumlu ekonomik göstergeler elde etmiş ve Lizbon Stratejisi’nin başarılı olduğunu kanıtlama fırsatı elde etmiştir.²⁷⁴ Ancak 2008’de küresel piyasaların sarsılması AB’nin ekonomik göstergelerinde de istenmeyen sonuçlar oluşturmuştur. Küresel ekonomik kriz içerisinde AB ülkelerinin etkin bir işbirliği içerisinde İstikrar ve Büyüme Anlaşması ve Lizbon Stratejisi’nde belirtilen konularda çalışmaları gerekliliği ortaya çıkmıştır.²⁷⁵

Ekonomik İyileştirme Planı’nın Stratejik Amaçları şu şekildedir:²⁷⁶

- Talebin tekrar canlandırılması ve tüketici güven endeksinin artırılması,
- Ekonomik istikrarsızlıktan dolayı işsiz kalan kişilerin tekrar işgücüne katılmalarının sağlanması ve işsizlikten oluşacak maliyetlerin düşürülmesi,
- Ekonomi tekrar düzelmeye başladığında, Lizbon Stratejisi, Büyüme ve İstihdam kısmında da belirtildiği gibi, AB ekonomisinin yeni fırsatları elde etmek için hazır olması: Bu durum yapısal reformların oluşması, yeniliğin desteklenmesi ve bilgi ekonomisinin oluşturulmasını gerektirir.
- Düşük karbon kullanımıyla ilgili çalışmaların hızlandırılması: Bu durum AB’nin iklim değişiklikleriyle başa çıkma ve enerji güvenliğinin sağlanması hedefini gerçekleştirmektedir. Bu hedeflerle birlikte yeni

²⁷³ http://ec.europa.eu/commission_barroso/president/pdf/Comm_20081126.pdf
Erişim Tarihi: 23.04.2009

²⁷⁴ KOK, **a.g.e**, 2004, s.5.

²⁷⁵ EU Commission, “**A European Economic Recovery Plan**”, Frequently Asked Questions, COM(2008) 800 Final, (Brussels, 2008). s.1.

²⁷⁶ Aynı, s.5.

teknolojiler ve “yeşil yaka” işler oluşturmaının yanı sıra AB’nin enerji bağımlılığının azaltılmasında da fayda sağlayacaktır.

AB Ekonomik İyileştirme Planı, reel ekonomiyi destekleme amacıyla oluşturulmuş bir dizi önlemden oluşmakta ve küresel ekonomik krize makroekonomik bir cevap niteliği taşımaktadır. Planın şu hedefleri içermektedir:²⁷⁷

- Acil bir bütçe desteği: AB GSYİH’nın %1,5’ini oluşturan ve 200 milyar Euro değerinde kriz bütçesi oluşturulması (Bu bütçenin 170 milyar Euro’luk kısmı üye ülkelerden, 30 milyar Euro’luk kısmı ise AB Acil Durum Fonu’ndan oluşmaktadır).
- AB ekonomisinin uzun dönemde karşılaşılabileceği zorluklarla baş edebilmesini sağlayan, potansiyel büyümeyi artırmayı amaçlayan ve Lizbon Stratejisi temel alınarak oluşturulan yapısal reformların uygulanmasına devam edilmesi.

AB’nin 2009 yılı ulusal bütçesi kapsamında ekonomik kriz için ödenek ayrılmasını öngören bir ek bütçe hazırlanmıştır. Bu bütçe ile AB ekonomisinin tekrar pozitif bir büyüme elde etmesi; bütçe harcamalarının ekonomide ve istihdam oranlarında hızlı bir etki yapması amaçlanmıştır. Bütçe içinde, vergi harcamaları ve kısıtlamalarının da, İstikrar ve Büyüme Anlaşması ile Lizbon Stratejisi’nde belirtilen yapısal reformları güçlendirme çalışmalarıyla tutarlılık göstermesi gerekmektedir.²⁷⁸ Bu dönemde ekonominin genelinde ortaya çıkan olumsuz durumdan özel sektörde etkilenmiş ve firmalar üretime ara vermişlerdir.

²⁷⁷ Aynı, s.6.

²⁷⁸ Aynı, s.7.

ABD’de pek çok uluslararası firmanın iflas etmesi ABD ekonomisinin yanı sıra tüm dünya ekonomisini etkilemiştir. Küresel finansal kriz, AB ekonomisini ve finansal sistemini olumsuz şekilde etkilediğinde AB Komisyonu’nun başta gelen endişelerinden birisi AB Komisyonu Rekabet Hukuku’nun uygulanmasında ortaya çıkabilecek sorunlar olmuştur. Bunun sonucu olarak Komisyon, piyasalarda denge sağlamak amacıyla krize yönelik önlemler almaya çabalamıştır.²⁷⁹

3. Avrupa Birliği Ekonomisine Genel Bir Bakış

Ülkelerin ya da ekonomik birliklerin rekabet edebilirlikleri söz konusu olduğunda ilk olarak ekonomik göstergelere bakılmaktadır. Bu göstergeler tek başlarına yeterli olmamakla birlikte, belli bir ekonominin rekabet edebilirliğiyle ilgili fikir sahibi olunmasına yardımcı olmaktadır. AB ekonomisinin rekabet edebilirliği ile ilgili fikir sahibi olunabilmesi için de temel ekonomik göstergelerin bilinmesi gerekmektedir.

AB 2007 yılındaki son genişlemesiyle birlikte yirmi yedi ülkeden oluşan ve nüfusu 450 milyon’un üzerinde bir birlik olmuştur.²⁸⁰ AB’yi oluşturan yirmi yedi ülkeden on altısı Euro Bölgesi’ni oluşturmaktadır. GCI’ye göre dünyanın en rekabetçi ülkelerinin pek çoğunu bünyesinde bulunduran AB’nin para birimi Euro, bugün ABD Dolarına göre daha değerli bir para birimidir. AB’nin 2006 yılında cari fiyatlarla 14,6 milyar ABD Doları olan toplam milli geliri, istikrarlı ve eşit oranlı büyüme ile 2007 yılında 16,8 milyar Dolar ve 2008 yılında 18,5 milyar Dolar düzeyinde gerçekleşmiştir.²⁸¹ AB ekonomisi 2007 yılı başlarında ortaya

²⁷⁹ Damien GERARD, “Managing the Financial Crisis in Europe: Why Competition Law is Part of the Solution, Not of the Problem”, **GCP – The Online Magazine for Global Competition Policy**, Release 1, (Belgium, December 2008). s.5.

²⁸⁰ http://europa.eu/abc/european_countries/index_en.htm
Erişim Tarihi: 11.04.2009

²⁸¹ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2008/01/weodata/weorept.aspx>

ıkan küresel ekonomik krize rağmen büyüyen bir grafik çizmiştir. AB ekonomisinin kriz koşullarında hala büyümeye devam etmesi, güçlü bir makroekonomik evre, politikalar, sağlam kurumsal ve parasal yapı, işgücü etkinliği, üretimde yeni teknolojilerin kullanımı, serbest ticaretin teşvik edilmesi ve doğrudan yatırımların yanı sıra teknoloji ve Ar-Ge yatırımlarına da gerektiği önemin verilmesi gibi pek çok faktöre bağlı olarak açıklanabilir. Bu göstergeler aşağıda belli gruplar altında toplanarak açıklanmaya çalışılmıştır.

3.1. Avrupa Birliği'nin Temel Ekonomik Göstergeleri

AB ekonomisinin rekabet edebilirliği ile ilgili bilgi veren en önemli göstergeler, milli gelir oranları, ülke içi ve dışı yatırım ile üretim rakamlarıdır. Bununla birlikte, çalışmada, 2008 yılı verileri, küresel ekonomik kriz kapsamında değerlendirilmektedir.

3.1.1. Milli Gelir Oranları - GSYİH

GSYİH, bir ekonomi içerisinde, genellikle bir yıl olmak üzere, belli bir zaman diliminde üretilmiş olan bütün mal ve hizmetlerin getirilerinin toplamıdır. AB için GSYİH hesaplanacağı zaman, bütün Birliği tek bir ülke gibi düşünme durumuyla karşılaşılmaktadır. AB lkelerinin ve toplam GSYİH'nın hesaplanması AB İstatistik Kurumu Eurostat tarafından yapılmaktadır.²⁸² Finansal getiriye sahip olmayan faaliyetlerin dışarıda bırakılmasıyla birlikte, Eurostat, 2005 yılında yüz bir sektörde incelemeler yaparak GSYİH'yı hesaplamıştır.²⁸³

Erişim Tarihi: 19.06.2009

²⁸² <http://ec.europa.eu/eurostat> Erişim Tarihi: 23.05.2009

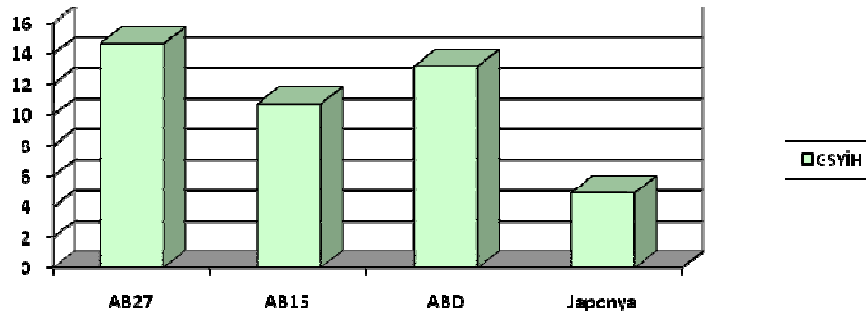
²⁸³ STAJANO, **a.g.e**, 2006. s.20.

Tablo 2. 1. 2007 yılı GSYİH Karşılaştırmaları (milyar ABD Doları)

<u>BÖLGE</u>	<u>GSYİH</u>	<u>%</u>
AB27	14.643	31
AB15-Euro Bölgesi	10.700	23
ABD	13.153	28
Japonya	4.897	10
Triad	33.802	72
Dünya Geneli	46.933	100

Kaynak: IMF - World Economic Outlook 2007 (WEO) Verilerinden Derlenerek Hazırlanmıştır.

Tablo 2.1'e göre AB'nin GSYİH'sı, 2007 verilerine göre dünya GSYİH toplamının %31'ini oluşturmaktadır. Bu değerin çok önemli bir kısmını Euro Bölgesi oluşturmaktadır. Yine bu verilere bakıldığında dünya genelinde GSYİH toplamının %72'sinin Triad ülkelerine ait olduğu görülmektedir ve bu ülkeler dünyadaki en yoğun rekabet bölgelerini oluşturmaktadırlar.

Şekil 2. 1. 2007 yılı GSYİH Oranları Grafiği (trilyon ABD Doları)

Kaynak: IMF - World Economic Outlook 2007 (WEO) Verilerinden Derlenerek Hazırlanmıştır.

Şekil 2.1, AB27, AB15, ABD ve Japonya'nın GSYİH oranlarını göstermektedir. Küresel Rekabet Edebilirlik Raporları'nda uzun yıllardan beri ilk sırada yer alan ABD ile AB arasındaki farkın gün geçtikçe kapandığı göze

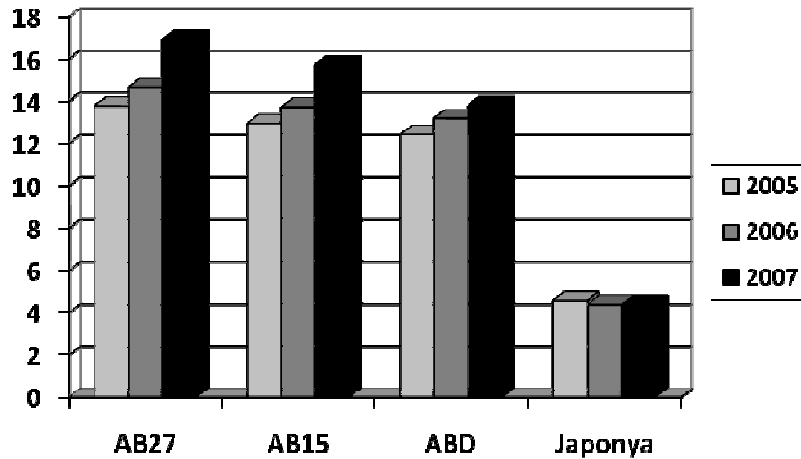
çarpmaktadır. Bu grafik de, rekabet edebilirlik endekslerine göre ABD ile arasındaki rekabet edebilirlik farkını gün geçtikçe kapatmakta olan AB'nin rekabet edebilirliği konusunda olumlu veriler sunmaktadır.

Tablo 2. 2. AB27, AB15, ABD ve Japonya 2002 – 2007 GSYİH Değişim Tablosu (milyar ABD Doları)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
AB27	9.390	11.432	13.175	13.775	14.658	16.905
AB15	8.895	10.839	12.465	12.948	13.721	15.727
ABD	10.469	10.960	11.685	12.421	13.178	13.807
Japonya	3.925	4.234	4.608	4.560	4.377	4.381

Kaynak: DPT Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2008 verilerinden oluşturulmuştur.

Tablo 2.2, 2002 - 2007 yılları arasında, AB27, AB15, ABD ve Japonya'nın GSYİH değişimlerini göstermektedir. Bu tabloya göre AB27'nin GSYİH'sı beş yıl içerisinde %55, AB15'in %56, ABD'nin %7,5 ve Japonya'nın %9 artış göstermiştir. AB27'nin ve Euro Bölgesi'nin GSYİH'nın bu denli hızlı artmasında genişlemenin yanı sıra ekonomik istikrarın da rolü çok büyüktür.

Şekil 2. 2. AB27, AB15, ABD ve Japonya 2005 – 2007 GSYİH Değişimi (trilyon ABD Doları)

Kaynak: DPT Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2008 verilerinden oluşturulmuştur.

Son beş yıl içerisinde AB15 ya da Euro Bölgesindeki GSYİH değişimleri, ABD'nin değişimleriyle benzerlik göstermektedir. AB27 toplamı ise 2003 yılından itibaren dünyadaki en büyük GSYİH toplamını oluşturmaktadır. Grafiğe göre 2006 yılında 2005 yılında göre GSYİH'da en çok büyüme AB27'dedir ve onu ABD takip etmektedir. 2007 yılında 2006'ya göre GSYİH artışı da yine en çok AB27'de gerçekleşmiştir.

3.1.2. Yatırım Göstergeleri

Küresel ekonomi içerisinde AB, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için en büyük ticari ortaklık haline gelmiştir. Sağlam bir parasal sisteme sahip olan ve dünya ticaretinde büyük etkilere sahip olan AB, sürekli artan yatırımlara ev sahipliği yapmakta ve bugün pek çok büyük şirketin merkez kuruluşlarına ev sahipliği yapmaktadır.

AB ülkelerinin kendi hem içinde hem de küresel ekonomi içerisinde çok büyük doğrudan yatırımları bulunmakla birlikte teknoloji ve Ar-Ge yatırımlarına da büyük önem verilmektedir. Ekonomik büyüme içerisinde yatırımların getiri oranları çok büyük önem taşımaktadır. Dünya genelinde doğrudan yabancı yatırım oranları 2005 yılında %5 büyüme göstermiştir. Dünya genelinde doğrudan yatırımların %19'una sahip olan AB'deki yatırım oranları ise toplam %77 artarak 94 milyar Euro değerinde gerçekleşmiştir.²⁸⁴

²⁸⁴ EU Commission **European Foreign Direct Investment Yearbook**. Eurostat Pocketbooks, Data 2001 – 2005, Eurostat, (Luxemburg, 2007). s.11.

Tablo 2. 3. Gelişmiş Ülkeler ve Triad 1995 – 2007 Yılları Arası Doğrudan Yabancı Yatırım Akımları Tablosu (milyon ABD Doları)

Ülke İçine Doğrudan Yabancı Yatırımlar							
Bölge/Ekonomi	1995-2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Gelişmiş Ekonomiler	539.3	442.9	361.1	403.7	611.3	940.9	1 247.6
Avrupa Toplamı	327.9	316.6	279.8	218.7	505.5	599.3	848.5
AB	314.6	309.4	259.4	214.3	498.4	562.4	804.3
Japonya	4.6	9.2	6.3	7.8	2.8	-6.5	22.5
ABD	169.7	74.5	53.1	135.8	104.8	236.7	232.8
Diğer Gelişmiş Ülkeler	37.1	42.8	21.8	41.3	-1.7	111.3	143.7

Ülke Dışına Doğrudan Yabancı Yatırımlar							
Bölge/Ekonomi	1995-2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Gelişmiş Ekonomiler	631.0	483.2	507.0	786.0	748.9	1 087.2	1 692.1
Avrupa Toplamı	450.9	279.9	307.1	402.2	689.8	736.9	1 216.5
AB	421.6	265.6	285.2	368.0	609.3	640.5	1 142.2
Japonya	25.1	32.3	28.8	31.0	45.8	50.3	73.5
ABD	125.9	134.9	129.4	294.9	15.4	221.7	313.8
Diğer Gelişmiş Ülkeler	29.1	36.0	41.8	58.0	-2.1	78.4	88.3

Kaynak: UNCTAD, Dünya Yatırım Raporu 2008 (World Investment Report 2008) Verilerinden Oluşturulmuştur.

Tablo 2.3, 1995 – 2007 yılları arası doğrudan yabancı yatırım akımlarını göstermektedir. Bu tabloya göre AB ülkelerine yapılan doğrudan yabancı yatırımlarda, 2003 – 2004 yılları arasında çok büyük değişiklikler gözlenmemiş ancak 2005 yılına gelindiğinde %65’lik bir artış kaydedilmiştir. 2006 yılı verilerine göre AB ülkelerinin doğrudan yatırımları ve AB ülkelerine yapılan yatırımlar büyük artışlar göstermiştir. 2006 yılı doğrudan yabancı yatırım oranları bir önceki yıla göre %11 oranında artış göstererek 234 milyar Euro’dan 260 milyar Euro’ya yükselmiştir. AB’nin bu tarihteki yatırımları GSYİH’nın %2,2’sini oluşturmaktadır.²⁸⁵

²⁸⁵ Anne FOLTETE, “EU Foreign Direct Investment in 2006 – Both Inward and Outward FDI Flows Increased”, **Eurostat Statistics in Focus No. 41**, (Luxemburg, 2008). s.1.

2008 yılında AB'den dışarıya doğrudan yatırımlar küresel ekonomik kriz nedeniyle %30 oranında azalarak yatırımların değeri 496 milyar Euro'dan 354 milyar Euro'ya düşmüştür. 2008 yılındaki bu azalışla birlikte AB27'nin 2007 yılında 171 milyar Euro olan ABD yatırımları 2008 yılı itibariyle 149 milyar Euro'ya gerilemiştir. 2008 yılında ABD'nin AB27'deki yatırımlarının değeri 45 milyar Euro'dur. Bu değer 2007 yılında 194 milyar Euro olarak belirlenmiştir.²⁸⁶ 2008 yılı AB27 için birlik içindeki yatırımlar ve uluslararası yatırımlar şeklindeki gibidir. Yatırımlar 2008 yılı itibariyle GSYİH'nin % 21,4'ünü oluşturmaktadır.

Ar-Ge yatırım oranları ele alınacak olursa AB15'in, ABD ve Japonya'ya göre Ar-Ge yatırımları göreceli olarak düşüktür. 1981 – 2004 tarihleri arası ABD'nin GSYİH'sının %2,6'sını ve Japonya'nın GSYİH'nin yaklaşık %3'ünü Ar-Ge yatırımları oluşturmaktayken, bu rakam aynı zaman aralığında AB için ortalama olarak sadece %1,9 civarındadır.²⁸⁷ Bu durum AB'nin rakipleri ile arasında önemli bir fark yaratmaktadır. Bununla birlikte, Lizbon Stratejisi'ne göre AB'nin Ar-Ge harcamalarına daha fazla önem vermesi gerektiği belirtilmiş ve GSYİH'dan daha fazla bütçe Ar-Ge harcamalarına ayrılmaya başlanmıştır. Lizbon Stratejisi'ne göre AB'de Ar-Ge harcamaları 2010 yılına kadar GSYİH'nin %3'ünü oluşturmak durumundadır.²⁸⁸

3.1.3. Üretim ve Endüstriyel Yapıyla İlgili Göstergeler

Ucuz işgücü ve yatırım maliyetleri nedeniyle dünyanın üretim merkezi haline gelen Çin dünya ticaretinin çok önemli bir kısmını elinde bulundurmaktadır. Çin'in en büyük ticari ortağı olan ABD ise Ar-Ge ve teknoloji

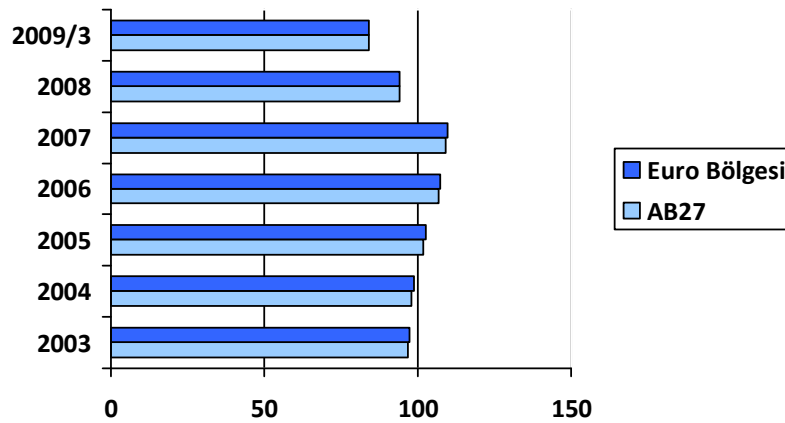
²⁸⁶ EU Commission, "EU27 Foreign Direct Investment", **Eurostat News Release No. 68**, (Luxemburg, 2009). s.1.

²⁸⁷ Kristian UPPENBERG, "R&D in Europe: Expenditures Across Sectors, Regions and Firm Sizes", Centre for European Policy Studies – **CEPS Working Paper**, (Brussels, 2009). s.1.

²⁸⁸ OECD, "**Science, Technology and Industry Outlook**", OECD Economics Unit, (France, 2008). s.4.

yatırımlarının yanı sıra dünyanın en fazla doğrudan yatırım yapan ülkesi olarak çok büyük bir pazar payına sahiptir. Böylesine büyük bir rekabet ortamı içerisinde pazar payını ve ekonomik gelişimini sürekli olarak artırmayı amaçlayan AB ise yakın zamanda Lizbon Stratejisi ile endüstriyel üretim konusunda da yeni amaçlar belirlemiştir.²⁸⁹

AB27 için 2009 yılının ilk çeyreğine bakıldığında Şubat ayı üretimi Mart ayına göre %2 düşmüştür. Mart 2009 üretimi Mart 2008 üretimi ile kıyaslandığında ise üretimin %20 oranında düştüğü görülmektedir.²⁹⁰ Bunun nedeni ise 2008 yılında büyük ölçüde her ülkede üretimi etkileyen küresel ekonomik krizdir. AB ülkelerinin yıllara göre endüstriyel üretimi grafikte gösterilmiştir.

Şekil 2. 3. 2000-2009 Euro Bölgesi ve AB27 Toplam Endüstriyel Üretim (milyar ABD Doları)

Kaynak: EU Commission, Industrial Production March 2009 Compared with February 2009 s.1. (2009 ilk çeyrek)

²⁸⁹ Jorge N. FERRER, David KERNOHAN, "Enlargement and Industrial Competitiveness: Policy Implications for New and Old Member States of the EU", Centre for European Policy Studies – **CEPS Working Document**, No. 235, (Belgium, 2006). s.26.

²⁹⁰ EU Commission, "Industrial Production March 2009 Compared with February 2009", **Eurostat News Release No. 67**, (Luxemburg, 2009). s.1.

Şekil 2.3'e göre 2003 yılındaki endüstriyel üretim 2004 yılında artış göstermiştir. AB'nin 2004 yılı genişlemesiyle birlikte üretim seviyeleri de artmaya devam etmiştir ve 2003 yılından 2008 yılının başına kadar sürekli olarak bir artış grafiği çizmiştir. 2008 yılındaki küresel ekonomik kriz nedeniyle tüm ekonomilerde olduğu gibi birlik ekonomisinde de çok büyük oranlarda değişimler ve gerilemeler yaşanmıştır. Şekil 2.3'e göre AB endüstriyel üretimi 2008 yılı verileri, 2003 yılının da gerisine düşmüştür. AB 2008 yılı Kasım ayında Ekonomik İyileştirme Planı'nı yürürlüğe koyarak bu konuda da önlemler almıştır.

3.2. Ekonomik Büyüme ve Temel Finansal Göstergeler

1 Kasım 1993'te imzalanan Maastricht Anlaşması ile ekonomik birliğe dönüşen Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği adını almıştır.²⁹¹ Ekonomik birlik, bilinen bütün bütünleşme türlerinin en ileri aşamasıdır ve Birliğe üye ülkelerin ortak hareket etme konusu daha büyük önem kazanmaktadır. Ekonomik ve parasal birlik oluşturmanın sonucu olarak Birliğin para birimi olan Euro, 1 Ocak 1999 tarihinden 1 Ocak 2002 tarihine kadar kaydı, 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren ise birliğin resmî para birimi olarak kullanılmaya başlanmıştır.²⁹² Parasal birliğe geçildiğinde Euro kullanan ülke sayısı ilk başta on bir iken 2009 yılı itibarıyla ülke sayısı on altıya çıkmıştır. Bugün resmî para birimi olarak Euro kullanan ülkeler Belçika, Almanya, İrlanda, İspanya, Fransa, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Avusturya, Portekiz, Finlandiya, Yunanistan, Slovenya, Kıbrıs, Malta ve Slovakya'dır.²⁹³ 2008 yılındaki reel değer göstergelerine göre

²⁹¹ Rıdvan S. KARLUK, Özgür TONUS, "Avrupa Para Birliği, EURO ve geleceği", **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 1-2, Sayfa: 261-292, (Eskişehir, 1998). s.272.

²⁹² STAJANO, **a.g.e**, 2006. s.450.

²⁹³ http://ec.europa.eu/economy_finance/the_euro/index_en.htm?cs_mid=2946
Erişim Tarihi: 23.05.2009

Euro dünya ekonomisi içerisinde en değerli sekizinci para birimidir. Buna karşılık ABD Doları bu sıralamada on üçüncü sırada yer almıştır.

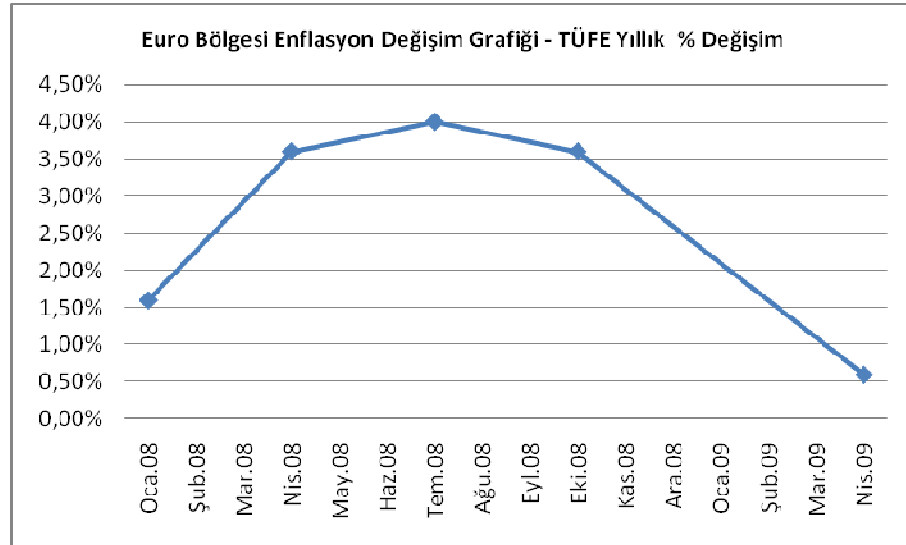
Euro bölgesinde tüketici fiyat endeksine (TÜFE) göre hesaplanan enflasyon oranları 1990'larda azalmaya başlamıştır. 2000 yılının Ekim ayında Avrupa Merkez Bankası, AB ülkeleri için enflasyon tavanını %2 olarak belirlemiştir.²⁹⁴ O dönemde Avrupa ülkeleri enflasyon oranları bazı farklılıklar göstermekteydi. Tüketici fiyat endeksine göre 2004 yılında %2 olan enflasyon oranı 2005'te %2,10, 2006'da %2,20 iken 2007 ve 2008 yıllarında %1,80 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında yapılan hesaplamalara göre AB Euro bölgesi enflasyon oranı 2009 Şubat ayında %1,2 iken 2009 Mart ayında %0,6'ya düşmüştür.²⁹⁵

AB Komisyonu, yayınladığı ekonomik tahmin raporunda, 2008 yılı Temmuz ayı için %1,4 büyüme oranı tahmininde bulunmuş ancak 2009 yılı için bu oranı %0,9'a düşürmüştür. Bunun en önemli nedeni ise 2008 yılının başından beri olumsuz etkilerini sürdürmekte olan küresel ekonomik kriz ve durgunluktur. Yine aynı raporda, AB için 2009 yılında %1,5 küçülme ve 2010 yılında ise %0,4 küçülme tahmini yapılmaktadır.²⁹⁶

²⁹⁴ John H. ROGERS, Gary C. HUFBAUER, Erika WADA, "Price Level Convergence and Inflation in Europe", Peterson Institute, **Bruegel Working Paper Series**, No. 2, (Washington, 2007). s.7.

²⁹⁵ <http://www.tradingeconomics.com/Economics/Inflation-CPI.aspx?Symbol=EUR>
Erişim Tarihi: 14.06.2009

²⁹⁶ http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication15048_en.pdf s.23
Erişim Tarihi:13.06.2009

Şekil 2. 4. Euro Bölgesi 2008 – 2009 Enflasyon Oranları Değişim Grafiği (TÜFE)

Kaynak:

<http://www.tradingeconomics.com/Economics/Inflation-CPI.aspx?Symbol=EUR>

Erişim Tarihi: 14.06.2009

Şekil 2.4'deki grafiğe göre AB Euro Bölgesinde enflasyon oranları (TÜFE) 2008 yılında artan bir seyir izlemiştir ve Ocak ayında %1,5 civarında seyreden enflasyon oranları 2008 yılının Temmuz ayında %4'e yükselmiştir. 2008 yılının Kasım ayında yayınlanan AB Ekonomik İyileştirme Planı enflasyon oranlarının düşürülmesini de içeren önlemler oluşturmuştur. AB Euro Bölgesi Enflasyon oranları 2008 yılının son çeyreğinde tekrar azalan bir grafik çizmiş ve 2009 yılının Nisan ayında %1'e gerilemiştir. AB için enflasyon oranlarındaki bu düşüşle birlikte 2009 yılı itibariyle AB Ekonomik İyileştirme Planı'nın ekonomik istikrar konusunda başarılı olduğu söylenebilmektedir.

3.3. Avrupa Birliği Bütçesi, Genel Harcamalar ve İstihdam

AB'nin 2007 yılı bütçesi 120 milyar Euro'dur ve 2007 – 2013 arası dönem için yaklaşık 865 milyar Euro'luk bir bütçe ayrılmasına karar verilmiştir. Bunun en büyük kısmını sürdürülebilir büyümeyle ilgili harcamalar oluşturmaktadır.²⁹⁷ Lizbon Stratejisi'nin benimsemesiyle birlikte rekabet edebilirlik AB'nin en önemli hedefi olmuştur. Sürdürülebilir ekonomik büyüme ise rekabet edebilirliğin artışı sağlayacak olan en önemli göstergedir. Daha sonraki bütçe kalemi ise tarım olmuştur.

Dünya'nın en büyük ihracatçılarından olan AB, altı yıllık bütçe planında tarım için %43 oranında bir bütçe ayırmıştır. Bunun yanı sıra, önceki yıl bütçesine kıyasla taşımacılık ve enerji harcamalarına ayrılan bütçe %139, araştırma geliştirme çalışmalarına ayrılan bütçe %75, rekabet edebilirlik ve yenilik programlarına ayrılan bütçe %60 ve eğitim için ayrılan bütçe ise %52 oranında artırılmıştır.²⁹⁸ AB Bütçesi'nin yaklaşık dörtte üçü, üye ülkelerin yurtiçi gelirlerinden ayırdıkları paylardan, diğer kısım ise gümrük vergileri ve katma değer vergilerinden oluşmaktadır.

AB'de 2007 – 2013 dönemi için ayrılan bütçe, önceki yıllara oranla %23 oranında artmıştır. AB harcamaları belli alanlarda yoğunlaşmıştır. Rekabet edebilirlik AB'nin öncelikli hedefi olduğundan beri bu konuda yapılan çalışmalara çok daha fazla bütçe ayrılmaktadır ve yine 2013'e kadar ki dönemde rekabet edebilirlikle ilgili çalışmalar için ayrılan bütçe 43,1 milyar Euro değerindedir.²⁹⁹ AB bütçesinde 2010 yılı itibarıyla, sürdürülebilir kalkınma için,

²⁹⁷

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/204&format=HTML> Erişim Tarihi: 17.05.2009

²⁹⁸ STAJANO, a.g.e, 2006. s.421.

²⁹⁹ http://ec.europa.eu/budget/index_en.htm Erişim Tarihi: 05.05.2009

2004 fiyatlarıyla, 68 milyar Euro ve büyüme ve istihdam konusunda rekabet edebilirliğin artırılması için, yine 2004 fiyatlarıyla, yaklaşık 19 milyon Euro bütçe ayrılmıştır.³⁰⁰

Avrupa Sosyal Fonu en büyük yatırımın insan yatırımı olduğu düşüncesiyle, işgücü verimliliği, çalışma koşulları ve çalışan eğitimleri için de bütçeden önemli bir kısım ayırmıştır. Yeni iş alanlarının oluşturulması ve mevcut olanların geliştirilmesinde araştırma geliştirme ve yenilik çalışmaları da çok büyük önem taşıdığından, AB, 2000 - 2006 arası dönem için 54,5 milyar Euro olarak belirlediği bütçeyi, 2007 - 2013 yılları için %75 oranında artırarak Ar-Ge ve yenilik çalışmalarına ağırlık vermiştir.³⁰¹ 2005 yılında Lizbon Stratejisi'nde bazı yenilikler yapılarak büyüme ve istihdam artışına daha fazla önem verilmesiyle ilgili kararlar alınmıştır. İşgücü piyasalarında yapısal iyileştirmeler gerçekleştirilmiş ve 2007 yılı itibarıyla işsizlik oranı %7'nin altına inerken istihdam oranı %65'e yaklaşmıştır. 2005 yılının ortalarında istihdamdaki artış verimlilik artışına katkıda bulunmuştur ve önceki 10 yılın en büyük gelişmesi kaydedilmiştir.³⁰² Bununla birlikte 2008 yılında küresel ekonomik kriz nedeniyle tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi AB ülkelerinde de işsizlik oranları büyük ölçüde artmıştır.

Euro bölgesi olan AB16'da 2008 Mart ayında %7,2 olan işsizlik oranı, 2009 yılının Şubat ayında % 8,7 ve Mart ayında %8,9 olarak belirlenmiştir. AB27 içerisinde işsizlik oranı ise 2009 Mart ayı için %8,3 olarak gerçekleşmiştir. ABD'de 2009 Mart ayı işsizlik oranı %8,5 ve Japonya'da 2009 Şubat işsizlik oranı %4,4 oranındadır.³⁰³ AB ülkelerinde en yüksek işsizliğin yaşandığı 2004

³⁰⁰ ALTOMONTE ve NAVA, **a.g.e.**, 2005. s.219.

³⁰¹ http://ec.europa.eu/budget/reform/index_en.htm Erişim Tarihi: 05.05.2009

³⁰² EU Commission, “**Integrated Guidelines for Growth and Jobs 2008 - 2010**”, COM(2007) XXX – Part V, (Brussels, 2007). s.3-4.

³⁰³ EU Commission, “Mart 2009 Euro Area Unemployment”, **Eurostat News Release No. 61**, (Luxemburg, 2009). s.1.

yılından itibaren bu oran gitgide azalarak 2008 yılının ilk çeyreğinde en düşük seviyesine ulaşmıştır. 2008 yılının ilk çeyreğinden itibaren tekrar artan işsizlik oranları 2004 yılındaki seviyenin de üstüne çıkmıştır ve 2008 yılı Kasım ayında kabul edilen AB Ekonomik İyileştirme Planı kapsamında önlemler alınmıştır.

4. Avrupa Birliği Ekonomisinin Rekabet Edebilirliği ve Verimlilik

Birinci bölümde de bahsedildiği gibi, Porter'ın oluşturduğu modele göre ulusal anlamda rekabet edebilirlik avantajı, Elmas Modeli'nde dört ana faktörle ilişkilendirmiştir:³⁰⁴

(1) girdilerin durumları: nitelikli işgücü, sermaye, altyapı gibi üretim girdileri açısından ülkenin durumu,

(2) talep durumları: endüstrideki mal ve hizmetler için oluşan iç talebin durumu,

(3) birbirleriyle ilişkili ve birbirini destekleyen endüstriler: tedarikçi endüstrilerin ve uluslararası rekabet edebilirliği yüksek olan endüstrilerin varlığı ya da yokluğu ve

(4) firma stratejisi, yapısı ve rekabeti: bir ülke içerisinde firmaların kurulma, örgütlenme, yönetim ve yerel rekabet durumları.

Birbirlerini etkileyen ve sürekli geliştiren bu faktörler her ülke için farklı rekabet avantajları oluşturacaktır.

Bir ülkede rekabet edebilirlik, ekonomik kalkınma, halkın refah düzeyi ve zenginliğinin artması için en önemli faktördür. Rekabet edebilirlik, ekonomideki çıktıların artışı ve istikrarlı bir makroekonomik ortam içerisinde yüksek istihdam

³⁰⁴ PORTER, **a.g.e**, 1990. s.127.

oranlarına sahip olmayı gerektirir.³⁰⁵ AB'nin küresel ekonomi içerisindeki önemi gün geçtikçe artmaktadır. Özellikle 2007 – 2013 dönemini içeren yeni düzenlemeler, üretim girdilerinin verimliliklerini ve tarım sektöründeki yenilikleri artırmanın yanı sıra teknoloji ve Ar-Ge yatırımlarının desteklenmesini içermektedir.³⁰⁶ Bu düzenlemeler sonucu AB'nin esas hedefi olan rekabet edebilirlik de gittikçe daha önemli hale gelmektedir.

AB'nin refah düzeyi, küresel pazarlarda rekabet edebiliyor oluşuna bağlıdır, çünkü rekabet edebilirlik, sürdürülebilir ekonomik kalkınma, yeni üretim faaliyetleri ve iş alanları oluşumunun yanı sıra yaşam kalitesinin artmasını sağlamaktadır. Rekabetten bahsedildiğinde rekabet eden taraflar akla gelmektedir. ABD ve Japonya son on beş yıllık süre içerisinde AB'nin küresel piyasalarda en önemli rakipleri olmuşlardır ancak dünyadaki gelişmeler devam ettikçe yeni rakipler ortaya çıkmıştır. ABD, Japonya ve AB, dünya nüfusunun %10'una ve dünyanın en yüksek GSMH'na sahip Triad adı verilen ülke gruplarının içinde yer almaktadırlar. AB dış ticaretinin dörtte üçlük kısmı Triad³⁰⁷ (Kuzey Amerika, Doğu Asya ve Avrupa ülkeleri) ülkeleri ile gerçekleşmektedir.³⁰⁸ Dolayısıyla AB'nin rakipleri en son teknolojilere sahip, endüstrileşmiş ülkelerden oluşmaktadır. 2008 yılı ekonomik göstergelerine bakıldığında ABD'nin ekonomik büyümesi 2007 yılına göre %2 oranında azalmıştır ve %1,1'lik bir büyüme kaydetmiştir. Japonya'da ise 2007 yılında %2,4 olan ekonomik büyüme oranı 2008 yılında sadece %0,6 olmuştur.³⁰⁹

³⁰⁵ EU Commission, **"The Competitiveness of European Industry – 1999 Report"**, Working Document of the Services of the European Commission, (Belgium, 1999). s.11.

³⁰⁶ EU Commission, **"Strategic Report on the Renewed Lisbon Strategy for Growth and Jobs: Launching the New Cycle 2008 - 2010"**, COM(2007) 803 Final, Part I, (Brussels, 2007). s.2-6.

³⁰⁷ JOHNSON ve TURNER, **a.g.e**, 2003. s.12.

³⁰⁸ STAJANO, **a.g.e**, 2006. s.35.

³⁰⁹ IMF, **"World Economic Outlook – Housing and the Business Cycle"**, **World Economic and Financial Surveys, Occasional Papers**, IMF Publishings, (Washington, 2008). s.73-75.

Tablo 2. 4. Sabit Piyasa Fiyatlarıyla GSYİH Değişimi (önceki yılın yüzdesi)

Sabit Piyasa Fiyatlarıyla GSYİH Değişimi				
	2005	2006	2007	2008
ABD	2.9	2.8	2.0	1.1
Japonya	1.9	2.0	2.4	-0.6
Kanada	2.9	3.1	2.7	0.5
İngiltere	2.1	2.8	3.0	0.7
Almanya	0.8	3.0	2.5	1.3
Fransa	1.9	2.2	2.2	0.8
İtalya	0.7	2.0	1.6	-1.0
Euro Bölgesi	1.8	3.0	2.6	0.7
G7	2.3	2.6	2.2	0.6
OECD	2.6	3.1	2.7	0.9

Kaynak: OECD Main Economic Indicators, Temel Ekonomik Göstergeler 2008 Verilerinden Oluşturulmuştur. <http://stats.oecd.org/mei/> Erişim Tarihi: 17.04.2009

Tablo 2.4'e göre GSYİH değişim oranlarına bakıldığında en yüksek değişim oranı Euro Bölgesi'ndedir ve bu oran OECD ortalamasına oldukça yakındır. IMF 2008 yılı göstergelerine göre dünya genelinde toplam 60 milyar Amerikan Doları düzeyinde gerçekleşen GSYİH'nın 18 milyar Dolarlık kısmı AB tarafından gerçekleştirilmiştir. ABD'nin GSYİH'sı ise 14 milyar Dolardır ve GSYİH sıralamasında ikincidir.³¹⁰ Makroekonomik göstergelerin en önemlilerinden biri olan milli gelir oranları, ülkelerin rekabet edebilirlikleriyle ilgili çok fazla bilgi vermektedir. 2008 GSYİH sıralamalarına göre birinci sırada yer alan AB, milli gelir konusunda en rekabetçi ekonomi gibi görünmektedir. 2003 yılında toplam kamu harcamaları AB15 içerisinde GSYİH'nın %49'u oranında gerçekleşmiştir.³¹¹

³¹⁰ <http://www.imf.org/external/data.htm> Erişim Tarihi: 18.05.2009

³¹¹ EU Commission. "European Competitiveness Report 2008", SEC(2008) 2853, Publication of European Communities, (Luxemburg, 2009). s.33.

AB'de enflasyon oranları genellikle istikrarlı bir seyir içerisindeydir. 2000 – 2007 yılları arasında enflasyon oranlarında çok büyük değişiklikler oluşmamıştır ancak küresel ekonomik kriz nedeniyle 2008 yılında %3,7 ile son 10 yılın en büyük enflasyon rakamlarıyla karşılaşılmıştır. Aynı durum ABD'nin yanı sıra uzun yıllar sıfır enflasyon oranına sahip Japonya için de geçerlidir. Japonya son 10 yılda ilk kez %1'in üzerinde enflasyon oranına sahip olmuştur.

Tablo 2. 5. 2000 – 2008 Triad Enflasyon Oranları Değişim Tablosu (%)
TÜFE

Bölge / Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
AB	1.9	2.2	2.1	2.0	2.0	2.2	2.2	2.3	3.7
AB16-Euro Bölgesi	2.1	2.3	2.2	2.1	2.1	2.2	2.2	2.1	3.3
ABD	3.4	2.8	1.6	2.3	2.7	3.4	3.2	2.8	3.8
Japonya	-0.7	-0.7	-0.9	-0.3	0.0	-0.3	0.3	0.0	1.4

Kaynak: DPT Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2008 Verilerinden Derlenmiştir.

Tablo 2.5'e göre AB27 ve AB16'nın enflasyon oranları 2003 - 2007 yılları arasında ABD'nin enflasyon oranlarının oldukça altında kalmaktadır. AB için 2008 yılında son on yılın en yüksek seviyesine ulaşan enflasyon rakamları 2009 yılının ilk yarısında tekrar düşmeye başlamış ve %1 seviyesine gerilemiştir. Küresel ekonomik krizin etkilerinin çok yoğun şekilde yaşandığı 2008 yılında Japonya'nın enflasyon oranlarında %1'in üzerine çıkmıştır.

4.1. Avrupa Birliği'nde Üretim ve Dış Ticaretin Rekabet Edebilirliğe Etkileri

Ülkeler üretecekleri ürünleri, sahip oldukları rekabet avantajına göre belirlemektedirler. Ülke ekonomisinin dışa açık oluşu, kaynakların daha etkin şekilde tahsis edilmesini sağlamanın yanı sıra ülke gelirlerini ve ekonomik

verimliliği de artırmaktadır. Bu durumun sonucu olarak o ülkenin uluslararası pazarlarda rekabet gücünün artışı söz konusu olmaktadır.³¹²

Dünyadaki en büyük ticari aktörlerden birisi olan AB’de dış ticaret politikası içinde serbest ticaret ve tercihli ticaret anlaşmaları büyük yer tutmaktadır. AB için serbest ticaret anlaşmaları ekonomik bütünleşmeyi artırmakta ve AB pazarlarına girişi kolaylaştırmaktadır. Bu amaçla hareket edildiğinde çok gelişmiş pazarlarda faaliyet gösterme gereksinimi ortaya çıkmaktadır.³¹³ AB15 içerisinde doğrudan yabancı yatırımların payı 1996 yılında %46 iken 2006 yılında %52’ye yükselmiştir. İç pazardaki yasal düzenlemeler ve küreselleşmenin etkisi ile AB ülkeleri arasındaki ticaret faaliyetler 1988 ve 2002 yılları arası artış göstermiştir. 2000’li yıllardan itibaren AB’deki üretimin dışa açılmasıyla uluslararası ticaret de artmaya başlamıştır.³¹⁴

Ekonominin endüstriyel yapısı ve sektörlerdeki değer artışları, verimlilik, yaşam standardı ve uluslararası ticaretteki gelişimlere bağlı olarak oluşmaktadır. AB bünyesinde üretimin %80’inden fazlası uluslararası işletmeler tarafından elde edilmektedir.

Büyük ekonomilerde ekonomik faaliyetlerin sektörlere dağılımı ve farklılaştırması söz konusu iken daha küçük ekonomilerde sadece ürünlerde yapısal farklılaştırmaya gidilmektedir. AB’nin yurtdışına ihraç ettiği ürünlerin %27’lik kısmı nitelikli işgücü ile üretilmiş olan ürünlerden oluşmaktadır.³¹⁵ Avrupa endüstrisi uluslararası pazarlardaki fırsatları kolaylıkla yakalayabilecek koşullara sahiptir.

³¹² Aynı, s.34.

³¹³ Paul BRENTON, Miriam MANCHIN, “Making EU Trade Agreements Work: The Role of Rules of Origin”, Centre for European Studies – **CEPS Working Document**, No. 183, (Belgium, 2002). s.1.

³¹⁴ STAJANO, **a.g.e**, 2006. s.42.

³¹⁵ Aynı, s.41.

AB25'in imalât sanayisinde son yıllarda gerçekleşen verimlilik artışları gelecekte çok büyük önem arz edecek olan yeni endüstrilerin oluşması konusunda AB'ye büyük bir rekabet avantajı sağlamaktadır. Bu endüstrilerden birisi olan doğal enerji kaynaklarında, rüzgâr enerjisinden elektrik elde etmede AB firmaları dünya pazarının %60'ına sahiptir.³¹⁶ Sabit fiyatlarla hesaplanan katma değer artışları endüstriyel dinamizm, endüstriyel yapı ve yapısal değişiklikler ile rekabet edebilirlik hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlar.³¹⁷

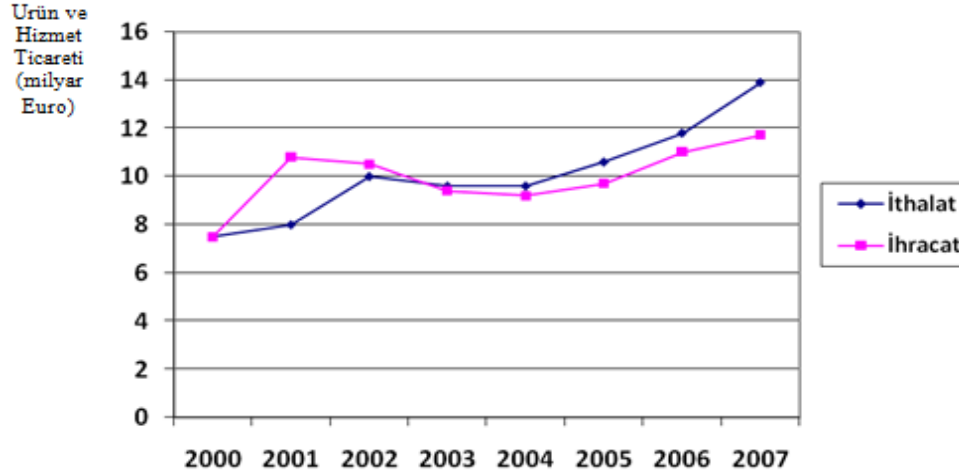
AB imalat endüstrisinin katma değeri 2001 yılı verilerine göre %21 olarak gerçekleşmiştir ve AB15 içerisindeki firmaların yarattıkları katma değer firma büyüklüğüne göre değişiklikler göstermiştir.³¹⁸ Bugün hem ABD hem de AB açısından bakıldığında en çok katma değer yaratan uluslararası işletmelerdir. Üretimde verimlilik artışı pek çok farklı faktöre bağlı olmakla birlikte hem AB hem de ABD'de bu artış firmaların kapasitelerini, sahip oldukları bilgiyi kullanmalarını ve Ar-Ge konusundaki çalışmalara ne kadar önem verdikleriyle ilgili değişkenlerle yakından ilişkilidir.³¹⁹

³¹⁶ EU Commission, **a.g.e**, 2009. s.99

³¹⁷ EU Commission "**EU Sectoral Competitiveness Indicators**", The Enterprise and Industry Directorate – General Unit B2 "Competitiveness and Economic Reform" Pocketbook, European Communities, (Luxemburg, 2005). s.12.

³¹⁸ Aynı, s.25.

³¹⁹ FLYNN, **a.g.e**, 2008. s.10.

Şekil 2. 5. 1990 – 2006 AB27 İthalat İhracat Değişim Grafiği

Kaynak: Stajano, 2006. s.66

AB27’de ithalat ihracat artışı 2000 yılından beri devam etmektedir. Şekil 2.5’e göre 2002 – 2005 yılları arasında durgun bir seyir izleyen AB dış ticareti 2005 yılı sonunda tekrar artışa geçmiştir. AB27’de 2003 yılına kadar ihracatın, ithalatı karşılama oranı yüksek iken 2003 yılından sonra bu oran düşmeye başlamıştır ve yine bu yıldan itibaren AB’nin ithalatı, ihracatın üzerine çıkmıştır.

4.2. İstihdam ve İşgücü Verimliliği

Kamu politikaları ekonomik büyüme ve kalkınmada çok büyük etkilere sahiptir. Kamu sektörü, ekonomi genelinde çok büyük etkiye sahiptir ve faaliyetlerin büyüklüğü işgücü verimliliğini doğrudan etkilemektedir. Bunun yanı

sıra hükümet politikaları ve organizasyonu, kamu sektörünün yanı sıra özel sektör üzerinde de verimlilik düzeylerinin değişimine etki etmektedir.³²⁰

Çok boyutlu bir kavram olan rekabet edebilirlik açısından işgücü verimliliği en önemli belirleyicilerden birisidir. Bununla birlikte işgücü verimliliğindeki artış, işgücü maliyetleri ve fiyatlardaki göreceli değişiklikleri de etkilemektedir. İşgücü verimliliğindeki artış endüstriyel üretimin artmasını sağlar ve firmaların uluslararası pazarlardaki rekabet edebilirliği de buna bağlı olarak artış gösterir.³²¹

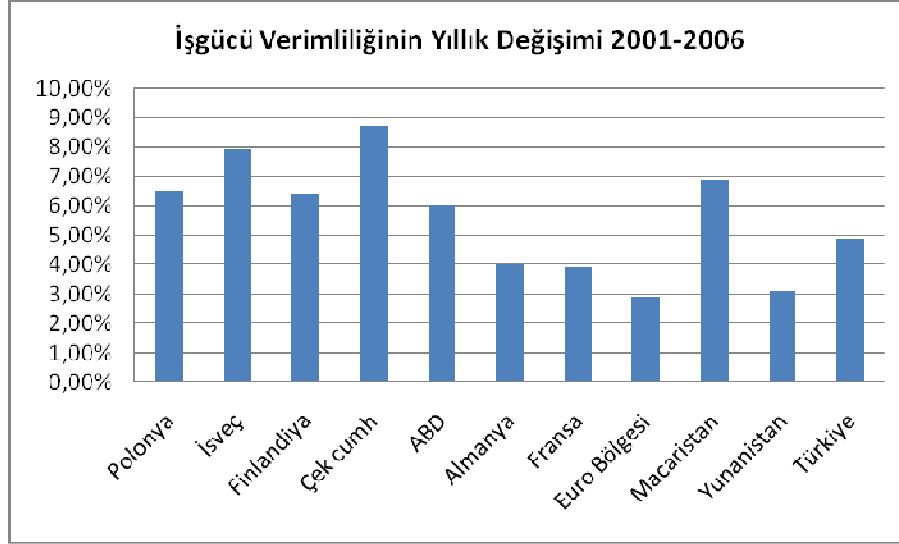
Nitelikli işgücü ekonomik gelişimde ve verimlilik artışında her zaman çok önemli rol oynamaktadır. Bu şekilde sağlanacak faydalar, yeni teknolojilerin üretimde yer alması, yenilik oranları ve geleceğe dönük teknolojik gelişmeleri artıracak bilgi düzeyinin oluşturulmasıyla da yakından ilişkilidir.

AB'deki işgücünün, ekonomik, sosyal ve istihdamla ilgili hedeflere kolaylıkla ulaşılabilmesi için daha nitelikli hale gelmesi zorunlu olmuştur. Özellikle teknolojinin çok fazla kullanıldığı sektörlerde işgücü sermayesi hem bilgi düzeyi hem de nitelikli işgücüne olan talep sonucunda verimlilik artışını gerçekleştirmektedir. AB'de verimliliğe en fazla katkısı olan sektörler de yine teknoloji ağırlıklı çalışan sektörlerdir.³²²

³²⁰ EU Commission, **Competitiveness and Benchmarking – European Competitiveness Report**, (2004). s.21.

³²¹ EU Commission, “**EU Sectoral Competitiveness Indicators**”, (2005). s.12-13.

³²² FLYNN, **a.g.e**, 2008. s.12.

Şekil 2. 6. AB ve Türkiye 2001-2006 Arası İşgücü Verimliliği'nin Yıllık Yüzde Değişimi

Kaynak: OECD, "Compendium of Productivity Indicators 2008" s.55 Verilerinden Derlenmiştir.

AB ülkeleri arasında yapılan bir karşılaştırmaya göre işsizlik oranlarının 2007 yılında düştüğü tespit edilmiştir. 2007 yılı verilerine göre AB27'de istihdam oranı, 2010 yılı istihdam hedefi olan %70'den hedefinden %4,6 puan geridedir.³²³ Şekil 2.6'ya göre 2006 yılı itibariyle AB ülkeleri arasında Çek Cumhuriyeti en yüksek işgücü verimliliği ile dikkat çekmektedir. Çek Cumhuriyetini, İsveç, Macaristan ve Polonya izlemektedir. Şekil 2.6'ya göre Türkiye'nin işgücü verimliliği ise %5 ile ABD'den sonra gelmektedir.

³²³ EU Commission. **a.g.e**, 2009. s.19.

4.3. Yatırımlar ve Uluslararası İşletmeler

Dışa açık ekonomi olmanın faydalarından birisi de ihracat firmalarının daha geniş pazar payına sahip olma şansı bulmalarıdır. Dış pazarlarda faaliyet göstermek pazar payını pek çok açıdan artırmaktadır ancak bu yollardan en önemlisi yatırım faaliyetleridir. Verimlilik her açıdan yatırımların düzeyini etkileyecektir çünkü sermaye verimliliği yeni yatırımların yapılmasını sağlamaktadır. Yabancı ülkelerde yatırım yapmanın pazar payını artırma, yüksek getiri elde etme ve verimliliği artırmak dışında bilgi ve teknoloji transferi sağlama gibi faydaları da vardır.³²⁴ Birlik içerisinde bir ülkenin diğer bir AB ülkesine yatırım yapması, hem yatırımı yapan ülke hem de Birlik genelinde toplam gelir ve verimliliği artırıcı etki yapmaktadır.

AB ve Japonya, 90'lı yılların başında ABD ile aralarındaki rekabet edebilirlik ve verimlilik açığını kapatacaklarını düşünülmekteydi çünkü o dönemde AB ve Japonya'nın fiziksel yatırımların ABD'den daha fazlaydı. AB ülkeleri 90'lı yılların başında gayrisafi yurtiçi gelirin %22'sini yatırıma ayırmaktaydı. Bu durum 1998'e kadar artarak devam etmiştir ve 1998 yılında AB'nin yatırımları ABD'ye oranla düşmeye başlamıştır. Aynı dönemde ABD'nin yatırımları 2 kat artarken Japonya'nın yatırımları AB'den de hızlı bir şekilde düşmeye başlamıştır. 1998 yılında AB ülkelerinde yatırım değerlerindeki en büyük düşüş, Finlandiya ve İsveç'te gerçekleşmiştir.³²⁵ AB'nin tek pazar olduğu dönemde elde ettiği rekabet avantajı, küresel rekabet ve teknolojik gelişmeler, Avrupa bünyesinde ekonomik bir yeniden yapılanma oluşmasını sağlamıştır. Bu süreç içerisinde, yeni firmaların oluşması, genişleme ve daralması, pazara girmesi ve çıkması yanı sıra firma birleşmeleri, satın almaları ve bununla birlikte

³²⁴ Aynı, s.34.

³²⁵ EU Commission, **a.g.e**, 1999. s.42.

firmaların, yaptıkları yatırımlarla, üretimlerini Avrupa içinde ve dışında farklı bölgelere taşımaları gibi pek çok gelişme olmuştur.³²⁶

Uluslararası rekabetin yoğunlaşması ve sürekli olarak yeni teknolojilerin ortaya çıkması, uluslararası işletmelerin karma bütünleşme sistemlerini benimsemesini sağlamıştır. AB bünyesinde entegrasyon süreciyle birlikte ekonomik uzaklık kavramı ortadan kalktığı için firma bütünleşmeleri daha bariz şekilde ortaya çıkmaktadır.³²⁷ AB’de ortaya çıkan yeni endüstriler, doğal kaynaklardan enerji elde etme ve daha sağlıklı ortamlarda üretim yapma zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu da gelecekte çok önem kazanacak olan bu endüstriler için yatırım yapmayı zorunlu kılmaktadır. Verimlilik açısından düşünüldüğünde enerji etkinliğini artırmak için yapılan yatırımlar, üretim süreçlerindeki operasyon maliyetlerini düşürmekte ve bunun sonucu olarak da imalatla toplam verimliliği artırmaktadır.³²⁸

AB, Lizbon Stratejisi’nde belirlenmiş olan 2010 itibariyle Ar-Ge harcamalarının GSYİH’nın %3’ünü oluşturması hedefine yönelik olarak çalışmaya devam etmektedir. AB genelinde 2005 ve 2006 yıllarında Ar-Ge harcamaları ortalaması GSYİH’nın %1,84’ü düzeyinde kalmıştır. 2007 yılı itibariyle en yüksek Ar-Ge harcamaları ise %3,73 ile İsveç ve %3,45 ile Finlandiya’da gerçekleşmiştir.³²⁹ 2007 yılında AB içerisindeki doğrudan yabancı yatırımların değeri %53 ve birlik dışına yapılan doğrudan yabancı yatırımlar %79 oranında artmıştır.³³⁰

³²⁶ Aynı, s.67.

³²⁷ Aynı, s.68.

³²⁸ EU Commission. **a.g.e**, 2009. s.103.

³²⁹ Håkan WILÉN, “R&D Expenditure and Personnel”, **Eurostat Science and Technology Working Paper**, No. 91, (Luxemburg, 2008). s.1.

³³⁰ <http://www.eubusiness.com/Factsfig/fdi-eurostat-0207/> Erişim Tarihi: 29.05.2009

Tablo 2. 6. Dünya Geneli ve Triad 1990 – 2007 Doğrudan Yabancı Yatırım Oranları

Doğrudan Yabancı Yatırım Akımları		1990-2000 ortalaması	2004	2005	2006	2007
ABD						
	Ülke İçine	109.513	135.826	104.773	236.701	232.839
	Ülke Dışına	92.010	294.905	215.369	221.664	313.787
Japonya						
	Ülke İçine	3.149	7.816	2.775	6.506	22.549
	Ülke Dışına	25.409	30.951	45.781	50.266	73.549
AB						
	Birlik İçine	209.482	214.342	498.400	562.444	804.290
	Birlik Dışına	280.398	368.006	609.267	640.542	1.142.229
Dünya Geneli						
	Ülke İçi Toplam	492.605	717.695	958.697	1.411.018	1.833.324
	Ülke Dışı Toplam	492.535	920.151	880.808	1.323.150	1.996.514

Kaynak: UNCTAD, Dünya Yatırım Raporu 2008 Verilerinden Derlenmiştir.

Dünya genelinde doğrudan yabancı yatırım oranlarında ilk sırayı ABD almaktadır. ABD menşeli uluslararası firmaların en çok tercih ettikleri yatırım bölgeleri Çin ve AB ülkeleridir. Tablo 2.6'ya göre AB'nin 1990 – 2000 arası dönemde çekmiş olduğu yabancı yatırımların değeri 209 milyar Dolar iken 2007 yılında bu rakam yaklaşık %75'lik bir artışla 804 milyar Dolara yükselmiştir. AB ülkelerindeki uluslararası işletmelerin yabancı ülkelerde yaptıkları yatırımlar ise 1990 – 2000 yılları arasında 280 milyar Dolar iken 2007 yılında 1 trilyon 142 milyar Dolara ulaşmıştır.

4.4. Avrupa Birliği Ekonomisinin Verimliliği ve Rekabet Edebilirliğinin Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksine Göre Değerlendirilmesi

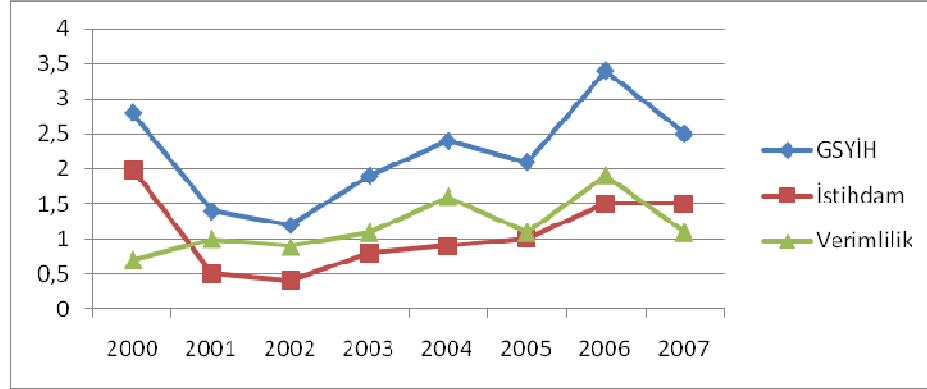
AB ekonomisinin verimliliği, küresel ekonomik krize rağmen artmaya devam etmektedir. Özellikle Lizbon Hedeflerine ulaşma anlamında AB içerisinde verimliliği ve rekabet edebilirliği artırmak için pek çok çalışma yapılmaktadır.³³¹ AB için önemli olan, yüksek istihdamın olduğu koşullarda, orta vadede sürdürülebilir ekonomik büyümenin yanı sıra yüksek verimlilik oranları elde edebilmektir ve AB ülkeleri, Lizbon Hedefleri doğrultusunda toplam verimliliği ve işgücü verimliliğini artırmak için belirlenen çalışmalara yoğunluk vermektedir.

Şekil 2.7'ye göre AB'nin ekonomik büyümesi 2007 yılında da devam etmiştir ancak bununla birlikte aynı yılın dördüncü çeyreğinde ekonomik durgunluk kendini göstermeye başlamıştır. Bu dönemde AB'nin GSYİH'sı %2,6'lık bir büyüme kaydetmiştir. Ekonomik performansın yüksek oluşu, yüksek istihdam değerlerini de beraberinde getirmiş ve istihdam oranı %1,7 artmıştır. 2006 yılında %1,5 artış göstermiş olan işgücü verimliliği ise 2007 yılında %1,3 civarında azalma göstermiştir.³³²

Şekil 2.7'de, AB27 için 2002 yılında en düşük seviyede olan GSYİH genel anlamda artan bir grafik izleyerek 2007 yılında en yüksek seviyeye gelmiştir. Hızlı ekonomik büyüme beraberinde yüksek istihdam oranını da getirmiş ve 2007 yılı istihdam oranı %1,7 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte işgücü verimliliğinde %1'lik bir azalma oluşmuştur.

³³¹ EU Commission, "Strategic Report on the Renewed Lisbon Strategy for Growth and Jobs: Launching the New Cycle 2008 - 2010", (2007). s.16.

³³² EU Commission. a.g.e,2009. s.7.

Şekil 2. 7. AB27’de 2000 - 2007 Milli Gelir, İstihdam ve Verimlilik Değişim Grafiği (% değişim)

Kaynak: EU Commission, European Competitiveness Report 2008, s.18.

İstihdam ve işgücü verimliliğindeki artışlar ekonomik büyümeye çok önemli katkılar yapmaktadır. Yüksek gelir düzeyi her zaman refah düzeyinin artışı anlamına gelmemektedir. Bu açıdan bakıldığında yüksek gelir düzeyi işgücünün verimli kullanılmasıyla bağlantılı olmaktadır. Hem işgücü hem de toplam faktör verimliliği düzeyleri, ülkedeki refah düzeyini gösteren en önemli göstergelerdir ve dahası o ülkenin rekabet edebilirliğini de doğrudan etkileme gücüne sahiptir.³³³

Pek çok farklı kriterle ve endeksle ülkelerin rekabet edebilirliklerini hesaplayan WEF’in 2008 yılı Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu yeni GCI sıralamasında ilk on içerisinde beş AB ülkesi yer almaktadır.

³³³ Aynı, s.21.

Tablo 2. 7. Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2008 İlk 10 Ülke Sıralaması

yeni GCI 2008 - 2009			
ÜLKE/EKONOMİ	SIRA	SKOR	2007-2008
ABD	1	5.74	1
İsviçre	2	5.61	2
Danimarka	3	5.58	3
İsveç	4	5.53	4
Singapur	5	5.53	5
Finlandiya	6	5.50	6
Almanya	7	5.46	7
Hollanda	8	5.41	8
Japonya	9	5.38	9
Kanada	10	5.37	10

Kaynak: WEF Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu 2008, s.10.

WEF'in yayınladığı 2008 – 2009 yeni GCI'ye göre ABD, 2007'de olduğu gibi 2008'de de ilk sırada yer alarak dünyanın en rekabetçi ekonomisi olmayı sürdürmüştür. Tablo 2.7'de görüldüğü gibi ABD'den sonra gelen üç ülke İsviçre, Danimarka ve İsveç'in yeni GCI skorları da ABD'nin skoruna oldukça yakındır. AB ülkelerinin sıralamada üst basamaklarda bulunmaları ve yüksek yeni GCI skorlarına sahip olmaları, hem ülke açısından hem de Birlik açısından büyük önem taşımaktadır. AB ülkelerinin toplam rekabet edebilirlikleri AB'nin rekabet edebilirliğinin ABD'ye yaklaştığını göstermektedir. AB'nin öncelikli hedefi rekabet edebilirliğin ve verimliliğin artırılması olduğundan 2008 verilerine ve yeni GCI endeksine göre Birliğin rekabet edebilirliğinin ABD ve Japonya ile birlikte dünyanın en rekabetçi üç ülkesi içerisinde olduğu görülmektedir.

BÖLÜM III

TÜRKİYE EKONOMİSİNİN REKABET EDEBİLİRLİĞİ VE AB LİZBON STRATEJİSİ'NE UYUMU

1. Türkiye Ekonomisine Genel Bir Bakış

Dünya genelinde tüm ülkeler, yirminci yüzyılın sanayileşme süreci ve yirmi birinci yüzyılın bilgi ekonomisi sürecinin gerektirdiği yapısal değişimleri farklı oranlarda gerçekleştirmişler ve küreselleşmenin olumlu etkilerinden farklı düzeylerde yararlanmışlardır.³³⁴ 2005 yılında AB ile üyelik müzakerelerine başlayan Türkiye'nin hem AB'ye üye ülke hem de küresel pazarlarda rekabetçi bir ekonomi olabilmesi için pek çok reforma imza atması gerekmektedir. Dış ticaret ve milli gelir gibi göstergeler her ne kadar rekabet avantajıyla ilgili fikir veriyor olsa da, yeni rekabet ortamı içerisinde bu göstergeler, artık tek başlarına yeterli olmamaktadır.

Rekabet edebilirliğin daha önce hiç olmadığı kadar önem kazandığı yirmi birinci yüzyılda, rekabet edebilirliği yüksek ülkelere bakıldığında bu özelliğe sahip olmalarını sağlayan pek çok göstergeyle karşılaşılmaktadır. Teknolojik gelişmeleri takiben sanayileşme süreci farklı bir boyuta ulaşmıştır. Teknolojik değişim süreci buluş (invention), yenilik (innovation) ve yayılma (diffusion) olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır.³³⁵ Yeni ekonomik düzen içerisinde teknoloji ve yenilik yatırımları, rekabet edebilirliğini artırmak isteyen ülkeler için kaçınılmaz hale gelmiştir.

Türkiye'nin rekabet edebilirliğini artırmak için makroekonomik reformların yanı sıra sosyal reformlara da ihtiyacı vardır. Bu sosyal reformlar Lizbon

³³⁴ AKTAN ve Vural, **a.g.e**, 2005. s.3

³³⁵ B. Ali EŞİYOK, "Dünya Rekabet Gücü İçerisinde Türkiye'nin Yeri", **Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü Araştırma Raporları**, (Ankara, Temmuz 2001). s.2

Stratejisi'nde de özellikle vurgulanmaktadır. AB ile tam üyelik müzakerelerine başlayan Türkiye, 71 milyonluk nüfusu ile Avrupa'nın en kalabalık ülkesidir ve WEF Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu 2008-2009 verilerine göre en rekabetçi ülkeler sıralamasında altmış üçüncü sırada yer almaktadır.³³⁶ Türkiye'nin 2007 yılı GSYİH'sı yaklaşık olarak 656 milyar ABD Doları değerindedir.³³⁷ 2001 yılı ekonomik kriziyle birlikte yurtiçi geliri %50'den fazla düşen Türkiye için 2001 – 2007 yılları arasındaki GSYİH artışı %30 civarında olmuştur. AB ülkeleri içerisinde nüfusu Türkiye'ye yakın olan Almanya'nın 2007 yılı GSYİH'sı 3 trilyon Dolar'ın üzerindedir. Türkiye'nin AB ile tam üyelik müzakerelerine başladığı 2005 yılından itibaren hem AB hem de Türkiye için yeni bir dönem başlamıştır.³³⁸

1.1. Türkiye'nin Temel Ekonomik Göstergeleri

Türkiye'nin rekabet edebilirliğini değerlendirebilmek ve Türkiye'nin rekabet edebilirliği ile ilgili fikir sahibi olabilmek için temel ekonomik göstergelerin bilinmesi gerekmektedir. Bu göstergeler, milli gelir oranları, yatırım ve istihdam ile ilgili göstergelerden oluşmaktadır.

1.1.1. Milli Gelir Oranları - GSYİH

Türkiye'de GSYİH hesaplaması, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılmaktadır. 2007 yılı itibariyle Türkiye'de GSYİH, cari fiyatlarla, 655 milyar ABD Doları değerinde gerçekleşmiştir. 2008 yılı itibariyle, Türkiye'nin

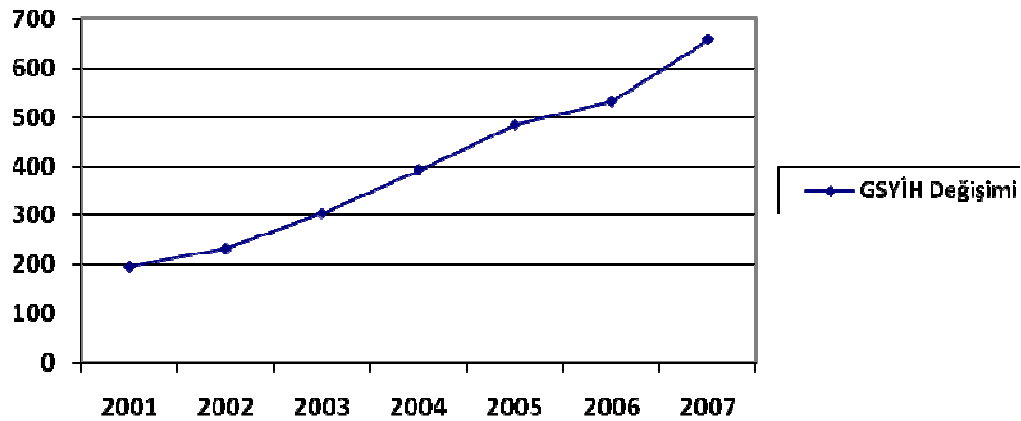
³³⁶ WEF **Global Competitiveness Report 2008**. s.11.

³³⁷ DPT **Uluslararası Ekonomik Göstergeler – 2008**. s.9.

³³⁸ STAJANO, **a.g.e**, 2006. s.500.

GSYİH'sı 569 milyar Dolar değerine gerilemiştir.³³⁹ AB Komisyonu'nun 2009 yılı tahminlerine göre Türkiye'nin GSYİH'sının 2009 yılında, sabit fiyatlarla %3,7 küçüleceği ancak 2010 itibariyle %2,2 büyüme göstereceği belirtilmiştir.³⁴⁰ Türkiye'nin GSYİH'nın yaklaşık %17'sini tarım, %25'ini imalat, %58'ini de hizmetler sektörü oluşturmaktadır.³⁴¹

Türkiye'nin GSYİH'daki değişimler Şekil 3.1'de görüldüğü gibidir.

Şekil 3. 1. Türkiye’de 2001 – 2007 Cari Fiyatlarla GSYİH Değişimi (milyon ABD Doları)

Kaynak: DPT Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2008 Verilerinden Oluşturulmuştur.

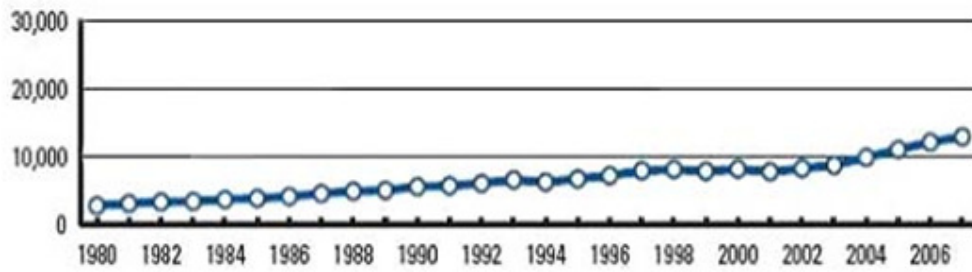
Şekil 3.1’e göre Türkiye’nin GSYİH’sı 2001-2007 yılları arasında cari fiyatlarla %285 oranında artış göstermiş ve 200 milyar ABD Doları düzeyinden

³³⁹ OECD “Economic Policy Reforms: Going for Growth 2009”, Country Notes: Turkey, Chapter 1.3, **OECD Economics Unit Annual Reports**, (France, 2009). s.111.

³⁴⁰ http://ec.europa.eu/economy_finance/thematic_articles/article14927_en.htm
Erişim Tarihi: 27.05.2009

³⁴¹ Philip MARTIN, Elizabeth MIDGLEY, Michael TEITELBAUM, “**Best Practice Options: Turkey**”, Blackwell Publishers, (Unites States, 2002). s.121.

700 milyon ABD Doları'na yükselmiştir. Türkiye'de kişi başına milli gelir oranları ise Şekil 3.1'deki gibidir. Türkiye'de 2001 kriziyle birlikte kişi başına milli gelirde önemli bir düşüş yaşanmıştır ancak bu dönemden sonra kişi başına gelir sürekli olarak artış göstermiştir ve 2004 yılından itibaren Türkiye'de kişi başına gelir on bin ABD Doları'nın üzerine çıkmıştır.

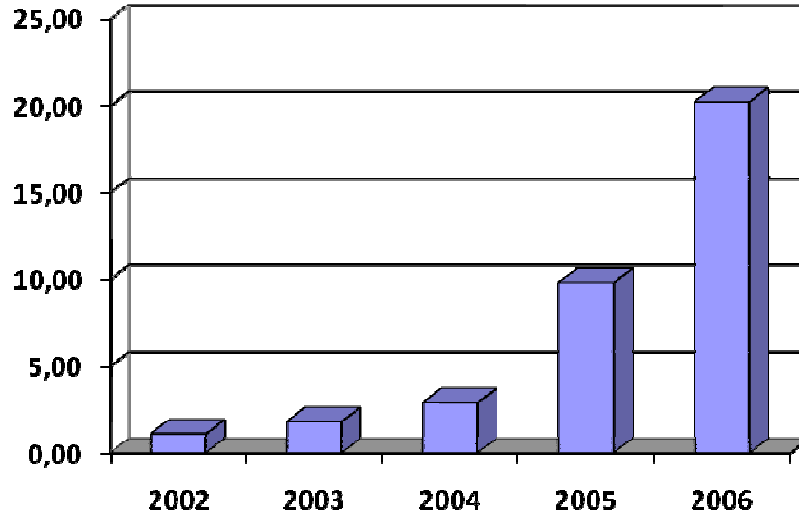
Şekil 3. 2. Türkiye’de 1980-2006 Yılları Arası Kişi Başına Milli Gelirin Değişim Grafiği (ABD Doları)

Kaynak: WEF Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu 2008, s.330.

1.1.2. Yatırım Göstergeleri

Doğrudan yabancı yatırımlar, sermaye hareketliliği, yeni iş alanları yaratılması, teknoloji transferi ve yeni yönetsel becerilerin transferini içermektedir. Doğrudan yabancı yatırımların en önemli özelliği ise milli gelir üzerindeki olumlu etkileridir.³⁴² Şekil 3.3’den de görüldüğü gibi, Türkiye’nin AB ile tam üyelik görüşmelerinin başlamasıyla birlikte, doğrudan yabancı yatırımlarda büyük artışlar gerçekleşmiştir.

³⁴² Sezgin DEMİR, İsmet ATEŞ, “The Effects of Economic Relations Between Turkey and European Union on Turkey’s Candidate Process and Macroeconomic Performance”, **The Annals of University of Oradea-Economic Science**, XVII, Volume I, 275-285, (2008). s.262.

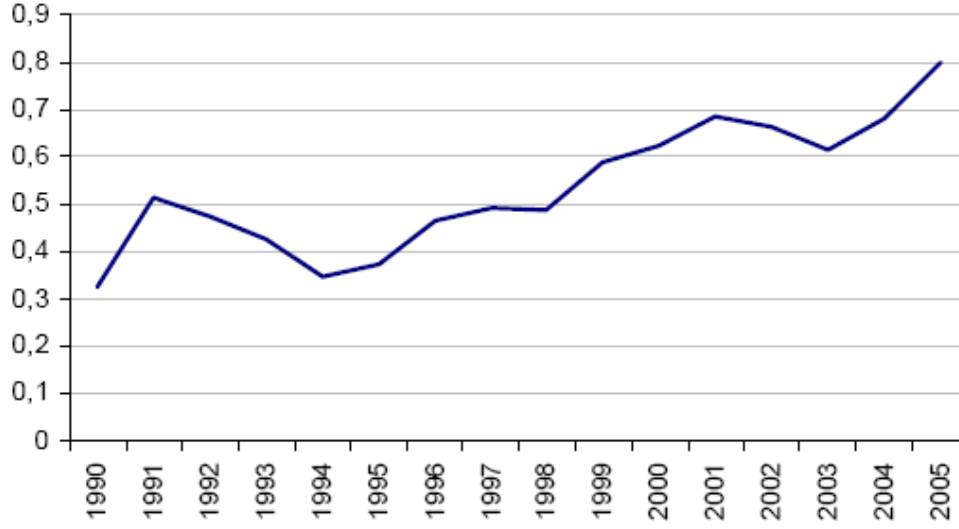

Şekil 3. 3. Türkiye’de 2002 – 2006 Arası Doğrudan Yabancı Yatırımların Artışı (milyar ABD Doları)

Kaynak: <http://www.turkisheconomy.org.uk/investment/statistics.htm> verilerinden derlenerek oluşturulmuştur.

Şekil 3.4’den Türkiye’deki Ar-Ge yatırım oranlarına bakıldığında, Ar-Ge yatırımlarındaki artışların doğrudan yabancı yatırımlardaki kadar yüksek olmadığı görülmektedir. Türkiye’nin Ar-Ge yatırımları AB ve gelişmiş ülkelerin Ar-Ge yatırımlarıyla kıyaslandığında oldukça düşük kalmaktadır. 1990 yılında GSYİH’nın %0,325’ini oluşturan Ar-Ge harcamaları, 2004 yılı itibarıyla %0,8’e ulaşmıştır.³⁴³

³⁴³ Onur ALTIN, Ayşen KAYA, “Türkiye’deki Ar-Ge Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensel İlişkinin Analizi”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, No. 9 (1), (İzmir, 2009). s.253.

Şekil 3. 4. Türkiye’de Ar-Ge Harcamalarının GSYİH’deki Payı (1990-2005)

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=8&ust_id=2 Erişim Tarihi: 23.05.2009

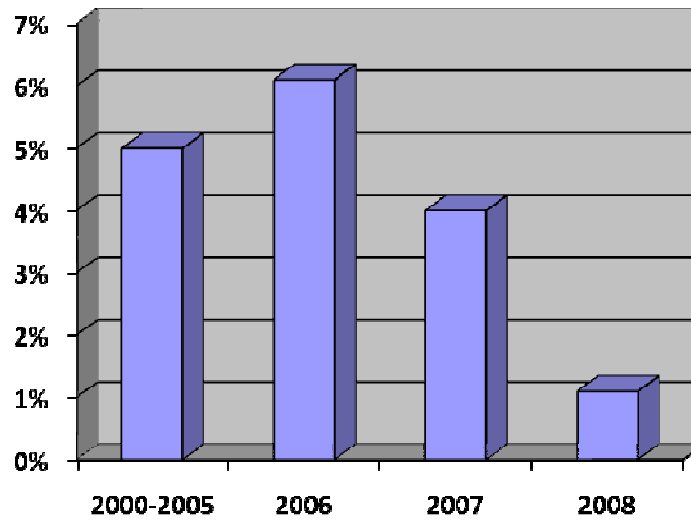
Türkiye’de teknoloji ve yenilik yatırımları da Ar-Ge yatırımları gibi, AB ve OECD ülkelerinin gerisinde kalmaktadır. 2002 – 2004 yılları arasında sanayi işletmeleri içerisinde yenilik yatırımları yapan firmalar, toplam sanayinin %34,5’ini oluşturmaktadır. Hizmetler sektöründe ise 2002 – 2004 yılları arasında bu oran sadece % 25,9 olarak gerçekleşmiştir.³⁴⁴

1.2. Ekonomik Büyüme ve Temel Finansal Göstergeler

Türkiye ekonomisindeki büyüme oranları yıllara göre büyük değişiklikler göstermektedir. 1994’de %6 büyüme gerçekleşirken, bu oran, 1995-1997 yılları arasında %8’e çıkıp, 1999 yılı itibariyle büyük bir düşüş yaşayarak %5’e

³⁴⁴ http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=9&ust_id=2 Erişim Tarihi: 23.05.2009

gerilemiştir.³⁴⁵ Türkiye ekonomisi, 2000 – 2005 yılları arasında ortalama %5 büyüme gerçekleştirmiştir ve 2006 yılında %6,1 olarak gerçekleşen büyüme oranı 2007 yılında %4'e gerilemiştir. 2008 yılında tüm dünyada etkili olan küresel ekonomik krizden Türkiye Ekonomisi de etkilenmiş ve büyüme oranı %1,1'e düşmüştür. Türkiye'de büyüme oranlarının değişim grafiği Şekil 3.5'deki gibidir.

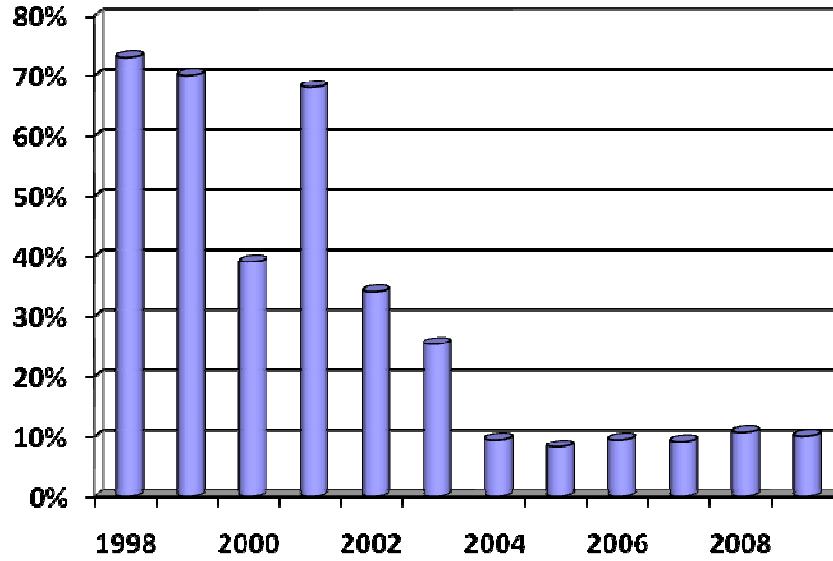
Şekil 3. 5. Türkiye Ekonomisi'nin Büyüme Değişim Grafiği (%)

Kaynak: TÜİK Verilerinden Derlenmiştir.

Türkiye'de enflasyon oranları en büyük değişimi gösteren finansal göstergelerin başında gelmektedir. On yıl kadar öncesinde, 1998 yılında %70 civarındaki enflasyon oranları ilk kez 2000 yılında %40'ın altına inmiştir.³⁴⁶ Şekil 3.6'dan izlendiği gibi, Türkiye'de enflasyon oranları 2001 krizinden dolayı tekrar artışa geçmiştir. 2004 yılında ise Türkiye için tek haneli enflasyon dönemi başlamıştır.

³⁴⁵ MARTIN ve diğerleri, **a.g.e**, 2002. s.121.

³⁴⁶ STAJANO, **a.g.e**, 2006. s.413.

Şekil 3. 6. Türkiye'nin 1998 – 2009 Enflasyon Yüzde Değişim Grafiği (TÜFE)

Kaynak: Stajano, 2006, s. 413

EU Commission "EU Sectoral Competitiveness Indicators" 2005, 2008 ve 2009 Verileri Eurostat

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

Erişim Tarihi: 24.05.2009

Türkiye'de tüketici fiyatları artış oranı TÜFE, yıllar içerisinde oldukça dalgalı bir seyir izlemiştir. Bu oran, 1980 yılında %110.2 iken, gittikçe azalarak 2003 yılında %25.3 oranına gelmiştir. En büyük düşüş ise 2004 yılında yaşanmıştır ve Türkiye 2004 yılında, son yirmi yılın en düşük tüketici fiyat artış oranı olan %9.4'e ulaşmıştır.³⁴⁷ Türkiye İstatistik Kurumu, 2009 yılı Nisan ayında, tüketici fiyatları endeksine göre enflasyon oranını %9.98 olarak belirlemiştir.³⁴⁸

³⁴⁷ DPT, **Uluslararası Ekonomik Göstergeler – 2008**. s.27.

³⁴⁸ http://www.tuik.gov.tr/Gosterge.do?metod=GostergeListe&tb_id=17&ust_id=6
Erişim Tarihi: 23.05.2007

2. Türkiye Ekonomisinin Rekabet Edebilirliğinin Avrupa Birliği Genel ve Birliğe Yeni Üye Olan Ülkeler ile Karşılaştırılması

Türkiye'nin AB'ye tam üyelik süreci pek çok açıdan önem taşımaktadır. Türkiye'nin AB üyelik sürecinde gerçekleştirmesi gereken pek çok reform vardır. Bununla birlikte, Türkiye için ekonomik ve sosyal konulardan oluşan bu reformlar artık AB seviyesinde olmak zorundadır. Dünyanın en rekabetçi ülkelerinden oluşan Triad grubunda AB çok önemli bir yere sahiptir ve sürekli genişleyen bir Birlik olması sebebiyle Triad içerisindeki rekabet avantajını gün geçtikçe artırmaktadır. Türkiye'nin AB'ye üye olması, hem Türkiye hem de AB için çok önemli alanlarda rekabet avantajları sağlayacaktır. Türkiye'nin gerçekleştireceği reformların AB seviyesinde olması gerektiği gerçekten yola çıkılarak, bu çalışmada Türkiye'nin ekonomik, sosyal verileri ve rekabet edebilirliği AB ülkeleri ile karşılaştırılmaktadır.

2.1. Nüfus, İstihdam ve Kişi Başına Gelir Göstergeleri

AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunduğu 1987 yılından, görüşmelerin başladığı 2005 yılına kadar Türkiye için pek çok alanda büyük değişimler yaşanmıştır. Türkiye'nin hem AB'ye girmek hem de rekabet edebilirliği yüksek bir ekonomi olabilmesi için pek çok konuda reform çalışmaları devam etmektedir.

Türkiye'nin içinde bulunulan yüzyıl itibarıyla AB karşısında en büyük rekabet avantajı hiç şüphesiz ki genç nüfusedir. Türkiye'nin 2008 yılı verilerine göre nüfusu 71 milyon kişidir.³⁴⁹ Ayrıca, eğer Türkiye AB'ye girerse, AB'nin en geniş topraklara sahip ülkesi olacaktır.³⁵⁰

³⁴⁹ DPT, **a.g.e**, 2008. s.5.

³⁵⁰ STAJANO, **a.g.e**, 2006. s.9.

Türkiye 2008 yılı itibariyle, Almanya'dan sonra Avrupa'nın en kalabalık ikinci ülkesidir. AB ülkelerinin nüfus artışları yavaş olsa da Türkiye'nin nüfusu hızlı bir şekilde artmaya devam etmektedir ancak Türkiye'nin istihdam rakamları halen Avrupa düzeyinin çok gerisindedir.³⁵¹ Ancak büyüyen nüfus oranları, ancak istihdam olanakları arttığı sürece ekonomik fırsatlar yaratmaktadır.³⁵² 2008 yılı yeni GCI'ye göre Türkiye, yedinci endeks olan işgücü piyasası etkinliğini oluşturan alt endekslerden yeterli ölçüde puan alamamıştır.³⁵³ Türkiye'nin en başta gelen sorunlarından birisi istihdam oranlarının düşük olmasıdır ve bu durum Türkiye'nin rekabet edebilirliğini olumsuz şekilde etkilemektedir. Eurostat verilerine göre, 2009 Mart ayında İspanya, %17.4'lük işsizlik oranıyla, AB ülkeleri içerisinde ilk sıraya yerleşmiştir.³⁵⁴ Türkiye İstatistik Kurumu Şubat 2009 verilerine göre Türkiye'de işsizlik oranı %16.1'dir.³⁵⁵

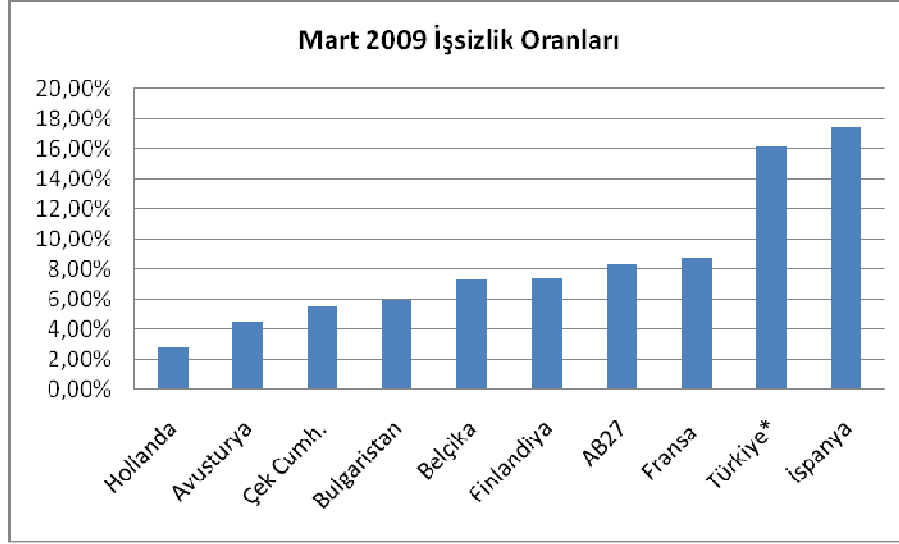
³⁵¹ BDDK, **a.g.e**, 2008. s.16.

³⁵² Aynı, s.16.

³⁵³ **WEF Global Competitiveness Report 2008**. s.331.

³⁵⁴ EU Commission, "**Mart 2009 Euro Area Unemployment**", Eurostat News Release No. 61, (Luxemburg, 2009). s.1.

³⁵⁵ <http://www.dunyagazetesi.com.tr/haber.asp?id=47702> Erişim Tarihi: 10.05.2009

Şubat 2009

Şekil 3. 7. Mart 2009 AB27 ve Aday Ülkeler İşsizlik Oranları Grafiği

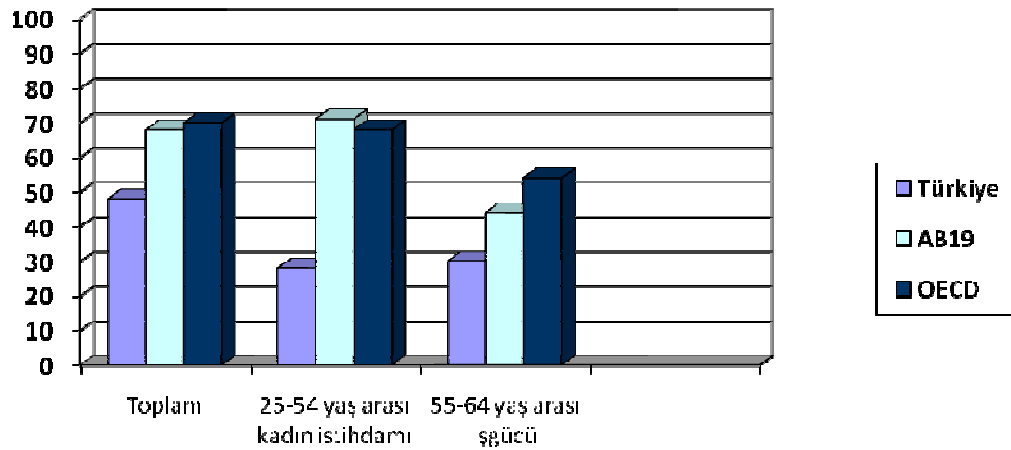
Kaynak: Eurostat Newsrelease Euro Indicators Mart 2009, Türkiye için DPT Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2008.

Şekil 3.7'ye göre, Euro bölgesinde işsizlik ortalaması 2008 Mart ayında % 6.5 iken 2009 Mart ayında %8.6'ya yükselmiştir. AB27 ortalamasında da yine işsizlik artışları devam etmiştir ve Mart 2008'de %6.2 olan işsizlik oranı, Mart 2009 itibariyle %8.3'e yükselmiştir.³⁵⁶ 2009 yılı Mart ayı itibariyle Türkiye, Avrupa işsizlik oranları sıralamasında ikinci sırada yer almaktadır.

AB ortalaması ile karşılaştırıldığında Türkiye'nin istihdam konusunda çok büyük eksiklikleri olduğu görülmektedir ve istihdam göstergelerinin düşük oluşu, AB ülkeleri karşısında Türkiye'nin rekabet edebilirliğini olumsuz etkilemektedir.

³⁵⁶ EU Commission, "Mart 2009 Euro Area Unemployment", Eurostat News Release No. 61, (Luxemburg, 2009). s.1.

Türkiye’de 2006 yılı işgücü verimliliği ise %3,8’dir.³⁵⁷ Türkiye’de 2007 yılı istihdam oranlarının AB19 ve OECD Ülkeleri ile karşılaştırması, Şekil 3.8’deki gibidir.

Şekil 3. 8. Türkiye, AB19 ve OECD Ülkeleri 2007 Yılı İstihdam Oranları Karşılaştırma

Kaynak: OECD “Economic Policy Reforms: Going for Growth 2009. Country Notes: Turkey” s.111.

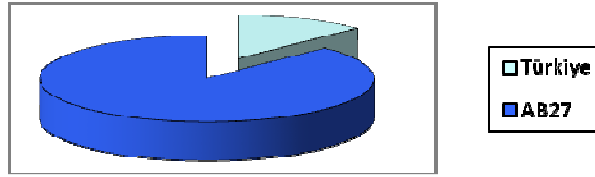
Şekil 3.8’e göre Türkiye’de istihdam oranları AB19 ve OECD ülkelerinin oldukça gerisinde kalmaktadır. Bu durum Türkiye’nin AB karşısında rekabet edebilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Türkiye’de 2007 yılı verilerine göre işsizlik oranı %9.9’dur.³⁵⁸ Çalışma potansiyeli olmasına rağmen, işsizlik oranlarının bu kadar yüksek olması, rekabet edebilirliği olumsuz etkilemenin yanı sıra Türkiye’nin işgücü verimliliğini de düşürmektedir. Türkiye’de istihdam

³⁵⁷ OECD, **a.g.e, 2009**, s.111.

³⁵⁸ DTM, **“Investment Advisory Council for Turkey”**, General Directorate of Foreign Investment Progress Report, DTM Publishing, (Ankara, 2006). s.71.

oranlarının AB karşısında bu denli düşük oluşu, Türkiye'nin üzerinde önemle durması gereken sorunun istihdam olduğunu da göstermektedir.

Şekil 3.9'a göre Türkiye, sahip olduğu nüfus ile AB nüfusu'nun yaklaşık %15'ini oluşturmaktadır. Türkiye'nin sahip olduğu nüfus, istihdam oranları ve işgücü verimliliğin artması durumunda hem AB karşısında hem de küresel anlamda rekabet edebilirliğini son derece artıracak potansiyele sahiptir.

Şekil 3. 9. Türkiye'nin Nüfusunun AB27 İçindeki Yeri

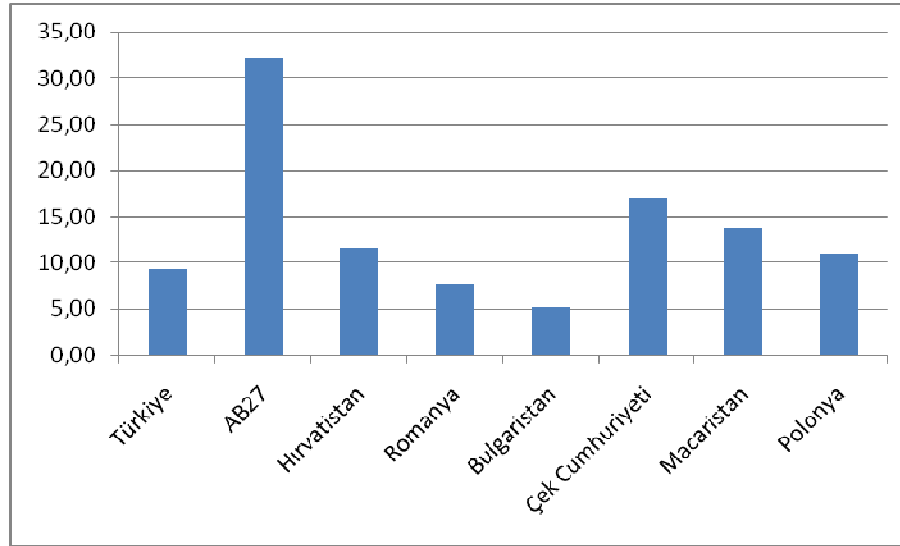
Kaynak: DPT Uluslararası Ekonomik Göstergeler Verilerinden Oluşturulmuştur.

Tablo 3.1'de Türkiye, AB27 ve AB'ye yeni üye olan ülkelerin nüfus ve kişi başına milli gelir göstergeleri yer almaktadır. Tablo'ya göre Türkiye'nin kişi başına milli geliri, yeni üye olmuş ülkeler arasında üçüncü sırada yer almaktadır. Ayrıca yine Tablo 3.1'e göre, Türkiye'nin GSYİH'nın büyüme hızının da AB ülkelerine yakın bir değerde olduğu görülmektedir. Türkiye'nin, milli gelirindeki artışlar rekabet edebilirliği üzerinde çok olumlu etkiler oluşturmaktadır ancak Türkiye, milli gelir göstergeleriyle halen AB ortalamasına yaklaşamamıştır. Türkiye ve AB ülkelerinin kişi başına milli gelir oranları Şekil 3.10'da görülmektedir.

Tablo 3. 1. Türkiye ve AB Ülkelerinde Nüfus, Kişi Başına Gelir ve GSYİH Büyüme Oranları Değişim Tablosu (milyon ABD Doları)

	Nüfus (2008)	Kişi Başına GSYİH (2007)	GSYİH Büyüme Hızı (2007)
Türkiye	71.0	9.305	4.6
AB27	495.4	32.313	
Hırvatistan	4.4	11.555	5.6
Romanya	21.5	7.697	6.0
Bulgaristan	7.6	5.186	6.2
Çek Cumhuriyeti	10.3	16.956	6.6
Macaristan	10.1	13.744	1.3
Polonya	38.1	11.072	6.6

Kaynak: DPT Uluslararası Ekonomik Göstergeler Verilerinden Derlenmiştir (büyüme hızı önceki yılın yüzdesi)

Şekil 3. 10. 2007 Yılı Kişi Başına Milli Gelir Değişim Grafiği (Türkiye - AB Karşılaştırması) (milyon ABD Doları)

Kaynak: DPT Uluslararası Ekonomik Göstergeler Verilerinden Derlenmiştir (büyüme hızı önceki yılın yüzdesi)

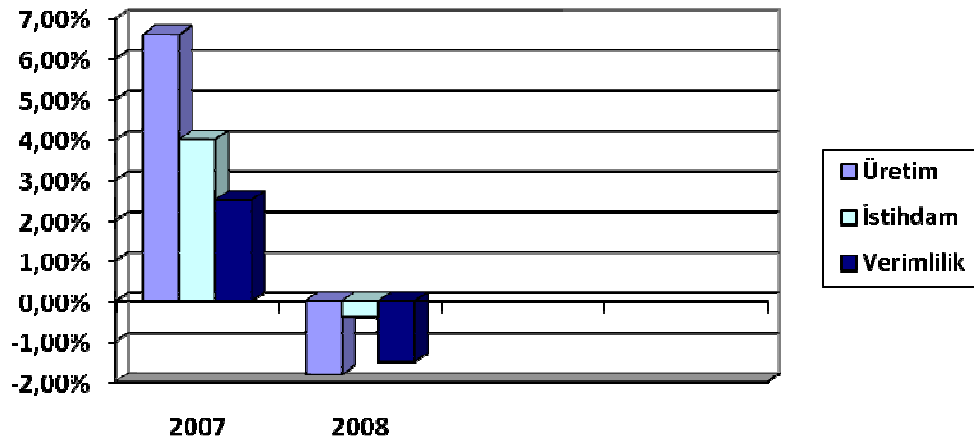
Türkiye'nin toplam üretiminde en büyük paya sahip olan imalât sanayii verilerine bakıldığında, 2008 yılı işgücü verimliliğinin oldukça düştüğü

görülmektedir. Şekil 3.11 ve Tablo 3.2'deki veriler ışığında, Türkiye'de işgücü ve istihdam konusunda rekabet edebilirlik ve verimliliğin artırılması konusunda çalışmalar yapması gerektiği söylenebilir. Türkiye'nin imalat sanayiinde sahip olduğu rekabet avantajını çok iyi değerlendirmesi ve AB'ye tam üyelik sürecinde bu konu üzerinde daha fazla durması gerekmektedir.

Tablo 3. 2. 2006 – 2008 Türkiye İmalat Sanayiinde Üretim, İstihdam ve Verimlilik

Yıl ve Dönem	Üretim	İstihdam	Verimlilik	Üretim	İstihdam	Verimlilik
2006	107.7	102.2	105.4			
2007	114.8	105.3	108.0	6.6	4.0	2.5
2008	112.7	105.9	106.4	-1.8	-0.4	-1.5
(2005=100)			Bir Önceki Yıla Göre % Değişim			

Kaynak: TÜİK Kısa Dönemli İş İstatistikleri, Üretim ve İstihdam Haber Bültenleri; Aylık Üretim Endeksinin Üçer Aylığa Dönüştürülmesi, Verimlilik <http://www.tisk.org.tr/gostergeler.asp?id=528> Erişim Tarihi: 30.05.2009

Şekil 3. 11. Türkiye İmalat Sanayiinde 2007 – 2008 Yıllarında Üretim, İstihdam ve Verimlilik Değişim Grafiği

Kaynak: <http://www.tisk.org.tr/gostergeler.asp?id=528> Erişim Tarihi: 30.05.2009

2.2. Ekonomik Büyüme

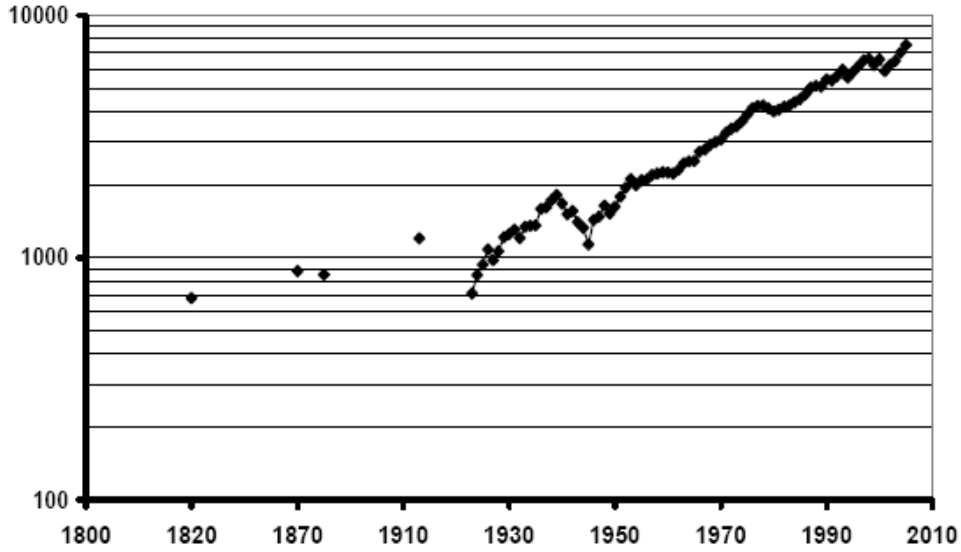
Türkiye’de kişi başına gelir son elli yılda yaklaşık on kat artmasına rağmen, hala AB ve ABD ortalamasının %30’unu oluşturmaktadır.³⁵⁹ Türkiye’nin 1996 yılında Gümrük Birliği’ne girmesiyle birlikte AB’deki büyük firmalar, Türkiye’nin yatırım avantajlarıyla tanışmışlardır ve bu durum AB’nin Türkiye’deki doğrudan yatırımlara hız kazandırmıştır.³⁶⁰

Dünya genelinde GSYİH sıralamasında Türkiye 2007 yılı itibariyle, cari fiyatlarla, 663,4 milyar ABD Dolarlık yurtiçi geliriyle on yedinci sırada yer almıştır. Dünya’nın en büyük ekonomilerinin ilk sırasında ABD yer almıştır ve onu Japonya ve Almanya izlemiştir. Dünya genelinde GSYİH sıralamasında ilk yirmi ülke içerisinde dokuz AB ülkesi yer almaktadır.³⁶¹

³⁵⁹ Şevket PAMUK, “Dünyada ve Türkiye’de İktisadî Büyüme 1820-2005”, Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları Dergisi**, Yıl 1, Sayı 2, (Ankara, 2007). s.13.

³⁶⁰ MARTIN ve MIDGLEY, **a.g.e**, 2002. s.123.

³⁶¹ WEF, **a.g.e**, 2008. s.360.

Şekil 3. 12. Yirmi Yıllık Dönemlerle Türkiye’de Kişi Başına GSYİH’nın Yıllara Göre Değişim Grafiği (1990 ABD Doları satın alma gücü paritesine göre)

Kaynak: Pamuk, 2007, sf 12

Türkiye’nin ekonomisi, modern endüstriyel yapı ve ticari bir yapıdan oluşmaktadır. Tarım ülkesi olarak bilinen Türkiye’nin aktif işgücünün %34’ü tarım sektöründe çalışmaktadır.³⁶²

AB’nin 2004 ve 2007 genişlemeleri, AB üye ülkeleri için pek çok değişim getirmiştir. Bunlardan birisi de kişi başına milli gelirdeki değişimlerdir. 3 aday ülke Hırvatistan, Türkiye ve Makedonya’nın AB’ye üyeliği, AB’nin GSYİH’sını %3 oranında artıracak ve bu artış, sabit fiyatlarla yaklaşık 12 trilyon değerinde olacaktır.³⁶³

WEF’in 2008 yılı Küresel Rekabet Edebilirlik Raporuna göre Türkiye en rekabetçi ülkeler sıralamasında altmış üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye

³⁶² STAJANO, a.g.e, 2006, s. 404.

³⁶³ Aynı, s.25.

gibi AB'ye aday ülkeler olan diğer iki ülkeden Hırvatistan altmış bir ve Makedonya ise seksen birinci sıradadır.³⁶⁴

Türkiye'nin sahip olduğu genç nüfus, işgücü piyasasının rekabet edebilirliği üzerinde potansiyel bir güce sahiptir. Türkiye'nin bu potansiyelden yararlanması ve işgücü piyasasının etkinliğini artırmaya çalışması rekabet edebilirliğin artırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte, Türkiye için altyapı kalitesinin artırılması, eğitim ve sağlık hizmetleriyle insan kaynaklarına yatırım yapılması gibi konularda hala sorunlar yaşanmaktadır. İşgücü piyasasındaki etkinlik azalışı ve kamu kurumlarının etkinliği gibi sorunlar da, yeni GCI hesaplamalarında Türkiye'nin alt endekslerden aldığı puanları düşürmüştür.³⁶⁵

Tablo 3. 3. Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2008 ve Alt Endekslere Göre Türkiye'nin Yeri

ALT ENDEKSLER					
			Temel Gereksinimler	Etkinliği Artıran Faktörler	Yenilik Faktörleri
ÜLKE/EKONOMİ	Sıra	Skor	Sıra	Sıra	Sıra
Hırvatistan	61	4.22	49	62	62
Macaristan	62	4.22	64	48	55
Türkiye	63	4.15	72	59	63
Brezilya	64	4.13	96	51	42
Karadağ	65	4.11	59	72	88
Kazakistan	66	4.11	74	64	77
Yunanistan	67	4.11	51	57	68

Kaynak: WEF Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu 2008-2009 sf.

Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu 2008'e göre Türkiye, etkinlik temelli ekonomi ile yenilik temelli ekonomiler arasında geçiş ekonomisi olarak belirtilmiştir. Türkiye, GCI'ye göre 2006 yılında yüz yirmi ülke arasında elli

³⁶⁴ WEF, a.g.e, 2008. s.12-13.

³⁶⁵ Aynı, s.21.

sekizinci ve 2007 yılında yüz otuz bir ülke içerisinde elli üçüncü sırada yer almaktayken, 2008 yılında altmış üçüncü sıraya gerilemiştir. Türkiye için en problemli alanları, etkinliği düşük yönetim bürokrasisi, vergi düzenlemeleri, politik istikrarsızlık ve finansal problemler oluşturmuştur.³⁶⁶

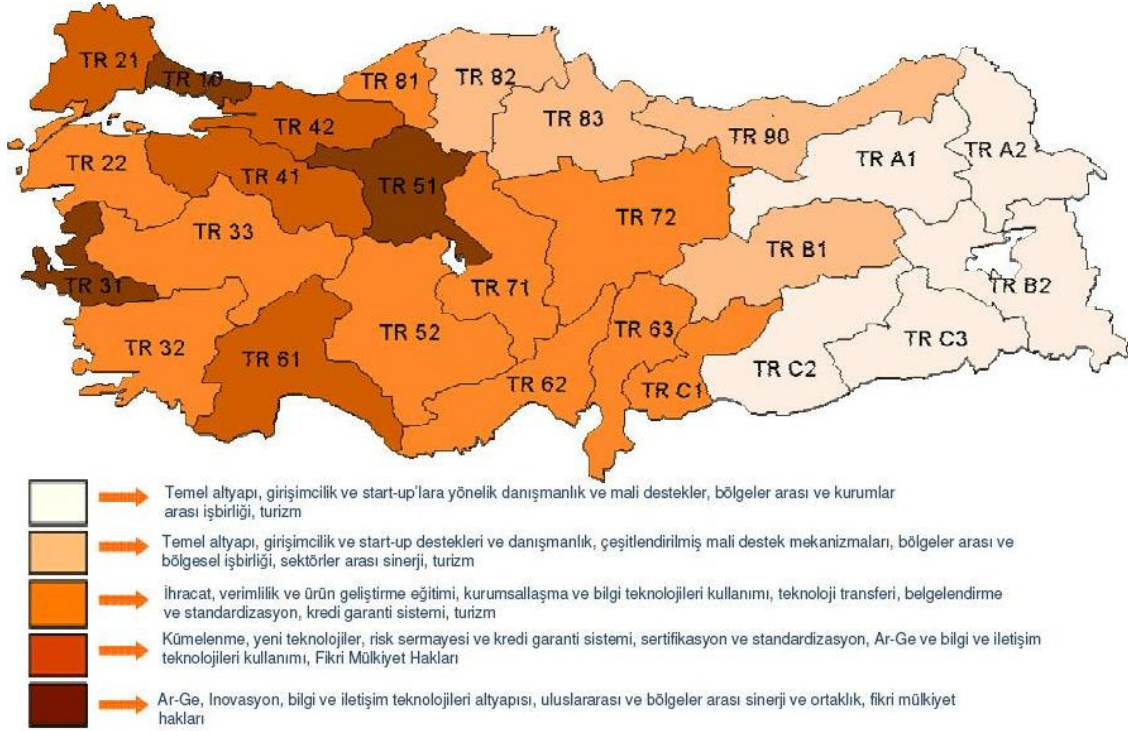
Türkiye'nin ekonomik ve sosyal pek çok konuda AB ülkeleri ve OECD ülkeleriyle arasındaki açığı kapatabilmesi için ekonomik ve sosyal alanda pek çok reform yapması gerekmektedir. Türkiye'nin yerel rekabet edebilirliğinin yükselmesi, küresel rekabet edebilirliğinin artmasına da etki etmektedir ancak ülke içi rekabet edebilirliğin yüksek olması, AB'ye aday bir ülke için yeterli olmamaktadır. Türkiye'nin ürün-piyasa düzenlemelerinde bazı yenilikler yapması, ekonomik verimliliğin artmasına yardımcı olacaktır.³⁶⁷

Türkiye ekonomisinin rekabet edebilirliği, bu bilgiler ışığında değerlendirilerek bir harita üzerinde bölgesel rekabet edebilirlikler belirlenmiştir. Türkiye'de Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı çerçevesinde, bölgeler için 42 farklı endeks ile hesaplamalar yapılarak, Türkiye'nin rekabet edebilirlik haritası oluşturulmuştur. Rekabet edebilirlik açık renkli bölgelerden koyu renkli bölgelere göre artmaktadır.³⁶⁸

³⁶⁶ WEF, **a.g.e**, 2008. s.330.

³⁶⁷ OECD **a.g.e**, 2009", s.110.

³⁶⁸ Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, "**Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı 2007 – 2009**" Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Yayınları, (Ankara, 2007). s.86.

Şekil 3. 13. Bölgelere Göre Türkiye Rekabet Edebilirlik Haritası

Kaynak: <http://ipa.stb.gov.tr/Dosyalar/TurkiyeRekabetEdebilirlikHaritasi.pdf>

Erişim Tarihi: 28.05.2009

Tablo 3. 4. Türkiye ve AB'ye Yeni Üye Olan Ülkelerin Milli Gelir, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Dış Ticaret Göstergelerinin Karşılaştırması

Göstergeler	Türkiye	Polonya	Macaristan	Çek Cumh	Romanya	Bulgaristan
Nüfus*(2008)	71.0	38.1	10.1	10.3	21.5	7.6
Yıllık GSYİH Büyüme Oranları**	1.2	44.2	4.5	1.1	-1.0	2.0
GSYİH (milyon Euro) 2001	356.8	355.5	121.3	136	132.2	51.5
GSYİH'nin Dağılımı						
Tarım	13.8	3.6	4.2	3.8	15.0	12.1
Endüstri	25.6	37.3	33.4	30.2	34.6	25.2
Hizmetler	60.7	59.1	62.4	66	50.4	62.5
Kişi Başına Milli Gelir	5 200	9 200	11 900	13 300	5 900	6 500
DYY (GSYİH'nin Yüzdesi)	0.8	4.2	4.3	7.8	3.5	5.6
AB ile Ticaret						
İhracat (%) 2001	51.6	69.2	74.3	68.9	67.8	54.8
İthalat (%) 2001	44.6	61.4	57.8	61.8	57.3	49.4

Kaynak: DPT Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2008 Verilerinden Oluşturulmuştur.

* Nüfus: milyon kişi

** GSYİH büyüme oranları (%) 1997-2001

Kişi başına milli gelir (milyon Euro) 2001

Rekabetin çok yoğun olmadığı 2001 yılının temel göstergelerini yansıtan Tablo 3.4'e göre Türkiye, Romanya ve Bulgaristan, orta gelirin altındaki ülkeler kategorisindedir.³⁶⁹ Temel ekonomik göstergelere bakıldığında zaman Türkiye'de GSYİH büyüme oranları 1997 – 2001 yılları arasında oldukça yavaştır. Bu dönem için, AB'ye yeni üye olmuş ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye ekonomisinin rekabet edebilirliğinin ve verimliliğinin düşük olduğu görülmektedir.

Ancak 2001 yılından sonra Türkiye de rekabet sahnesinde yerini almaya başlamıştır. Özellikle, 2002 ve 2004 yıllarında Türkiye, AB ülkeleri arasında en yüksek GSYİH büyüme oranlarına sahip ülke olmuştur.³⁷⁰

³⁶⁹ Recai COŞKUN, Mahmut GEYİK, "Comparing Competitiveness of Turkey and The CCEECs: A Special Reference to FDI and Export Performance", **Dokuzuncu Küresel İşletmecilik ve Teknoloji Birliği Konferansı**, (Budapeşte, 2003). s.2.

³⁷⁰ DPT, **a.g.e, 2008**. s.16.

Tablo 3. 5. Türkiye ve AB'ye Yeni Üye Olan Ülkelerin Reel GSYİH Değişimleri (%)

	Reel GSYİH Değişimi			Tüketici Fiyatları			Cari Hesap Dengesi		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
AB27 ve Gelişmekte Olan Ülkeler	5.8	4.4	4.3	5.7	6.4	4.3	-6.6	-7.2	-6.9
Türkiye	5.0	4.0	4.3	8.8	7.5	4.5	-5.7	-6.7	-6.3
Çek Cumhuriyeti	6.5	4.2	4.6	2.8	6.0	3.5	-2.5	-3.0	-2.8
Macaristan	1.3	1.8	2.5	7.9	5.9	3.5	-5.6	-5.5	-5.1
Polonya	6.5	4.9	4.5	2.5	4.1	3.8	-3.7	-5.0	-5.7
Bulgaristan	6.2	5.5	4.8	7.6	9.7	6.0	-21.4	-21.9	-18.9
Hırvatistan	5.8	4.3	4.0	2.9	5.5	3.5	-8.5	-9.0	-8.7
Romanya	6.0	5.4	4.7	4.8	7.0	5.1	-13.9	-14.5	-13.0

Kaynak: IMF World Economic Outlook 2008, sf 86

2.3. Dış Ticaret ve Yatırımlar

Dış ticaret, ekonomideki etkinliği artırarak, kaliteli ürünler ve ucuz tüketim olanakları sağlamanın yanı sıra ekonomik büyümeye katkıda bulunmaktadır. Ekonomik büyüme rekabet gücünü artırmakla birlikte daha büyük pazar payı sağlamaktadır.³⁷¹ Türkiye için dış ticaret potansiyeli son derece yüksektir ve verimli dış ticaret faaliyetleri ile yeni piyasalarda rekabet etme olanakları mevcuttur. Türkiye ve Çin, emek yoğun ve düşük maliyetle üretim avantajından dolayı batıdaki gelişmiş ülkeler için önemli rakipler olarak görülmektedir. Özellikle tekstil ticaretinin küresel pazardaki yeri düşünüldüğünde, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin rekabet avantajı yakalamış oldukları görülmektedir.³⁷²

Bugün Rusya'nın ithalat ortaklıkları genellikle AB ülkelerinden oluşmaktadır. Rusya'nın dış ticaretinin %30'undan fazlası AB'nin gelişmiş ülkeleriyle yaptığı ticarete dayalıdır ve Rusya'nın Türkiye ile olan ticareti ise

³⁷¹ KARLUK, a.g.e, 2003. s.136.

³⁷² STAJANO, a.g.e, 2006. s.78.

%4,5 civarındadır.³⁷³ Türkiye için AB'nin yanı sıra Rusya gibi büyük pazarları etkileyebilme potansiyeli mevcuttur. Aynı şekilde Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği de AB'nin dünya ticaretinde daha büyük bir ortak olmasını sağlayacaktır.

Türkiye'nin AB ülkeleri ile olan dış ticareti, toplam dış ticaretinin %54'ünü oluşturmaktadır. Aday ülkelerle olan ticareti de eklendiğinde bu rakam %77'ye yükselmektedir.³⁷⁴ Türkiye'nin yıllık ithalatı, ihracatının oldukça üzerindedir. 2003 yılı itibariyle Türkiye'nin ihracatı, GSYİH'nin %19,7'sini oluştururken, ihracat %28,8'ini oluşturmaktadır. Türkiye'nin dış ticaret açığı, 2003 yılında, 6 milyon Euro değerinde gerçekleşmiştir. Türkiye'nin en büyük ticari ortakları ise başta Almanya olmak üzere, İngiltere, İtalya ve diğer AB ülkeleridir.³⁷⁵ Bulunduğu coğrafi konumun dış ticareti kolaylaştırmasından dolayı, Türkiye'nin dış ticaretinin AB'ye olan bağımlılığı, AB'ye yeni üye olmuş pek çok ülkeden daha azdır.³⁷⁶

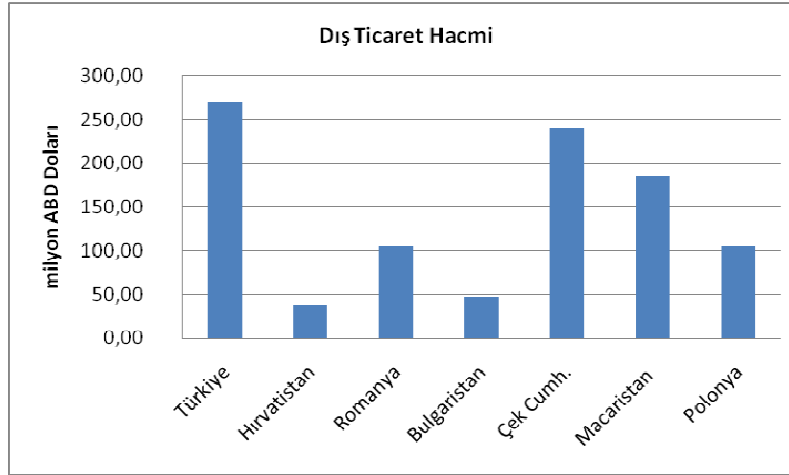
³⁷³ Aynı, s.83.

³⁷⁴ DEMİRATEŞ, **a.g.e**, 2008, s.264.

³⁷⁵ STAJANO, **a.g.e**, 2006. s.406.

³⁷⁶ BDDK, **a.g.e**, 2008. s.11.

Tablo 3. 6. Türkiye ve AB'ye yeni üye olmuş ülkelerin 2007 yılı dış ticaret hacimlerinin karşılaştırması (milyon ABD Doları)

Kaynak: DPT Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2008 Verilerinden Derlenmiştir.

Tablo 3. 7. 2004 – 2006 Türkiye'nin AB25 ile Ticareti'nin Toplam Dış Ticaretine Oranı (%)

İthalat/İhracat Verileri	2004	2005	2006	2007	2008
İhracat					
AB25	54.5	52.3	51.6	56.3	50.7
AB dışındaki ülkeler	45.5	47.7	48.4	43.7	49.3
İthalat					
AB25	46.6	42.1	39.3	54.6	41.8
AB dışındaki ülkeler	53.4	57.9	60.7	45.4	50.2

Kaynak: Balkır ve diğerleri, 2008, s.11.

2007 ve 2008 Verileri Dış Ticaret Müsteşarlığı

<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detayrk&dil=TR&yayinid=1115&icerikid=1224&from=home> Erişim Tarihi: 28.05.2009

2007 ve 2008 Dış Ticaret Verileri AB27 ile gerçekleşen ticarettir.

Türkiye'nin AB'ye ihraç ettiği ürün grupları içerisinde en büyük yüzdeye sahip olan tüketim mallarıdır. Daha sonra yarı mamüller ve çok düşük orana sahip olan yatırım ürünleri gelmektedir. 2006 yılı itibarıyla, Türkiye'nin AB'ye ihraç ettiği tüketim malları, toplam ihracatın %52,9'unu oluşturmaktadır ve AB piyasası için çok olumlu koşullar oluşturmaktadır.³⁷⁷ Tablo 3.7'den de görüldüğü gibi Türkiye'nin AB ile gerçekleştirdiği ihracat, toplam ihracatının %50,7'sini oluşturmaktadır. Türkiye'nin AB'den gerçekleştirdiği ithalat ise toplam ithalatının %41,8'ini oluşturmaktadır. Tablo 3.7'deki verilere bakıldığında, Türkiye'nin, AB'nin en önemli ticari ortaklarından biri olduğu sonucu çıkarılabilmektedir.

Birinci bölümde de bahsedildiği gibi yeni GCI'nin on iki adet alt endeksi bulunmaktadır. Yeni GCI'ye göre ülkelerin rekabet edebilirlikleri belirlenirken, bu on iki alt endeksteki göstergelerden yararlanılmaktadır. WEF'in yayınladığı Küresel Rekabet Edebilirlik 2008 yılı Raporu'nda Türkiye için rekabet avantajının en yüksek olduğu alan ürün-piyasa etkinliği olmuştur.³⁷⁸ Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'nin oniki endeksinin altıncısı olan ürün-piyasa etkinliğinde ve onuncu endeks olan piyasa büyüklüğü endeksinde Türkiye'nin yüksek rekabet avantajı olan alt endeksler belirtilmiştir. Bu endeksler, üretim ve yerel rekabetin yoğunluğunun Türkiye için, üretimde rekabet avantajının varlığını göstermektedir.

³⁷⁷ Aynı s.11.

³⁷⁸ WEF, **a.g.e**, 2008. s.331.

Tablo 3. 8. 2004 – 2007 Arası Türkiye’nin Dış Ticaret Göstergeleri (Sabit Fiyatlar, Milyon ABD Doları)

	1990	1995	2000	2005	2007
Mal ve Hizmet İhracatı	20.781	31.859	53.703	76.463	87.467
Mal ve Hizmet İthalatı	24.138	34.858	61.709	93.968	111.220
Dış Ticaret Hacmi	44.919	66.717	115.412	170.431	198.687
Dış Ticaret Dengesi	-3.357	-2.999	-8.006	-17.505	-23.771
İhracatın Değişim Oranı	-	53.3	68.5	42.7	14.39
İthalatın Değişim Oranı	-	44.4	77.1	52.2	18.3

Kaynak: Veriler World Bank World Development Indicators Veritabanından Derlenmiştir.

Tablo 3.8’de görüldüğü gibi, Türkiye’nin 1990 yılında sabit fiyatlarla 20,7 milyar ABD Doları olan toplam mal ve hizmet ihracatı, sürekli bir artış göstererek 2007 yılında 87.4 milyar ABD Doları değerine gelmiştir. Yine 1990 yılında 24.1 milyar ABD Doları değerinde olan Türkiye’nin toplam mal ve hizmet ithalatı, 2007 yılı itibarıyla 111.2 milyar ABD Doları değerine yükselmiştir. Dış ticaret dengesi negatif olmasına rağmen, Türkiye’nin en rekabetçi olduğu alan dış ticaret potansiyelidir ve Türkiye’nin AB üyelik sürecinde bu avantajdan en etkin şekilde yararlanması gerekmektedir.

Türkiye’de son beş yılda büyük artış gösteren doğrudan yabancı yatırımlar da ekonomi üzerinde büyük etkilere sahiptir. Özellikle AB’de, bilgiye dayalı ekonomilerin oluşmasına verilen önemden dolayı, Türkiye için doğrudan yatırımlarla birlikte gelecek yeni teknolojiler ve yenilikler ekonomik gelişim ve rekabet edebilirlik açısından faydalı olacaktır.³⁷⁹

³⁷⁹ Henry LOEWENDAHL, Ebru ERTUGAL-LOEWENDAHL, “Turkey’s Performance in Attracting Foreign Direct Investment: Implications of EU Enlargement”, European Network of Economic Policy Research Institutes – **ENEPRI Working Paper** No. 8, (Brussels, November 2001). s.14.

Türkiye’de 2003 yılında Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle birlikte, Türkiye’nin yatırım cazibesi artmaya başlamıştır. 2004 - 2007 yılları arasında, Türkiye’deki uluslararası işletme sayısı yaklaşık %45 oranında artmıştır.³⁸⁰

Tablo 3. 9. Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırım Yapmış Olan Ülkeler ve Yatırımların Değeri (milyon ABD Doları)

ÜLKELER	2005	2006	2007	Toplam
AB Ülkeleri	1.693	2.120	2.404	10.720
Almanya	494	579	579	3.125
İngiltere	329	478	463	1.831
Hollanda	199	274	260	1.419
Diğer	671	789	1000	4.345
ABD	99	118	135	834

Kaynak: <http://www.turkisheconomy.org.uk/investment/statistics.htm>

Erişim Tarihi: 15.04.2009

Tablo 3.9’a göre Türkiye’de en çok doğrudan yabancı yatırım yapan ülkeler Almanya, İngiltere ve Hollanda’dır. Bu durumda Türkiye’de en çok doğrudan yabancı yatırımların AB ülkeleri tarafından yapıldığı sonucuna varılmaktadır. Adaylık sürecinde Türkiye, AB için en verimli yatırım alanlarından birisini oluşturmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar, küreselleşme sürecinde, ekonominin dışa açılma sürecini artırmakta, ekonomik gelişimi desteklemekte, rekabet edebilirliği ve verimliliği artırmaktadır.³⁸¹ Türkiye’deki yabancı sermayenin %90’ı OECD ülkelerinden gelen sermayedir ve AB, OECD ülkeleri içerisinde büyük bir paya sahiptir.³⁸²

³⁸⁰ <http://www.turkisheconomy.org.uk/investment/statistics.htm> Erişim Tarihi: 15.04.2009

³⁸¹ Henrik JOHANSSON, Philip SÖDERHOLM, “A Study of the Effect of FDI on Growth: The Case of Turkey”, Jönköping International Business School, **Bachelor’s Thesis of Economics**, (Sweden, January 2008). s.12.

³⁸² DEMİR ve ATEŞ, **a.g.e**, 2008. s.264.

AB Komisyonu'nun 2006 İlerleme Raporu'na göre, 2004 yılında Türkiye'deki doğrudan yabancı yatırımlar, 2005 yılı itibariyle iki kat artarak 7,8 milyar Euro değerine ulaşmıştır ve bu değer, Türkiye'nin GSYİH'nın %2.8'ini oluşturmaktadır.³⁸³ Türkiye'nin doğrudan yabancı yatırım çekme konusunda rekabet içinde bulunduğu ülkeler Doğu Avrupa ülkeleridir.³⁸⁴ AB Komisyonu'nun 2008 İlerleme Raporu'na göre Türkiye'de cari işlemler açığının %40'ından fazlasının doğrudan yabancı yatırımlarla finanse edildiği ve bu yatırımların Türkiye'nin GSYİH'sının 2007 yılında %3'ünü ve 2008 yılının ilk yarısında ise %2'sini oluşturduğu belirtilmektedir. Türkiye'deki doğrudan yabancı yatırımların üçte ikisi, bankacılık ve telekomünikasyon başta olmak üzere hizmetler sektöründe gerçekleşmiştir.³⁸⁵

IMD'nin Dünya Rekabet Edebilirlik Raporu 2008'e göre, dünyadaki doğrudan yatırımlar Batı Asya'ya doğru kaymaya başlamıştır. Bu yatırımlar sırasıyla, Suudi Arabistan, Türkiye ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde yoğunlaşmakta ve 2007 yılı yatırımlarının %80'inden fazlasını teşkil etmektedir. Türkiye'de ise aynı dönem için yabancı yatırım oranları %10 oranında büyüme göstermiştir.³⁸⁶ Türkiye, hammaddeye ulaşılabilirlik ve üretim konusunda düşük maliyet avantajının olduğu bir ülkedir ve bu avantajı kullanarak Avrupa'nın yatırım merkezi olma potansiyeline sahiptir. Ancak bunun gerçekleşmesi için öncelikle AB seviyesinde düzenlemeler yapmak zorundadır.

Türkiye'de doğrudan yabancı yatırımlar arttıkça, Türkiye'nin Doğu Avrupa ülkeleri karşısında rekabet edebilirliği de artmaktadır. Yatırım rakamları artmaya

³⁸³ Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, **a.g.e, 2007**. s.15.

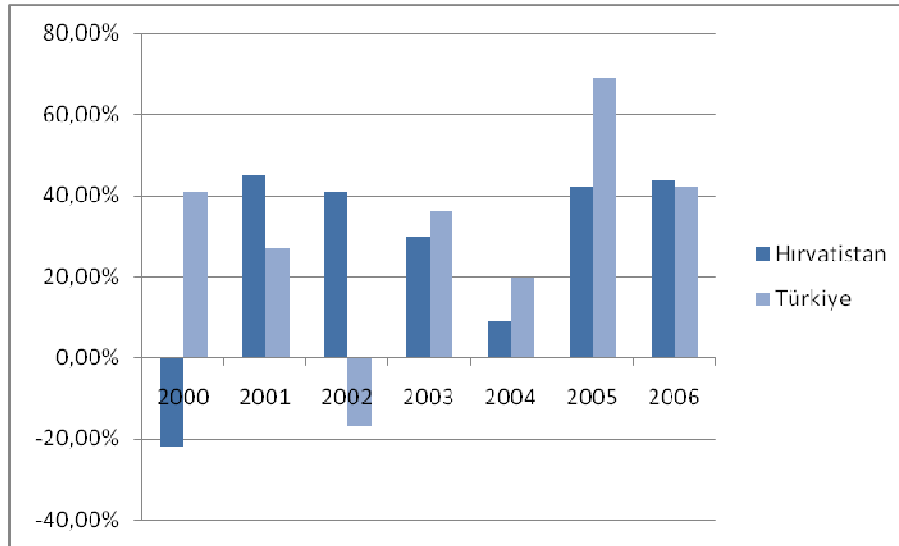
³⁸⁴ LOEWENDAHL ve SÖDERHOLM, **a.g.e, 2001**. s.8.

³⁸⁵

<http://www.abmerkezi.org.tr/belgeler/2008-IlerlemeRaporuSiyasi-EkonomikKriterler.pdf>
s.28 Erişim Tarihi: 23.05.2009

³⁸⁶ UNCTAD, **"World Investment Report: Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge"**, United Nations Publications, (New York, 2008). s.54.

devam etse de henüz istenilen seviyede değildir. Yatırımla ilgili sorunların başında kurumsal ve politik faktörler gelmektedir.³⁸⁷ Türkiye'nin sahip olduğu pazar büyüklüğü, coğrafi konumu, üretimde sahip olduğu işgücü ve düşük maliyet avantajı ise Türkiye'nin yatırım avantajlarını oluşturmaktadır.³⁸⁸ 1999 – 2006 yılları arasında AB ülkelerinden Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı yatırımlar ciddi düzeyde artış göstermiştir. AB25'in Birlik dışına yaptığı doğrudan yatırımlar 2001 – 2006 dönemi içerisinde %223 oranında artarak, 22.8 milyar Euro'dan, 33 milyar Euro'ya yükselmiştir.³⁸⁹

Şekil 3. 14. Türkiye ve Hırvatistan'ın 2000 – 2006 Yılları Arasında Sahip Oldukları Doğrudan Yabancı Yatırımların Değişim Grafiği (%)

Kaynak: Demianova, 2009, s.1-2 Verilerinden Oluşturulmuştur.

Türkiye'de 2000 – 2006 yılları arası doğrudan yabancı yatırım oranları değişen bir grafik çizmiştir. Şekil 3.14'de görüldüğü gibi Türkiye'de en büyük doğrudan yabancı yatırım, %70 artış oranıyla 2005 yılında gerçekleşmiştir. 2009

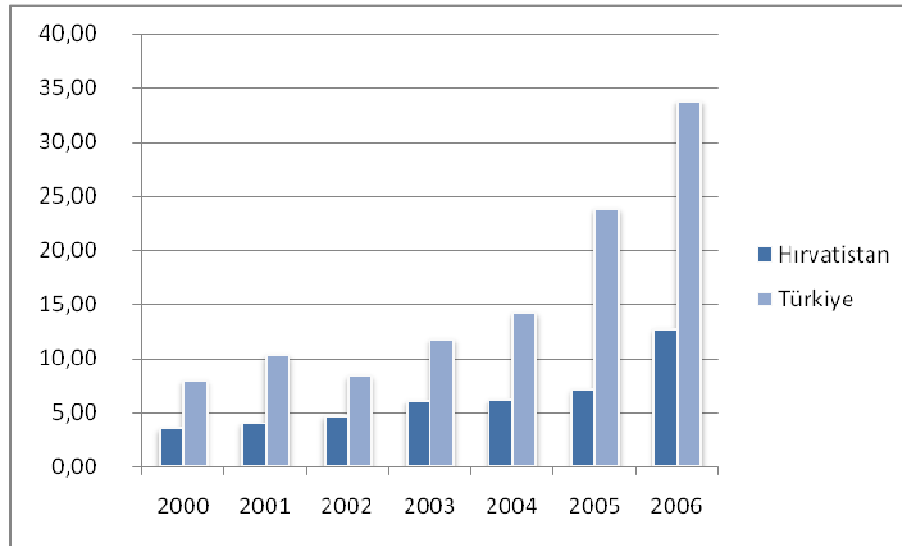
³⁸⁷ JOHANSSON ve SÖDERHOLM, a.g.e, 2001. s.28.

³⁸⁸ Aynı, s.38.

³⁸⁹ Vladimira DEMIANOVA, "EU Foreign Direct Investment in Croatia and Turkey", **Eurostat Economics and Finance Working Papers**, No. 68, (Luxemburg, 2009). s.1.

yılı itibariyle Türkiye gibi AB'ye aday ülke olan Hırvatistan'ın doğrudan yabancı yatırım oranları Şekil 3.14'deki gibidir. Şekil 3.15 ise Türkiye ve Hırvatistan'ın 2000 – 2006 yılları arasında doğrudan yabancı yatırımların parasal değerini göstermektedir.

Şekil 3.15'e göre 2006 yılında Türkiye'nin sahip olduğu doğrudan yabancı yatırım tutarı 35 milyar Euro'ya yaklaşmıştır. Hırvatistan için ise 2006 yılı itibariyle doğrudan yabancı yatırım tutarı yaklaşık olarak 13 milyar Euro değerinde gerçekleşmiştir. İki aday ülkenin doğrudan yabancı yatırım çekme oranlarına bakıldığında Türkiye'nin bu konuda daha avantajlı olduğu görülmektedir. Türkiye'nin yatırım oranlarına bakıldığında rekabet edebilirliğini artırma konusunda potansiyelinin yüksek olduğu alanlardan birinin de, doğrudan yabancı yatırımları çekme potansiyeli olduğu görülmektedir.

Şekil 3. 15. Türkiye ve Hırvatistan'ın 2000 – 2006 Yılları Arasında Sahip Oldukları Doğrudan Yabancı Yatırımların Yatırımların Parasal Değeri (milyar Euro)

Kaynak: Demianova, 2009, s.1-2 Verilerinden Oluşturulmuştur.

AB25 ülkelerinden Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı yatırımlar 2003 ve 2004 yıllarında istikrarlı bir grafik çizerken, 2005 yılında ani bir artışla, önceki

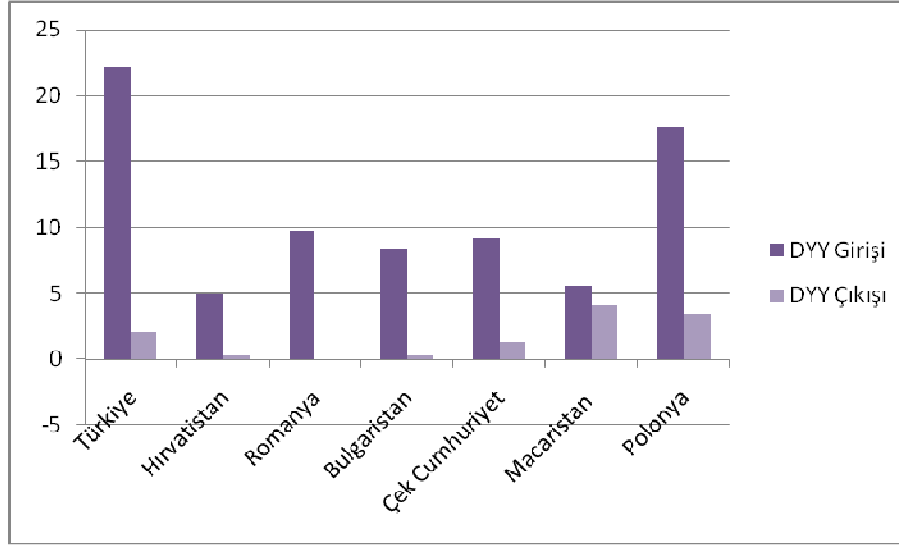
yıla göre % 285 oranında büyüme göstererek 4.4 milyar Euro değerine gelmiştir.³⁹⁰ Bu sonucun oluşmasında en büyük etken, Türkiye'nin 2005 yılında AB ile üyelik müzakerelerine başlamış olmasıdır.

Doğrudan yabancı yatırımlar, Türkiye için, rekabet edebilirliğin ve verimliliğin artırılması konusunda en avantajlı alanlardan birisidir. Türkiye'nin bu konuda fırsatları çok iyi bir şekilde değerlendirmesi gerekmektedir. 2008 yılında Batı Asya'daki doğrudan yabancı yatırımlar %12 artarak 71 milyar ABD Doları değerinde gerçekleşmiştir. Bu yatırımların %80'inden fazlası, sırasıyla, Suudi Arabistan, Türkiye ve Birleşik Arap Emirliklerinde toplanmıştır.³⁹¹ Türkiye'nin doğrudan yabancı yatırım konusunda dünyadaki yeri ve önemi arttıkça rekabet edebilirliği de aynı ölçüde artmaktadır. Özellikle AB kökenli yatırımlar, Türkiye'nin hem küresel anlamda hem de Avrupa genelinde rekabet edebilirliğine büyük katkıda bulunmaktadır.

2009 yılı itibariyle AB'ye aday ülkeler olan Türkiye ve Hırvatistan ile AB'ye yeni üye olmuş ülkeler olan Romanya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'nın, ülke içine ve ülke dışına gerçekleşen doğrudan yabancı yatırım oranları Şekil 3.16'daki gibidir. Bu grafiğe göre Türkiye'nin doğrudan yabancı yatırım tutarları diğer altı ülkenin çok üzerindedir. Ülke dışına yapılan doğrudan yatırımların oranlarına bakıldığında ise Macaristan'ın yatırımları en başta yer almaktadır.

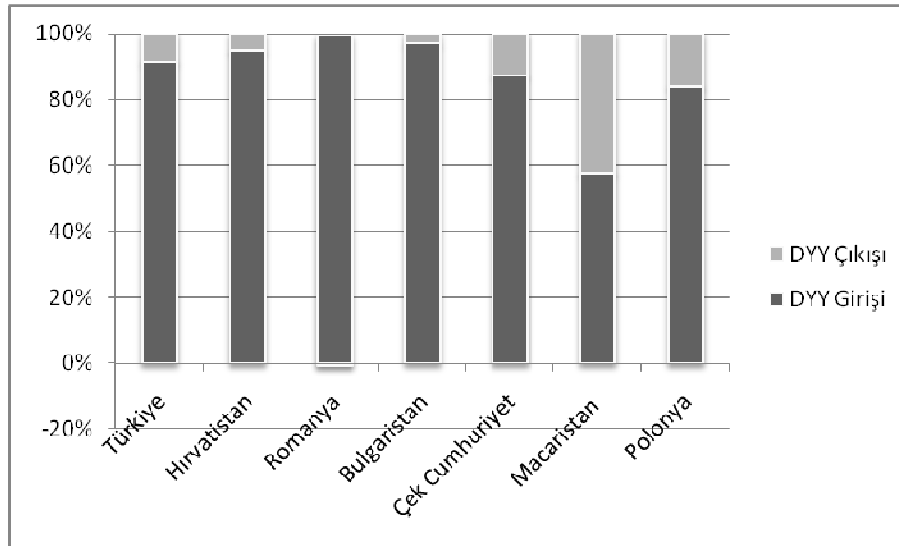
³⁹⁰ Aynı, s.2.

³⁹¹ UNCTAD, "World Investment Report Overview: Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge", United Nations Publications, (New York, 2008). s.10.

Şekil 3. 16. AB ülkeleri ve Türkiye 2007 Yılı Doğrudan Yabancı Yatırım Giriş ve Çıkışları (milyon ABD doları)

Kaynak : DPT Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2008 Verilerinden Oluşturulmuştur.

Şekil 3. 17. AB ülkeleri ve Türkiye 2007 Yılı Doğrudan Yabancı Yatırım Giriş ve Çıkışları (%)

Kaynak : DPT Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2008 Verilerinden Oluşturulmuştur.

Şekil 3.17'ye bakıldığında, grafikte yer alan altı ülke içerisinde en çok yatırım çekme potansiyeline sahip olan ülkenin Türkiye olduğu görülmektedir. Ülkeye büyük yabancı sermaye girişi sağlayan ve rekabet edebilirliğe katkıda bulunan doğrudan yabancı yatırımların getirdiği avantajların çok iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Türkiye'nin yatırımlarının %90'ından fazlasını ülke içine gelen yabancı yatırımlar oluştururken, Türkiye'den başka ülkelere yapılan doğrudan yatırımlar sadece %10 düzeyinde kalmaktadır.

Ülkenin refah düzeyi arttıkça ve yeni pazarlarda rekabet etme şansının var olduğu düşünüldükçe, ülke dışına yatırımlarda artmaktadır. Türkiye'deki sermaye ile başka ülkelerde yatırım yapılması da rekabet edebilirliği artıran faktörlerden olmaktadır. Şekil 3.17'ye göre ülke içi ve ülke dışına doğrudan yabancı yatırımların Macaristan'da oldukça dengeli olduğu, Macaristan dışındaki ülkelere ise doğrudan yabancı yatırım girişlerinin, ülke dışına yatırımlardan daha fazla olduğu görülmektedir. AB adayı olan Türkiye'nin diğer aday ülkeler ve yeni üye olmuş ülkeler ile karşılaştırıldığında bu denli yüksek yatırım cazibesine sahip olması AB'den gelen yatırımlarda öncelik arz eden bir ülke olmasını ve diğer ülkelere göre daha fazla tercih edilmesini sağlamaktadır.

3. Türkiye'nin Avrupa Birliği Lizbon Hedefleri'ne ve Stratejisi'ne Uyumu

Türkiye, AB'ye tam üyelik için başvurusunu 1987 yılında yapmıştır³⁹² ve 1999 yılının Aralık ayında gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi'nde Türkiye de aday ülke olarak kabul edilen on üç ülke arasında yer almıştır ancak Türkiye ile tam üyelik müzakereleri başlatılmamıştır.³⁹³ AB liderleri, bu Zirve'de, Türkiye'nin

³⁹² S.Rıdvan KARLUK, Özgür TONUS, "Türkiye-AB ilişkileri çıkmaz sokakta", **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 1-2, Sayfa: 343-364, (Eskişehir, 1999). s.343.

³⁹³ S.Rıdvan KARLUK, Özgür TONUS, "Helsinki Zirvesi sonrasında Türkiye'nin AB'ne tam üyeliği", **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 1-2, Sayfa: 205-221, (Eskişehir, 2000). s.208.

gelecekte aday ülke olmaya uygun olduğunu, ancak bazı reformlar gerçekleştirmeden bunun mümkün olmayacağını vurgulamışlardır.³⁹⁴ AB Liderleri 1997 yılının Aralık ayında gerçekleştirdikleri Lüksemburg Zirvesi'nde, Türkiye'yi AB genişleme sürecine dahil etmemişlerdir.³⁹⁵ Türkiye'nin AB ile tam üyelik görüşmeleri 2005 yılının Ekim ayında başlamıştır.

Türkiye'yi ve diğer aday ülkeler olan Makedonya ile Hırvatistan'ı, AB sürecinde çok büyük değişimler beklemektedir. Ancak AB modeline uyum sağlayabilmesi için Türkiye'nin yapması gereken reformlar daha fazla olacaktır.³⁹⁶ Lizbon Stratejisi, AB ülkelerinin yanı sıra, aday ülkeleri ve ticari ortakları da kapsamaktadır. Lizbon Stratejisi, AB'ye komşu ülkelerin de etkileneceği politik süreçlerden oluşmaktadır. AB ülkeleri için Lizbon Stratejisi'nde belirtilen hedefler, rekabet edebilirliğin ve ekonomik büyümenin artırılması yanı sıra sosyal bütünleşme sağlanması, evrensel hedefler olarak görülmektedir.³⁹⁷ Uluslararası anlamda rekabet edebilirliği artan AB, ticari ortakları ve komşu ülkeleri için de örnek teşkil etmektedir.

Bölgesel bir bütünleşme, ekonomik büyümeyi hızlandırarak yeni pazarlar oluşmasını sağlamaktadır. Bu birliğin dışında kalan ülkeler ise birliğin oluşturduğu pazarlara girebildikleri ölçüde rekabet avantajlarını artırmaktadır.³⁹⁸ 2009 yılı itibariyle, AB'ye aday ülkeler olan Makedonya, Hırvatistan ve Türkiye için de Lizbon Stratejisi geçerlidir. Lizbon Stratejisi'ni benimsemek ve bu yönde çalışmalar yapmak, özellikle Türkiye'nin, Avrupa pazarlarına entegre olabilmesi ve Avrupa pazarlarında rekabet edebilirliğini artırabilmesi için büyük önem taşımaktadır. AB'ye uyum sürecinde aday

³⁹⁴ MARTIN, MIDGLEY ve TEITELBAUM, **a.g.e**, 2002. s.123.

³⁹⁵ KARLUK ve TONUS, **a.g.e**, 1999. s.346.

³⁹⁶ STAJANO, **a.g.e**, 2006. s.399.

³⁹⁷ JOHANSSON ve diğerleri, **a.g.e**, 2007. s.28.

³⁹⁸ KARLUK, **a.g.e**, 2003. s.253.

ülkelere destek olma amacıyla politik ve ekonomik reform programlarının yanı sıra, bu ülkelerle çift taraflı anlaşmalar imzalanmıştır.³⁹⁹ İmzalanan bu anlaşmalar, AB'ye üye ülkelerin Lizbon Stratejisi'ni temel alarak hazırladıkları ulusal programlarına benzemektedir.

3.1. Sürdürülebilir Ekonomik Kalkınma Hedefi

Türkiye'nin ekonomik gelişim süreci, yıllar içinde oldukça istikrarsız bir grafik çizmiştir. Türkiye, AB adayı bir ülke olmasına rağmen, 2000'li yılların başında hala, AB üyeliğinin temel koşulu olan Maastricht Kriterleri'ni tamamlayamamış durumda olan bir ekonomidir. Bu açıdan bakıldığında Lizbon Hedefleri'ne yönelik çalışmak her durumda Türkiye için ekonomik ve sosyal anlamda rekabet edebilirliği artırıcı etki yapacaktır. Türkiye'nin ekonomik gelişiminde yaşanan sorunların belki de en büyüğü sürekli olarak yaşadığı krizlerdir.⁴⁰⁰

Türkiye'nin ekonomisinde dış borçlar halen en büyük sorunlardan birisini teşkil etmektedir. Maastricht Kriterleri'ne göre, devlet borçları, GSYİH'nın %60'ını geçmemelidir.⁴⁰¹ Türkiye'de borçlanma durumuna bakıldığında halen bu standartların çok gerisinde olduğu görülmektedir. Türkiye'nin iç borcu, dış borcunun dört katı kadardır.⁴⁰² Türkiye için ödemeler dengesi ve borçlanma problemlerinin bu denli büyük olması, dış yardım almayı zaruri hale getirmiştir. Borçlanma sorunlarının aşılması ve ekonomik gelişimin sürdürülebilir olmasını sağlamak için Türkiye pek çok kez Uluslararası Para Fonu IMF ile "Destekleme

³⁹⁹ JOHANSSON ve diğerleri, **a.g.e**, 2007. s.31.

⁴⁰⁰ S. Rıdvan KARLUK, **Türkiye Ekonomisi** (Beta Yayınları, İstanbul, 2004). s.481.

⁴⁰¹ S. Rıdvan KARLUK, **Avrupa Birliği ve Türkiye** (Beta Yayınları, Beşinci Basım, İstanbul, 1998). s.93.

⁴⁰² DPT, **a.g.e**, 2008. s.57 ve s.65.

Düzenlemesi” yaparak borçlarını ödeme yoluna gitmiştir. Ekonomik istikrar sağlamada ve güçlü ekonomiye geçişte dış ticaret finansmanını sağlamak amacıyla 2001 yılında IMF ile yapılan anlaşma en büyük IMF desteğini oluşturmaktadır.⁴⁰³

Lizbon Hedefleri’nin başarılmasına dönük olarak makroekonomik istikrar çabalarının yanı sıra, firma ve sektör bazındaki çalışmalara da önem verilmesi gerekmektedir. Avrupa Birliği, 2007-2013 yılları arası dönem için, KOBİ’lere ve işletmelere yönelik, “Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Çerçeve Programı”nı uygulamaya almıştır. Türkiye’de, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülen bu program için 3,6 milyar Euro’luk bir bütçe hazırlanmıştır.⁴⁰⁴ Türkiye’deki sanayinin desteklenmesine yönelik olarak yapılacak bu çalışmalar, Türkiye’deki firmaların ve sektörlerin rekabet edebilirliğini artıracaktır.

AB ile tam üyelik müzakerelerine başlayan Türkiye’nin AB’ye yapısal uyumunu kolaylaştırmak için 2007 – 2013 dönemlerini kapsayan “Katılım Öncesi Yardım Aracı – IPA Tüzüğü” (Instrument for Pre-Accession Assistance) ile pek çok proje için AB tarafından fon sağlanmaktadır.⁴⁰⁵ Katılım Öncesi Yardım Aracı esas olarak beş bileşenden oluşmaktadır ve bunlardan birisi de bölgesel rekabet edebilirlik ve kalkınmayı hedef olarak belirlemiş olan “Bölgesel Kalkınma Operasyonel Programı”dır.⁴⁰⁶ Bölgesel Kalkınma Operasyonel Programı için AB tarafından hazırlanan ön değerlendirme raporuna göre, Türkiye’nin programdaki ilerlemeleri ve önlem alması gereken konular

⁴⁰³ S. Rıdvan KARLUK, **Türkiye Ekonomisi’nin Yapısal Dönüşümü**, (Beta Yayınları, İstanbul, 2005). s.437.

⁴⁰⁴ <https://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfaNo=3783>
Erişim Tarihi: 10.06.2009

⁴⁰⁵ Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, **a.g.e**, 2007, s.9.

⁴⁰⁶ <http://www.abfonlari.gov.tr/2007-2013donemimaliyardimlar.html>
Erişim Tarihi: 10.06.2009

belirtilmiştir. Coğrafik ve jeopolitik bölgelerin pazar avantajları; tarım, endüstri ve ihracattaki sektörel çeşitlilik Türkiye için güçlü yanlar olarak vurgulanmıştır.⁴⁰⁷

DPT tarafından hazırlanan ve 2007 – 2013 yıllarını kapsayan Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, bu dönem ve gelecek için *“Türkiye'nin, istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir ülke”* olması hedeflenmiştir.⁴⁰⁸

3.2. Bilişim, Ar-Ge, Yenilik Yatırımlarının ve Doğrudan Yabancı Yatırımların Artırılması

Dış rekabet tüm sektörler için önemli olmakla birlikte, ileri teknolojiyle üretim yapan sektörler için rekabet edebilirlik daha belirleyicidir.⁴⁰⁹ Ekonomide, düzenleyici kurumlar aracılığıyla, sektörün verimliliği, ürün çeşitliliği ve hizmet kalitesi artırılmakta ve teknolojik gelişim hızlanmaktadır.⁴¹⁰ Ar-Ge harcamalarının GSYİH'ya oranı %1,5'in üzerinde olan ülkeler, teknolojiye lider ülkeler olarak tanımlanmaktayken, %0,5'in altında olan ülkeler düşük teknoloji ülkeleri olarak tanımlanmaktadır.⁴¹¹ Türkiye için göstergelere bakıldığında, düşük teknolojiye sahip ülkeler grubunda olduğu görülmektedir.

Türkiye için, Katılım Öncesi Yardım Aracı Programı içerisinde yer alan Bölgesel Rekabet Operasyonel Programı çerçevesinde, verimliliği artırmak ve

⁴⁰⁷ DPT. **Operational Programme Regional Competitiveness 2007-2009**. Ex Ante Evaluation Final Report, ESC - Economic Social Cohesion Project, (Ankara, July 2007). s.7.

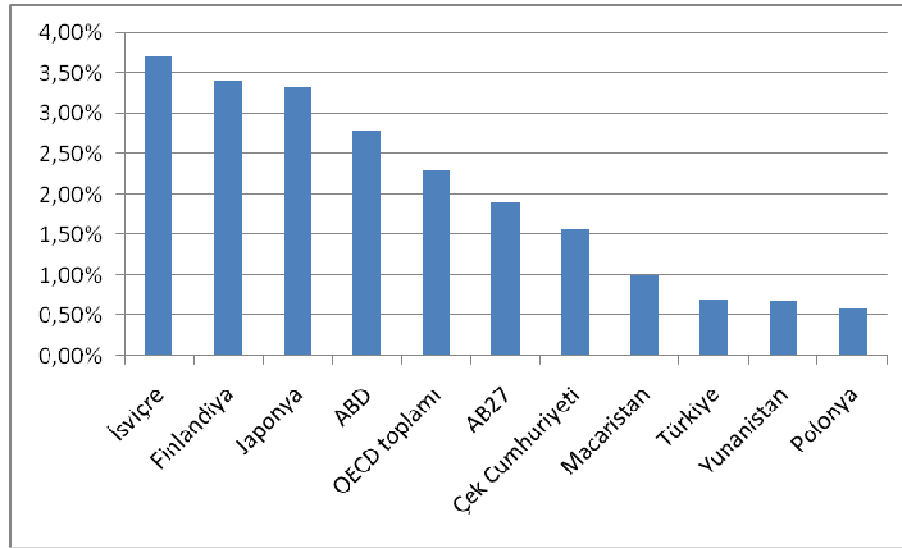
⁴⁰⁸ DPT **“Dokuzuncu 5 Yıllık Kalkınma Planı 2007 – 2013”**, (Ankara, 2007). s.1.

⁴⁰⁹ KARLUK, **a.g.e**, 2003. s.136.

⁴¹⁰ KARLUK, **a.g.e**, 2005. s.440.

⁴¹¹ DULUPÇU, **a.g.e**, 2001. s.145-146.

bilgiye dayalı dinamik bir ekonomi oluşturulması için Ar-Ge, yenilik, teknoloji ve bilgi transferinin teşvik edilmesi ile ilgili hedefler oluşturulmuştur.⁴¹² Türkiye'deki Ar-Ge projeleri için 2007 – 2009 arası dönemi kapsayacak şekilde, yaklaşık olarak 34,6 milyon Euro kaynak ayrılmıştır. Bunun %75'lik kısmı AB tarafından finanse edilmektedir.⁴¹³ Türkiye'de Ar-Ge harcamaları, 2008 yılı itibariyle GSYİH'nın %1'inden daha azını oluşturmakta ve Lizbon Stratejisi'nde öngörülen, GSYİH'nın %3'ünü Ar-Ge harcamalarının oluşturması hedefinden oldukça uzaktadır. Bu gerçekten yola çıkıldığında Türkiye'nin Ar-Ge konusunda yaptığı çalışmalar ve AB desteği alması, Lizbon Hedefleri'ne daha çabuk ulaşmasına yardımcı olacaktır.

Şekil 3. 18. Dünya Geneline 2008 Yılı Ar-Ge Harcamaları (GSYİH'nın %'si)

Kaynak: OECD, Main Science and Technology Indicators, October 2008 Verilerinden Derlenerek Oluşturulmuştur.

⁴¹² Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, **a.g.e**, 2007. s.110.

⁴¹³ Aynı, s.113.

Türkiye ile birlikte on iki AB ülkesi, 2008 yılı itibariyle, AB27 ortalamasının altında Ar-Ge harcamasına sahiptir. AB ülkelerinde 2004 yılından itibaren Ar-Ge projelerine daha fazla destek verilmeye başlanmıştır. Ar-Ge projeleri doğrultusunda üniversitelerle ve bu yönde çalışmalar yapan teknoloji merkezleri ile ortaklaşa çalışmalar yürütülmektedir.⁴¹⁴

Türkiye AB üyeliği sürecinde Avrupa pazarlarından yararlanmaya başlamıştır ve üyelik süreci, aday ülkelerin GSYİH'larının artışına, ülkeye doğrudan yabancı yatırım girişine ve ekonomide pozitif gelişmeler oluşmasına çok büyük katkılarda bulunmaktadır.⁴¹⁵ Türkiye'de 2001 yılında, Dünya Bankası'nın da desteği ile "Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu - YOİKK" kurulmuştur.⁴¹⁶ YOİKK bünyesinde yer alan Yatırım Danışmanlığı Konseyi, çokuluslu işletmelerin üst düzey yöneticileri, IMF, Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası gibi uluslararası kurumların üst düzey görevlileri ve TOBB, TÜSİAD, YASED ve TIM'den oluşmaktadır.⁴¹⁷ YOİKK bünyesinde yürütülen çalışmalar, işgücü piyasasının etkinliğinin artırılması ve yatırım ortamının düzenlenmesine yöneliktir. Yatırımların artırılması ve girişimlerin hızlı bir şekilde kurulması gibi amaçlara sahip olan bu oluşumla birlikte Türkiye'de iş kurmak daha kolay ve hızlı bir süreç haline gelmeye başlamıştır.⁴¹⁸ AB Yatırım Danışmanlığı Konseyi'nin 2005 yılında gerçekleştirdiği ikinci toplantısında, Konsey üyeleri, Türkiye'de yatırımların artırılmasına dönük olarak yapması gereken çalışmalar konusunda tavsiyelerde bulunmuşlardır.⁴¹⁹ Bu tavsiyeler,

⁴¹⁴ DPT "Dokuzuncu 5 Yıllık Kalkınma Planı 2007 – 2013", s.29.

⁴¹⁵ TUSİAD, a.g.e, 2004, s.7.

⁴¹⁶ <http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/yoic/yoikk/Pages/YatirimOrtamini.aspx>
Erişim Tarihi: 10.06.2009

⁴¹⁷ Mehmet ŞİMŞEK, "Improvement of Business Environment in Turkey", **Presentation for the 24th Session of COMCEC Ministerial Working Session**, (Istanbul, October 2008).

⁴¹⁸ Kemal Derviş ve diğerleri, "Relative Income Growth and Convergence", Centre for European Studies – **CEPS Working Papers**, No. 8, (September 2004). s.13.

⁴¹⁹ DTM, "Investment Advisory Council for Turkey", **General Directorate of Foreign Investment Progress Report**, DTM Publishing, (Ankara, 2006). s.4.

Türkiye'deki yatırımların artırılmasına olanak sağlanması için vergi, yönetim, bürokrasi gibi konularda düzenlemelere gidilmesinin yanı sıra, Ar-Ge yatırımlarına ağırlık verilmesinin önemini vurgulamaktadır.

Lizbon Stratejisi'nde en çok önem verilen konulardan birisi de girişimciliğin artırılması ve desteklenmesidir. Türkiye, Bölgesel Kalkınma Operasyonel Programı içerisinde girişimciliğin desteklenmesini öncelik arz eden çalışmalar arasına alarak, bu hedefe dönük olarak yapılacak çalışmalar için 2007 – 2009 arasında geçerli olmak üzere yaklaşık 37,9 milyon Euro bütçe ayırmıştır ve bu bütçenin %75'i AB tarafından finanse edilmektedir.⁴²⁰

3.3. İstihdam ve İşgücü Piyasasının Verimliliğinin Artırılması

Lizbon Hedefleri'ne yönelik olarak yapılacak çalışmalar içerisinde istihdam ve işgücü piyasasının düzenlemesi için gerçekleştirilecek reformlar Türkiye için en zorlu alanı oluşturmaktadır. Türkiye'de istihdam durumu AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında işgücüne katılım oranının çok düşük olduğu görülmektedir.⁴²¹ Türkiye'nin 2008 yılı itibariyle %16'nın üzerindeki işsizlik ve %30'larda istihdam oranıyla Lizbon Hedeflerinin çok gerisinde kalmaktadır. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre, Türkiye'de işgücünün beceri ve yeterliliğini geliştirerek istihdam oranlarını artırmayı amaçlayan aktif işgücü politikaları geliştirilmesinin önemi vurgulanmaktadır.⁴²²

Türkiye'de insan sermayesine yatırım oldukça zayıf bir konumdadır. Türkiye'de eğitime dönük yatırımlar, GSYİH'nın yaklaşık %4'ünü oluşturmakta

⁴²⁰ Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, **a.g.e**, 2007. s.121.

⁴²¹ Aynı, s.28.

⁴²² DPT, **a.g.e**, 2007. s.39.

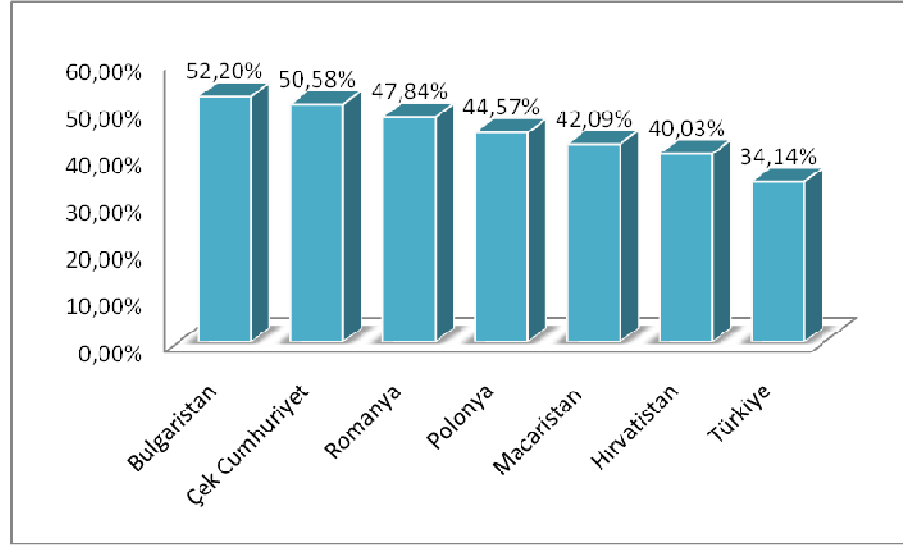
ve bu rakam AB standartlarının çok gerisinde kalmaktadır.⁴²³ Lizbon Stratejisi, sosyal yönü itibariyle, eğitime yatırım konusuna çok büyük vurgu yapmaktadır. Bu yüzden Türkiye'nin eğitim konusunda acil önlemler alması, eğitim ve insan sermayesine yaptığı yatırımı büyük ölçüde artırması gerekmektedir.

Avrupa Birliği'nin 2006 yılı Tarama Raporu'nda, Türkiye'nin bilim, bilişim, eğitim ve kültürel istatistiklere bakılarak olumlu gelişmeler gösterdiğini ve bu alanlarda Avrupa ile aradaki farkın beş yıl içerisinde kapanacağını belirtilmiştir.⁴²⁴ Lizbon Stratejisi içerisinde öncelikli olarak ele alınan üç alandan birisi de istihdam imkânlarının artırılmasına dönük yapılacak çalışmaları içermektedir. İşgücünün, birlik kalkınmasında aktif rol oynaması desteklenmekte ve Avrupa İstihdam Stratejisi kapsamında hedeflenen, tam istihdam, iş ortamında kalite ve verimlilik sağlanması, bütünleşme ve kapsamlı bir işgücü piyasasının oluşturulması hedeflerine vurgu yapılmaktadır.⁴²⁵ Bu açıdan bakıldığında Türkiye için sosyal reformlar ve eğitim reformları yapılması zaruri hale gelmiştir. Hem ekonomik hem de sosyal açıdan rekabet edebilirliğin artırılması için bütünleşik stratejiler izlenmeli ve insan sermayesine daha fazla yatırım yapılmalıdır.

⁴²³ Kemal DERVİŞ ve diğerleri, **a.g.e**, 2004, s.9.

⁴²⁴ EU Commission, **"Screening Report For Turkey"**, European Communities, (Luxemburg, 2006). s.11.

⁴²⁵ BEGG, **a.g.e**, 2007. s.3.

Şekil 3. 19. AB ülkeleri ve Türkiye 2007 İstihdam Oranları (%)

Kaynak : DPT Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2008 Verilerinden Oluşturulmuştur.

Lizbon Stratejisi, 2010 yılı itibariyle, %70'lik bir istihdam oranı hedeflemiştir.⁴²⁶ ancak Şekil 3.19'dan da görülebileceği gibi, Türkiye'de istihdam oranı %34,14'dür. Eğitime yapılacak yatırımın artırılması, nitelikli işgücünün artmasını sağlayacaktır ve bu da işgücü piyasasının etkinliğini büyük ölçüde artıracaktır. Bilgiye dayalı ekonomi oluşumu içerisinde, yeni teknolojilerin benimsenmesi ve yeni üretim koşullarının oluşumu, bu teknolojik sistemlere uyum sağlayabilecek nitelikli işgücünün varlığına ihtiyaç duymaktadır. Nitelikli işgücünün yetişmesini sağlayacak olan eğitim sistemleri hem AB hem de Türkiye için üzerinde önemle durulması gereken konulardır.

⁴²⁶ GROS ve ROTH, a.g.e, 2008. s.5.

SONUÇ

Küreselleşme sonucu emek ve sermayenin serbest dolaşımı ile yeni pazarlara açılma fırsatı bulan firmalar ve ülkeler, büyük bir rekabet ortamı içerisinde bu pazarların liderleri arasında yer alabilmek için birbirleri ile yarışmaktadır. Firma düzeyinde rekabet edebilirlik içinde bulunan sektör ya da firmanın ait olduğu pazar içerisinde düşünülmekteyken, küresel anlamda rekabet edebilirlik, ülkelerin makroekonomik ve sosyal performanslarını yansıtmaktadır. Rekabet edebilirliğin belirlenmesi için ölçülebilmesi gerekmektedir. Günümüzde rekabet edebilirliği ölçmek için pek çok farklı endeks kullanılmaktadır. Firma, sektör ve ekonominin genelinde rekabet edebilirliğin ölçülmesinde farklı ölçütler kullanılmaktadır. En çok bilinen endeksler IMD'nin her yıl yayınladığı "Rekabet Edebilirlik Yıllığı" ve WEF'in yayınladığı, GCI, yeni GCI, CCI ve BCI endeksleridir. WEF'in yayınladığı GCI ve yeni GCI, ülkelerin rekabet edebilirliğini ölçerken, BCI firma düzeyinde rekabet edebilirliği ölçmektedir. Çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümlerinde WEF'in yayınladığı endekslerden yararlanılmıştır.

Rekabet edebilirliği ölçmeye yarayan göstergeler, incelenen firma, sektör ya da bir ülkenin rekabet edebilirlik düzeyinin belirlenmesinde tek başına bir anlam ifade etmemektedir ve bu eksikliğin giderilmesi için verimlilik hesaplaması yapılması gerekmektedir. Verimlilik en basit tanımıyla girdilerin çıktılara oranlanması sonucu bulunmaktadır. Bu çalışmada, rekabet edebilirlik endekslerine göre ülkelerin rekabet edebilirliklerinin sıralanmasının yanı sıra verimliliklerine de yer verilmiştir. Verimlilik, toplam faktör verimliliği ve işgücü verimliliği olarak ele alınmıştır.

İçinde bulunduğumuz yirmi birinci yüzyılda en rekabetçi ülkeler düşünüldüğünde akla ilk gelen ülkeler ABD, Japonya ve AB olmaktadır. ABD, Japonya ve AB, güçlü ekonomileri ve sahip oldukları uluslararası işletmeler ile dünyadaki rekabet edebilirliğin de belirleyicisi konumundadırlar. Ulusal refah düzeyi, milli gelir, dış ticaret, doğrudan yatırımlar, teknoloji ve Ar-Ge yatırımları

ile ilgili göstergelere bakıldığında, küresel anlamda en rekabetçi ülkeler yine bu ülkeler olmaktadır. Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu 2008'in yeni GCI endeksine göre ABD ilk sırada yer alırken, Japonya dokuzuncu sıradadır ve AB üyesi yirmi yedi ülkenin yirmisi ilk elli ülke içerisinde yer almaktadır. Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'nda, GCI sıralamasında 2007 yılı öncesine kadar liderliği elinde bulunduran ülkeler AB ülkeleri olmuştur. Özellikle 2006 yılı GCI endeksinde ABD altıncı sırada yer alırken, AB ülkeleri olan İsveç ve Finlandiya, ikinci ve üçüncü sırada yer almışlardır.

AB ülkelerinin rekabet edebilirliğinin hızlı bir şekilde artışında, AB'nin Lizbon Hedefleri'nin çok büyük etkisi bulunmaktadır. Lizbon Hedefleri, temel olarak ekonomik temel, sosyal temel ve çevre temeli üzerine kuruludur ve bu hedefler ile on yıl içerisinde AB'nin, sürdürülebilir ekonomik gelişime, güçlü bir sosyal bütünleşmeye, daha nitelikli iş sahaları ile yüksek istihdam oranına sahip; bilgiye dayalı, dinamik ve dünyadaki en rekabetçi ekonomiye sahip olması amaçlanmıştır. AB27, 2007 yılı itibariyle, dünya GSYİH'sının %31'ine sahiptir ve son beş yıl içerisinde GSYİH'sı %55 oranında artış göstermiştir. AB'nin Lizbon Hedefleri kapsamında en çok üzerinde durduğu konu Ar-Ge yatırımlarının 2013 yılı itibariyle, Birlik ülkelerinin GSYİH'nın en az %3'ünü oluşturmasıdır. 2007 yılı verilerine göre, dünya genelinde doğrudan yabancı yatırımların %19'u AB menşeli firmalar tarafından gerçekleştirilmiştir. Sağlam bir para birimi olan Euro'yu kullanan AB'nin enflasyon oranları Nisan 2009 itibariyle %0,5 civarındadır.

AB için önemli olan, yüksek istihdamın olduğu koşullarda, orta vadede sürdürülebilir ekonomik büyümenin yanı sıra yüksek verimlilik oranları elde edebilmektir ve AB ülkeleri, Lizbon Hedefleri doğrultusunda toplam verimliliği ve işgücü verimliliğini artırmak için belirlenen çalışmalara yoğunluk vermektedir. AB'nin rekabet edebilirliği, Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir. AB ile 2005 yılı Ekim ayında tam üyelik müzakerelerine başlayan Türkiye için AB'ye aday ülke olmasının yanı sıra, AB'nin en önemli ticari ortaklarından oluşu, rekabet

edebilirliğini oldukça fazla etkilemektedir. Türkiye'nin dış ticaretinin çok önemli bir kısmı AB ülkeleri ile gerçekleştirmekte olduğu ticarettir. Türkiye'nin 2008 yılı verilerine göre AB'ye ihracatı, toplam ihracatının %50,7'sini ve AB'den ithalatı ise toplam ithalatının % 41,8'ini oluşturmaktadır._Bununla birlikte, Türkiye, hammaddeye yakınlık ve düşük maliyet avantajı ile AB ülkelerinden gelecek olarak yabancı yatırımlar için cazip bir ülke durumuna gelmiştir. Türkiye için AB ile tam üyelik müzakerelerinin başlaması bir dönüm noktası olmuştur. 2005 yılının Ekim ayından itibaren Türkiye'de firma satın alması ve doğrudan yabancı yatırımlar önceki yıla göre iki kat artış göstererek 7,8 milyar Euro değerine ulaşmıştır. Türkiye'de uluslararası işletmelerin sayısı da yatırımlara bağlı olarak artış göstermiştir.

AB ile tam üyelik müzakerelerinin başlaması ile Türkiye için de yeni bir dönem başlamıştır. Türkiye için artık ekonomik ve sosyal anlamda yapılacak tüm çalışmaların AB düzeyinde olma zorunluluğu vardır. Ayrıca Türkiye'nin rekabet edebilirliğinin artık AB ülkeleri ile karşılaştırılması gerekmektedir ve Türkiye için rekabet edebilirlik artık en büyük öncelik haline gelmiştir. Bu çalışmada, Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve finansal göstergeleri ile yatırım oranları, AB27, AB'ye yeni üye olan ülkeler ve aday ülkeler ile karşılaştırılarak rekabet avantajına sahip olduğu alanlar ile zayıf ve geliştirmesi gereken yönler belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma, 2009 yılı itibariyle AB'ye aday ülke olan Türkiye'nin, rekabet edebilirliğini artırması için Lizbon Stratejisi'ne uymasının iyi bir alternatif olduğu görüşünü savunmaktadır. Lizbon Stratejisi, AB ülkelerinin yanı sıra, aday ülkeleri ve AB'nin stratejik ortaklarını da kapsamaktadır ve AB, bu stratejiyi benimsemek isteyen ülkeleri bu süreçte desteklemektedir. AB, özellikle aday ülkeler için, Lizbon Stratejisi'ne uyum çalışmalarına yönelik projelere finansman sağlamaktadır.

AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye'nin en ayırt edici özelliği, AB'nin en kalabalık ikinci ülkesi oluşudur. Ancak Türkiye'de istihdam oranı AB ortalamasının altında kalmaktadır. Genç nüfusu ve yüksek işgücü potansiyeline sahip olan Türkiye için işsizlik oranının çok yüksek düzeyde olması, rekabet edebilirliği üzerinde çok olumsuz etkilere sahiptir. Lizbon Stratejisi'ne göre 2013 yılı itibarıyla %70 istihdam hedeflenmektedir.

Türkiye'de kişi başına milli gelir, son elli yılda on kat artış göstermiştir ve 2007 yılı itibarıyla 663,4 milyar ABD Doları değerindeki GSYİH'sı dünya sıralamasında on yedinci sırada yer almıştır. 2006 yılı verilerine göre Türkiye, AB ülkeleri arasında en hızlı GSYİH büyüme oranlarına sahip olmuştur. WEF'in yayınladığı Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'nda yeni GCI'ye göre Türkiye 2008 yılında en rekabetçi ülkeler sıralamasında altmış üçüncü sırada yer almıştır. Türkiye'nin ekonomik ve sosyal pek çok konuda AB ülkeleri ve OECD ülkeleriyle arasındaki açığı kapatabilmesi için yeni reformlar yapması gerekmektedir.

Türkiye'nin dış ticareti, rekabet edebilirliğinin artırılmasında en güçlü yönünü oluşturmaktadır. Türkiye'nin AB ile gerçekleştirdiği dış ticareti, 2008 yılı verilerine göre toplam dış ticaretinin %54'ünü oluşturmaktadır. AB'nin toplam dış ticaret hacmi içerisinde Türkiye ile gerçekleştirdiği ticaret, 2007 verilerine göre toplam dış ticaretinin %3,7'sini oluşturmaktadır ve Türkiye, AB'nin dış ticaret ortakları sıralamasında yedinci sırada yer almaktadır. Türkiye'nin dış ticaret potansiyeli oldukça yüksektir ve AB'ye yeni üye olmuş ülkeler olan Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Bulgaristan ve Romanya ile AB'ye aday ülke olan Hırvatistan ile karşılaştırıldığında, Türkiye, dış ticaret hacmi ile ilk sırada yer almaktadır.

Bunun yanı sıra, Türkiye'deki doğrudan yabancı yatırımların artışı ülkeye yeni teknoloji ve yönetim tekniklerinin gelmesini sağlamaktadır. Türkiye'de en çok doğrudan yabancı yatırıma sahip ülkeler, AB ülkeleri olan Almanya,

Hollanda ve İngiltere'dir. Doğrudan yabancı yatırımların özellikle 2005 yılından itibaren büyük artış göstermesi, Türkiye'nin, Doğu Avrupa Ülkeleri karşısında rekabet edebilirliğini artırmaktadır.

Türkiye'de teknoloji ve Ar-Ge yatırımları oldukça düşük kalmaktadır ve bu durum Türkiye'nin rekabet konusunda zayıf kaldığı alanları oluşturmaktadır. AB, Türkiye için Ar-Ge projelerinde %75 oranında finansman sağlamakta ve bu projeleri desteklemektedir. Türkiye'de Ar-Ge yatırımları 2008 yılı verilerine göre GSYİH'nın %1'inden daha azını oluşturmaktadır. Lizbon Stratejisi'nin benimsenmesi durumunda, Türkiye'nin Ar-Ge için daha fazla bütçe ayırması gerekecektir. Lizbon Stratejisi'nin hedeflerini benimsemek ve bu yönde çalışmalar yapmak, özellikle Türkiye'nin, Avrupa pazarlarına entegre olabilmesi ve Avrupa pazarlarında rekabet edebilirliğini artırabilmesi için büyük önem taşımaktadır.

Ar-Ge çalışmalarını en çok yapan kurumlar uluslararası işletmelerdir ve Türkiye'de de uluslararası işletmelerin teknoloji ve Ar-Ge yatırımları yapmaları, rekabet edebilirliğe büyük katkılar sağlamaktadır. Uluslararası işletmeler hem firma düzeyinde hem de ekonominin genelinde rekabet edebilirliğin artırılmasına en çok katkıda bulunan işletmelerdir.

Türkiye'de Lizbon Stratejisi resmî olarak benimsenmiş olmasa da Lizbon Hedefleri'ne dönük bazı çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye'de Lizbon Hedefleri'nden birisi olan sürdürülebilir ekonomik gelişim sağlanmasına yönelik olarak, AB tarafından, 2007-2013 yılları arası dönem için, KOBİ'lere ve işletmelere yönelik, "Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Çerçeve Programı" uygulamaya koyulmuştur. Türkiye'de, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülen bu program için 3,6 milyar Euro'luk bir bütçe hazırlanmıştır.

Türkiye'nin AB'ye yapısal uyumunun sağlanması için 2007 – 2013 dönemlerini kapsayan "Katılım Öncesi Yardım Aracı" IPA Tüzüğü ile pek çok

proje için AB tarafından fon sağlanmaktadır. Katılım Öncesi Yardım Aracı esas olarak beş bileşenden oluşmaktadır ve bunlardan birisi de bölgesel rekabet edebilirlik ve kalkınmayı hedef olarak belirlemiş olan “Bölgesel Kalkınma Operasyonel Programı”dır. Bu program dahilinde AB tarafından hazırlanan ön değerlendirme raporunda, Türkiye’nin programdaki ilerlemeleri ve önlem alması gereken konular belirtilmiştir. Coğrafi ve jeopolitik bölgelerin pazar avantajları; tarım, endüstri ve ihracattaki sektörel çeşitlilik Türkiye için güçlü yanlar olarak vurgulanmıştır.

Türkiye için, Katılım Öncesi Yardım Aracı Programı içerisinde yer alan Bölgesel Rekabet Operasyonel Programı çerçevesinde, verimliliği artırmak ve bilgiye dayalı dinamik bir ekonomi oluşturulması için Ar-Ge, yenilik, teknoloji ve bilgi transferinin teşvik edilmesi ile ilgili hedefler oluşturulmuştur. Türkiye’deki Ar-Ge projeleri için 2007 – 2009 arası dönemi kapsayacak şekilde, yaklaşık olarak 34,6 milyon Euro kaynak ayrılmıştır. Bunun %75’lik kısmı AB tarafından finanse edilmektedir.

Lizbon Stratejisi’nde en çok önem verilen konulardan birisi de girişimciliğin artırılması ve desteklenmesidir. Türkiye, Bölgesel Kalkınma Operasyonel Programı içerisinde girişimciliğin desteklenmesini öncelik arz eden çalışmalar arasına alarak, bu hedefe dönük olarak yapılacak çalışmalar için 2007 – 2009 arasında geçerli olmak üzere yaklaşık 37,9 milyon Euro bütçe ayırmıştır ve bu bütçenin %75’i AB tarafından finanse edilmektedir

Türkiye’nin rekabet edebilirliğinde dış ticaretteki olumlu göstergelerin yanı sıra, yatırım cazibesine sahip olması da büyük önem taşımaktadır. AB’de Lizbon Hedefleri çerçevesinde, Ar-Ge ve teknoloji yatırımlarının yanı sıra doğrudan yabancı yatırımların teşvik edilmesine yönelik stratejiler yer almaktadır. Türkiye’de ise 2001 yılında, Dünya Bankası’nın da desteği ile “Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu - YOİKK” kurulmuştur.

YOİKK bünyesinde yürütülen çalışmalar, işgücü piyasasının etkinliğinin artırılması ve yatırım ortamının düzenlenmesine yöneliktir.

Türkiye'nin 2008 yılı itibariyle %16'nın üzerindeki işsizlik ve %30'larda istihdam oranıyla Lizbon Hedefleri'nin çok gerisindedir. DPT'nin Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre, Türkiye'de işgücünün beceri ve yeterliliğini geliştirerek istihdam oranlarını artırmayı amaçlayan aktif işgücü politikaları geliştirilmesinin önemi vurgulanmaktadır. Lizbon Stratejisi, 2010 yılı itibariyle, %70'lik bir istihdam oranı hedeflemiştir ancak Türkiye'de istihdam oranları %30'lardadır. Eğitime yapılacak yatırımın artırılması, nitelikli işgücünün artmasını sağlayacaktır ve bu da işgücü piyasasının etkinliğini büyük ölçüde artıracaktır. Bilgiye dayalı ekonomi oluşumu içerisinde, yeni teknolojilerin benimsenmesi ve yeni üretim koşullarının oluşumu, bu teknolojik sistemlere uyum sağlayabilecek nitelikli işgücünün varlığına ihtiyaç duymaktadır. Nitelikli işgücünün yetişmesini sağlayacak olan eğitim sistemleri hem AB hem de Türkiye için üzerinde önemle durulması gereken konulardır.

Uluslararası işletmelerin en önemli özelliklerinden birisi, yatırım yapılan ülkelerde yeni iş olanakları yaratmaları ve istihdam oranlarını artırmalarıdır. Türkiye'de de uluslararası işletmelerin sayısı arttıkça yeni iş alanları oluşmaktadır. Türkiye'nin bu fırsatları değerlendirebilmesi için uluslararası işletmelerde çalışabilecek, nitelikli ve becerilere sahip işgücüne sahip olması gerekmektedir.

Türkiye'nin genç bir nüfusa ve işgücü potansiyeline sahip olmasına rağmen istihdam oranlarının AB geneli ile karşılaştırıldığında düşük kalması, Türkiye'nin AB ülkeleri karşısında rekabet edebilirliğini olumsuz etkileyen konuların başında gelmektedir. DPT'nin Dokuzuncu Beş Yıllık Planı'nda da belirtildiği gibi Türkiye için nitelikli işgücünün ve istihdam oranlarının artırılması ilk hedef olmalıdır. AB'ye aday ülke olan Türkiye'nin sürdürülebilir ekonomik kalkınma, yüksek istihdam oranı ve sosyal kalkınma hedeflerine ulaşabilmesi

için Lizbon Stratejisi'ni benimsemesi, farklılık yaratabilecek bir fırsata dönüşebilir. Türkiye için yapılacak tüm çalışmaların AB seviyesinde olması gerekliliği de bu tercihin önemini vurgulamaktadır. Türkiye için küresel rekabet gücünü artırmak ve AB'ye üye olmak öncelikli hedeflerdir ve bu hedefler ancak güçlü atılımlar sonucunda gerçekleşecektir. Türkiye için AB adaylık süreci çok önemli bir dönemdir ve bunu en verimli şekilde değerlendirmesi gerekmektedir. Türkiye'nin Lizbon Stratejisi ve Hedefleri'ne uyum yönünde yapacağı çalışmalar rekabet edebilirliğin artırılmasına katkıda bulunmakla birlikte, AB'ye katılma sürecini de hızlandıracaktır.

KAYNAKÇA

- ADLER, Matthew., HUFBAUER, Gary C. "Policy Liberalization and FDI Growth, 1982 to 2006", **Peterson Institute for International Economics Working Paper Series 08-7**, Washington DC, United States, 2008.
- AKTAN, Can C., ŞEN, Hüseyin. **Globalleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye**. TOSYÖV Yayınları, Ankara, 2002.
- AKTAN, Can C., VURAL, İstiklal Y. "Çok Uluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma", *Sivil Toplum Dergisi*, Temmuz – Eylül, 2005.
- ALTIN, Onur., KAYA, Ayşen. "Türkiye'deki Ar-Ge Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensel İlişkinin Analizi", **Ege Akademik Bakış Dergisi**, No. 9 (1), İzmir, 2009.
- ALTOMONTE, Carlo., NAVA, Mario. **Economics and Policies of an Enlarged Europe**. Edward Elgar Publishings, United Kingdom, 2005.
- ANOS-CASERO, Paloma., UDOMSAPH, Charles. "What Drives Firm Productivity Growth?", The World Bank Eastern Europe and Central Asia Department, **Policy Research Working Paper**, No. 4841, February, 2009.
- BALKIR, Canan., EYLEMER, Sedef., TAŞ, İlkay. "Customs Union: An End Itself or a Step Towards Accession?", **"Türkiye ve AB: Geçmişten Geleceğe" Konferans Bildirisi**, Yeditepe Üniversitesi, 10 – 11 Temmuz, 2008.
- BDDK "ABD Mortgage Krizi", **BDDK Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı Çalışma Tebliği**, Sayı: 3, Ankara, Ağustos 2008.
- BEGG, Iain. "Lisbon II, Two Years on: An Assessment of the Partnership for Growth and Jobs", **Centre for European Policy Studies – CEPS Special Report**, Belgium, 2007.
- BLANKE, Jennifer., PAUA, Fiona., SALA-I-MARTIN, Xavier. "The Growth Competitiveness Index: Analyzing Key Underpinnings of Sustained Economic Growth", **World Economic Forum – Global Competitiveness Report 2003 – 2004**, Chapter 1.1, Geneva, Switzerland, 2003.
- BLANKE, Jennifer., GEIGER, Thierry. "The Lisbon Review 2008: Measuring Europe's Progress in Reform", **World Economic Forum Publishing**, Geneva, Switzerland, 2008.
- BOLLMAN, Ray D. and BRYDEN, John M. **Rural Employment: An International Perspective**. CAB International, Wallingford: U.K, 1997.

- BRENTON, Paul., MANCHIN, Miriam. "Making EU Trade Agreements Work: The Role of Rules of Origin", **Centre for European Studies – CEPS Working Document**, No. 183, Belgium, 2002.
- CHEN, Jing., CHOI, Sungchul. "Internal Firm Structure, External Market Condition and Competitive Dynamics", **University of Northern British Columbia - School of Business Working Paper Series**, February 2006. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=885949>.
- COPPEL, Jonathan., DUMONT Jean-Christophe., VISCO, Ignazio. "Trends in Immigration and Economic Consequences", **OECD Economics Department, Working Paper** No. 284, France, 2001.
- COŞKUN, Recai., GEYİK, Mahmut. "Comparing Competitiveness of Turkey and The CCECs: A Special Reference to FDI and Export Performance", 9th Global Business and Technology Association Conference, **Dokuzuncu Küresel İşletmecilik ve Teknoloji Birliği Konferansı**, Budapeşte, 2003.
- ÇOBAN, Orhan., ÇOBAN, Serap. "Globalleşme İndeksiyle Türkiye'nin Rekabet Gücünün Ölçülmesi: AB Ülkeleriyle Bir Karşılaştırma, 1970-2001", **Türkiye – Kırgızistan Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 10, sayfa: 163-175, 2004.
- DAĞDEMİR, UÇKAN Elif. **The Competitiveness Intention of Lisbon Goals: Some Prominent Facts on Labor Productivity of the European Union**. Leszek Jesien (ed), **European Union Policies in the Making**, Krakow, s.301-321, 2001.
- DAĞDEMİR, UÇKAN Elif. "Avrupa Birliği Lizbon Hedefleri'ne Ulaşabiliyor mu?", **Toprak İşveren Dergisi**, Sayı.77, s.6-9, Ankara, 2008.
- DAMIA, Violetta., AGUILAR, Carmen P., "Quantitative and Qualy Indicators for Statistics: An Application to Euro Area Balance of Payment Statistics", **European Central Bank, Occasional Paper Series**, No.54, Germany, 2006.
- DEMIANOVA, Vladimira. "EU Foreign Direct Investment in Croatia and Turkey", **Eurostat Economics and Finance Working Papers**, No. 68, Luxemburg, 2009.
- DEMİR, Sezgin., ATEŞ, İsmet. "The Effects of Economic Relations Between Turkey and European Union on Turkey's Candidate Process and Macroeconomic Performance", **The Annals of University of Oradea-Economic Science**, XVII, Volume I-International Business and European Integration, 275-285, 2008.
- DERVİŞ, Kemal., GROS, Daniel., ÖZTRAK, Faik., BAYAR, Fırat., IŞIK, Yusuf. "Relative Income Growth and Convergence", **Centre for European Studies – CEPS Working Papers**, No. 8, September 2004.

- DIEWERT, Erwin W., NAKAMURA, Alice O. "Concept and Measures of Productivity: An Introduction", **Research Paper, University of Calgary Press**, Alberta, Canada, 2005.
- DOBRINSKY, Rumen. "Innovation as a Key Driver of Competitiveness", Economic Commission for Europe, **United Nations Report**, New York and Geneva, 2008. Council for Turkey, DTM Publishing, 2006, Ankara, 2006.
- DPT – Devlet Planlama Teşkilatı. **Uluslararası Ekonomik Göstergeler – 2008**. Ankara, 2008.
- DPT – Devlet Planlama Teşkilatı. **Operational Programme Regional Competitiveness 2007-2009**. Ex Ante Evaluation Final Report, ESC - Economic Social Cohesion Project, Ankara, July 2007.
- DPT – Devlet Planlama Teşkilatı. **Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı 2007 – 2013**. Ankara, 2007.
- DTM – Dış Ticaret Müsteşarlığı. **General Directorate of Foreign Investment Progress Report**. Investment Advisory
- DULUPÇU, M. Ali. **Küresel Rekabet Gücü – Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme**. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.
- DURAND, Martine., GIORNO, Claudia. "Indicators of International Competitiveness: Conceptual Aspects and Evaluation", **OECD Economics Department Working Papers**, No. 9, OECD Publishing, Paris, 1987.
- DURAND, Martine., Madaschi Christophe., Terribile, Flavia. "Trends in OECD Countries' International Competitiveness: The Influence of Emerging Market Economies", **OECD Economics Department Working Papers**, No. 195, OECD Publishing, Paris, 1998.
- DTI – Department of Trade and Industry, "UK Productivity and Competitiveness Indicators 2006", **DTI Economics Paper** No.17, United Kingdom, March, 2006.
- DTI – Department of Trade and Industry, "Liberalisation & Globalisation: Maximising the Benefits of International Trade & Investment", **DTI Economics Paper** No.7, United Kingdom, 2004.
- ERIXON, Fredrik. "Trade, Globalization and the Lisbon Agenda", **European Centre for International Political Economy – ECIPE Research Center Publishing Working Papers**, Vol. 3, Brussels, July 2007.

EŞİYOK, B. Ali. “Dünya Rekabet Gücü İçerisinde Türkiye'nin Yeri”, **Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü Araştırma Raporları**, Ankara, Temmuz 2001.

EUROPEAN CENTRAL BANK. **Publication of Additional Harmonised Competitiveness Indicators Within the Joint Eurosystem Dissemination Framework: Explanatory Note**. Directorate General Statistics External Statistics Division, Germany, 2008.

EUROPEAN COMMISSION. **The Competitiveness of European Industry – 1999 Report**. Working Document of the Services of the European Commission, Belgium, 1999.

_____. **The Lisbon European Council – An Agenda of Economic and Social Renewal for Europe**. Special European Council in Lisbon, Brussels, March 2000.

_____. **Productivity: The Key to Competitiveness of European Economies and Enterprises**. SEC(2002) 528, Brussels, 2002.

_____. **Competitiveness and Benchmarking – European Competitiveness Report – 2004**. Commission staff working document SEC(2004)1397, Enterprise and Industry Publications, Luxembourg, 2004.

_____. **EU Sectoral Competitiveness Indicators**. The Enterprise and Industry Directorate – General Unit B2 “Competitiveness and Economic Reform” Pocketbook, European Communities, Luxembourg, 2005.

_____. **Screening Report For Turkey**. European Communities, Luxembourg, 2006.

_____. **European Foreign Direct Investment Yearbook**. Eurostat Pocketbooks, Data 2001 – 2005, Eurostat, Luxembourg, 2007.

_____. **Integrated Guidelines for Growth and Jobs 2008 – 2010**. COM(2007) XXX – Part V, Brussels, 2007.

_____. **Strategic Report on the Renewed Lisbon Strategy for Growth and Jobs: Launching the New Cycle 2008 – 2010**. COM(2007) 803 Final, Part I, Brussels, 2007.

_____. **A European Economic Recovery Plan”, Frequently Asked Questions**. COM(2008) 800 Final, Brussels, 2008.

_____. **European Competitiveness Report 2008**. SEC(2008) 2853, Publication of European Communities, Luxembourg, 2009.

- _____. **March 2009 Euro Area Unemployment.** Eurostat News Release No. 61, Luxembourg, 2009.
- _____. **Industrial Production March 2009 Compared with February 2009.** Eurostat News Release No. 67, Luxembourg, 2009.
- _____. **EU27 Foreign Direct Investment.** Eurostat News Release No. 68, Luxembourg, 2009.
- FAGERBERG, Jan. "Innovation: A Guide to the Literature", **Paper to be Presented at the Workshop** "The Many Guises of Innovation: What We Have Learnt and Where We Are Heading", Ottawa, Canada, October 2003.
- FAGERBERG, Jan., KNELL, Mark., SRHOLEC., Martin, "The Competitiveness of Nations: Economic Growth in the ECE Region", **Presentation Paper for UNECE Spring Seminar 2004: Competitiveness and Economic Growth in the ECE Region**, Geneva, 2004.
- FARRUGIA, Nadia. "Constructing an Index of International Competitiveness for Malta", **Bank of Valletta Review**, No.26, Malta, 2002.
- FERRER, Jorge N., KERNOHAN, David. "Enlargement and Industrial Competitiveness: Policy Implications for New and Old Member States of the EU", **Centre for European Policy Studies – CEPS, Working Document**, No. 235, Belgium, 2006.
- FLYNN, Simone I. "Productivity", EBSCO Research Starters, Academic Topic Overviews, **EBSCO Academic Paper Publishings**, 2008.
- FOLTETE, Anne. "EU Foreign Direct Investment in 2006 – Both Inward and Outward FDI Flows Increased", **Eurostat Statistics in Focus** No. 41, Luxembourg, 2008.
- FRANGAKIS, Marica. **Budgeting for the future: Building another Europe European economic policies from a civil society perspective.** Sbilanciamoci Publishing, Italy, 2008.
- FROHBERG, Klaus., HARTMANN, Monika. "Comparing Measures of Competitiveness", Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe, **Discussion Paper**, No.2, Halle (Saale), Germany, 1997.
- GALINDO-RUEDA Fernando., HASKEL, Jonathan. "Skills, Workforce Characteristics and Firm-Level Productivity: Evidence from the Matched ABI/Employer Skills Survey", **Institute for the Study of Labour – IZA Discussion Papers**, No. 1542, Germany, March 2005.

- GARELLI, Stephane. "Competitiveness of Nations: The Fundamentals", **World Competitiveness Yearbook**, International Institute for Management Development, Switzerland, 2003. <http://www02.imd.ch/wcy>. Erişim Tarihi: 18.05.2009.
- GERARD, Damien. "Managing the Financial Crisis in Europe: Why Competition Law is Part of the Solution, Not of the Problem", **GCP – The Online Magazine for Global Competition Policy**, Release 1, Belgium, December 2008.
- GÖRG, Holger., STROBL, Eric. "Foreign Direct Investment and Local Economic Development: Beyond Productivity Spillovers", **University of Nottingham Leverhulme Centre, Research Paper Series: Globalisation, Productivity and Technology**, United Kingdom, 2004.
- GROS, Daniel., ROTH, Felix. "The Post-2010 Lisbon Process: The Key Role of Education in Employment and Competitiveness", **Centre for European Policy Studies – CEPS Working Document**, No. 308, Belgium, December 2008.
- GRÖNVOLD, Halldor. "A European Model for Sustainable Growth", Growth and Jobs: The Lisbon Strategy and the European Economic Area, **EFTA Bulletin**, Brussels, March 2006.
- GUST, Christopher., MARQUEZ, Jaime. "Productivity Developments Abroad", **Federal Reserve Bulletin**, United States, October 2000.
- INTERNATIONAL MONETARY FUND – IMF. **World Economic Outlook – Housing and the Business Cycle**. World Economic and Financial Surveys, Occasional Papers, IMF Publishings, Washington, 2008.
- JOHANSSON, Börje., KARLSSON, Charlie., BACKMAN, Mikaela., JUUSOLA, Pia. "The Lisbon Agenda From 2000 – 2010", **Centre of Excellence for Science and Innovation Studies – CESIS Working Paper Series**, No. 106, Sweden, 2007.
- JOHANSSON, Henrik., SÖDERHOLM, Philip. "A Study of the Effect of FDI on Growth: The Case of Turkey", Jönköping International Business School, **Bachelor's Thesis of Economics**, Sweden, January 2008.
- JOHNSON, Debra., TURNER, Colin. **International Business: Theory and Issues in the Modern Global Economy**. Routledge Press, London, 2003.
- KARLUK, Rıdvan S. **Avrupa Birliği ve Türkiye**. Beta Yayınları, Beşinci Baskı, İstanbul, 1998.
- _____. **Uluslararası Ekonomi: Teori ve Politika**. Beta Yayınları, İstanbul, 2003.

- _____. **Türkiye Ekonomisi**. Beta Yayınları, İstanbul, 2004.
- _____. **Türkiye Ekonomisi'nin Yapısal Dönüşümü**. Beta Yayınları, İstanbul, 2005.
- KARLUK, S.Rıdvan., TONUS, Özgür. "Avrupa Para Birliği, EURO ve geleceği", **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 1-2, Sayfa: 261-292, Eskişehir, 1998.
- _____. "Türkiye-AB ilişkileri çıkmaz sokakta", **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 1-2, Sayfa: 343-364, Eskişehir, 1999.
- _____. "Helsinki Zirvesi sonrasında Türkiye'nin AB'ne tam üyeliği", **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 1-2, Sayfa: 205-221, Eskişehir, 2000.
- KAZAN, Halim. "İşletme İçi Verimliliği Etkileyen Faktörlerin İnsan, Makine-Ekipman Bazında Değerlendirilmesi Üzerine bir Araştırma", **Review of Social, Economic & Business Studies**, Vol.7/8, s.331-347, Gebze, 2007.
- KEMP, René., HORBACH, Jens. "Measurement of Competitiveness of Eco-Innovation", **Measuring Eco-Innovation Project** by Maastricht Economic Research Institute on Innovation and Technology – MERIT, Maastricht, 2007.
- KESNER-ŠKREB, Marina. "Lisbon Strategy", Institute of Javne, **Financial Theory and Practice Review**, Vol. 30, No. 3, Zagreb, Croatia, 2006.
- KOK, Wim., "Facing the Challenge: The Lisbon Strategy for Growth and Employment", **"Kok Report"** from the High Level Group and Wim Kok, European Communities Publications, Luxemburg, 2004.
- KRUGMAN, Paul. "Competitiveness: A Dangerous Obsession". **Foreign Affairs Publishing**, Vol. 73, No. 2, March/April 1994.
- KRUGMAN, Paul., OBSFELT, Maurice. **International Economics: Theory and Policy**. Addison-Wesley Press, United States, 2000.
- KUMAR, Rajiv., CHADEE, Doren., "International Competitiveness of Asian Firms: An Analytical Framework", **Asian Development Bank, Economics and Research Department Working Paper Series**, No. 4, Philippins, 2002.
- KURPAS, Sebastian. "The Treaty of Lisbon – How much 'Constitution' is Left? An Overview of the Main Changes", **Centre for European Policy Studies – CEPS Working Papers**, No. 147, Brussels, December 2007.

- LALL, Sanjaya. "Competing with Labour: Skills and Competitiveness in Developing Countries", **International Labour Organization – ILO, Development Policies Department, Issues in Development Discussion Paper**, No. 31, Geneva, 1999.
- LOEWENDAHL, Henry., ERTUGAL-LOEWENDAHL, Ebru. "Turkey's Performance in Attracting Foreign Direct Investment: Implications of EU Enlargement", European Network of Economic Policy Research Institutes – **ENEPRI Working Paper** No. 8, Brussels, November 2001.
- LOPEZ-CLAROS, Augusto. **Executive Summary of World Economic Forum Global Competitiveness Report 2005 – 2006**. WEF, Geneva, Switzerland, 2005.
- MAHRT-SMITH, Jan. "Organizational Structure, R&D Intensity, and Firm Value", Rotman School of Management, University of Toronto Economy, **Finance and Financial Engineering Seminar Presentation**, Toronto, November 2006.
- MARTIN, Philip., MIDGLEY, Elizabeth., TEITELBAUM, Michael. **Best Practice Options: Turkey**. Blackwell Publishers, Unites States, 2002.
- MCARTHUR, John W., SACHS, Jeffery D. "The Growth Competitiveness Index: Measuring Technological Advancement and the Stages of Development", **World Economic Forum, Global Competitiveness Report 2001 - 2002**, Chapter 1.1, Geneva, Switzerland, 2001.
- MCFETRIDGE., "Competitiveness: Concept and Measures", Department of Economics, Carleton University, **Occasional Paper**, No.5, Ontario, Canada, 1995.
- OECD – Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, "The Knowledge Based Economy", **OECD Report, Excerpted from the OECD 1996 Science, Technology and Industry Outlook**, France, 1996.
- OECD – Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü. **Measuring Productivity OECD Manual: Measurement of Aggregate and Industry-Level Productivity Growth**. OECD Statistics Unit, France, 2001.
- OECD – Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü. **Science, Technology and Industry Outlook**. OECD Economics Unit, France, 2008.
- OECD – Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü. **Compendium of Productivity Indicators 2008**. OECD Statistics Directorate for Science, Technology and Industry, Paris, 2008.

OECD – Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü. “Economic Policy Reforms: Going for Growth 2009. Country Notes: Turkey”, Chapter 1.3, **OECD Economics Unit Annual Reports**, France, 2009.

ÖSTRÖM, Andrea. “Environmental Differentiation and Competitiveness: Cases in the Food and Drink Industry”, International Institute for Industrial Environment Economics, **IIIEE Master’s Thesis**, Lund University, Sweden, 2003.

OYERANTI, Gboyega A. “Concept and Measurement of Productivity”, <http://www.cenbank.org/OUT/PUBLICATIONS/OCCASIONALPAPERS/RD/2000/ABE-00-1.PDF>, **CENBank Occasional Papers**, IBADAN, 2000. Erişim Tarihi: 27.03.2009

ÖZALP, İnan. **Çokuluslu İşletmeler: Uluslararası Yaklaşım**. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1995.

ÖZALP, İnan. “Bilimsel Yönetim ve Taylor: Frederick Wanslow Taylor’un Görüşleri Yenilikleri ve Eleştirileri”, **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1, Sayfa: 1-22, Eskişehir, Haziran 1986a.

———. “Uluslararası İşletmelerde Yönetim Stratejileri”, **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, Sayfa: 1-25, Kasım 1986b.

———. “İşletme Yönetiminde Çevre ve Teknoloji Faktörünün Durumsallık Açısından İncelenmesi”, **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 1, Sayfa: 13-31, Eskişehir, Haziran 1987.

ÖZALP, İnan., FERMANİ, Maviş., ÖZKARA, Belkıs., KIREL, Çiğdem., MUTLU, Deniz., “İşletme Stratejisi, Yapısı ve Çevresi Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi”, **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 1, Sayfa: 381-414, Eskişehir, Haziran 1989.

PALLEY, Thomas I. “After the Bust: The Outlook for Macroeconomics and Macroeconomic Policy”, The Levy Economics Institute of Bard College, **Public Policy Brief Series**, No. 97, Washington, 2009.

PAMUK, Şevket. “Dünyada ve Türkiye’de İktisadî Büyüme 1820-2005”, Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları Dergisi**, Yıl 1, Sayı 2, Ankara, 2007.

PIGMAN, Geoffrey A. “World Economic Forum: A Multi-Stakeholder Approach to Global Governance”, **Global Institutions Series**, Routledge Press, New York, 2006.

PORTER, Michael E. **Competitive Strategy: Techniques for Analysing Industries and Competitors**. The Free Press, New York, 1980.

_____. **Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance**. The Free Press, New York, 1985.

_____. **Competitive Advantage of Nations**. Macmillan, London, 1990.

PORTER, Michael E. "Enhancing the Microeconomic Foundations of Prosperity: The Current Competitiveness Index", **World Economic Forum, Global Competitiveness Report 2001 - 2002**, Chapter 1.2, Geneva, Switzerland, 2001a.

_____. "Building the Microeconomic Foundations of Prosperity: Findings from the Business Competitiveness Index", **World Economic Forum, Global Competitiveness Report 2003 - 2004**, Chapter 1.2, Geneva, Switzerland, 2003.

_____. "The Five Competitive Forces That Shape Strategy", **Harvard Business Review**, Volume.86, No.1, pages: 79 - 93, Harvard Business School Publishing Corporation, Boston, 2008a.

PORTER, Michael E., SACHS, Jeffrey D., MCARTHUR, John W. "Competitiveness and Stages of Economic Development", **World Economic Forum, Global Competitiveness Report 2001 - 2002**, Executive Summary, Geneva, Switzerland, 2001b.

PORTER, Michael E., KRAMER, Mark R. "The Competitive Advantage of Corporate Philanthropy", **Harvard Business Review**, Volume.4, No.2, Harvard Business School Publishing Corporation, Boston, 2002.

PORTER, Michael E., DELGADO, Mercedes., KETELS, Christian., STERN, Scott. "Moving to a New Global Competitiveness Index", **World Economic Forum, Global Competitiveness Report 2008 - 2009**, Chapter 1.2, Geneva, Switzerland, 2008b.

REILJAN, Janno., HINRIKUS, Maria., IVANOV, Anneli. "Key Issues in Defining REILJAN, Janno., HINRIKUS, Maria., IVANOV, Anneli. "Key Issues in Defining and Analysing the Competitiveness of a Country", **Working Paper on the Framework of Grant No. 3974 of Estonian Science Foundation**, Tartu University Press: University of Tartu, 2000.

Rekabet Kurumu. **Rekabet Terimleri Sözlüğü**. Birinci Baskı, Ankara, 2008.

ROGERS, John H., HUFBAUER, Gary C., WADA, Erika. "Price Level Convergence and Inflation in Europe", **Peterson Institute, Bruegel Working Paper Series**, No. 2, Washington, 2007.

ROUVINEN, Petri. "Finland on Top of Competitiveness Game?", **Article 4/2001**. http://www.etla.fi/files/930_FES_01_4_competitiveness.pdf
Erişim Tarihi: 10.05.2009.

RYDEMAN, Anders., TÖRNELL, Marie. "The Lisbon Strategy and Business Priorities in EU-25", **Confederation of Swedish Enterprise Benchmarking Report 2004**, Stockholm, 2004.

SALA-I-MARTIN, Xavier., BLANKE, Jennifer., HANOUIZ, M. Drzeniek., GEIGER, Therry., MIA, Irene., PAUA, Fiona. "The Global Competitiveness Index: Prioritizing the Economic Policy Agenda", **World Economic Forum – Global Competitiveness Report 2008 – 2009**, Chapter 1.1, Geneva, Switzerland, 2008.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı. **Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı 2007 – 2009**. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2007.

SCHREYER, Paul., PILAT, Dirk. "Measuring Productivity" **OECD Economic Studies**, No. 33, 2001/II, Paris, 2001.

SCHREYER, Paul. **Measuring Productivity", Presentation for Conference on Next Steps for the Japanese SNA Tokyo**. OECD Publishings, Paris, March 2005.

ŞİMŞEK, Mehmet. "Improvement of Business Environment in Turkey", **Presentation for the 24th Session of COMCEC Ministerial Working Session**, Istanbul, October 2008.

ŞİMŞEK, Şerif M. **Yönetim ve Organizasyon**. Seçkin Dağıtım, Yedinci Basım, Konya, 2002.

SNOWDON, Brian. "The Enduring Elixir of Economic Growth: Xavier Sala-i-Martin on the wealth and poverty of nations", **World Economics**, Vol. 7, No. 1, January – March, 2006.

STAJANO, Attilio. **Research, Quality, Competitiveness: European Union Technology Policy for the Knowledge-Based Society**. Second Edition, Springer Press, New York, 2006.

The National Unions of Students in Europe – ESIB. **The Lisbon Agenda: An Introduction**. ESIB Publication, Belgium, 2006.

- TIEPOH, Moses G.N., BURNS, Mike. "Measuring Competitiveness", **Seven Reports on the Identification of Rural Indicators for Rural Communities, 5th Report: Competitiveness**, Canadian Rural Revitalization Foundation, Canada, 2004.
- TUSIAD – Türkiye Sanayiciler ve İşadamları Derneği, "Investment Environment and Foreign Direct Investments in Turkey", **Working Paper Prepared for Investors Advisory Council Meeting**, Istanbul, March 2004.
- TUSIAD. "Investment Environment and Foreign Direct Investments in Turkey", **Working Paper prepared for Investors Advisory Council Meeting**, Istanbul, March 2004.
- UNCTAD. **Investment and Technology Policies for Competitiveness: Review of successful country experiences**. Technology and Development Series, Geneva and Newyork, United Nations, 2003.
- _____. **World Investment Report: Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge**. United Nations Publications, New York, 2008.
- _____. **World Investment Report Overview: Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge**. United Nations Publications, New York, 2008.
- UNDP Human Development Reports**, 1991-1998, <http://hdr.undp.org/default.cfm>
Erişim Tarihi: 23.03.2009
- UPPENBERG, Kristian. "R&D in Europe: Expenditures Across Sectors, Regions and Firm Sizes", **Centre for European Policy Studies – CEPS Working Paper**, Brussels, 2009.
- VAN ARK, Bart., MONNIKHOFF, Erik. "Productivity and Unit Labour Cost Comparisons: A Database", **International Labour Organization, Employment Paper**, 2000/5, ILO, Geneva, 2000.
- WIGNARAJA, Ganeshan., JOINER, David. "Measuring Competitiveness in the World's Smallest Economies: Introducing the SSMECI", Asia Development Bank, Economics and Research Department, **ERD Working Paper Series**, No. 60, Phillippines, 2004.
- WILÉN, Håkan. "R&D Expenditure and Personnel", **Eurostat Science and Technology Working Paper**, No. 91, Luxemburg, 2008.
- World Economic Forum, **Global Competitiveness Report 2003-2004**, Geneva, Switzerland, 2003

World Economic Forum. **Global Competitiveness Report 2008-2009**, Geneva, Switzerland, 2008.

INTERNET KAYNAKLARI

<http://www.abfonlari.gov.tr/2007-2013donemimaliyardimlar.html>

Erişim Tarihi: 10.06.2009

<http://www.abmerkezi.org.tr/belgeler/2008-IlerlemeRaporuSiyasi-EkonomikKriterler.pdf>

Erişim Tarihi: 23.05.2009

<http://www.businessballs.com/maslow.htm>

Erişim Tarihi: 15.05.2009.

<http://www.canaktan.org/yeni-trendler/yeni-rekabet/uluslararasi.htm>

Erişim Tarihi: 23.05.2009

<http://www.competitiveness.org/article/articleview/774/1/32>

Erişim Tarihi: 16.02.2009

<http://www.dunyagazetesi.com.tr/haber.asp?id=47702>

Erişim Tarihi: 10.05.2009

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/204&format=HTML>

Erişim Tarihi: 17.05.2009

http://ec.europa.eu/budget/index_en.htm

Erişim Tarihi: 05.05.2009

http://ec.europa.eu/economy_finance/the_euro/index_en.htm?cs_mid=2946

Erişim Tarihi: 23.05.2009

http://ec.europa.eu/commission_barroso/president/pdf/Comm_20081126.pdf

Erişim Tarihi: 23.04.2009

<http://ec.europa.eu/eurostat>

Erişim Tarihi: 23.05.2009

<http://www.ecb.int/stats/exchange/hci/html/index.en.html>

Erişim Tarihi: 23.05.2009

http://www.estrategiadelisboa.pt/document/PNACE_2005_2008.pdf

Erişim Tarihi: 14.5.2009

<http://www.eubusiness.com/Factsfig/fdi-eurostat-0207/>

Erişim Tarihi: 29.05.2009

http://europa.eu/abc/european_countries/index_en.htm

Erişim Tarihi: 11.04.2009

http://ec.europa.eu/economy_finance/thematic_articles/article14927_en.htm

Erişim Tarihi: 27.05.2009

http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication15048_en.pdf
Erişim Tarihi: 13.06.2009

<http://www.imd.ch/research/publications/wcy/index.cfm>
Erişim Tarihi: 18.05.2009

<http://www.imd.ch/research/publications/wcy/upload/scoreboard.pdf>
Erişim Tarihi: 18.05.2009

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2008/01/weodata/weorept.aspx>
Erişim Tarihi: 19.06.2009

<http://www.imf.org/external/data.htm>
Erişim Tarihi: 18.05.2009

<http://ipa.stb.gov.tr/Dosyalar/TurkiyeRekabetEdebilirlikHaritasi.pdf>
Erişim Tarihi: 28.05.2009

<http://www.mpm.org.tr/verimlilik>
Erişim Tarihi: 18.02.2009

<http://news.bbc.co.uk/1/hi/business/4944046.stm>
Erişim Tarihi: 18.05.2009

<https://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfaNo=3783>
Erişim Tarihi: 10.06.2009

<http://stats.oecd.org/mei/>
Erişim Tarihi: 17.04.2009

<http://www.tisk.org.tr/gostergeler.asp?id=528>
Erişim Tarihi: 30.05.2009

<http://www.tradingeconomics.com/Economics/Inflation-CPI.aspx?Symbol=EUR>
Erişim Tarihi: 14.06.2009

http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=9&ust_id=2
Erişim Tarihi: 23.05.2009

http://www.tuik.gov.tr/Gosterge.do?metod=GostergeListe&tb_id=17&ust_id=6
Erişim Tarihi: 23.05.2007

<http://www.turkisheconomy.org.uk/investment/statistics.htm>
Erişim Tarihi: 15.04.2009

<http://wbln0018.worldbank.org/psd/compete.nsf>
Erişim Tarihi: 19.05.2009

<http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/Global%20Competitiveness%20Report/index.htm>
Erişim Tarihi: 18.05.2009

<http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/yoic/yoikk/Pages/YatirimOrtamini.aspx>
Erişim Tarihi: 10.06.2009